

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KOŠICE 2024

DRAHOSLAV MAGDOŠKO (ED.)

HISTORIK, ARCHIVÁR
A UNIVERZITNÝ PROFESOR
**FERDINAND
ULIČNÝ '90**

DRAHOSLAV MAGDOŠKO (ED.)

HISTORIK, ARCHIVÁR
A UNIVERZITNÝ PROFESOR
FERDINAND
ULIČNÝ '90

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH
FILOZOFICKÁ FAKULTA

KOŠICE 2024

Historik, archivár a univerzitný profesor Ferdinand Uličný '90

Editor:

Mgr. Drahoslav Magdoško, PhD.

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Recenzenti:

prof. Mgr. Miloš Marek, PhD.

Trnavská univerzita v Trnave

PhDr. Milan Belej, CSc.

Štátny archív v Nitre

Za odbornú a jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.

„CC BY NC SA Creative Commons Attribution - NonCommercial-ShareAlike 4.0 (“Uvedte pôvod - Nepoužívajte komerčne - Zachovajte licenciu”)

Obálka: Tabula Hungariae (tzv. Lazarova mapa Uhorska), Wikimedia Commons.

Umiestnenie: <https://unibook.upjs.sk>

Dostupné od: 1.6.2024

<https://doi.org/10.33542/HAU-0292-3-0>

ISBN 978-80-574-0291-6 (tlačaná publikácia)

ISBN 978-80-574-0292-3 (elektronická publikácia)

Obsah

Predhovor.....	7
----------------	---

SLÁVNOSTNÉ PRÍHOVORY

Prečo som historik?	12
<i>Ferdinand Uličný</i>	
Prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc.....	14
<i>Peter Švorc</i>	
Zo spomienok študenta a asistenta profesora Uličného	18
<i>Martin Chmelík</i>	
Začalo to prednáškami.....	23
<i>Drahoslav Magdoško</i>	
Obrazová príloha.....	27

FERDINAND ULIČNÝ V INŠTITÚCIÁCH

Inštitucionalizácia historického výskumu na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach do začiatku normalizácie.....	38
<i>Miriama Filčáková</i>	
Ferdinand Uličný a jeho pôsobenie v Štátnom archíve v Prešove.....	70
<i>Alena Mišíková</i>	
Návrat. Filozofická fakulta UPJŠ/PU v Prešove a Ferdinand Uličný v 90. rokoch 20. storočia	84
<i>Peter Švorc</i>	

Ferdinand Uličný a výučba archívnickva v Prešove
(UPJŠ/PU v Prešove 1990 – 2003).....121
Marcela Domenová

Katedra histórie FF UPJŠ v Košiciach: staré tradície – nové začiatky154
Štefan Šutaj

Cesta historika v dobe neslobody. K pôsobeniu Ferdinanda Uličného
vo Východoslovenskej pobočke SHS v Košiciach178
Miriama Balvirčáková

Ferdinand Uličný v historiografii

Prínos profesora Ferdinanda Uličného pre slovenské vojenské dejiny.....202
Vladimír Segeš

Výskum dejín miest na Slovensku po roku 1989.....215
Martin Pekár

Historik Ferdinand Uličný a dejiny stredovekého Bardejova.....224
Mária Fedorčáková

Liptovský stredovek a raný novovek v historickej spisbe
(do konca 20. storočia)234
Miroslav Nemeč

Pramene k výskumu stoličnej šľachty: dva ranonovoveké súpisy
na príklade Abova255
Gabriel Szeghy

Výberová publikačná činnosť prof. PhDr. Ferdinanda Uličného, DrSc.
do roku 2023270
Marcela Domenová

Zoznam autorov288

Contents

Foreword	7
----------------	---

CEREMONIAL SPEECHES

Why I Am a Historian	12
<i>Ferdinand Uličný</i>	
Prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc.	14
<i>Peter Švorc</i>	
From the Memoirs of a Student and an Assistant of Professor Uličný	18
<i>Martin Chmelík</i>	
It Has Begun With Lectures	23
<i>Drahoslav Magdoško</i>	
Photogallery	27

FERDINAND ULIČNÝ IN INSTITUTIONS

Institutionalization of Historical Research at Pavol Jozef Šafárik University in Košice Until the Beginning of the Normalization Period	38
<i>Miriama Filčáková</i>	
Ferdinand Uličný and His Work in The State Archive in Prešov.....	70
<i>Alena Mišíková</i>	
The Return. The Faculty of Arts of UPJŠ/PU in Prešov and Ferdinand Uličný in the 1990s	84
<i>Peter Švorc</i>	

Ferdinand Uličný and Teaching of Archival Sciences in Prešov
(UPJŠ/PU in Prešov 1990 – 2003)121
Marcela Domenová

Department of History FF UPJŠ in Košice:
Old Traditions – New Beginnings154
Štefan Šutaj

The Historian's Journey in the Period of Totalitarianism.
On the Work of Ferdinand Uličný in The Eastern Slovak Branch
of the Slovak Historical Society in Košice178
Miriama Balvirčáková

FERDINAND ULIČNÝ IN HISTORIOGRAPHY

The Contribution of Professor Ferdinand Uličný
to Slovak Military History.....202
Vladimír Segeš

Research on the History of Cities in Slovakia After 1989215
Martin Pekár

Historian Ferdinand Uličný and the History of Medieval Bardejov224
Mária Fedorčáková

Medieval and Early Modern County of Liptov in Historical Writings
(Until the End of the 20th Century)234
Miroslav Nemeč

Archival Sources Related to the Regional Nobility:
Two Censuses of the County of Abov255
Gabriel Szeghy

Selected Publications of Prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc.
Until 2023270
Marcela Domenová

List of Authors.....288

Predhovor

Vážení čitatelia! Je dobrou tradíciou vedeckej obce pripomínať si životné jubileá svojich členov. Hlavný zámer zborníka, ktorý držíte v rukách, predstavuje práve vzdanie pocty historikovi, ktorý svojim úctyhodným vedeckým dielom výrazne prispel k utváraniu slovenskej historiografie, predovšetkým medievalistiky. Zároveň sa tu vyslovuje uznanie za rozsiahlu a v nemalej miere priekopnícku prácu archivára, ktorý pomáhal rozvíjať moderné archívnictvo na východe Slovenska. A v neposlednom rade ide o formu poďakovania za prácu vysokoškolského pedagóga, ktorého predmety absolvovali stovky študentov a ktorý si svojim podnetným prístupom získal ich srdcia. Na všetkých týchto troch rovinách má cenné zásluhy prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc. (*18. 8. 1933, Ploštín), ktorý v lete roku 2023 oslávil životné jubileum 90. rokov.

Profesor Uličný trávi už dve desaťročia na dôchodku. No východoslovenské univerzitné prostredie, archívnictvo a historická vedecká obec, predovšetkým však konkrétni ľudia, jeho bývalí kolegovia, študenti i verní priaznivci naňho naďalej pamätajú. Pri príležitosti profesorovho pozoruhodného životného jubilea preto Katedra histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach v spolupráci so Slovenskou historickou spoločnosťou pri Slovenskej akadémii vied usporiadala konferenciu, konanú s časovým predstihom pred samotnými narodeninami, 11. mája 2023 v Historickej aule Rektorátu UPJŠ v Košiciach. Účasťou ju podporili tiež kolegovia z Inštitútu histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity i ďalších pracovísk. Písomným výsledkom je táto publikácia. Kým desať rokov predtým bola obdobná konferencia zorganizovaná v Prešove, tentoraz k nej došlo v metropole východného Slovenska, čím si jubilanta bezprostredne uctili pracoviská oboch miest, s ktorými bol akademicky spätý. Mimoriadne nás všetkých potešila skutočnosť, že profesor Ferdinand Uličný prišiel na konferenciu do Košíc v kruhu svojej rodiny, v obdivuhodnej fyzickej kondícii a s preňho charakteristickým duševným elánom. Tým, čo zažili konferenčné vystúpenia profesora Uličného, môžem odpovedať áno, je to stále on – jednak trpezlivý

poslucháč, ktorý pozorne odsedí v sále celý deň, jednak zapálený, ale férový diskutér, ktorý kladie otázky a neváha sa podeliť so svojimi postrehmi. Neostávalo preto len pri spomienkach. Srdečná atmosféra podujatia, naplneného pozitívnou energiou, je pamiatkou účastníkov, no aspoň niektoré okamihy konferencie pripomínajú zábery na nasledujúcich stranách.

Popri osobných gratuláciách a daroch návštevníkov boli na konferencii odovzdané jubilantovi dve vzácne ocenenia: Pamätná medaila Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach udelená za zásluhy na pôde menovanej inštitúcie a Plaketa Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied ako uznanie celoživotného prínosu pre slovenskú historiografiu.

Koncepcia konferencie a následného zborníka vychádza z idey Martina Pekára, vedúceho našej Katedry histórie Filozofickej fakulty UPJŠ, zrekapitulovať prácu jubilanta v kontexte doby, a to skrze jeho činnosť v inštitúciách i vedeckú tvorbu. Takýto úmysel sa, treba priznať, naplnil čiastočne. Pracovná vyťaženosť a iné okolnosti totiž zabránili tomu, aby odznali a následne boli tiež spísané niektoré ďalšie plánované, tematicky poňaté príspevky. Autori tu uverejnených textov sa ale vynasnažili spracovať široký korpus tém, za čo im, ako aj recenzentom, patrí úprimná vďaka. Viacerí z nich sú bývalými kolegami alebo študentmi profesora Uličného.

Prvá časť zborníka patrí príhovorom. Jubilujúci profesor tu poodhaľuje okolnosti, ktoré ho podnietili k štúdiu a potom aj k výskumu dejín. Následne jeho dlhoročný univerzitný kolega, Peter Švorc, približuje vo svojom laudácii hlavné biografické dáta a medzníky oslávencovej kariéry. Dvaja z niekdajších doktorandov profesora Uličného, Martin Chmelík a Drahoslav Magdoško, zase spomínajú na svojho školiteľa a študentské časy.

Druhý blok príspevkov je zameraný na inštitúcie, v ktorých jubilant pôsobil. Síce sa narodil na strednom Slovensku a univerzitné štúdium absolvoval na samom západe krajiny (v Bratislave), no takmer celú pracovnú etapu svojho života strávil na východnom Slovensku. Po získaní univerzitného diplomu v roku 1957 sa totiž zamestnal v Štátnom archíve v Bratislave, ale už po necelom roku prestúpil do Štátneho archívu v Prešove, priamo na pozíciu vedúceho. V rovnakom meste začala onedlho pôsobiť Filozofická fakulta v Prešove Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, kam Ferdinand Uličný prešiel začiatkom 60. rokov. Nástup tzv. normalizácie a socialistických čistiek po auguste 1968 ale viedol k jeho nútenému odchodu z univerzity v roku 1971, po ktorom sa vrátil do prešovského archívu, tentoraz ako radový pracovník. Zotrval tam dve desaťročia. Príslušné počiatky univerzitnej výučby

(predovšetkým dejín) v Prešove predstavuje na ďalších stranách Miriama Filčáková. Minucióznu archivársku prácu Ferdinanda Uličného zase približuje vo svojom príspevku Alena Mišíková.

Po Nežnej revolúcii z roku 1989 bol Ferdinandovi Uličnému umožnený návrat na univerzitnú pôdu. Kariérne rýchle rástol a podobným tempom vychádzali jeho vedecké práce, dovedty brzdené z politických dôvodov. Zároveň išlo o neľahké obdobie, keď musel aj z pozície dekana čeliť skutočnosti, že predstavy prešovských fakúlt sa líšili od tých v Košiciach, kde sa nachádzalo tiež ústredie univerzity. Spoločné fungujúce riešenie sa nepodarilo dosiahnuť, namiesto čoho z pracovísk v Prešove vznikla samostatná Prešovská univerzita. Predmetné udalosti z 90. rokov opisuje Peter Švorc. V tom čase Ferdinand Uličný podnietil zavedenie univerzitného štúdia archívnickva v Prešove, existujúceho do súčasnosti, čo je téma, ktorú spracovala Marcela Domenová. V roku 2003 profesor Uličný odišiel do dôchodku. No po siedmych rokoch sa predsa, aspoň nakrátko, znova vrátil na univerzitnú pôdu. Medzitým totiž na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach došlo k zrealizovaniu myšlienky opätovného vybudovania vlastnej filozofickej fakulty s náležitými pracoviskami. Okolnosti tohto procesu predstavuje Štefan Šutaj ako *spiritus movens* vzniku tunajšej Katedry histórie FF UPJŠ. Ferdinand Uličný vtedy podporil naštartovanie univerzitného štúdia dejín v Košiciach aj tým spôsobom, že tu niekoľko rokov prednášal a vyškolil dvoch doktorandov. Popri všetkých uvedených aktivitách pritom netreba opomínať, že Ferdinand Uličný bol tiež dlhoročným činným členom Východoslovenskej pobočky Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV, čomu sa vo svojej štúdii venuje Miriama Balvirčáková.

Príspevky tretieho bloku sú venované historickému výskumu jubilanta. Ten sa v niekoľkých svojich dielach zaoberal vojenskými udalosťami na našom území v stredoveku, čo je témou textu Vladimíra Segeša. Ťažiskovými fenoménmi, ktoré Ferdinand Uličný skúmal po celý svoj pracovný život, sú inak dejiny osídlenia a urbánne dejiny, prevažne tie stredoveké. Žiaľ, nepodarilo sa zariadiť, aby v tejto publikácii vyšli štúdie, ktoré by komplexne predstavili slovenskú historiografiu a jubilantov vklad v oboch rozsiahlych témach. Martin Pekár ale zhodnotil koncepciu tvorby slovenských monografií o dejinách našich miest, vydaných po roku 1989, ako aj podiel profesora Uličného na príslušnej novej produkcii. Mária Fedorčáková si pre svoj príspevok vybrala stredoveké mesto Bardejov, ktorým sa kedysi zaoberal aj Ferdinand Uličný. Najmä na príklade jednej dlho spornej listiny predstavila vývoj výskumu za posledné vyše polstoročie. Zameranie príspevkov sa ďalej presúva na

regionálne dejiny. Početnú historiografiu o Liptove, rodnom kraji jubilanta, sumarizuje Miroslav Nemeč. Okrem toho do okruhu výskumu profesora Uličného patria sociálne vrstvy, napríklad šľachta, ktorej sa venoval aj z pozície archivára, keď spracoval fondy niekoľkých stolíc a rodov. Gabriel Szeghy tak vo svojom texte predstavuje zistenia z niekoľkých dosiaľ málo zohľadnených prameňov k dejinám šľachty v Above. Napokon k utvoreniu ucelenejšieho obrazu o rozsiahlej vedeckej tvorbe Ferdinanda Uličného má slúžiť výberový zoznam jeho publikačnej činnosti, ktorý zostavila Marcela Domenová. Nachádzajú sa v ňom zásadnejšie vedecké publikačné výstupy, ale s dovolením profesora aj jeho dosiaľ nepublikované rukopisy.

Konkrétnejšie životopisné údaje profesora Ferdinanda Uličného možno vyhľadať jednak v jednotlivých príspevkoch tohto zborníka, jednak v predchádzajúcich publikáciách *Ferdinand Uličný. Personálna bibliografia* (zostavovateľ Michal Socha) a *Poznávanie dejín Slovenska. Pramene, metódy a poznatky* (zostavovatelia Marcela Domenová a Drahoslav Magdoško), na ktoré odkazujú viacerí autori na nasledujúcich stranách.

Milí čitatelia, pristúpte s pochopením k tejto publikácii ako ku skromnému sprievodcovi, miestami neúplnému, po čínorodom pracovnom živote výraznej osobnosti slovenskej historiografie, archívniectva a univerzitnej výučby dejín!

Čtený profesor Ferdinand Uličný, prijmite túto knihu ako dar k životnému jubileu od Vašich kolegov, priateľov a študentov, ktorí na Vás neustále pamätajú a ktorí Vám ďakujú za Vašu prácu, čas a slová!

Drahoslav Magdoško

Slávnostné príhovory

Prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc.
na konferencii k jeho životnému jubileu 90. rokov
(Košice, 11. máj 2023).

Prečo som historik?

Ferdinand Uličný

Milé dámy, vážení páni profesori, docenti, odborní asistenti, moji bývalí univerzitní kolegovia, bývalé moje študentky a študenti, priatelia, drahá rodina, všetci prítomní! Veľmi ma teší, že ste prišli a budete prednášať nové poznatky, a že budeme diskutovať, čo stále milujem. Musím a rád priznávam, že cítim radosť, preto vrúcne vravím: Ďakujem Vám, že sme sa stretli pri mojej deväťdesiatke.

Už vyše 60 rokov skúmam, poznávam a píšem o rozličných súčastiach dejín Slovenska, najmä v stredoveku. Hoci túto náplň odbornej práce, prv takmer každodennej, už zanechávam, až teraz mi napadá myšlienka, prečo som to robil?

Priznávam sa, že ma k tomu viedla a trvalo držala vlastná zvedavosť počas detstva o biblické príbehy i počas štúdia na gymnáziu v Liptovskom Svätom Mikuláši, kde nás učil profesor Oldřich Nuska o československých a európskych dejinách. Ten záujem ma následne úplne upútal počas štúdia archívnictva a dejín na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave od roku 1952 a v Prahe na Karlovej univerzite v celom školskom roku 1953/1954. V Bratislave ma najviac ovplyvnil profesor Alexander Húščava v rámci pomocných vied historických a diplomovej práce.

Počas vysokoškolského štúdia som sa postupne zoznámil s výrokom „*De omnibus dubitandum*“ v zmysle, že o všetkých poznatkoch treba pochybovať. Ten úsudok sformuloval už údajne grécky staroveký filozof Aristoteles.¹ Ja som sa toho výroku začal držať najmä preto, lebo časť vysokoškolských prednášateľov a všetci marxisti kritizovali a odmietali takzvané buržoázne poznatky o dejinách a jednoznačne, tvrdošijne šíрили, avšak nerozvíjali marxisticko-leninské učenie, pravda, na jeho škodu. Ktoré metódy, myšlienky a poznatky som si mal odborne osvojiť? Východisko a riešenie som postupne nachádzal v spomínanom výroku „*De omnibus dubitandum*“. Ako začínajúci historik som sa

.....
1 SVOBODA, Ludvík a kol. *Encyklopedie antiky*. Praha: Academie, 1973, s. 709.

metodicky držal tohto úsudku. V rámci dejín Slovenska a diplomatiky som začal skúmať už známe príbehy alebo vôbec neznáme súčasti dejín Slovenska. Postupne prevažovali neznáme časti. Ich poznaním a opísaním som sa odhodlal tematiky rozšíriť dejiny Slovenska a zúžiť jeho neznámu minulosť. Vtedy som už tajomne vyznával a prácou naplňal osobné heslo „Skúmať, poznať, písať!“ (SPP) o dejinách Slovenska, najmä v stredoveku.

Priznávam sa, že vo vedeckých štúdiách z diplomatiky som metodologic-ky vychádzal najprv z diel Alexandra Húščavu, neskôr z diela rakúskeho dip-lomatika Juliusa Fickera. Pri skúmaní udalostí a procesov dejín Slovenska som tematicky najskôr nadväzoval na diela Alexandra Húščavu, Daniela Rapanta, Branislava Varsika, neskôr na Richarda Marsinu. Samovoľne som spontánne pokračoval v uplatňovaní metodológie pozitivizmu. Od konca 20. storočia som sa postupne a čiastočne pridrižoval aj teórie rakúskeho vedca Karla Poppera, teda kritického racionalizmu. Rozvinul som multidisciplinárny postup pri výskume, poznávaní a opise rozličných súčastí dejín Slovenska, najmä v stredoveku, teda od 6. do 16. storočia.

Krátko po roku 1989 som z občianskeho hľadiska vlastný vedecký program vyjadril takto: „*Ja skúmam slovenskú minulosť preto, aby sme poznali, čím nás dejiny nesmú spútať a čím nás môžu oduševňovať ku slobode jedinca, obce, národa a štátu.*“

Asi tri desaťročia uvažujem nad obsahom výroku rakúskeho logika a filo-zofa Ludwiga Wittgensteina v zmysle „*O čom nemožno hovoriť, o tom treba mlčať.*“² Ak nemožno hovoriť o neznámom, tak ja odborne konám celkom opačne, lebo skúmam zväčša neznáme príbehy a procesy dejín Slovenska.

Odvtedy, ako som si uvedomil dávny poznatok o zmene ako večnom a trvalom procese života ľudí, sveta, Zeme a vesmíru, viem, že aj moje vedecké poznatky a názory budú trvať dovtedy, kým ich neopravia a vedecky nepre-konajú poznatky mladších generácií historikov Slovenska. Kedy sa tak stane? Na to mám protikladné stanoviská a odpovede. Súkromné čím neskôr, ve-decké čím skôr.

.....
2 BODNÁR, Ján – HRUŠOVSKÝ, Igor (eds.). *Antológia z diel filozofov. Zv. 9. Logický em-pirizmus a filozofia prírodných vied*. Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry, 1968, s. 175 (preložil Pavel Cmorej).

Prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc.

Peter Švorc

„Ja skúmam slovenské dejiny preto, aby sme poznali, čím nás minulosť nesmie spútať a čím nás môže oduševňovať k slobode jednotlivca, obce, národa a štátu. Prešov, október 1993.“³ Tieto slová napísal prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc. do útlej brožúrky s názvom *Výberová personálna bibliografia*. Vydala ju Katedra dejín a archívnickva Filozofickej fakulty v Prešove Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (ďalej FF UPJŠ) v roku 1993. V tom roku už mal profesor Uličný za sebou návrat na pracovisko, ktoré musel opustiť v roku 1971 po vylúčení z Komunistickej strany Československa rok predtým.

Slová, ktoré prof. Uličný napísal, boli nielen na pracovisku – Katedre dejín a archívnickva FF UPJŠ, ale aj v prostredí slovenskej historickej obce dobre overené. Potvrdzovali ich práce uverejnené nielen v predchádzajúcich tridsiatich rokoch, ako napr. kapitola s názvom *Vznik a vývin Prešova do 16. storočia* v monografii *Dejiny Prešova* (1965),⁴ *Osídlenie Šariša v 13. – 14. storočí* uverejnená v *Nových obzoroch* 12 (1970),⁵ *Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia*, uverejnené ako štúdiá v zborníku *Liptov 7* (1987),⁶ *Včlenenie Šariša do uhorského štátu* uverejnená v *Nových obzoroch* 12 (1970)⁷ a mnohé ďalšie, ale potvrdzovali to naďalej aj nové práce, ktoré uzreli svetlo sveta krátko

.....
3 ŠVORC, Peter (ed.). *Ferdinand Uličný. Výberová bibliografia*. Prešov: Katedra dejín a archívnickva FF UPJŠ v Prešove, 1993.

4 ULIČNÝ, Ferdinand. *Vznik a vývin Prešova do 16. storočia*. In: SEDLÁK Imrich. *Dejiny Prešova 1*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, Múzeum Slovenskej republiky rád, 1965.

5 ULIČNÝ, Ferdinand. *Osídlenie Šariša v 13. – 14. storočí*. In: *Nové obzory* 12. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, Múzeum Slovenskej republiky rád, 1970.

6 ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia*. In: *Liptov 7*. Martin: Osveta, 1987.

7 ULIČNÝ, Ferdinand. *Včlenenie Šariša do uhorského štátu*. In: *Nové obzory* 12. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, Múzeum Slovenskej republiky rád, 1970.

po nástupe PhDr. Ferdinanda Uličného na Katedru dejín a archívniectva FF UPJŠ, ako boli napr. rozsiahle a fundamentálne *Dejiny osídlenia Šariša* (1990),⁸ *Dejiny Giraltoviec* (1992),⁹ či kapitola v monografii *Dejiny Vranova nad Topľou* (1992)¹⁰ a rad vedeckých štúdií v slovenskej odbornej časopiseckej spisbe. Ferdinand Uličný v tom čase pripravoval vydanie knihy *Dejiny osídlenia Užskej župy*.¹¹ Do popredia svojho nasledujúceho výskumného úsilia kládol prácu na monografiách *Dejiny osídlenia Zemplínskej župy*,¹² *Dejiny Slovenska v 11. až 13. storočí*¹³ a, samozrejme, aj na ďalších vedeckých štúdiách. Celou svojou spisbou naplňal poznanie našich starších dejín, ale zásadne bez idealizácie, prikrášľovania, striktne vedecky so silným pozitivistickým nábojom. A čo bolo dôležité, aj s pokusom o nové metodologické videnie skúmanej historickej problematiky.

Túto jeho snahu bolo vidieť aj v jeho kvalifikačných prácach, hoci prvky pozitivistického nazerania na dejiny si u Uličného stále našli svoje miesto. Potvrdila to jeho dizertačná práca s názvom *Osídlenie Šariša v 13. a 14. storočí*, ktorú obhájil v roku 1969, habilitačná práca *Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia* v roku 1991, *Dejiny osídlenia Šariša*, ktorú obhájil ako doktorskú prácu v roku 1993 a o rok neskôr, v roku 1994, aj jeho inauguračná prednáška *Multidisciplinárny postup výskumu osídlenia Slovenska v stredoveku*. Podstatná časť jeho kníh, štúdií a odborných článkov vznikala v Prešove, keď pracoval či už ako odborný asistent na Katedre dejín FF UPJŠ (1962 – 1971), ako archívár v Štátnom oblastnom archíve v Prešove (1971 – 1990), či opäť ako pedagóg v pozícii docenta a neskôr univerzitného profesora slovenských dejín na Katedre dejín a archívniectva FF UPJŠ (1990 – 2003).

Ferdinand Uličný je však rodákom z neveľkej dediny Ploštín v Liptove, neďaleko Liptovského Mikuláša. Tu uzrel svetlo sveta 18. augusta 1933

.....
8 ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990.

9 ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny Giraltoviec*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Mestský úrad Giraltovce, 1992 (spoluautor).

10 ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny Vranova nad Topľou*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1992 (spoluautor).

11 ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Užskej župy*. Prešov: Filozofická fakulta Univerzity P. J. Šafárika, 1995.

12 ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Zemplínskej župy*. Michalovce: Zemplínska spoločnosť, 2001.

13 ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny Slovenska v 11. až 13. storočí*. Bratislava: Veda, 2014.

v roľnícko-remeselníckej rodine, keď sa narodil rodičom Martinovi (1907 – 1998) a Emílii, rod. Uličnej (1911 – 1988). Ľudovú školu (1939 – 1944) vychodil v rodnom Ploštíne. Pokračoval v štúdiu na Gymnáziu Michala Miloslava Hodžu v Liptovskom Svätom Mikuláši. Stredoškolské gymnaziálne štúdiá zavŕšil maturitou v roku 1952 a odišiel do Bratislavy s cieľom študovať dejepis a filozofiu. Po úspešnom prijímacom konaní na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave ale začal študovať dejepis v kombinácii s archívnictvom u prof. Alexandra Húščavu. Oba semestre druhého ročníka ukončil na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe. V roku 1957 s vyznamenaním ukončil vysokoškolské štúdium na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a začal pracovať v Štátnom archíve v Bratislave. V roku 1958 bol preradený do Prešova, kde sa stal riaditeľom Štátneho archívu a pôsobil na tomto poste do roku 1961. Potom už nasledovala pedagogicko-bádateľská dráha. Ferdinand Uličný nebol len historikom, ale ako ukazujú jeho pracovné miesta, a vôbec jeho ukončený študijný odbor – bol hlavne archivárom. V tom sa nezaprel ani po návrate na Filozofickú fakultu UPJŠ, kde inicioval otvorenie nového študijného programu Archívnictvo. Prešovská filozofická fakulta sa tak stala na Slovensku druhou fakultou s archivárskym študijným programom a doteraz pripravila pre prax desiatky odborne vzdelaných archivárov.

Návrat profesora Ferdinanda Uličného na Filozofickú fakultu UPJŠ nebol pasívnym návratom. V krátkom čase začiatku 90. rokov 20. storočia sa stal členom a potom predsedom Akademického senátu FF UPJŠ i prodekanom pre študijné záležitosti fakulty (1991 – 1993). V rokoch 1994 až 1997 bol dekanom fakulty, čo je obdobie, s ktorým boli späté priam dramatické chvíle vnútorného konfliktu na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, vedúceho k jej rozdeleniu na prešovskú časť nazvanú Prešovskou univerzitou (ďalej PU) a košickú časť, ktorá si prisvojila pôvodný názov univerzity. Po skončení funkčného obdobia dekana FF UPJŠ/PU pôsobil v rokoch 1998 – 2003 vo funkcii vedúceho Katedry slovenských dejín a archívnictva FF PU, keď sa pôvodná katedra dejín a archívnictva rozdelila na dve katedry a tou druhou bola Katedra všeobecných dejín FF PU.

Pre Ferdinanda Uličného bol a je Liptov nenahraditeľný kút Slovenska, ba i sveta. Vždy, keď sa dalo, sa vracal domov do Ploštína a po odchode na dôchodok sa do Ploštína vrátil natrvalo. Ale nie preto, aby tu zabudol na vedeckú prácu a venoval sa záhrade a úrodným ovocným stromom, ale preto,

aby popri záhradníckej ovocinárskej práci i naďalej bádala, analyzoval a písal. Napríklad knihu *Dejiny Liptova od 9. do 19. storočia*.¹⁴

Výpočet aktivít prof. PhDr. Ferdinanda Uličného, DrSc. by bol veľmi dlhý, veď sa netýkali len jeho publikačných výstupov o slovenských dejinách, ale aj organizátorskej činnosti v univerzitnom prostredí, v slovenských archívnych kruhoch a v nemalej miere aj na pôde Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV v Bratislave.

Za to všetko mu patrí náš obdiv a úprimné poďakovanie so želaním pevného zdravia, síl a bádateľského zápalu pre poznanie toho, čo len tuší a ešte celkom nepozná.

.....
14 ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny Liptova od 9. do 19. storočia*. Liptovský Hrádok: Komunitná nadácia Liptov, 2015.

Zo spomienok študenta a asistenta profesora Uličného

Martin Chmelík

„Tí, čo si myslia, že definícia určuje napredovanie sveta, sa kardinálne mýlia. Vôľa a tvorivosť sú tou silou.“

Myšlienka profesora Ferdinanda Uličného.

Dostalo sa mi veľkej pocty a šťastia, že môžem verejne vystúpiť v zastúpení prvej generácie študentov, ktorých profesor Ferdinand Uličný po svojom návrate na univerzitu učil. Za nás všetkých mu skladám obrovskú úctu a vďaku. Dovoľte mi zaspomínať si na dvanásť rokov, ktoré som najskôr ako študent, neskôr ako odborný asistent, mohol skoro denne prežívať na pôde Prešovskej univerzity v jeho prítomnosti. Vzhľadom na skutočnosť, že nie som žiadny rétor a vonkoncom sa necítim hoden vystúpenia, berte moje slová s pochopením. Budete počuť moje osobné vyznanie vzťahu študenta k učiteľovi, ako som ho vnímal v minulosti a stále vnímam s odstupom dvadsiatich rokov.

Keď som v knižnici hľadal profesorove knihy, ktoré najlepšie vypovedajú o jeho celoživotnej práci, do očí mi udrela zbierka esejí *Na ramenech obrů* od Umberta Eca, ktorou si teraz obrazne pomôžem. Nespočetnekrát som sa vo vašej prítomnosti cítil ako trpaslík, ktorého ste vzali do výšin a bez námahy ukázali krásu stredovekého Slovenska. Profesor sa nikdy netajil svojimi poznatkami. Na každej prednáške, na každom seminári sa o nich s nami delil a vysvetľoval ich.

Naučili ste ma vnímať a chápať prameň, nebyť jeho doslovným otrokom. Historické udalosti ste vždy vysvetľovali v súvislostiach a vždy ste našli analógie so súčasnosťou. Ešte aj dnes si živo spomínam napríklad na témy ako postavenie učiteľov v novoveku a dnes, ich rovnaké starosti a rovnaké slabé ohodnotenie, alebo daňové povinnosti poddaných v porovnaní s daňovým zaťažením dnes.

Keď 18-ročný študent zo Zvolena stretne osobnosť formátu profesora Uličného, ovplyvní mu to život. To sa nehanbím verejne vyznať, ba priam som

na to hrdý. Pán profesor, patrí Vám moje obrovské ďakujem, za Vašu múdrosť, za Váš rozhľad, za Váš charakter, za Vašu toleranciu, za Vašu priamosť a v neposlednom rade za ľudí, ktorých som vďaka Vám spoznal.

Ďakujem Vám za spolužiakov. Boli deväťdesiate roky, obdobie, keď filozofickým fakultám na Slovensku bol ešte dopriaty luxus prijímacích skúšok a výberu. Nenaháňali sa študenti kvôli nezmyselnému a bezúčelnému napĺňaniu stavov vysokoškolsky vzdelaných. V porovnaní s dnešnou dobou sme boli porevoluční idealisti, univerzity sme si vyberali podľa záujmu, nie podľa pragmatického uplatnenia. Dnešná doba nepraje humanitnému vzdelaniu, ktoré sa pokladá za zbytočné. Myslím si, že dôsledky takéhoto prístupu sa už prejavujú a v blízkej budúcnosti sa ešte radikálnejšie prejavia. Technokratickej a formalistickej spoločnosti bude chýbať kritické myslenie, aké sa nám dostalo. Významne dnes rezonuje odchod tých najlepších na české a západné univerzity. Odchádzajú celé ročníky tých najlepších gymnazistov. Ja som mal spolužiakov od Žiliny po Trebišov, dodnes spolu komunikujeme, stretávame sa, nestali sme sa anonymnou masou. Profesorovi a ostatným členom vtedajšej katedry dejín a archívnictva som obzvlášť vďačný za to, že pri výbere nebola prítomná korupcia. Z počtu niekoľko sto prihlásených nás vybrali okolo tridsať na štúdium dejín v rôznych odboroch (archívnictvo, filozofia, slovenský jazyk, cudzie jazyky) len podľa výsledku prijímacích pohovorov, dokonca aj ústnych. Charizma profesora počas pohovoru na mňa v sekunde zapôsobila a Prešov sa stal mojou voľbou. Pán profesor, z Vašich študentov sú dnes univerzitní profesori, gymnaziálni učitelia, archivári (aj v ďalekej Amerike), manažéri, podnikatelia...

Ďakujem Vám za kolegov. Mojim prvým zamestnaním sa stala práca vysokoškolského asistenta a z mojich učiteľov sa stali kolegovia. Rovnako ako spolužiaci, aj z nich sú dodnes mnohí mojimi najlepšími priateľmi. Pokladám za veľký dar mať také skvelé pracovné prostredie, aké na katedre za časov pána profesora panovalo. S odstupom času si stále viac a viac uvedomujem význam univerzitnej slobody, ktorú som na katedre zažil. Žiaľ, dnes sú nielen univerzity, ale aj všetky kultúrne inštitúcie zviazané formálnymi pravidlami. Intelektuálna komunita je zahľtená prázdnu úradníckou požiadavkou. Slobodný duch sa vytráca.

Ďakujem Vám za slovenskú historickú obec. Vrátim sa k obrom Umberta Eca. Doprial by som každému tu prítomnému študentovi zažiť stretnutia pána profesora s profesormi Marsinom, Sedlákom, Novákom, Tajtákom a mnohými ďalšími. Počúvať legendy slovenskej medievalistiky, ktorých poznáte

z diplomatárov, registárov a štúdií v neformálnych priateľských rozhovoroch, to všetko bolo vždy nezabudnuteľným intelektuálnym zážitkom.

Ďakujem Vám za študentov. Dušou univerzity sú študenti. Môže vás baviť história, môžete mať výborných kolegov, ale ak vás na seminároch zahltí apatická masa iba po zápočtoch dychtiacich študentov, je koniec. A opäť, za Vašich čias, pán profesor, mi niečo také nehrozilo. Tešil som sa na semináre, na ktorých som sa, priznávam, snažil študentom čo najviac vysvetliť Váš pohľad na konkrétne témy a pripraviť ich na vaše otázky. Niekedy stačilo málo, v mestách žili mešťania a v dedinách dedinčania. Na skúške nikdy nepadla otázka, kedy vládol Belo IV., ale kto žil v meste. Pre väčšinu z nich platí to, čo pre mojich rovesníkov. Sú úspešní, dnes niektorí z nich vystúpia a, opäť, sú to priatelia.

Keby som mal povedať len jedno slovo, ktoré najviac vystihuje profesora Uličného, bez váhania je ním slovo *pravda*. Pravda je pre neho absolútna hodnota. Hľadal ju v každom prameni, v každej listine, nebál sa ju pomenovať a brániť ju. Veľakrát osamotený proti zaužívaným tvrdeniam. Z úcty k nemu musím spomenúť dve veľké profesorove témy, ktoré dodnes neboli pochopené a vyvolávajú konfrontácie. Preceňované veľkomoravské metodské kresťanstvo a spor o definíciu stredovekého mesta. Nie privilégium, ale pracovitosť, vytrvalosť, vzdelanosť a riskantnosť boli hlavnými podmienkami úspešnosti mesta. Vznik miest nepodmieňuje právnym privilégiom, ale prosperujúcim trhom.

Jubilujúci profesor má dve tváre. Jednou z nich je tvár profesora písuceho, druhou zase prednášajúceho. Jeho knihy a štúdie sú ťažko čitateľné. Ťažiskovou témou jeho výskumov bola problematika osídlenia východného Slovenska, ale aj ďalších regiónov, kde multidisciplinárnu metódou podrobne spracoval sídliskový obraz Liptovskej, Šarišskej, Užskej a Zemplínskej župy. V úplne inej rovine mali možnosť zažiť pána profesora jeho študenti. Každá prednáška, každý seminár boli niečím neopakovateľné. Pri prednáškach sa držal konkrétneho historického prameňa (bula, mestské privilégium), ktorý nechal vybraným študentom vetu po vete predčítať. A nasledoval rozbor, ktorý, ako môžem potvrdiť, bol vždy v niečom špecificky iný a zaujímavý. Nedá mi nespomenúť jeho prednášky. Začal letný semester, boli sme prvákmi a dejiny stredovekého Slovenska sa začali prednášať v piatok ráno o 7:00. Na prvej „nepovinnej“ prednáške bol jeden z nás. Na konci semestra skoro všetci. Semináre mali pre všetkých rovnakú štruktúru. Každý musel vypracovať jednu vybranú tému, najlepšie najstaršie dejiny mesta alebo obce,

z ktorej sme pochádzali. A opäť podrobný rozbor. Profesor Uličný, presvedčili ste ma už vtedy, tí Tatári vo Zvolene neboli. Preto, keď vyšli *Dejiny Slovenska v 11. až 13. storočí*, rekapitulačné veľdielo profesora, boli to pre mňa známe skutočnosti, ktoré som desať rokov postupne počúval a nasával na Vašich prednáškach a seminároch.

V dnešnej intelektuálne vyprahnutej, povrchnej a za prázdnu formu sa skrývajúcej dobe vyčníeva profesora renesančná osobnosť. Pozná klasickú literatúru, literárnu kritiku, film, filozofiu. Pri príprave na oficiálne príhovory vo funkcii dekana ste ho mohli stretnúť, ako sa prechádza popri Toryse, hlboko premýšľajúc a triediac svoje myšlienky. K jeho obľúbencom patrili nemeckí filozofi Schopenhauer a Nietzsche, ktorých často citoval vo svojich slávnostných prejavoch. Prekvapilo ma, ako pozná dielo Tomáš Akvinského, pričom scholastické *pro et contra* používal aj pri svojich argumentáciách. Mal potrebu ukotviť nás v metodológii modernej vedy. Poppera a Kuhna som spoznal vďaka Vám. Na prešovskej akademickej pôde patrili k jeho najbližším profesori Sabol, Leško, Mihina, Horák...

Jeho intelektuálna podstata bola zdravo vyvážená rustikálnym pôvodom. Profesor nepatril Prešovu, nepatril Košiciam, doma bol vždy na Liptove, v Ploštíne. Veľakrát som ho počul vysloviť, že on je v Prešove iba na „múračkách“. Paradoxne vedec, ktorý zasvätil svoj výskum meštianstvu ako najprogressívnejšej časti stredovekej spoločnosti, bol vo svojej podstate liptovským roľníkom. Ovláda všetky poľnohospodárske práce. Kosba, orba s konským strojom či chov oviec mu nie sú cudzie. Vidieť orezávať ovocné stromy profesorom Hričovským i profesorom Uličným je rovnaký zážitok. Pri jednej prednáške začal veľmi prakticky cez život roľníka vysvetľovať cirkevný desiatok. Nenastalo úplné pochopenie medzi ním a študentami, načo konštatoval, aké ťažké je pre mestského človeka pochopiť stredovek. Miluje šport, vie si oddýchnuť pri sledovaní Ligy majstrov. Dlhé roky aktívne lyžoval na „svojom“ chotári v Jasnej.

Ako mám navždy v pamäti naše prvé stretnutie na prijímacích skúškach, tak mi ostáva aj jedno z posledných na univerzite. Bol večer, po skúškach, keď skupinka asistentov ostávala v spoločnosti pána profesora v priateľskom a uvoľnenom rozhovore, ako nespočetnekrát v minulosti. Zrazu nás arogantne vyruší uniformovaný pán s baterkou a s príkazom na opustenie univerzity. Túto filmovú scénu s profesorom sediacim v kresle, osvetľovanom ochrankárovou baterkou, mám často v pamäti: „Kto ste človeče? Ja som profesor Uličný.“ A ten prázdny výraz nepochopenia univerzitnej slobody v očiach

ochrankára... Platilo to pred dvadsiatimi rokmi a, žiaľ, platí to aj dnes. Čo sme za spoločnosť, ktorá si mýli univerzitu s obchodným domom po záverečnej?

Začalo to prednáškami

Drahoslav Magdoško

Predchádzajúce príhovory a spomienky na profesora Ferdinanda Uličného pochádzajú z pera jeho kolegov, ľudí, čo sa s ním roky stretávali na dennej báze. Ja patríam medzi posledných študentov a doktorandov, ktorým sa venoval počas svojho prešovského i následného kratšieho košického univerzitného pôsobenia. Za seba, ale aj za spolužiakov úprimne priznávam, že pre nás ostáva vecou cti a hrdosti, že sme ešte práve jeho absolventmi.

Prvú príležitosť spoznať profesora Uličného, síce len letmo, som mal pár rokov pred ukončením jeho pôsobenia na Prešovskej univerzite v Prešove, a to počas môjho prvého študijného ročníka, konkrétne na predmete o stredovekých dejinách Slovenska. Prirodzený rešpekt k nemu, ako k vedeckej kapacite, sa u mňa prehĺbil dvomi ďalšími okolnosťami. Jednak moje sympatie súviseli s jeho osudom počas obdobia tzv. normalizácie, keď bol ostrakizovaný socialistickým režimom, jednak mi v pamäti utkvел osobitý prístup profesora Uličného k výučbe. Spomínam si napríklad na jeho slová, že on na univerzite „neučí, ale prednáša“. A tie prednášky boli naozaj jedinečné. Nepostupoval totiž klasickým predstavovaním dejín, ale priamo na našich hodinách analyzoval vybrané písomné pramene. Na ich príklade vysvetľoval užšie ťažiskové problémy, zvyčajne tie, pochopiteľne, ktorým sa výskumne bezprostredne venoval. Nuž áno, na skúšku sme si my, študenti, museli následne čo-to samostatne dočítať, ale pozitívom takýchto prednášok bola príležitosť nahliadnuť na spôsob profesorovho uvažovania, pochopiť skutočnosť, že prameň nie je nestranným svedkom dejín a že pramenná interpretácia sa vyvíja. Pomohlo nám to, aby sme začali vnímať dejinný výskum ako remeslo historika. Prezradím, že teraz sa tento postup snažím uplatňovať na niektorých svojich seminároch, no čaká ma ešte kus práce, aby som sa aspoň priblížil k zasvätenosti, s akou vystupoval profesor Uličný.

Ten onedlho nato odišiel do dôchodku. Mňa naďalej lákali staršie dejiny, čo vyústilo do záujmu o doktorandské štúdium na vznikajúcej košickej

Katedre histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika. Tu sa naše životné cesty opätovne stretli na prelome rokov 2009 a 2010. Ferdinand Uličný bol totiž jedným z nestorov, ktorí podporili obnovenie štúdia dejín na UPJŠ. V dôsledku toho sa vrátil, aspoň na zopár rokov na univerzitnú pôdu, tentoraz do Košíc. Vybral si ma za doktoranda, celkovo predposledného (spoločne s Bernadetou Fabovou) z tých, ktorých školil. Mohol som tak spoznať už aj jeho súkromnejšiu stránku – srdečnosť i dôvtip, vrelú a najmä prajnú atmosféru, ktorú okolo seba šíril pri každom stretnutí. Ako školiteľ nebol mentorom, ale radcom. Môj rešpekt pretrval a prehĺbil sa aj v ľudskej rovine. Za to všetko som Vám hlboko vďačný, pán profesor!

Pravda, nemal som už toľko príležitostí na také intenzívne spoločné zážitky, aké tu načrtoľ jeho predchádzajúci doktorand Martin Chmelík ešte z „prešovských“ čias. Naše stretnutia boli občasnejšie, keďže počas môjho doktorandského štúdia profesor Uličný dochádzal do Košíc z Liptova na blokové prednášky. Ja som si akurát založil rodinu. V dobrom preto závidím profesorským doktorandom ich spomienky z prelomu 20. a 21. storočia, keď som bol ešte študentom. Niekoľkokrát som však navštívil svojho školiteľa na Liptove, v jeho dome v obci Ploštín, v tom zázemí pokoja, tvorenom záhradou s rozsiahlym ovocným sadom, o ktorý sa aj na dôchodku neúnavne staral. A čo je nemenej podstatné, profesorov rodný dom sa nachádza pod svahmi Chopku, ktoré ako vášnivý lyžiar rovnako húževnato, každú dlhú tatranskú zimu, po desiatky sezón, popísal svojimi oblúkmi (vraj až donedávna, do svojich 85. rokov). Nespomínam tieto voľnočasové aktivity profesora Uličného iba kvôli spestreniu, ale som presvedčený, že spoločne s osobnou angažovanosťou v rodnej obci vždy tvorili dôležité piliere jeho viacrozmerného bytia, v ktorom zamestnanie, ako aj iné činnosti i záľuby majú svoje vyhradené miesto a vlastnú zmyslupnosť. To mu po celý život pomáhalo, usudzujem, vyhnúť sa prehnanej upätosti na vedeckú prácu.

Pochopiteľne, snažil som spoznávať svojho školiteľa tiež skrze jeho odborné diela. Ferdinand Uličný je totiž historikom tvorivým. Do súčasného dňa má na konte množstvo publikačných výstupov, vedeckých i popularizačných. Obzvlášť treba zdôrazniť, že je autorom piatich rozsiahlych monografií a spoluautorom desiatok ďalších, zameraných na obecné a mestské dejiny, čo je bilancia v slovenskej medievalistike zriedkavá a úctyhodná. Je známy dôkladnosťou pramenného výskumu v duchu hesla *ad fontes*, k prameňom. O ohromnom kvante stredovekých i novovekých písomností, ktoré prečítal, napovedá už fakt, že vo svojich publikovaných knihách o osídlení Šarišskej,

Užskej, Zemplínskej a Liptovskej župy zosumarizoval a vyložil kľúčové dáta k starším dejinám okolo 1200 sídiel, dedín aj miest. Veľkú originálne poňatú syntézu jeho celoživotného výskumu stredoveku predstavujú nedávno vydané *Dejiny Slovenska v 11. až 13. storočí*. To však zďaleka nie je všetko, keďže profesor Uličný neustáva vo výskume a písaní ani na dôchodku. Ako môžu čitatelia zazrieť v závere tohto zborníka, v súpise profesorskej výberovej publikačnej činnosti, sedem ďalších hotových monografií, venovaných opäť prevažne osídleniu našich historických regiónov, čaká v rukopise na svoje vydanie. Týmto sa ich autor dostal „od Tatier k Dunaju“, ako konštatoval v jednom našom rozhovore.

Jubilant uplatnil svoje skúsenosti a prístupy nielen v riešení mnohých čiastkových výskumných problémov, ale vyslovil sa aj k „veľkým“ dejinám. Jeho vnútorný kompas ho vždy vystríhal pred účelovým výkladom, či už svoje práce písal v čase socialistického režimu alebo v porevolučnom období formovania samostatnej slovenskej štátnosti. Striedmy konzistentný postoj vyjadril k niektorým otázkam počiatkov našich národných dejín i mýtom pretrvávajúcim v historiografii. Načrtnol vlastné, osobitejšie uchopenie koncepcie dejín Slovenska s dôrazom na význam miestnych i regionálnych dejín a na štrukturálnu analýzu.

Ferdinand Uličný je zároveň historikom zásadovým. Popri nevyhnutnej heuristike údajov vytrvalo prahne po nových interpretáciách a posune poznatkov. Jeho kritický a rebelantský duch ho vedie aj k revíziám riešenia výskumných problémov, ako aj k úprimnému vyjadreniu postrehov k tvorbe slovenskej historickej obce. Je zrejmé, že si vždy považoval za česť, keď sa dostal do dišputy s fundovaným oponentom. Koniec-koncov, férovosť prejavuje vo svojich dielach každému čitateľovi. Jeho pisateľský štýl je vecný, pritom však nezastierajúci zmysel textov. Otvorene informuje o dôvodoch a cieľoch výskumu, pričom zreteľne rozlišuje poznatky iných historikov od vlastných zistení. Zorientovanému čitateľovi je jasné, že Ferdinand Uličný nezvykne písať o všetkých svojich výskumných predpokladoch, domnienkach a argumentoch, pokiaľ nie je presvedčený o vysokej miere ich dôveryhodnosti.

Pán profesor, srdečne Vám blahoželám k deväťdesiatym narodeninám a prajem Vám spokojné ďalšie roky života i dlhý život Vášmu vedeckému dieľu! A ďakujem za kapitolu môjho života, stále otvorenú, ktorá začala Vašími prednáškami.

Obrazová príloha

Konferencia Historik, archivár a univerzitný profesor Ferdinand Uličný '90,
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 11. máj 2023.

Obr. 1: Odovzdanie Pamätnej medaily Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach jubilantovi prorektorom Martinom Pekárom.

Obr. 2: Plaketu Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV odovzdal do rúk oslávenca Miroslav Lysý, podpredseda SHS.

Obr. 3: Blahoželanie Petra Švorca.

Obr. 4: Martin Chmelík s výberom jubileantových publikácií.

Obr. 5: Dvaja z profesorových študentov: Mária Fedorčáková a Drahošlav Magdoško.

Obr. 6: Historická aula Rektorátu Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach počas konferencie.

Obr. 7: S manželkou Valentínou.

Obr. 8: Zlava: Ferdinand Uličný ml., Marcela Domenová, Ferdinand Uličný, Alena Mišíková, Anton Dopirák.

Obr. 9: Dvaja profesori – s dlhoročným priateľom a kolegom z fakulty Jánom Sabolom.

Obr. 10: Darček od bývalých študentov odovzdaný Marekom Rímskym.

Obr. 11: Diskusia jubilanta s Vladimírom Segešom a Miroslavom Nemcom.

Obr. 12: Časť z posledných absolventov archívnickva za pôsobenia Ferdinanda Uličného. Po pravici jubilanta Richard Papáč a Zuzana Dančevská, po ľavici Gabriel Szeghy.

Obr. 13: S bývalým doktorandom a kolegom Jánom Adamom.

Obr. 14: Gratulácia profesorovho absolventa Dalibora Mikulíka.

Obr. 15: Spoločný záber účastníkov na konci konferencie.

Ferdinand Uličný v inštitúciách

Členovia Katedry dejín Filozofickej fakulty v Prešove Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach a ďalší kolegovia historici na Zjazde Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV v Trenčíne roku 1986. Prvý rad zľava: Michal Murcko, Ľubica Harbuľová, Ladislav Tajták, Nadežda Jurčišinová, Zuzana Kollárová.

Druhý rad zľava: Peter Švorc, Ferdinand Uličný, Michal Danilák, Ľudovít Haraksim, Mária Kračunová. Tretí rad zľava: Ján Mojdis, Libuša Franková,

Michal Otčenáš.

Inštitucionalizácia historického výskumu na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach do začiatku normalizácie

Miriama Filčáková

DOI: <https://doi.org/10.33542/HAU-0292-3-1>

Institutionalization of Historical Research at Pavol Jozef Šafárik University in Košice Until the Beginning of the Normalization Period

Among the most significant manifestations of the expansion of tertiary education in the post-war period were the massification and regionalisation of education. The post-war development of regional centres escalated the process of expansion of the intellectual base and institutionalisation of academic disciplines. The idea for their establishment came from the initiative of the cities themselves. The paper aims to analyze and synthesize the process of specialization and profiling of the institutional base of historical research in Eastern Slovakia in the 1950s and 1960s. This process was characterised by a number of organisational and social changes and was represented by many important personalities who directly influenced it and became an essential part of Slovak historiography.

Kľúčové slová: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika. Univerzitné vzdelávanie. Historický výskum. Východné Slovensko. Katedra dejín.

Keywords: Pavol Jozef Šafárik University. University education. Historical research. Eastern Slovakia. Department of History.

Vysoké školy sú miestom, kde sa formuje kultúra a identita spoločnosti a vyvíjajú nové vedecké poznatky a technologické inovácie. Majú významný hospodársky vplyv na miestnu, regionálnu a národnú ekonomiku. Nové politické, hospodárske a spoločenské okolnosti po druhej svetovej vojne zásadne podmienili ďalší vývoj vysokoškolských inštitúcií v celej Európe. Medzi nové trendy, ktoré sa po druhej svetovej vojne objavili v oblasti terciárneho vzdelávania patrili najmä demokratizácia, masifikácia a regionalizácia školstva. Práve tie vyvolali obrovskú vlnu expanzie terciárneho vzdelávania do sídiel, kde sa predtým vysoké školstvo nikdy nerozvíjalo, ale aj miest, v ktorých už malo svoju tradíciu.

Expanzia vysokého školstva sa objavila ako jeden z dôsledkov urbanizácie a industrializácie, ktoré značne sprístupnili vysokoškolské vzdelanie širokej verejnosti. Regionalizácia vysokého školstva, ako jeden z dôsledkov masifikácie vysokoškolskej siete (rovnako príznačná pre západný a východný blok), sa

v československom prípade realizovala v troch vlnách.¹⁵ Aj keď z dlhodobého hľadiska môžeme regionalizáciu a masifikáciu vzdelávania považovať za pozitívne faktory, z hľadiska dovtedajšieho vývinu znamenali pre formovanie slovenského vysokého školstva markantnú zmenu. V porovnaní s obdobím medzivojnového Československa, v ktorom na území Slovenska vznikla len jedna (neúplná) univerzita a po dvadsať rokov trvajúcim úsilím jedna (neúplná) technika, predstavovali tri spomínané regionalizačné vlny obdobie diametrálne odlišné. Východné Slovensko, už aj so zreteľom na svoju špecifickosť, potrebovalo kultúrnu inštitúciu, vysokoškolské centrum a tým aj centrum celého kultúrneho života východného Slovenska. Kým v minulosti sa potreba odborníkov v oblasti východného Slovenska kompenzovala príchodom absolventov z tradičných vysokoškolských centier, akými bola Praha alebo Bratislava, v dôsledku nového geopolitického usporiadania, spoločensko-politickej situácie, hospodárskeho a priemyselného rozvoja po druhej svetovej vojne tento model už nepostačoval. Vznik nových vzdelávacích inštitúcií v priestore východného Slovenska vytvoril podmienky a podporil vznik a rozvoj mnohých nových profesií a špecializácií,¹⁶ čo prispelo k rozširovaniu intelektuálnej základne východoslovenského regiónu. Umožnil tak proces inštitucionalizácie

.....

15 Po roku 1945 ako reakcia na ukončenie vojny a rekonštrukciu krajiny (keď vzniklo päť nových regionálnych centier – Hradec Králové, Plzeň, Košice, Olomouc a Ostrava), po roku 1948 v dôsledku expanzie technických vysokých škôl a vzniku nových priemyselných centier (Plzeň, Pardubice, Liberec, Košice, Nitra, Zvolen) a pedagogických fakúlt (České Budějovice, Banská Bystrica, Ústí nad Labem, Prešov) a po XX. zjazde KSSZ (resp. na prelome 50. a 60. rokov), ktorý odštartoval reorganizáciu dovtedajšej siete terciárneho vzdelávania v krajine a prispel k vzniku nových vysokých škôl v už existujúcich mestách, ale aj vzniku nových vysokoškolských centier (Žilina, Martin, Zlín). Pri charakteristike jednotlivých regionalizačných vln vychádzame z teórie Jakuba Jareša. Túto teóriu organizácie terciárneho vzdelávania sme prispôbili slovenským špecifikám formovania vysokoškolskej siete. Vzhľadom na to, že považujeme tretiu zo spomínaných vln ako dôležitý faktor pri formovaní vysokoškolskej štruktúry na Slovensku. Pozri: JAREŠ, Jakub. Dějiny vysokého školství v Československu po roce 1945. Otázky a podněty. In: *Acta Universitatis Carolinae Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, 2012, roč. 52, č. 1, s. 19.

16 Nový priemyselný rozvoj sa podľa sovietskeho vzoru mal zamerať na rozvoj energetiky, baníctva, ťažkého hutníctva a strojárstva, ktoré sa mali stať vedúcimi sektormi. Okrem takto orientovaných technických odborov tvorili dôležitú zložku aj ďalšie (vysokoškolské) profesie, zabezpečujúce v meste (príp. regióne) ekonomický, kultúrny a občiansky (zdravotná starostlivosť, vzdelávanie) rozvoj. MATLOVIČ, René. Transitívna podoba mesta a jeho intraurbánnych štruktúr v ére postkomunistickej transformácie a globalizácie. In: *Sociológia*, 2004, roč. 36, č. 2, s. 138. ENYEDI, György. Specific Urbanization in East-Central Europe. In: *Geoforum*, 1990, roč. 21, č. 2, s. 167.

mnohých prírodovedných a spoločenskovedných disciplín v tomto priestore. Proces špecializácie a profilácie inštitucionálnej základne historického výskumu na východnom Slovensku v období 50. a 60. rokov bol reprezentovaný mnohými významnými osobnosťami, ktoré priamo ovplyvnili tento proces a stali sa neodmysliteľnou súčasťou slovenskej historiografie.

Počiatky historického výskumu na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (ďalej UPJŠ) sa spájajú so vznikom Pedagogickej fakulty Slovenskej univerzity v Bratislave, ktorej pobočka bola v roku 1949 založená v Košiciach v súvislosti s reformou učiteľského vzdelávania, ktorá povýšila vzdelávanie učiteľov z akadémií na úroveň univerzity.¹⁷ Potreba pedagogickej fakulty na východnom Slovensku vychádzala z akútneho nedostatku kvalifikovaných učiteľských síl pre všetky stupne a druhy škôl.¹⁸ V školskom roku 1951/1952 pôsobilo na fakulte niekoľko ústavov ako vedeckých a pedagogických pracovísk.¹⁹ Výuku na pedagogickej fakulte spočiatku zabezpečovali interní, vo väčšom počte však externí učitelia (najmä z Vysokej školy poľnohospodárskeho

.....
17 Za sídla nových pobočiek bratislavskej pedagogickej fakulty boli zvolené Banská Bystrica a Košice, čím mali byť vytvorené dve budúce vysokoškolské strediská. Išlo tiež o analogický prípad, ako v Čechách, kde boli zriadené pobočky pražskej pedagogickej fakulty v dvoch mestách (Plzeň a České Budějovice) a na Morave (v Brne a v Olomouci). Štátny archív v Košiciach (ďalej ŠAKE), f. Pobočka Lekárskej fakulty Slovenskej univerzity (ďalej Pobočka LFSU), škatuľa (ďalej šk.) č. 3, č. j. 23/1949.

18 Dovedty bolo možné získať učiteľské vzdelanie len v Bratislave, ktorá bola pre východoslovenských študentov vzdialená. Zároveň absolventi štúdia v mnohých prípadoch zostávali pôsobiť v okolí Bratislavy a na východné Slovensko sa vracalo len pomerne málo absolventov. Štúdium na pedagogickej fakulte v Košiciach pripravovalo od roku 1949 učiteľov len pre I. stupeň (v roku 1949/1950 absolvovalo 10 poslucháčov), v roku 1950 bola pobočka rozšírená aj o štúdium učiteľstva škôl II. stupňa v troch študijných odboroch (slovenčina + ruština, matematika + fyzika, prírodopis + chémia + zemepis) a v roku školskom roku 1951/1952 pribudol nový študijný odbor – telesná výchova. So štúdiom učiteľiek materských škôl sa nezačalo pre nedostatočný záujem. ŠAKE, f. Pedagogická fakulta Slovenskej univerzity pobočka v Košiciach (ďalej PFSU), šk. č. 5, inv. č. 28, č. j. 20.

19 Aj keď zmienku o existencii katedry alebo ústavu zameraného na historický výskum v Košiciach nenachádzame, v súvislosti s výstavbou novej budovy PdF SU v Košiciach sa počítalo s vytvorením priestoru pre katedru dejepisu. V roku 1952 bol na Filozofickom ústave PdF SU zriadený študijný odbor dejepis – občianska náuka – výtvarná výchova. V súvislosti so sťahovaním fakulty do nových priestorov v Prešove boli vymedzené dve pracovne pre Dejepisný ústav PdF SU na Stalinovej ulici č. 22. Od roku 1953 pôsobil v Prešove už samostatný Ústav dejín na Katedre marxizmu-leninizmu PdF SU, neskôr na tunajšej Katedre spoločenských vied VPS a VŠP. ŠAKE, f. PFSU, šk. č. 4, inv. č. 27, č. j. 4; 16; 17; 22.

a lesného inžinierstva) a v spoločenskovedných disciplínach učiteľia z mestských stredných škôl. Prijatím vládneho nariadenia (č. 30/1952 Zb.) bolo napokon rozhodnuté, vzhľadom na pretrvávajúce priestorové problémy v Košiciach, o premiestnení pobočky Pedagogickej fakulty Slovenskej univerzity (ďalej PdF SU) z Košíc do Prešova.²⁰ Urýchlené presťahovanie pobočky malo uvoľniť potrebné priestory v Košiciach pre budovanú Vysokú školu technickú. Na fakulte boli po jej premiestnení do Prešova ústavy pretvorené na katedry a zároveň boli zriadené nové katedry. Pedagogickú fakultu SU tvorili katedra slovenského jazyka a literatúry (vedúci Š. Tóbič), katedra ruského jazyka a literatúry (vedúci Š. Doboš), katedra prírodných vied (vedúci J. Dubinský), katedra pedagogiky a psychológie (vedúci J. Hvozdič), katedra základov marxizmu a leninizmu (vedúci I. Krempa) a katedra telesnej výchovy (vedúci M. Šafranko).

V roku 1953, v súvislosti s reorganizáciou terciárneho vzdelávania v krajine, bola PdF SU zrušená a na jej základoch vznikla Vyššia pedagogická škola (ďalej VPŠ) v Prešove. V rovnakom roku bola v Prešove založená aj Filologická fakulta Vysokej školy pedagogickej (ďalej FF VŠP).²¹ Obidve tu pôsobia-

.....
20 Pôvodne bolo dislokovanie pedagogickej fakulty do Prešova plánované uskutočniť do 1. septembra 1955. Dodatočným prieskumom, vykonaným miestnymi politickými a úradnými činiteľmi v Prešove, sa ukázalo, že je možné zaručiť potrebné priestory pre umiestnenie školy a pre ubytovanie študentov v Prešove skôr, bol podaný návrh, aby sa presťahovanie fakulty vykonalo ešte pred začiatkom študijného roka 1952/1953. Vzhľadom na to, že budovy boli sprístupnené až v októbri 1952, školský rok sa začal s oneskorením. Dekanom prešovskej pobočky pedagogickej fakulty sa stal Jozef Vavro. Po presťahovaní z Košíc fakulta získala pre výučbu dve budovy. Jednou bola tzv. nová budova bývalého kolegiálneho gymnázia (na Námestí legionárov, kde od roku 1997 sídlil Rektorát Prešovskej univerzity v Prešove). Druhá slúžila potrebám internátu, v súčasnosti v nej sídli Krajský súd na Hlavnej ulici č. 22 (vtedy Stalinova ulica č. 22, neskôr Ulica Slovenskej republiky rád č. 22, tzv. Palác Klobušických), kde dovtedy pôsobili štyri referáty Krajského národného výboru v Prešove. Fakulta bola nútená pôsobiť v značne obmedzených a pomerne stiesnených pomeroch. ŠAKE, f. PFSU, šk. č. 5, inv. č. 28, č. j. 4; 33; f. Krajský národný výbor v Košiciach, Odbor školstva a kultúry (ďalej KNV OŠaK), šk. č. 41, inv. č. 42, 43, č. j. 51. LUKÁČ, Eduard. Prešov – mesto vzdelanosti a školských tradícií. In: KÓNYA, Peter a kol. *Prešovská univerzita v Prešove (1977 – 2002). Pamätnica k 15. výročiu vzniku univerzity*. Prešov: Prešovská univerzita, 2012, s. 18–19.

21 V priebehu školského roka 1952/1953 bola školskou reformou zriadená Vysoká škola pedagogická v Bratislave pre potreby prípravy učiteľov stredných škôl. Novozriadená vysoká škola mala tri fakulty – spoločenskovednú, prírodovednú (obe so sídlom v Bratislave) a filologickú so sídlom v Prešove. Otvorenie Filologickej fakulty VŠP si vynútila značná nekvalifikovanosť stredoškolských učiteľov, ktorá bola na východnom Slovensku omnoho väčšia než v iných oblastiach Slovenska. Súčasťou uvedenej reformy

ce vysoké školy²² fungovali v meste pod spoločným vedením, ktoré bolo reprezentované jedným prorektorom, jednou vedeckou radou, no dvoma dekanmi a štyrmi prodekanmi.²³ V praxi obe školy pôsobili pri zabezpečovaní výuky na zásade vzájomnej výpomoci. Učitelia obidvoch škôl boli zväčša v učebno-výchovnom procese spoloční, najmä v spoločenskovedných predmetoch.²⁴ Tejto situácii sa prispôbovala aj pôsobnosť a vytváranie nových katedrií. Z PdF SU sa preniesla činnosť katedrií prírodných vied (zemepis, biológia, chémia), matematiky a fyziky, slovenského jazyka, ruského jazyka,

.....
bola aj reorganizácia existujúcej pobočky PdF SU v Prešove na Vyššiu pedagogickú školu pre prípravu budúcich učiteľov druhého stupňa základných škôl. Pedagogické štúdium zaznamenalo v období po druhej svetovej vojne až do konca 60. rokov najbúrlivejšie obdobie reforiem, ktoré niekoľkokrát pozmenili štúdium učiteľstva v Československu. ŠAKE, f. Pobočka LFSU, šk. č. 3, č. j. 23/1949. Práve uvedená reorganizácia vysokých škôl na Slovensku sa stala základom pre budúcu Filozofickú fakultu a neskôr aj Pedagogickú fakultu Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Prvým krokom, ktorý viedol k založeniu druhej univerzity na Slovensku v Košiciach, bolo zriadenie jej zakladajúcich fakúlt.

22 Kým VPŠ mala vychovávať učiteľov II. stupňa (výchovu učiteľov škôl I. stupňa ponechali stredným školám, tzv. pedagogickým gymnáziám), tak Filologická fakulta VŠP mala zabezpečovať výchovu učiteľov III. stupňa, t. j. učiteľov pre jedenástočné a priemyselné školy, neskôr stredné všeobecno-vzdelávacie a odborné školy. Po vzniku Pedagogických inštitútov v roku 1959 zabezpečovali vzdelávanie učiteľov I. a II. stupňa tieto ústavy. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

23 Prvým prorektorom bol I. Krempa, po ňom M. Šafranko a P. Petrus. Obe v Prešove pôsobiace vysokoškolské inštitúcie (VŠP a VPŠ) nemali jednu spoločnú budovu, ale ich pracoviská boli v priebehu rokov umiestnené v dvoch až troch budovách. Tie boli pôvodne určené na administratívne účely a slúžili aj ako sídla ďalších inštitúcií. V budove internátu v tomto období sídlili napr. Krajská ľudová knižnica, krajačíska dielňa, súkromné byty a Ryba, n. p. Po vzniku Filozofickej fakulty UPJŠ (ďalej FF UPJŠ) sídlil Dekanát FF UPJŠ v budove bývalého gréckokatolíckeho seminára na Leninovom námestí č. 3 (dnes na jeho mieste stojí budova Divadla Jonáša Záborského). Pedagogický inštitút (a neskôr Pedagogická fakulta UPJŠ) získal budovu po Krajskom výbore KSS na Leninovej ulici č. 6 (v súčasnosti Masarykova ulica) a bývalom Gréckokatolíckom biskupstve a na Švermovej ulici č. 1 (dnes Ulica biskupa Gojdiča 2, v ktorej v súčasnosti sídli Dekanát Gréckokatolíckej teologickej fakulty Prešovskej univerzity). Začiatkom 70. rokov sa Dekanát FF UPJŠ musel presťahovať z pôvodnej budovy na Leninovom námestí č. 3 (dnes Námestie Legionárov 6) na Stalingradskú 7 (dnes Grešova 3), do budovy po Okresnej správe ciest (v súčasnosti budova Okresného súdu v Prešove) z dôvodu výstavby Divadla J. Záborského. KÓNYA, Peter – LUKÁČ, Eduard – CORANIČ, Jaroslav – ŠAFIN, Ján. *350 rokov vysokého školstva v Prešove*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2018, s. 86, 111, 119, 125. ŠAKE, f. PFSU, šk. č. 5, inv. č. 28, č. j. 4, 33. ŠAKE, f. KNV OŠaK, šk. č. 41, inv. č. 42, 43, č. j. 51. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

24 ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

pedagogiky a psychológie, spoločenských vied a telesnej výchovy na VPŠ aj na Filologickú fakultu VŠP, ktoré zabezpečovali prípravu budúcich učiteľov uvedených disciplín spoločne.²⁵

Proces inštitucionalizácie historického výskumu sa v tomto období spája so vznikom Katedry základov marxizmu-leninizmu PdF SU, ktorá bola zriadená Ministerstvom školstva začiatkom školského roka 1952/1953 po presťahovaní bývalej pobočky PdF SU z Košíc do Prešova.²⁶ V roku 1953 pri tejto katedre vznikol samostatný ústav dejín, ktorý bol pri svojom vzniku zastúpený Vasilom Grivnom (vedúci ústavu),²⁷ Jozefom Hlinkom²⁸ a Michalom Mindošom.²⁹ V roku 1954 sa zmenil názov katedry na Katedru spoločenských vied (ďalej KSV) PdF SU, pričom táto katedra zabezpečovala výuku na oboch vtedajších prešov-

25 ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

26 Jej prvým vedúcim bol Ivan Krempa, absolvent Moskovskej štátnej univerzity (v roku 1957 odišiel do Prahy). Okrem toho na katedre pôsobili asistenti Vasil Skrip, Ivan Kalist, Andrej Lokaj, Rudolf Šeminský, ktorí boli prvými absolventmi PdF SU. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

27 V. Grivna (absolvent Univerzity Komenského v Bratislave v odbore ruština-dejepis) v septembri 1952 prešiel z Ruského gymnázia v Humennom do Prešova, kde krátky čas pôsobil ako stredoškolský profesor na Pedagogickej škole Klementa Gottwalda. Po šiestich mesiacoch pôsobenia na tejto škole sa stal odborným asistentom na formujúcom sa Ústave dejín KSV VPŠ a VŠP. Po príchode na ústav bol od 1. marca 1953 poverený jeho vedením a v tomto období sa začal jeho postupný personálny a odborný rast. Vo vedeckovýskumnej činnosti sa zameriaval na oblasť všeobecných stredovekých dejín a dejín slovanských národov (národného obrodzenia Ukrajincov, problematike ukrajinsko-slovenských vzťahov v rokoch 1848 – 1918 a téme Podkarpatskej Rusi). V pedagogickej oblasti prednášal a viedol semináre zo všeobecných dejín a československých dejín (v období feudalizmu). Na ústave dejín pôsobil súvisle od roku 1952 až do roku 1982, keď odišiel do dôchodku. ŠAKE, f. PFSU, šk. č. 5, inv. č. 28, č. j. 33; f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ. HARBULOŤOVÁ, Ľubica. Pripomíname si 100. výročie narodenia doc. Vasila Grivnu – prvého vedúceho Katedry dejín na Filozofickej fakulte v Prešove. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2015, č. 1, s. 36–37. MOJDIS, Ján. Zakladateľ vedeckovýskumného bádania dejín na východe Slovenska. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2015, č. 1, s. 39–41. HARBULOŤOVÁ, Ľubica. Vasil Grivna. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 106–107.

28 Bol to slovenský historik a numizmatik. Na Ústave dejín KSV VPŠ a VŠP pôsobil v rokoch 1953 – 1956. Od roku 1956 pracoval dva roky v Krajskom múzeu v Prešove a od roku 1958 v numizmatickom oddelení Slovenského národného múzea v Bratislave. HLINKA, Jozef. In: *Encyclopaedia Beliana*. Dostupné online: <https://beliana.sav.sk/heslo/hlinka-jozef>. Citované 5. 5. 2017.

29 K 1. februáru 1953 pôsobil na katedre len jeden odborný asistent, štyria asistenti a dvaja externí učitelia. ŠAKE, f. PFSU, šk. č. 5, inv. č. 28, č. j. 33.

ských vysokoškolských inštitúciách (VŠP a VPŠ). V tom období sa zároveň začal proces jej postupného rozvoja, profilácie a odborného rastu.³⁰ Vedúcim katedry bol vtedy Ivan Krempa,³¹ ktorého po odchode do Prahy v roku 1957 nahradil Vasil' Kapišovský. Na katedre sa vyučovali tieto predmety: Dejiny Komunistickej strany Sovietskeho zväzu, Dejiny Komunistickej strany Československa, Politická ekonómia, Dialektický a historický materializmus, neskôr Úvod do štúdia marxizmu-leninizmu, cyklus vybraných kapitol z Dejín náboženstva a ateizmu a Dejín ako študijného odboru. Výučbu zabezpečovali okrem interných aj externí učitelia. V roku 1955 sa ústav rozšíril o nových členov – Ladislava Tajtáka,³²

.....
30 V rokoch 1954 – 1955 sa stali členmi Katedry spoločenských vied VPŠ a VŠP Vasil' Kapišovský, Tibor Halečka, Pavol Hapák, Oľga Wiedermannová, Ivan Bajcura, neskôr Ivan Hopta a Ivan Škurlo. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ. Pozri tiež: *25 rokov Filozofickej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach*, 1984.

31 Slovenský historik, ktorý v roku 1957 odišiel do Prahy, kde sa stal univerzitným profesorom a členom – korešpondentom ČSAV. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

32 Na ústav dejín prišiel na výzvu V. Grivnu, ktorý L. Tajtáka (absolvent Univerzity Komenského v Bratislave v odbore dejepis-zemepis) navštívil na neohlásenej hospitácii na hodine dejepisu. L. Tajták v rokoch 1949 – 1956 pôsobil ako učiteľ v Košiciach (najprv na II. štátnom gymnáziu, neskôr na Škole dôstojníckeho dorastu a Pedagogickej škole v Košiciach). Od roku 1952 pôsobil na Ústave dejín KSV VPŠ a VŠP ako externý učiteľ, od roku 1955 interne ako odborný asistent. Vo výskume sa špecializoval na dejiny východného Slovenska na prelome 19. a 20. storočia, najmä na národno-politické a sociálno-ekonomické aspekty. V pedagogickej oblasti zabezpečoval výučbu slovenských a svetových dejín novoveku (1848 – 1918) a úvod do štúdia dejepisu. V období normalizácie na konci 70. rokov mu hrozilo prepustenie z FF UPJŠ z dôvodu zlého posudku stránickej skupiny KSS na pracovisku, na základe ktorého stratil funkciu vedúceho Katedry dejín FF UPJŠ v roku 1978 a bol nahradený Michalom Danilákom (1978 – 1981). Na Katedre dejín FF UPJŠ pôsobil až do roku 1986, keď po 31 rokoch intenzívnej vedecko-pedagogickej práce odišiel do dôchodku. Aj po odchode sa naďalej aktívne venoval vedeckovýskumnej a pedagogickej činnosti (ako externista na Prešovskej univerzite, Technickej univerzite v Košiciach a Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach). TAJTÁK, Ladislav. Spomienky na pôsobenie na Katedre dejín FF UPJŠ v Prešove. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 33–34. VASIL'OVÁ, Darina – BODNÁROVÁ, Miloslava. Ladislav Tajták. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 114–115. ŠVORC, Peter. Ladislav Tajták: „...Aby som bol úprimný, nerád hovorím o svojich rokoch a narodeninách...“. In: *Historický časopis*, 2021, roč. 69, č. 3, s. 545–560. OTČENÁŠOVÁ, Slávka. Tajták – pedagóg. In: *Tajták100*. Dostupné online: <https://tajtak100.sk/pedagog/>. Citované 8. 5. 2023.

Tamaru Bajcurovú³³ a Pavla Hapáka.³⁴ Po krátkom pôsobení na ústave v roku 1956 z neho odišli Jozef Hlinka (do Krajského múzea v Prešove a neskôr Slovenského národného múzea v Bratislave) a Pavol Hapák (do Historického ústavu SAV v Bratislave).³⁵ Zamestnanci katedry si v priebehu rokov postupne zvyšovali kvalifikáciu a odbornosť nástupom na aspirantské štúdium. Začiatkom roka 1959 bol na katedre realizovaný rozbor vedeckovýskumnej práce a pri tejto príležitosti bolo prijaté rozhodnutie o orientácii vedeckého výskumu katedry na problematiku východného Slovenska.³⁶ Ďalší vývoj a pôsobenie katedry podmienil vznik Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach a Pedagogického inštitútu v Prešove.³⁷

.....
33 T. Bajcurová pôsobila na Ústave dejín KSV VPŠ a VŠP od roku 1955 až do roku 1990. Vo vedeckovýskumnej činnosti sa venovala problematike slovanských vzťahov v 19. storočí a osudy zakarpatských Ukrajincov. Z pedagogickej činnosti zabezpečovala prednášky a semináre z úvodu do štúdia dejín s historickým proseminárom, dejiny Sovietskeho zväzu a dejiny svetovej socialistickej sústavy. HARBUL'OVÁ, Ľubica. Tamara Bajcurová. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 100–101.

34 P. Hapák, významný historik priemyselných a hospodárskych dejín, dejín sociálnodemokratického a robotníckeho hnutia na Slovensku, ktorý sa zaoberal dejinami východného Slovenska, predovšetkým Košíc, dejinami Zakarpatska a rusínskeho obyvateľstva týchto regiónov. Na Ústave dejín pôsobil v rokoch 1953 – 1956. V roku 1956 sa stal súčasťou Historického ústavu Slovenskej akadémie vied v Bratislave. DANILÁK, Michal. *Dejiny Rusínov – Ukrajincov v slovenskej historiografii. XII. Zjazd Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV. Diskusné príspevky*. Dostupné online: <http://www.shs.sav.sk/smolenice2001/Smolenice/Zjazdove%20rokovanie/Diskusne%20prispevky/Danilak.htm>. Citované 5. 5. 2023.

35 Z katedry v tomto období odišli aj Rudolf Šeminský a Michal Mindoš (do funkcie tajomníka ÚV Kultúrneho zväzu ukrajinských pracujúcich). Novými členmi katedry sa stali Vasil' Olejárnik, Svetozár Mirkovič a Valentína Čorná. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

36 Rozbor bol realizovaný 23. februára 1959 za účasti profesora Júliusa Šefránka z Komenského univerzity v Bratislave. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

37 Nová sústava učiteľského vzdelávania zrušila dovtedy existujúce vyššie pedagogické školy, ktoré sa mali pretvoriť na pedagogické inštitúty. Pedagogické inštitúty mali zabezpečovať vysokoškolské vzdelávanie učiteľom pripravovaných základných deväťročných škôl. V zmysle týchto zásad bolo stanovené, že v každom kraji bude k 1. septembru 1959 zriadený pedagogický inštitút ako krajská vysoká škola. Takto si mal každý kraj vychovávať učiteľov pre školy na vlastnom pedagogickom inštitúte. Na východnom Slovensku pôsobili dva inštitúty – v Prešove (ktorý vznikol reorganizáciou z pôvodnej VPŠ) a v Košiciach. V krátkom období po vzniku prešli pedagogické inštitúty viacerými zmenami, jednou z týchto premien bolo zníženie ich pôvodného počtu a pokus o zavedenie špecializácií na jednotlivých inštitútoch. V dôsledku naznačenej úpravy došlo

Obr. 1: Vasil Grivna, vedúci ústavu dejín a katedry dejín v Prešove v rokoch 1953 – 1968. Zdroj: HARBUĽOVÁ, *Pripomíname si 100. výročie*, s. 34.

Vznik novej univerzity na východe krajiny sa stal rozhodujúcim krokom na ceste k vytvoreniu ucelenej sústavy vysokoškolského vzdelávania na Slovensku. O vznik druhej univerzity na Slovensku sa významne zaslúžil Jubilejný výbor pre oslavy 300. výročia založenia Košickej univerzity,³⁸ ktorý zasadal v priebehu decembra 1955 až apríla 1956 a jeho členmi boli predstavitelia najvyšších vzdelávacích a kultúrnych inštitúcií Košíc a Prešova.³⁹ 300. výročie založenia Košickej univerzity⁴⁰ sa malo stať príležitosťou k stabilizácii

.....
k zlúčeniu obidvoch východoslovenských inštitútov, prešovského a košického. Za sídlo jediného inštitútu vo Východoslovenskom kraji sa určil Prešov (ktorý sa stal základom Pedagogickej fakulty UPJŠ). URBÁŠEK, Pavel – PULEC, Jiří. *Vysokoškolský vzdelávací systém v letech 1945 – 1969*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 225–226.

38 PAROVÁ, Ružena. Dejiny Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach od založenia po súčasnosť. In: FEDORČÁK, Peter – AMBRUŠOVÁ, Uršula (eds.). *Košice – inštitucionálna základňa kultúry, školstva a vedy*. Košice: UPJŠ, 2012, s. 173.

39 Dekan Pobočky Lekárskej fakulty v Košiciach Jozef Pajtaš, Jozef Skotnický za Lekársku fakultu SU, Viliam Hammel za Štátny archív, Rovinský za Československú spoločnosť, prodekan Anton Bolek za VŠP v Prešove, František Miko za pracovisko ÚSJ SAV v Košiciach, Belo Polla za pracovisko Archeologického ústavu SAV v Košiciach, Peter Popesko za Veterinársku fakultu v Košiciach, Ladislav Soták za Štátnu vedeckú knižnicu, V. Žember v zastúpení tajomníka MsNV, rektor Tibor Kolbenhayer za Vysokú školu technickú v Košiciach, Jozef Pichonský za Zväz výtvarných umelcov, Štefan Butkovič za Technické múzeum, Emil Petách za Štátne múzeum, za Archív mesta Košíc Ondrej Halaga, za štátne divadlo Jan Grünwald. Pozri bližšie: ŠAKE, f. Krajský národný výbor v Košiciach, Sekretariát predsedu a Rada Krajského národného výboru v Košiciach, šk. č. 66, č. j. 313.

40 Košická univerzita (Universitas Cassoviensis), ako najvýchodnejšia európska

akademickej tradície a cieľom jubilejných slávností bolo úsilie o nadviazanie na kontinuitu a odkaz minulosti, opierajúci sa o potrebu založenia univerzity na východe Slovenska. Bolo prijaté memorandum, ktoré malo zdôrazniť potrebu vzniku univerzity v oblasti východného Slovenska, a to zlúčením niektorých fakúlt, odkazujúc pri tom na uznesenie strany a vlády o centralizácii a decentralizácii. Slovenský výbor pre vysoké školy rovnako ako aj Krajský výbor Komunistickej strany Slovenska v Košiciach sa vyjadrili k návrhu na zriadenie univerzity kladne. Vedenie strany však nesúhlasilo s usporiadaním celoštátnych osláv 300. výročia založenia Košickej univerzity, práve z dôvodu jej jezuitskej tradície. Súhlasilo sa však so zriadením univerzity v Košiciach, počnúc školským rokom 1957/1958, avšak bez nadväzovania na tradície bývalej Košickej univerzity.⁴¹

Úsilie Jubilejného výboru sa naplnilo prijatím vládneho nariadenia č. 58/1959 Zb. z 12. augusta 1959 „*zriaďuje sa Univerzita v Košiciach s fakultou lekárskou v Košiciach a s fakultou filozofickou so sídlom v Prešove. Lekárska fakulta sa zriaďuje z Pobočky Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave so sídlom v Košiciach, Filozofická fakulta sa zriaďuje z Filologickej fakulty Vysokej*

.....
 univerzita, bola založená jágerským biskupom Benediktom Kišdym listinou vydanou 26. februára 1657 v Jasove. Založenie univerzity potvrdil 7. augusta 1660 v Štajerskom Hradci cisár Leopold I. zlatou bulou, ktorá priznávala Košickej univerzite všetky práva a výsady, podľa ktorých sa spravovali aj všetky ostatné univerzity v krajine. Košická univerzita mala pôvodne teologickú a filozofickú fakultu. V roku 1777 získala univerzita fakultu právnickú, avšak v dôsledku tereziánskej reformy došlo k zmene v jej právnom postavení. Košická univerzita sa stala filiálkou Budínskej univerzity a zmenil sa jej názov na Kráľovskú akadémiu ako druhostupňovú vysokú školu. Ďalšia reforma zasiahla akadémiu v školskom roku 1850/1851, čím sa mení jej názov na Právnickú akadémiu s gymnáziom, pričom v takejto podobe zotrvala až do vzniku Československa. Po vzniku Československej republiky bola zákonom č. 276/1921 zriadená Právnická fakulta Komenského univerzity v Bratislave a zároveň zrušená Právnická akadémia v Košiciach (§ 4), ako posledná inštitúcia vychádzajúca z tradície Košickej univerzity. ŠAKE, f. Pobočka LFSU, šk. č. 8, č. j. 4/1956. AMK, Kronika mesta Košice, Školstvo a výchova (1945 – 1975), s. 164–167. HALAGA, R. Ondrej. Metropolitné tradície sídelného mesta univerzity P. J. Šafárika. In: ŠUSTER, Michal (ed.). *20 rokov Lekárskej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach 1948 – 1968*. Košice: Dekanstvo Lekárskej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, 1968, s. 35–41. FEDORČÁKOVÁ, Mária. *Universitas Cassoviensis a tradícia univerzitného vzdelávania v Košiciach pred vznikom UPJŠ*. Košice: ŠafárikPress, 2021, s. 18.

41 Termín sa v priebehu uvedeného obdobia opakovane presúval. Prvý návrh počítal so zriadením univerzity v Košiciach od 1. septembra 1957. Termín sa neskôr predbežne presunul na školský rok 1958/1959. Napokon bola univerzita slávnostne otvorená 1. septembra 1959. Slovenský národný archív (ďalej SNA), f. Povereníctvo školstva (1945 – 1960) (ďalej PŠ), šk. č. 59, č. j. 609.

školy Pedagogickej v Bratislave so sídlom v Prešove.“⁴² Reorganizáciou vysokého školstva v Československu v roku 1959 dochádza k premene VPŠ na samostatný Pedagogický inštitút v Prešove (ďalej PI) a z Filologickej fakulty VŠP vzniká Filozofická fakulta (ďalej FF) v Prešove Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.⁴³ Reorganizáciou vysokého školstva v Československu v roku 1959 vznikajú na východnom Slovensku dve univerzitné centrá, v Košiciach a v Prešove. Dekanstvo FF v Prešove vo zväzku s UPJŠ v Košiciach fungovalo na princípe decentralizovanej fakulty so všetkou hospodárskou a úverovou agendou,⁴⁴ čo znamenalo, že Dekanát Filozofickej fakulty UPJŠ sa spravoval sám, bez zásahov Rektorátu UPJŠ v Košiciach.⁴⁵

Ako spoluzakladajúca fakulta mala FF UPJŠ prispieť k budovaniu druhého univerzitného centra na východnom Slovensku. Pri svojom vzniku začínala fakulta s tromi filologickými odbormi (slovenčina, ruština, ukrajinčina) a odborom história. Už v prvých rokoch pôsobenia FF UPJŠ v Prešove sa počet katedier značne rozšíril (z 5 v roku 1959 na 12 v roku 1968),⁴⁶ okrem nich na

.....

42 ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Zriadenie UPJŠ (1959) A-10, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie k 10. výročiu založenia UPJŠ (1959 – 1969).

43 Reorganizácia vysokého školstva v ČSR v roku 1959 znamenala rozhodujúci krok na ceste k zriadeniu prešovskej FF UPJŠ. Posledný ročník Filologickej fakulty VŠP ukončil štúdium v školskom roku 1961/1962 a od roku 1962/1963 pôsobila v Prešove už iba FF UPJŠ. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Zriadenie UPJŠ (1959) A-10, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie k 10. výročiu založenia UPJŠ (1959 – 1969).

44 ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Zápisnice zo zasadnutí kolégia rektora 1961/1962.

45 ŠAKE, f. Východoslovenský Krajský národný výbor v Košiciach, Komisia pre školstvo a kultúru (1960 – 1969) (ďalej Vsl. KNV KŠK), šk. č. 20, inv. č. 75, 76.

46 Katedra filozofie, katedra sociálnych a politických vied, katedra pedagogiky dospelých a všeobecnej pedagogiky (s ústavom osvety a ústavom praxe), katedra teórie a sociológie kultúry (s ústavom teórie a dejín umenia), katedra psychológie, katedra odbornej psychológie, katedra dejín, katedra slovenského jazyka a literatúry (s výskumným kabinetom dialektológie), katedra ruského jazyka a literatúry (s kabinetom živých rečí), katedra ukrajinského jazyka a literatúry (s výskumným kabinetom ukrajinistiky), katedra západných filológií (s ústavom germanistiky a ústavom anglistiky), katedra výtvarnej výchovy. Perspektívne sa počítalo so založením katedry knihovedy, katedry osvety a katedry moderných filológií, prípadne vojenskej katedry. Štúdium na fakulte bolo možné absolvovať v odboroch: dvojodborové učiteľské štúdium v kombinácii odborov (filozofia, história, slovenčina, ruština, ukrajinčina, angličtina, nemčina, výtvarná výchova) a jednodoborové neučiteľské štúdium (pedagogika dospelých, resp. osveta, psychológia). Najmladším odborom fakulty sa stalo jednodoborové neučiteľské štúdium psychológie, zriadené roku 1968 na pracovisku v Košiciach (vrátane psychologického laboratória), ktoré sa malo zameriavať najmä na výchovu priemyselných psychológov a pracovníkov

fakulte pôsobili aj vlastné vedeckovýskumné pracoviská.⁴⁷ Štúdium v Prešove bolo možné absolvovať v dennej a externej forme.⁴⁸ Fakulta sa v prvých rokoch svojej existencie sústredila predovšetkým na výchovný a pedagogický proces. Prvé vedeckovýskumné aktivity mali zabezpečovať najmä pedagogické potreby, spravidla išlo o prípravu kvalifikačných prác učiteľov najmä v orientácii na riešenie regionálnej problematiky a priameho kontaktu teórie s praxou.⁴⁹ Prvých troch vysokoškolských profesorov získala fakulta až v roku 1970.⁵⁰ Absolventi Filozofickej fakulty UPJŠ po skončení štúdia pôsobili na stredných školách v okolí Považia, Kysúc, Turca, Oravy, Liptova, Pohronia, no predovšetkým východného Slovenska, nielen na školách, ale tiež v rozhlase, redakciách, galériách, múzeách a rôznych kultúrnych inštitúciách.⁵¹ Fakulta mala zameriavať svoju činnosť na výchovu a vzdelávanie mládeže, zároveň

.....
pre psychologické poradne, resp. pre potreby klinickej psychológie na východnom Slovensku. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Zápisnice zo zasadnutí kolégia rektora 1961/1962. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, f. Vsl. KNV KŠK, šk. č. 20, inv. č. 75, 76. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, f. Michal Potemra, šk. č. 93, inv. č. 153. ŠTEC, Mikuláš. 25 rokov Filozofickej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach. In: DRAHOVSKÝ, Vladimír (ed.). *25 rokov Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1984, s. 109.

47 Výskumný kabinet ukrajinistiky a Výskumný kabinet dialektológie. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

48 ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Zápisnice zo zasadnutí kolégia rektora 1961/1962.

49 V 70. rokoch už tvorilo FF UPJŠ spolu 13 katedrií, vrátane špecializovaných kabinetov, laboratórií a výskumných pracovísk, na ktorých prednášalo približne 130 vysokoškolských učiteľov a zahraničných lektorov. KÓNYA – LUKÁČ – CORANIČ – ŠAFIN, *350 rokov vysokého školstva v Prešove*, s. 110. DUPKALA, Rudolf a kol. *Filozofická fakulta v Prešove 1959 – 2009. Jubilejný zborník k 50. výročiu ustanovenia Filozofickej fakulty v Prešove*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2009, s. 7–8.

50 Fakulta bola zriadená bez posilnenia jej odborného profilu profesormi alebo docentmi. V mnohých prípadoch sa stávalo, že pracovníci, vysielaní na aspirantúry na iné pracoviská sa nevracali a zostávali v priaznivejších podmienkach Bratislavy. Navyiac, niekoľkých učiteľov predošlej Filologickej fakulty VŠP, ktorí buď boli v stave menovacieho pokračovania na docentov alebo mali odborne blízko k dosiahnutiu tejto vedecko-pedagogickej hodnosti, politické orgány bývalého Prešovského kraja neschválili nielen ich prijatie na FF UPJŠ, ale vôbec do školských služieb. Zároveň boli učiteľia neprimerane preťažení vysokými pedagogickými úväzkami, v rámci ktorých vyučovali viacero disciplín, učiteľia a zamestnanci boli zaťažovaní celým radom úloh v mimoškolskej činnosti, najmä v agitácii pri kolektivizácii poľnohospodárstva, čo často spôsobovalo problémy prípravy na vyučovací proces. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ. DUPKALA, *Filozofická fakulta v Prešove 1959 – 2009*, s. 7–8.

51 ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

poskytovať psychologickú a pedagogicko-metodickú pomoc učiteľom a poskytovať pomoc pri prekladoch cudzojazyčnej literatúry v rámci aktivít Katedry cudzích jazykov FF UPJŠ.⁵² Štúdium na zakladajúcich fakultách prešlo v priebehu 60. rokov výraznou obsahovou prestavbou,⁵³ ktorá znamenala zintenzívnenie a skvalitnenie vyučovania v teoretických predmetoch. Pokrok sa prejavil aj vo vedeckovýskumnej činnosti a získavaní vedecko-pedagogických titulov a vedeckých hodností akademických zamestnancov.⁵⁴

Obr. 2: Od roku 1961 sídlo Dekanátu FF UPJŠ a ďalších katedrií v dnes už neexistujúcej budove gréckokatolíckeho seminára na Leninovom námestí č. 3 (dnes Námestie Legionárov), na ktorého mieste bola postavená v roku 1973 nová budova Divadla J. Záborského. Zdroj: ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Zápisnice zo zasadnutí kolégia rektora 1961/1962. KÓNIA a kol., *350 rokov vysokého školstva v Prešove*, s. 119.

52 ŠAKE, f. Vsl. KNV OŠaK, šk. č. 4, inv. č. 3, č. j. 8.

53 Boli zavedené písomné testy ako predpoklad pre prijímanie študentov na fakultách, čím mala byť zabezpečená kvalita prijímaných uchádzačov. ŠUSTER, Michal. Rozvoj Lekárskej fakulty univerzity P. J. Šafárika v rokoch 1948 – 1966. In: ŠUSTER, Michal (ed.). *20 rokov Lekárskej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach 1948 – 1968*. Košice: Dekanstvo Lekárskej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, 1968, s. 11.

54 ŠUSTER, *Rozvoj Lekárskej fakulty univerzity*, s. 12–13, 15–16.

Zriadením Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach a Pedagogického inštitútu v Prešove nastali v živote Katedry spoločenských vied VŠP a VŠP podstatné organizačné a personálne zmeny. Učitelia katedry, ktorí do toho času prednášali na Filologickej fakulte VŠP a VPŠ a tvorili jednu katedru sa rozdelili na dve samostatné katedry, a to osobitne pre Filozofickú fakultu UPJŠ (Katedra spoločenských vied s Ústavom dejín FF UPJŠ)⁵⁵ a pre Pedagogický inštitút (Katedra marxizmu-leninizmu s Ústavom dejín PI).⁵⁶ Ani po rozdelení katedry spolupráca medzi oboma katedrami neustala. Prejavovala

.....

55 Zloženie Katedry spoločenských vied pri vzniku UPJŠ bolo nasledovné: Vasil' Kapišovský (odborný asistent, vedúci katedry), Vasil' Skrip (odborný asistent), Tibor Halečka (odborný asistent), Valentína Čorná (asistentka), Na Ústave dejín: Vasil' Grivna (odborný asistent), Tamara Bajcurová (odborná asistentka), Ladislav Tajták (odborný asistent), Jaroslava Svěráková (odborná asistentka). ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

56 Od roku 1959 tak popri Ústave dejín (od roku 1961 Katedre dejín) FF UPJŠ pôsobil až do roku 1978 Ústav dejín (od roku 1961 Katedra histórie) Pedagogického inštitútu a od roku 1964 Ústav dejín Pedagogickej fakulty UPJŠ. Prvým vedúcim katedry sa stal Ján Kalist (ešte na Katedre marxizmu-leninizmu). Výučbu spočiatku zabezpečovali externe členovia Ústavu dejín FF UPJŠ. Ústav dejín PI bol spočiatku súčasťou Katedry marxizmu-leninizmu PI (analogicky ako v prípade Ústavu dejín FF UPJŠ) a od 1. novembra 1961 sa osamostatnil a na jeho základoch vznikla Katedra histórie PI, ktorej počet členov sa v priebehu rokov rozrastal: Andrej Adam (vedúci katedry 1964 – 1967), Valéria Němcová a Zdeněk Němec, Michal Danilák (vedúci katedry 1967 – 1978), Angelina Uramová, Magdaléna Schmidtová, Vasil Franko, Michal Mindoš a Oľga Wiedermannová. Z Ústavu dejín PI v Košiciach prišli Andrej Adam a Juraj Briškár. Katedra dejín PI zabezpečovala výučbu študentov pedagogiky v trojpredmetových aprobačných skupinách (slovenčina – dejepis – výtvarná výchova, slovenský jazyk – dejepis – hudobná výchova). Od školského roka 1962/1963 sa znovu zaviedli dvojpredmetové skupiny (slovensky jazyk – dejepis, ruština – dejepis, primárne vzdelávanie – dejepis). Základnými disciplínami štúdia na Katedre histórie boli československé dejiny, všeobecné dejiny a metodika dejepisu, dejiny ZSSR, pomocné vedy historické, úvod do štúdia dejín, československá historiografia, dejiny umenia a dejiny výroby a prírodovedných vied. Časté zmeny učebných plánov a osnov (najmä aprobačných kombinácií) znamenali zvýšené nároky kladené na prípravu prednášok a seminárov, čo sa nutne odrazilo v pomalšie sa rozbiehajúcej vedeckovýskumnej činnosti členov katedry. Vedeckovýskumná činnosť katedry sa zameriavala na dejiny Ukrajincov v 19. storočí a zakarpatských Ukrajincov v 20. storočí, dejiny východného Slovenska v 14. storočí, československé dejiny (po roku 1945), dejiny ZSSR a metodu dejepisného vyučovania. Po reorganizácii PI v Prešove do PdF UPJŠ, zabezpečovala Katedra histórie PdF UPJŠ prípravu učiteľov pre základné školy a Katedra dejín FF UPJŠ prípravu učiteľov dejepisu pre stredné školy, kým nedošlo k ich zlúčeniu v roku 1978. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ. HARBULOVÁ, Ľubica. Minulosť a súčasnosť akademického historického pracoviska v Prešove. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 15.

sa najmä na spoločných zasadnutiach a spoločných podujatiach a vo vzájomnom doplňovaní úväzkov. Naďalej pokračoval proces prehlbovania špecializácie a odbornosti akademických zamestnancov katedry. V roku 1960 na externé štúdium ašpirantúry nastúpil Ladislav Tajták (na Ústave dejín SAV) a Tamara Bajcurová (na FF Univerzity Palackého v Olomouci).⁵⁷ Rast ústavu sa od jeho založenia musel vysporiadať s množstvom ťažkostí, najmä z dôvodu, že nebol obsadený staršími skúsenejšími kolegami. Zároveň sa kolektív ústavu mohol popri výuke s pomerne vysokými rôznorodými úväzkami venovať ašpirantskému štúdiu len v rámci externého štúdia. Do značnej miery tieto skutočnosti spomaľovali ich odborný a kvalifikačný rast.

Obr. 3: T. Bajcurová pri výberovej prednáške z dejín ZSSR a svetovej socialistickej sústavy. Zdroj: KARABINOŠ, Anton. *Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach*. Košice: UPJŠ, 1989, obr. č. 183.

V ďalších rokoch v dôsledku rozširovania štúdia na fakulte, kombinácií dejepisu s inými predmetmi a rastu poslucháčov a ročníkov s týmito kombináciami sa vytvorili reálne predpoklady pre vznik samostatnej Katedry dejín FF UPJŠ. Počnúc školským rokom 1961 ústav dejín, ktorý bol dovtedy

.....

57 ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

súčasťou Katedry spoločenských vied FF UPJŠ, bol uznesením Vedeckej rady UPJŠ pretvorený na samostatnú Katedru dejín FF UPJŠ (jej vedením bol poverený V. Grivna). Katedra spoločenských vied bola premenovaná na Katedru marxizmu-leninizmu FF UPJŠ.⁵⁸ Po vzniku samostatnej katedry dejín nastala nová situácia, ktorá umožnila rozšíriť vedecko-pedagogický kolektív katedry. Skvalitnenie výuky a zabezpečovanie výskumu, ako aj publikovanie si vyžadovalo posilnenie kolektívu novými členmi. Internými členmi katedry sa v tomto období stali Ferdinand Uličný (1961),⁵⁹ neskôr Andrej Kovač,⁶⁰ Gejza Kočiš,⁶¹ Michal Popovič, ako odborní asistenti. Rozširovanie akademického kolektívu Katedry dejín FF UPJŠ priaznivo napomohlo nielen pri zlepšovaní pedagogickej činnosti, ale najmä boli vytvorené priaznivejšie podmienky aj

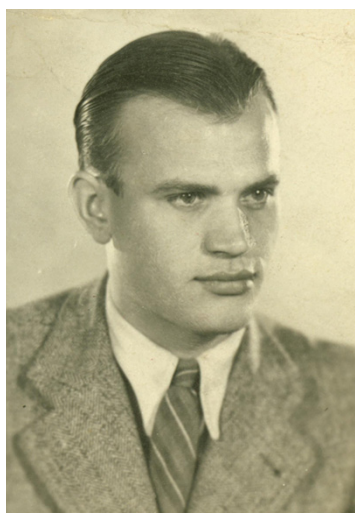
.....
58 V rámci Katedry marxizmu-leninizmu FF UPJŠ pôsobil aj ústav filozofie, ktorý bol 1. decembra 1964 rozhodnutím Vedeckej rady UPJŠ pretvorený na samostatnú Katedru filozofie FF UPJŠ. Schválením vedeckej rady UPJŠ s platnosťou od 1. januára 1969 vznikla na základoch Katedry marxizmu-leninizmu FF UPJŠ samostatná Katedra sociálnych a politických vied FF UPJŠ. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

59 V roku 1961 sa stal interným pracovníkom ako odborný asistent Katedry dejín FF UPJŠ F. Uličný (absolvent Univerzity Komenského v odbore dejepis – archívniectvo), ktorý však externe prednášal na katedre predmet Pomocné vedy historické už od roku 1959. V oblasti pedagogickej činnosti následne prednášal a viedol semináre pomocných vied historických, všeobecných a československých dejín stredoveku a novoveku. ĐURIŠIN, Martin. 50 rokov inštitútu histórie na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove. Rozhovor s historikom a archivárom – univ. Prof. PhDr. Ferdinandom Uličným, DrSc. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2011, š. 1, s. 168–172. SOCHA, Michal. Ferdinand Uličný. *Personálna bibliografia*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2004, s. 4–5. ULIČNÝ, Ferdinand ml. Ferdinand Uličný. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 116–118.

60 Andrej M. Kovač pôsobil na Katedre dejín FF UPJŠ v rokoch 1964 – 1995 (do roku 1978 pôsobil zároveň aj na Katedre histórie PdF UPJŠ). Vo vedeckovýskumnej činnosti sa venoval hospodársko-sociálnym dejinám 20. storočia, s dôrazom na vývoj poľnohospodárstva, roľníckej problematiky, procesov transformácie a industrializácie. Viedol prednášky a semináre predmetov Metodika dejepisu, Československé dejiny 19. a 20. storočia, Svetové dejiny 19. a 20. storočia a Historický proseminár. VASILOVÁ, Darina. Andrej Kováč. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 110–111.

61 G. Kočiš pôsobil ako odborný asistent na Katedre dejín FF UPJŠ od roku 1962 až do roku 1990. Vo vedeckovýskumnej oblasti sa zameriaval na dejiny praveku a staroveku a teoretickým problémom v oblasti výskumu chronológie prvotnopospolnej a starovekej spoločnosti. Prednášal a viedol semináre k predmetom – Dejiny praveku, Dejiny staroveku, Úvod do štúdia dejepisu, Dejiny vedy a techniky, Historiografia a výberové prednášky Antika a súčasnosť. BODNÁROVÁ, Miloslava. Gejza Kočiš. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 108–109.

pre vedeckovýskumnú činnosť a pre zabezpečenie odborného rastu členov katedry. Od vzniku katedry vypomáhali aj externí prednášajúci, predovšetkým z Historického ústavu SAV v Bratislave – Miroslav Kropilák, Ľubomír Lipták,⁶² samostatný vedecký pracovník Ondrej R. Halaga ako aj množstvo ďalších odborníkov z iných historických pracovísk, najmä jednorazovými tematickými prednáškami, napr. Vojtech Budinský-Krička (v tom čase pôsobiaci na Archeologickom ústave SAV v Košiciach) a Dimitr Krandžalov (z Filozofickej fakulty Univerzity Palackého v Olomouci). Na Katedre dejín FF UPJŠ bolo možné okrem učiteľského vzdelania v odbore dejepis absolvovať rigorózne skúšky a získať titul PhDr. (doktor filozofie), pre všeobecné dejiny bol garantom V. Grivna.⁶³

Obr. 4: Ladislav Tajták.
Zdroj: <https://tajtak100.sk/>.

Obr. 5: Ferdinand Uličný.
Zdroj: <http://ff.unipo.sk/osobnosti/mobile/index.html#p=217>.

.....
62 Ľ. Lipták bol historik, orientujúci sa na výskum najnovších slovenských a svetových dejín, predovšetkým na obdobie rokov 1918 – 1945 a otázky československo-nemeckých vzťahov. V období normalizácie musel v roku 1971 pre kritiku jeho monografie *Slovensko v XX. storočí* odísť z Historického ústavu SAV. KAMENCOVÁ, Lýdia. *Ľubomír Lipták – osobný fond*. Bratislava: Ústredný archív Slovenskej akadémie vied, 2005.

63 Filozofická fakulta UPJŠ v tomto období zabezpečovala ako školiace pracovisko aspirantov možnosť získať titul kandidát vied v štyroch odboroch, nie však pre slovenské dejiny. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

Popri pedagogickej činnosti sa členovia katedry venovali aj vedeckovýskumnej činnosti a v priebehu desaťročnej existencie Katedry dejín FF UPJŠ nastala postupná vnútorná diferenciacia a orientácia členov katedry na určité výskumné oblasti v rámci histórie. Vo vedeckovýskumnej práci sa členovia katedry sústreďovali na problematiku dejín východného Slovenska, so zameraním na širšie súvislosti slovenských národných dejín, čím rozširovali a prehľbovali poznatky z predmetnej oblasti dejín. Vo výskume sa zameriavali na prehistorickú a protohistorickú problematiku (G. Kočiš), dejiny osídlenia východného Slovenska (F. Uličný), dejiny kapitalizmu a národnopolitického hnutia na východnom Slovensku (L. Tajták), viacerí členovia katedry sa orientovali na spracovanie dejín východoslovenských miest (a to Sabinova a Prešova) a osobitnú oblasť výskumu tvorila problematika Ukrajincov – Rusínov na Slovensku (V. Grivna, T. Bajcurová, M. Popovič a A. M. Kovač).

V priebehu 60. rokov sa primárnym cieľom katedry stalo navyšovanie odbornej kvalifikácie jej členov. K prvej habilitácii došlo v roku 1963, keď sa za docenta všeobecných dejín habilitoval V. Grivna prácou *Vzťahy Poľska a Uhorska k Haličskej Rusi v 12. – 13. storočí*.⁶⁴ V roku 1965 obhájil svoju kandidátsku dizertačnú prácu L. Tajták s názvom *K otázke vzniku tzv. sloviackeho separatizmu a Dvortsákovo separatistické hnutie na východnom Slovensku v roku 1918*. V roku 1966 obhájila kandidátsku dizertačnú prácu T. Bajcurová pod názvom *Jurij Ivanovič Venelin*. V roku 1969 sa L. Tajták habilitoval na docenta (s prácou *Národnodemokratické hnutie na východnom Slovensku v roku 1918*), menovaný bol v roku 1974.⁶⁵ V roku 1969 obhájil prácu *Osídlenie Šariša v 13. a 14. storočí* a úspešne ukončil vedeckú aspirantúru kandidáta historických vied F. Uličný.⁶⁶

Katedra úzko spolupracovala aj s inými vedeckými inštitúciami v Československu, predovšetkým so spoločenskovednými ústavmi SAV v Bratislave

64 „*Otnošenija Poľski i Vengrii k Galickoj Rusi v 12-13 veke*“. ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

65 Personálne obsadenie k obdobiu prvého desaťročia fakulty bolo: V. Grivna (vedúci katedry 1961 – 1968, tajomník katedry) L. Tajták (odborný asistent, od roku 1968 vedúci katedry), Gejza Kočiš (odborný asistent), Michal Popovič (odborný asistent), Andrej M. Kovač (odborný asistent), Ferdinand Uličný (odborný asistent), T. Bajcurová (odborný asistent). ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

66 Odovzdanie diplomu však bolo F. Uličnému pozastavené na viac ako jedno desaťročie. V roku 1970 získal titul doktor filozofie (PhDr.). Ďalší vedecko-pedagogický, ako aj publikačný postup bol F. Uličnému umožnený prakticky až po roku 1989. ĎURIŠIN, *50 rokov Inštitútu histórie*, s. 168–169.

(Historickým ústavom SAV, Ústavom dejín európskych socialistických krajín SAV, Archeologickým ústavom SAV), Ústavom dejín KSS v Bratislave a s ostatnými vysokými školami v republike (najmä Univerzitou Komenského v Bratislave, Univerzitou Palackého v Olomouci a Univerzitou Jana Evangelisty Purkyně v Brne). Katedra sa zapájala aj do riešenia širšej celoslovenskej problematiky, o čom svedčí aj účasť členov katedry na viacerých vedeckých konferenciách a iných vedeckých podujatiach.⁶⁷ Na poli mimoškolskej činnosti boli členovia Katedry dejín FF UPJŠ zainteresovaní najmä účasťou na činnosti Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV v Bratislave a jej východoslovenskej pobočky. Všetci členovia katedry boli jej členmi a niektorí členovia dlhoročnými funkcionármi spoločnosti. V rámci tejto spoločnosti sa podieľali na prednáškovej a organizačnej činnosti. Okrem už uvedených inštitúcií katedra spolupracovala aj s inými príbuznými vedeckými zložkami, ústavmi, inštitúciami, redakciami a archívmi – doma i v zahraničí (Maďarským krajiniským archívom v Budapešti, Ústavom dejín štátu a práva v Bratislave, Maticou slovenskou, Kultúrnym spolkom ukrajinských pracujúcich v Prešove a s periodikami *Nové obzory*, *Spiš*, *Historica Carpatica*, *Dukla*, atď.). Členovia katedry pôsobili v týchto organizáciách a periodikách ako členovia vedeckých a redakčných rád.

Obdobie rokov 1961 – 1969 možno považovať za obdobie, v ktorom bola ukončená prvá etapa budovania Katedry dejín FF UPJŠ, jednak personálnym posilnením, ale najmä vedeckovýskumnou kvalifikáciou a profiláciou členov katedry. V roku 1968 sa novým vedúcim katedry dejín stal L. Tajták⁶⁸ a novým členom kolektívu Milan Urban (v rokoch 1968 – 1980). Koniec 60. rokov

.....

67 Jedno z najúspešnejších vystúpení bolo na IV. zjazde Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV v Košiciach v roku 1962, ktorý bol v tomto roku venovaný problematike dejín východného Slovenska. Z ostatných možno spomenúť: Konferenciu z príležitosti 100. výročia A. V. Duchnoviča (Prešov, 1965), V. zjazd SHS v Banskej Bystrici (Banská Bystrica, 1965), VII. Medzinárodný kongres prehistorikov a protohistorikov (Praha, 1966), Konferenciu Československo-juhoslovenské vzťahy (Bratislava, 1966), Konferenciu Tisíc let česko-polské vzájemnosti (Opava, 1967), Konferenciu k 300. výročiu kolégia v Prešove (Prešov, 1967), Konferenciu Október a ukrajinská kultúra v ČSSR (Prešov, 1967), Konferenciu Národný pohyb Slovákov na východnom Slovensku a maďarizácia v 2. polovici 19. storočia (Prešov, 1968), Konferenciu Slovensko a vznik ČSR (Bratislava, 1968) a VI. medzinárodný kongres slavistov (Praha, 1968). ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Podklady k zostaveniu jubilejnej publikácie 10. výročia UPJŠ.

68 V roku 1978 bol z politicko-ideologických dôvodov odvolaný z funkcie vedúceho Katedry dejín FF UPJŠ. TAJTÁK, *Spomienky na pôsobenie na Katedre dejín*, s. 33–34.

priniesol viaceré zmeny jednak v zložení a vedení katedry, no jej činnosť zároveň ovplyvnili aj nové spoločensko-politické udalosti a legislatívne normy predznamenávajúce ciele normalizačnej politiky, ktoré rázne ukončili reformný proces. Mnohí členovia akademického zboru UPJŠ v Košiciach sa koncom 60. rokov zapojili do reformného procesu a žiadali prehodnotenie vývoja spoločnosti a zmenu politiky KSČ a odstránenie jej vedúcej úlohy v štáte. Aktívne vystupovali napr. Mikuláš Novota, Josef Daněk, Imrich Sedlák, Imrich Vaško, Ferdinand Uličný, Felicitas Mauková a ďalší.

Obr. 6: Od začiatku 70. rokov v dôsledku novej výstavby Divadla J. Záborského sa Dekanát FF UPJŠ, vrátane administratívnych úradov, deviatich katedier, jazykového laboratória a posluchárne, presťahoval do novej budovy na Stalingradskej ulici č. 7 (dnes Grešova ulica č. 3), v ktorej v súčasnosti sídli Okresný súd v Prešove. Zdroj: ŠAKE, f. Rektorát UPJŠ, Zápisnice zo zasadnutí kolégia rektora 1961/1962. KÓNYA a kol., *350 rokov vysokého školstva v Prešove*, s. 111.

Po vstupe vojsk Varšavskej zmluvy v auguste 1968 do krajiny prijali zamestnanci FF UPJŠ v Prešove rezolúciu odsudzujúcu okupáciu Československa, ktorá však začiatkom školského roka 1968 – 1969 musela byť akademickým zborom odvolaná. Proti odvolaniu ostro vystúpili viacerí členovia fakulty, napr. M. Novota, I. Vaško, F. Uličný a ďalší.⁶⁹ Uvedené udalosti si

.....
69 ROMAN, Michal. Spomienky, spomienky... na fakultu a... In: SIPKO, Jozef (ed).

vynútili personálne zmeny na najvyšších miestach univerzity vrátane rektora, dekanov, prodekanov a vedúcich katedier.⁷⁰ V januári 1970 bolo ÚV KSČ prijaté uznesenie, ktoré schválilo realizáciu previerok a výmeny stranických preukazov u všetkých členov KSČ. Previerku absolvovalo na Slovensku viac ako 300 000 členov vrátane zamestnancov UPJŠ. Na konci roka 1970 prijala ÚV KSČ dokument (*Poučenie z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ*), ktorého čítanie na seminároch sa stalo povinným pre všetkých učiteľov a študentov. Na fakultách bola zriadená previerková komisia, ktorá mala vypracovať charakteristiku každého člena KSS, zložená zo zástupcov ZO KSS (tzv. zdravého jadra), OV KSS a KV KSS. Každý akademický zamestnanec (ktorý bol členom KSS) mal zároveň podať písomnú žiadosť o ponechanie členstva, v ktorej mal konkrétne uviesť, čo robil v roku 1968 a dôvod, prečo chce naďalej zostať členom KSS.⁷¹ Previerková komisia realizovala pohovory, na ktorých bolo rozhodnuté o vylúčení zo strany. V rámci FF UPJŠ v Prešove bolo takto na základe uvedených pohovorov vylúčených viac ako tridsať členov akademického zboru a zamestnancov.⁷² V tomto období ešte nebolo zrejmé, že vylúčení budú musieť zároveň opustiť aj fakultu a nebudú môcť naďalej pôsobiť v pedagogickom procese (v mnohých

.....
Spomienky na Filozofickú fakultu v Prešove. Prešov: Prešovská univerzita V Prešove, 2009, s. 78.

70 Výmena na vedúcich miestach neprebehla len na pozícii rektora, ale všetkých dekanov a viacerých vedúcich katedier. Novým dekanom Lekárskej fakulty UPJŠ sa po Ladislavovi Dubayim stal opätovne Jozef Lukáči. Na Prírodovedeckej fakulte UPJŠ (aj v súvislosti s nástupom do funkcie rektora) vystriedal V. Hajka Tibor Kolbenhayer. Tibora Halečku vystriedal na poste dekana Filozofickej fakulty UPJŠ František Karšai a Pedagogickú fakultu UPJŠ na pozícii dekana viedol po roku 1969 Ján Dorko, ktorý nahradil Jána Karniša. MATEJÍČEK, Emil. Úlohy a rozvoj Univerzity P. J. Šafárika 1964 – 1969. In: DRAHOVSKÝ, Vladimír (ed.). *25 rokov Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1984, s. 23. ŠAKE, f. Michal Potemra, šk. č. 93, inv. č. 153. Zároveň prebehlo tajné hlasovanie o dôvere vedúcich katedier, ktoré malo vplyv na personálne výmeny aj na týchto pozíciách (napr. na Katedre ukrajinského jazyka a literatúry FF UPJŠ nahradil P. Buganiča Mikuláš Štec). ROMAN, *Spomienky, spomienky*, s. 83.

71 Štyria členovia KSS FF UPJŠ si nepodali žiadosť na obnovenie členstva (J. Dzurenda, A. Bagin, L. Urbanová a N. Čorná). ROMAN, *Spomienky, spomienky*, s. 82.

72 Z FF UPJŠ boli vylúčení napríklad J. Bača, M. Mušinka a J. Šelepec (katedra ukrajinského jazyka), A. Červeňák (katedra ruského jazyka a literatúry), F. Uličný (katedra dejín), I. Sedlák (katedra slovenského jazyka a literatúry), M. Novota a P. Lieskovský (katedra marxizmu-leninizmu). Z radov študentov bola vylúčená z KSS predsedníčka FV ČSM Marianna Skalská. ROMAN, *Spomienky, spomienky*, s. 83.

prípadoch bola vylúčeným zakázaná aj publikačná činnosť).⁷³ Odchod vylúčených akademických zamestnancov z fakulty znamenal pre množstvo katedier prakticky návrat do obdobia ich organizačných a personálnych začiatkov. Vylúčených odborníkov bolo potrebné urýchlene nahradiť, čo nebolo jednoduché. Situáciu na fakulte v tomto období bola pozorne sledovaná dokonca aj ŠTB a pre fakultu bol pridelený osobitný člen ŠTB, ktorý takmer denne chodieval na fakultu a sledoval, ako sa jednotliví učitelia a študenti správajú. V dôsledku uvedených normalizačných opatrení v roku 1971 musel z Katedry dejín FF UPJŠ odísť aj Ferdinand Uličný, ktorý bol po stranických previerkach vylúčený z Komunistickej strany Československa⁷⁴ a následkom toho prepustený z Filozofickej fakulty UPJŠ.⁷⁵ Následne v roku 1973 opustil pracovisko Michal Popovič.⁷⁶

.....
73 ROMAN, *Spomienky, spomienky*, s. 83.

74 F. Uličný napriek svojmu členstvu v KSČ nebol jej aktívnym členom. Súčasťou strany sa nestal z vlastného rozhodnutia. Podobne ako mnohí akademickí pracovníci, ktorí v uvedenom období vstupovali do strany z kariérnych dôvodov alebo zo strachu o zamestnanie.

75 Okrem vylúčenia z fakulty a zákazu vykonávať pedagogickú činnosť mal F. Uličný rovnako úplne zakázanú aj publikačnú činnosť. V roku 1972 sa vrátil do Štátneho archívu v Prešove, kde pôsobil ako archivár. V dôsledku zmierňovania normalizačných opatrení bol úplný zákaz publikovania vedeckých prác pozmenený na čiastočný zákaz. Na Katedru dejín FF UPJŠ sa F. Uličný opätovne vrátil 1. mája 1990 do funkcie odborného asistenta. Inicioval vznik nového študijného odboru archívnictvo, ktorého sa stal aj odborným garantom. Na Filozofickej fakulte UPJŠ v Prešove zastával významné funkcie – bol predsedom Akademického senátu FF UPJŠ a Vedeckej rady FF v Prešove Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, neskôr sa stal prodekanom tejto fakulty a v rokoch 1994 až 1997 aj dekanom. Patril k hlavným iniciátorom založenia Prešovskej univerzity v Prešove. Do roku 2001 pôsobil ako vedúci Katedry slovenských dejín a archívnictva Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. ĎURIŠIN, *50 rokov Inštitútu histórie*, s. 168–169. SOCHA, *Ferdinand Uličný*, s. 4–5.

76 V tom istom roku prišla na katedru Miloslava Vaňová-Bodnárová. Po týchto zmenách tvorilo akademický zbor Katedry dejín FF UPJŠ 7 učiteľov (dvaja docenti, traja odborní asistenti a jeden asistent). HARBUĽOVÁ, *Minulosť a súčasnosť*, s. 14–15. Pozri tiež: *25 rokov Filozofickej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach*, 1984.

Obr. 7: Katedra dejín FF UPJŠ (1984). Vpredu: T. Bajcurová (vedúca katedry), V. Franko. Horný rad zľava: L. Tajták, O. Widermannová, M. Danilák, A. Uramová, A. Kovač, M. Mindoš, P. Švorc. Fotografia vznikla v čase, keď sa pripravovala publikácia o Filozofickej fakulte UPJŠ k jej 25. výročiu. Zdroj: HARBUĽOVÁ, *Minulosť a súčasnosť*, s. 16.

Obr. 8: Výjazdové zasadnutie Katedry dejín FF UPJŠ na Morskom oku (1985). Zľava: A. Uramová, G. Kočiš, L. Tajták, T. Bajcurová, M. Danilák, M. Mindoš, E. Palenčárová, V. Franko, A. Kovač. Dole: P. Švorc a M. Bodnárová. Zdroj: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 87.

Sľubný reformný proces rozvoja československých vysokých škôl bol v roku 1968 zastavený a prostredníctvom nových zákonov sa mal navracieť ku starým schémam. Na sklonku roka 1969 vydalo ministerstvo školstva novelu vysokoškolského zákona, ktorá znamenala zásadný prelom v legislatívnom postavení vysokých škôl, ktoré získavali v priebehu 60. rokov. Masívne a nekompromisné obdobie potláčania „obrodného procesu“ začalo v apríli 1969 a eskalovalo v rokoch 1970 – 1972, známe ako obdobie tzv. normalizácie. Na vysokých školách sa vyznačovalo realizáciou konferencií a prednášok (na tému obnovenia socialistického charakteru školy) a masívnym vylučovaním v akademickom zbore a medzi študentmi.⁷⁷

.....
77 KRANKUS, Milan. Vývoj pedagogického myslenia a pedagogický diskurz. In: KUDLÁČOVÁ, Blanka (ed.). *Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1945 – 1989*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2019, s. 102.

Príloha: Publikačná činnosť členov Katedry dejín FF UPJŠ v Prešove v rokoch 1959 – 1971

- BAJCUROVÁ, Tamara. Borba bolševikov za profesuionalnyje organizacii Peterburga (1907 – 1910). In: *Sborník FF UPJŠ v Prešove I*. Bratislava: SPN, 1960, s. 198–223.
- BAJCUROVÁ, Tamara. Borba J. I. Venelina proti „normanskej“ teoreii proischoždenija slavjan. In: *Dukľa 8*, 1960, č. 1, s. 77–82.
- BAJCUROVÁ, Tamara. Nektoryje mysli J. I. Venelina ob istorii. In: *Dukľa 8*, 1960, č. 4, s. 94–99.
- BAJCUROVÁ, Tamara. P. J. Šafárik a J. I. Venelin. In *Sborník Šafarikovský. Venovaný z príležitosti 100. výročia smrti P. J. Šafárika k Medzinárodnému sjazdu slavistov v Sofii*. Bratislava: SPN, 1961, s. 211–214.
- BAJCUROVÁ, Tamara. *Istorija SSSR. Vysokoškolské učebné texty pre filozofické fakulty*. Bratislava: SPN, 1964, 174 s.
- BAJCUROVÁ, Tamara. *J. I. Venelin*. Kandidátska dizertačná práca. Bratislava: Ústav dejín socialistických krajín SAV, 1966, 320 s.
- BAJCUROVÁ, Tamara. J. I. Venelin in ruskoje slavjanovedenije pervej poloviny XIX veka. In: *Zborník PF UPJŠ v Prešove VI. Zväzok 3, Slavistika*. Bratislava: SPN, 1968, s. 3–12.
- BAJCUROVÁ, Tamara. *Jurij Ivanovič Venelin*. Bratislava: SPN, 1968, 306 s.
- GRIVNA, Vasil. Narodna slovesništ'. In: *Dukľa 7*, 1959, č. 4, s. 85–91.
- GRIVNA, Vasil. *Otnošenija Polši i Vengrii k Halickoj Rusi v XII–XIII st.* Habilitačná práca. Prešov: Rektorát UPJŠ v Košiciach, 1960, 314 s.
- GRIVNA, Vasil. Zvičaji na deň Ivana Kupali. In: *Dukľa 8*, 1960, č. 3, s. 118–121.
- GRIVNA, Vasil. Narodna pisňa. In: *Dukľa 10*, 1962, č. 2, s. 91–94.
- GRIVNA, Vasil – HUSA, Václav – KROPILÁK, Miroslav. *Československé dejiny pre II. a II. tr. SVŠ a SOČ*. Bratislava: SPN, 1966, 277 s.
- GRIVNA, Vasil. Vpliv žovtňa na nacionalno-vizvolnij ruch ukrajinciv Českoslovaččini. In: *Žovteň i ukrajinska kul'tura* (Október a ukrajinská kultúra). Prešov, 1968, s. 121–131.
- KOČIŠ, Gejza. Dejiny a fondy Štátneho archívu v Košiciach. In: *Archívni časopis*, 1959, č. 8, s. 8–14.
- KOČIŠ, Gejza. *Štátny archív v Košiciach. Sprievodca po archívnych fondoch I*. Bratislava: SAS, 1961, s. 73–107, 113–115, 140–147, 150–166, 181, 187, 213–219, 253–254.

- KOČIŠ, Gejza. *Historiografia a bibliografia dejín prvotnopopolnej a otrokárskej spoločnosti*. Bratislava: SPN, 1965, 132 s.
- KOČIŠ, Gejza. *Antiquitas Romana. Vysokoškolské učebné texty*. Bratislava: SPN, 1969, 228 s. (+ 7 máp).
- KOVAČ, Andrej. Z vystúpenia na V. zjazde SHS. In: *Historický časopis*, 1966, roč. 14, č. 3, s. 464–468
- KOVAČ, Andrej. K problematike vzájomného vplyvu slova a názoru pri vyučovaní národných (česko-slovenských) dejín na SVŠ. In: *Sborník FF UPJŠ v Prešove. I. Pedagogika. II. Metodika*. Bratislava: SPN, 1966, s. 287–301.
- KOVAČ, Andrej. Ukrajinci Prjašivščyny v rjadach Červenoji Armiji. In: *Šlach do voli* (Cesta k slobode). Prešov: SPN, 1966, s. 215–248, 377–381, 387–388, 397–407.
- KOVAČ, Andrej. Vyzvoleňňa Prjašivščyny (1944–1945). In: *Šlach do voli* (Cesta k slobode). Prešov: SPN, 1966, s. 413–424, 427–430, 443–450.
- KOVAČ, Andrej. K významu roku 1945 pre mikročlenenie severovýchodnej časti východného Slovenska v dôsledku tlaku na trhu práce. In: *Kolokvium k otázke vymedzenia východoslovenskej priemyselnej oblasti 1900 – 1950*. Košice: Vsl. Múzeum, 1967, s. 158–166.
- KOVAČ, Andrej – BAČA, Juraj – ŠTEC, Mikuláš. *Čomu, koly i jak“ Naukovo-populadna biblioteka CK KSUT*. Prešov, 1967, s. 5–36.
- KOVAČ, Andrej. Nacionalna polityka Slovac’koi Respubliky po vidnošenni do rusyniv-ukrajinciv (1939–1945). In: *Žovteň i ukrajins’ka kul’tura* (Október a ukrajinská kul’túra). Prešov, 1968, s. 132–143.
- KOVAČ, Andrej – BAČA, Juraj – KAPIŠOVSKY, Vasil – KOVAČ, Fedor. Problemy rozvytku ukrajins’koi kul’tury v ČSSR pisle 1945 roku. In: *Žovteň i ukrajins’ka kul’tura* (Október a ukrajinská kul’túra). Prešov, 1968, s. 286–306.
- KOVAČ, Andrej. Ukrajinci Prjašivščyny i dejaki pytaňňa kul’turnoji polityky Slovac’koi Respubliky. In: *Naukovyj zbirnyk Muzeju ukrajins’koi kul’tury v Svydnyku*. Prešov: SPN, OUL, 1969, s. 170–195.
- POPOVIČ, Michal. Príspevok k partizánskemuhnutiu v Levočských horách. In: *Naukovyj zbirnyk Muzeju ukrajins’koi kul’tury v Svydnyku*. Prešov: SPN, 1965, s. 59–74.
- POPOVIČ, Michal. Černyševskij, poľskí demokrati, haličskí Ukrajinci a Slováci. In: *Tisíc let česko-polské vzájemnosti. Materiály z vědecké konference*. Zv. 2. Opava: Slezský ústav ČSAV, 1967, s. 85–139.
- POPOVIČ, Michal. Vzostup vlasteneckých skupín na Spiši. Z dejín protifašistického hnutia na Spiši. In: *Spiš 2*, 1968, s. 20–48.

- POPOVIČ, Michal. K otázke postavenia Slovákov a Ukrajincov u revolučných demokratov. In: *Žovteň i ukrajins'ka kultúra* (Október a ukrajinská kultúra). Prešov, 1968, s. 79–98.
- TAJTÁK, Ladislav. Východoslovenské vystáhovalectvo do prvej svetovej vojny. In: *Nové obzory* 3, 1961, s. 221–247.
- TAJTÁK, Ladislav. Preseleňňa ukrajinciv schidnoji Slovaččiny do r. 1918. In: *Dukľa* 9, 1961, č. 4, s. 97–103.
- TAJTÁK, Ladislav – HALAGA, Ondrej Richard – OLŠAVSKÝ, Jozef – SEDLÁK, Imrich. *Sabinov a okolie*. Košice, 1962, s. 103–185.
- TAJTÁK, Ladislav. Dvortsákovo separatistické hnutie a maďarská iredenta. In: *Príspevky k dejinám východného Slovenska*. Bratislava: SAV, 1964, s. 248–269.
- TAJTÁK, Ladislav. K otázke vydávania učebníc vo východoslovenskom nárečí. In: *Nové obzory* 6, 1964, s. 43–58.
- TAJTÁK, Ladislav. *Prešov v období 1900 – 1918. Dejiny Prešova I., II.* Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1965, s. 59–87, 94–99.
- TAJTÁK, Ladislav. *K otázke vzniku tzv. slovjackého separatizmu a Dvotsákovo hnutie na východnom Slovensku roku 1918*. Kandidátska dizertačná práca. Bratislava: HÚ SAV v Bratislave, 1965, 308 s.
- TAJTÁK, Ladislav. Naša zastava, nástroj politiky maďarských vládnúcich tried. In: *Nové obzory* 8, 1966, s. 78–107.
- TAJTÁK, Ladislav. Úsilie maďarských vládnucich tried o udržanie Slovenska v rámci Maďarska roku 1918. In: *Historický časopis*, 1966, roč. 14, č. 4, s. 552–584.
- TAJTÁK, Ladislav. Spoločenské a národnostné pomery na východnom Slovensku v 19. a zač. 20. storočia. In: SEDLÁK, Imrich (ed.). *Prešovské kolégium v slovenských dejinách*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1967, s. 69–92.
- TAJTÁK, Ladislav. K otázke vymedzenia oblasti východného Slovenska a špecifiky jeho vývoja. In: *Kolokvium k otázke vymedzenia východoslovenskej priemyselnej oblasti 1900 – 1950*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1967, s. 116–125.
- TAJTÁK, Ladislav. Revolučné prejavy ľudu na východnom Slovensku za pripojenie k ČSR v r. 1918. In: *Nové obzory* 10, 1968, s. 75–118.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Mestské privilégia Ľupče a otázka ich pravosti. In: *Historické štúdie* 5, 1959, s. 302–324.

- ULIČNÝ, Ferdinand. Štvrtý sjazd slovenských historikov v Košiciach. In: *Nové obzory* 4, 1962, s. 444–445.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Vznikanie cirkevného a šľachtického vlastníctva pôdy a osídlenie Šariša v 13. storočí. In: *Príspevky k dejinám východného Slovenska*. Bratislava: SAV, 1964, s. 55–62.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Vývin feudálneho panstva Sztárayovcov na východnom Slovensku od 13. do 15. storočia. In: *Sborník FF UK v Bratislave. Historica XI*. Bratislava: SPN, 1964, s. 139–147.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Vznik a rozvoj mesta do začiatku 16. storočia. In: SEDLÁK, Imrich (ed.). *Dejiny Prešova I*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1965, s. 58–107.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Dejiny Prešova. In: *Nové obzory* 9, 1967, s. 312–317.
- ULIČNÝ, Ferdinand. K vzniku kolégia. In: SEDLÁK, Imrich (ed.). *Prešovské kolégium v slovenských dejinách*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1967, s. 59–60.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Niekoľko poznámok. In: SEDLÁK, Imrich (ed.). *Prešovské kolégium v slovenských dejinách*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1967, s. 127–128.
- ULIČNÝ, Ferdinand. *Osídlenie Šariša v 13. – 14. storočí*. Kandidátska dizertačná práca. Bratislava: HÚ SAV, 1969, 1050 s.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Dve toponomastické štúdie Branislava Varsíka. In: *Nové obzory* 11, 1969, s. 496–497.
- ULIČNÝ, Ferdinand. K dejinám Bardejova v 13. a 14. storočí. In: SEDLÁK, Imrich (ed.). *Šarišské múzeum v Bardejove*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Šarišské múzeum v Bardejove, 1969, s. 23–36.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Národnostné pomery stredovekého Prešova. In: *Matičné čítanie*, 1970, roč. 3, č. 13.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Osídlenie Šariša v 13. – 14. storočí: Úvod. In: *Nové obzory* 12, 1971, s. 15–45.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Poľské vojenské vpády na Slovensko v druhej polovici 15. storočia. In: *Historické štúdie* 15, 1970, s. 253–262.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Včlenenie Šariša do uhorského štátu. In: *Nové obzory* 12, 1971, s. 5–14.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Osídlenie Šariša v 13. – 14. storočí: Dolina Svinky. In: *Nové obzory* 13, 1971, s. 133–209.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Archívne fondy a pramene:

- Archív mesta Košice, *Kronika mesta Košice, Školstvo a výchova (1945 – 1975)*
Slovenský národný archív, fond Povereníctvo školstva 1945 – 1960
Štátny archív v Košiciach, fond Krajský národný výbor v Košiciach, Odbor školstva a kultúry
Štátny archív v Košiciach, fond Krajský národný výbor v Košiciach, Sekretariát predsedu a Rada Krajského národného výboru v Košiciach
Štátny archív v Košiciach, fond Michal Potemra
Štátny archív v Košiciach, fond Pedagogická fakulta Slovenskej univerzity pobočka v Košiciach
Štátny archív v Košiciach, fond Pobočka Lekárskej fakulty Slovenskej univerzity
Štátny archív v Košiciach, fond Rektorát Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Štátny archív v Košiciach, fond Východoslovenský Krajský národný výbor v Košiciach, Komisia pre školstvo a kultúru 1960 – 1969

Literatúra:

- BODNÁROVÁ, Miloslava. Gejza Kočiš. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 108–109.
- DUPKALA, Rudolf a kol. *Filozofická fakulta v Prešove 1959 – 2009. Jubilejný zborník k 50. výročiu ustanovenia Filozofickej fakulty v Prešove. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2009.*
- ĎURIŠIN, Martin. 50 rokov Inštitútu histórie na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove. Rozhovor s historikom a archivárom – univ. Prof. PhDr. Ferdinandom Uličným, DrSc. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2011, š. 1, s. 168–183.
- ENYEDI, György. Specific Urbanization in East-Central Europe. In: *Geoforum*, 1990, roč. 21, č. 2, s. 163–172.
- FEDORČÁKOVÁ, Mária. *Universitas Cassoviensis a tradícia univerzitného vzdelávania v Košiciach pred vznikom UPJŠ*. Košice: ŠafárikPress, 2021.
- HALAGA, R. Ondrej. Metropolitné tradície sídelného mesta univerzity P. J. Šafárika. In: ŠUSTER, Michal (ed.). *20 rokov Lekárskej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach 1948 – 1968*. Košice: Dekanstvo Lekárskej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, 1968, s. 31–42.

- HARBULOVÁ, Ľubica. Minulosť a súčasnosť akademického historického pracoviska v Prešove. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 14–24.
- HARBULOVÁ, Ľubica. Pripomíname si 100. výročie narodenia doc. Vasila Grivnu – prvého vedúceho Katedry dejín na Filozofickej fakulte v Prešove. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2015, č. 1, s. 34–39.
- HARBULOVÁ, Ľubica. Tamara Bajcurová. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 100–101.
- HARBULOVÁ, Ľubica. Vasil Grivna. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 106–107.
- JAREŠ, Jakub. Dějiny vysokého školství v Československu po roce 1945. Otázky a podněty. In: *Acta Universitatis Carolinae Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, 2012, roč. 52, č. 1, s. 13–23.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. *Ľubomír Lipták – osobný fond*. Bratislava: Ústredný archív Slovenskej akadémie vied, 2005.
- KARABINOŠ, Anton. *Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach*. Košice: UPJŠ, 1989.
- KÓNYA, Peter – LUKÁČ, Eduard – CORANIČ, Jaroslav – ŠAFIN, Ján. *350 rokov vysokého školstva v Prešove*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2018.
- KRANKUS, Milan. Vývoj pedagogického myslenia a pedagogický diskurz. In: KUDLÁČOVÁ, Blanka (ed.). *Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1945 – 1989*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2019, s. 82–112.
- LUKÁČ, Eduard. Prešov – mesto vzdelanosti a školských tradícií. In: KÓNYA, Peter a kol. (eds.). *Prešovská univerzita v Prešove (1977 – 2002). Pamätnica k 15. výročiu vzniku univerzity*. Prešov: Prešovská univerzita, 2012, s. 12–24.
- MATEJÍČEK, Emil. Úlohy a rozvoj Univerzity P. J. Šafárika 1964 – 1969. In: DRÁHOVSKÝ, Vladimír (ed.). *25 rokov Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1984, s. 15–41.
- MATLOVIČ, René. Transzitivna podoba mesta a jeho intraurbánných štruktúr v ére postkomunistickej transformácie a globalizácie. In: *Sociológia*, 2004, roč. 36, č. 2, s. 137–148.
- MOJDIS, Ján. Zakladateľ vedeckovýskumného bádania dejín na východe Slovenska. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2015, č. 1, s. 39–42.

- Numizmatické dni v Bratislave 6. – 8. marca 1980. In: *Numizmatické listy*, 1981, roč. 36, č. 1–6, s. 62.
- PAROVÁ, Ružena. Dejiny Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach od založenia po súčasnosť. In: FEDORČÁK, Peter – AMBRUŠOVÁ, Uršula (eds.). *Košice – inštitucionálna základňa kultúry, školstva a vedy*. Košice: UPJŠ, 2012, s. 171–182.
- ROMAN, Michal. Spomienky, spomienky... na fakultu a... In: SIPKO, Jozef (ed.). *Spomienky na Filozofickú fakultu v Prešove*. Prešov: Prešovská univerzita V Prešove, 2009, s. 68–97.
- SOCHA, Michal. *Ferdinand Uličný. Personálna bibliografia*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2004.
- ŠTEC, Mikuláš. 25 rokov Filozofickej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach. In: DRAHOVSKÝ, Vladimír (ed.). *25 rokov Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1984, s. 109–124.
- ŠUSTER, Michal. Rozvoj Lekárskej fakulty univerzity P. J. Šafárika v rokoch 1948 – 1966. In: ŠUSTER, Michal (ed.). *20 rokov Lekárskej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach 1948 – 1968*. Košice: Dekanstvo Lekárskej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, 1968, s. 5–30.
- ŠVORC, Peter. Ladislav Tajták: „...Aby som bol úprimný, nerád hovorím o svojich rokoch a narodeninách...“. In: *Historický časopis*, 2021, roč. 69, č. 3, s. 545–560.
- TAJTÁK, Ladislav. Spomienky na pôsobenie na Katedre dejín FF UPJŠ v Prešove. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 32–35.
- ULIČNÝ, Ferdinand ml. Ferdinand Uličný. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 116–118.
- ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Užskej župy*. Prešov: FF UPJŠ, 1995.
- URBÁŠEK, Pavel – PULEC, Jiří. *Vysokoškolský vzdelávací systém v letech 1945 – 1969*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012.
- VASIĽOVÁ, Darina – BODNÁROVÁ, Miloslava. Ladislav Tajták. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 114–115.
- VASIĽOVÁ, Darina. Andrej Kovač. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 110–111.
- 25 rokov Filozofickej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach*, 1984.

Internetové zdroje:

- DANILÁK, Michal. Dejiny Rusínov – Ukrajincov v slovenskej historiografii. XII. Zjazd Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV. Diskusné príspevky. <http://www.shs.sav.sk/smolenice2001/Smolenice/Zjazdove%20rokovanie/Diskusne%20prispievky/Danilak.htm>. Citované 5. 5. 2023.
- HLINKA, Jozef. In: *Encyclopaedia Beliana*. <https://beliana.sav.sk/heslo/hlinka-jozef>. Citované 5. 5. 2023.
- OTČENÁŠOVÁ, Slávka. Tajták – pedagóg. In: *Tajták100*. <https://tajtak100.sk/pedagog/>. Citované 8. 5. 2023.
- ZOZULÁK, Alexander. Už nepríde do redakcie s novým materiálom... Akadémia rusínskej kultúry v Slovenskej republike. http://www.rusynacademy.sk/slovak/sl_press.html. Citované 8. 5. 2023.

Ferdinand Uličný a jeho pôsobenie v Štátnom archíve v Prešove

Alena Mišíková

DOI: <https://doi.org/10.33542/HAU-0292-3-2>

Ferdinand Uličný and His Work in The State Archive in Prešov

Prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc. served as the director of the State Archive in Prešov from 1958 to 1961. In his capacity as the head of the team, he compiled the Guide to the State Archive in Prešov. He primarily processed medieval and early modern documents to ensure their accessibility to researchers and the public. For this purpose, he prepared inventories of several archival funds, including The House of Druget (Drugeth) from Humenné and The House of Uz (Uz) from Uzovce. In 1972, F. Uličný returned to the State Archive in Prešov as a professional archivist and researcher after being forced by the socialist state government to leave the university. Subsequently, he made other archival documents available in the form of catalogues, such as The House of Farkas from Záborské and the oldest books and congregational minutes of the Šariš County. In 1979, F. Uličný was awarded The Pavel Križko Medal for his contribution to the development of Slovak archivistics. Additionally, he devoted himself to scientific and publishing activities. From 1987 to 1988 he served as the deputy head of the archive, where he worked until 1990, when he returned to the university after the fall of the socialist regime.

Kľúčové slová: Ferdinand Uličný. Archivár. Štátny archív v Prešove. Archivníctvo.

Key words: Ferdinand Uličný. Archivist. The State Archive in Prešov. Archivistics.

Prvým pracoviskom významného slovenského historika, archivára a univerzitného profesora PhDr. Ferdinanda Uličného, DrSc. sa stal Štátny archív v Bratislave. Nastúpil doň 1. augusta 1957¹ po absolvovaní študijného odboru archivníctvo – dejepis na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Odborne v ňom spracoval časť stredovekých listín vzťahujúcich sa k územia juhozápadného Slovenska.²

1 PELLOVÁ, Daniela – ULIČNÝ, Ferdinand ml. Ferdinand Uličný. In: ŽAŽOVÁ, Henrieta a kol. (ed.). Biografický slovník slovenských archivárov. Bratislava: Spoločnosť slovenských archivárov; Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, odbor archívov a registratúr, 2023, s. 851–853.

2 ĎURIŠIN, Martin. 50 rokov Inštitútu histórie na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove. Rozhovor s historikom – univ. prof. PhDr. Ferdinandom Uličným, DrSc. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2011, č. 1, s. 172.

Pripravil aj výber dokumentov pre celoštátnu výstavu v Prahe.³

Roky 1958 – 1961

V Bratislave pôsobil krátko. Čoskoro bol preradený do Prešova, kde od 1. júna 1958 nastúpil na miesto vedúceho Štátneho archívu v Prešove.⁴ V jednom rozhovore raz povedal: „Zmenou miesta som nadšený nebol. Stal som sa však vedúcim, čo mi imponovalo. Všeobecne som sa utešoval Cézarovým výrokom: „Radšej prvý v Gálii, ako druhý v Ríme“⁵

Obr. 1: Budova bývalého župného domu na Slovenskej ulici 40 v Prešove, sídlo Štátneho archívu v Prešove pred rokom 1958, sídlo Štátneho okresného archívu v Prešove od roku 1960, v roku 2002 premenovaného na Štátny archív v Prešove – pobočka Prešov, v roku 2015 zlúčeného so Štátnym archívom v Prešove. Zdroj: Štátny archív v Prešove.

.....
Dostupné online: http://dejiny.unipo.sk/Dejiny_1_2011.pdf. Citované 11. 3. 2023.

3 OTČENÁŠ, Michal. Univerzitný profesor PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc. In: SOCHA, Michal (ed.). *Ferdinand Uličný. Personálna bibliografia*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2004, s. 4.

4 PELLOVÁ – ULIČNÝ ml., *Ferdinand Uličný*, s. 852.

5 ĎURIŠIN, *50 rokov Inštitútu histórie*, s. 172.

V tom čase Štátny archív v Prešove sídlil v priestoroch bývalého župného domu na dnešnej Slovenskej ulici č. 40, ktoré už nepostačovali pre preberanie nových archívnych fondov. V roku 1958 boli archívu pridelené nové priestory v severozápadnej časti prvého poschodia v budove bývalého Evanjelického kolégia na terajšej Hlavnej ulici a po skončení školského roku sa do nich archív postupne presťahoval.⁶

Obr. 2: Budova Evanjelického kolégia, sídlo Štátneho archívu v Prešove v rokoch 1958 – 1993. Zdroj: Alena Mišíková.

V roku 1959 zostavil s kolektívom pracovníkov Štátneho archívu v Prešove knižného *Sprievodcu po archívnych fondoch*, ktorý dodnes patrí medzi využívané archívne pomôcky.⁷ Jeho účelom bolo oboznámiť verejnosť s obsahovým bohatstvom písomností jednotlivých archívnych fondov a možnosťami jeho využitia pre vedecký výskum minulosti východného Slovenska. Išlo o písomnosti inštitúcií, ktoré pôsobili na území Prešovského kraja i písomnosti

6 ULIČNÝ, Ferdinand. *Štátny archív v Prešove. Sprievodca po archívnych fondoch*. Bratislava: Slovenská archívna správa Povereníctva vnútra, 1959, s. 8.

7 ULIČNÝ, *Štátny archív v Prešove*.

šľachtických rodov, ktoré tu vlastnili územné majetky. Sú v ňom aj informácie o dejinách archívu a vývoji župnej správy do roku 1922.⁸

Počas jeho pôsobenia v archíve došlo aj k zmene organizácie štátnych archívov. Po vytvorení Východoslovenského kraja v roku 1960 bol Štátny archív v Prešove pričlenený k Štátnemu archívu v Košiciach ako jeho pobočka v Prešove. V roku 1969 sa osamostatnil a znova dostal názov Štátny archív v Prešove.⁹

Popri riadiacej a organizačnej práci sa podieľal aj na spracúvaní a sprístupňovaní archívnych fondov. Zaviedol moderné, odborné postupy spracovania archívnych dokumentov. Spracoval stovky listín – všetky, ktoré sa nachádzali vo vtedajšom archíve.¹⁰

V roku 1961 sprístupnil formou inventára vzácny archívny fond *Rod Druget (Drugeth) z Humenného*. Na usporiadaní fondu spolupracovali aj kolegovia Andrej Lukáč, Július Šenko a Melánia Benkovská, ktorá vyhotovila menný, miestny a vecný index.¹¹ V tom istom roku usporiadal a formou inventára sprístupnil aj archívny fond *Rod Uz (Uz) z Uzoviec*.¹²

Počas pôsobenia v archíve zároveň externe prednášal predmet Pomocné vedy historické na Katedre dejín Filozofickej fakulty v Prešove Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (ďalej FF UPJŠ). V práci sa vyžíval, v Prešove nemal spočiatku nijaké osobné zázemie. Štúdiom listín sa zdokonaľoval v odbornom raste.¹³ V tom čase sa stal členom Slovenskej historickej spoločnosti.¹⁴

Detailnú znalosť prameňov využil nielen pri výskume dejín Slovenska, ale aj pomocných vied historických. Najviac ho zaujala diplomatika, pretože vedie k poznávaniu rozličných dobových písomností, ako zdrojov hlavných informácií o udalostiach a procesoch vývoja ľudskej spoločnosti v celom dejinnom období. Pri výskume využíval najmä metódu Júliusa Fickera, ktorá

8 ULIČNÝ, Štátny archív v Prešove, s. 14–19.

9 PELLOVÁ, Daniela – KOVÁČOVÁ, Ľubica. Z histórie Štátneho archívu v Prešove. In: *Fórum archivárov*, 2017, roč. 26, č. 1, s. 58.

10 ĎURIŠIN, *50 rokov Inštitútu histórie*, s. 172.

11 ULIČNÝ, Ferdinand. *Drugeth Humenné. Inventár*. Prešov: Štátny archív – pobočka Prešov, 1961.

12 ULIČNÝ, Ferdinand. *Úsz. Uzovce. Inventár*. Prešov: Štátny archív – pobočka Prešov, 1961.

13 ĎURIŠIN, *50 rokov Inštitútu histórie*, s. 172.

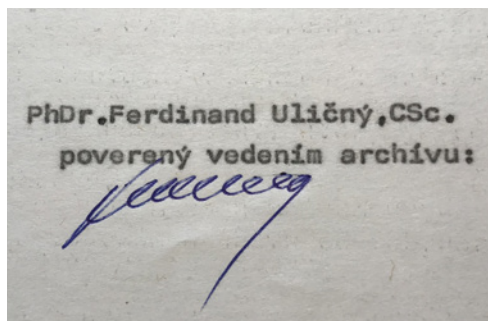
14 SOCHA, *Ferdinand Uličný*, s. 111.

umožňuje poznávať listiny z obsahového hľadiska, teda ako historický prameň.¹⁵ Vo svojej diplomovej práci a následne aj v publikovanej štúdií z roku 1959 skúmal pomocou moderných kritérií a metód pomocných vied historických *Mestské privilégia Nemeckej Ľupče a otázka ich pravosti*.¹⁶

V archíve pôsobil do 15. augusta 1961. Potom odišiel na Katedru dejín FF UPJŠ a nasledujúcich desať rokov (1961 – 1971) tam pôsobil ako odborný asistent.¹⁷

Roky 1972 – 1990

V súvislosti s nástupom tzv. normalizácie po roku 1968 bol Ferdinand Uličný nútený opustiť univerzitnú pôdu. K 1. januáru 1972 mu aspoň bolo umožnené vrátiť sa do Štátneho archívu v Prešove. Postupne prešiel viacerými funkciami – od odborného archivára (od 1. januára 1972), cez samostatného odborného archivára (od 1. októbra 1975), vedúceho odborného archivára (od 1. apríla 1977), vedeckého pracovníka (od 1. decembra 1981) až po funkciu samostatného vedeckého pracovníka (od roku 1989).¹⁸ Od 1. februára 1987 do 31. augusta 1988 ho Archívna správa Ministerstva vnútra Slovenskej socialistickej republiky poverila vedením archívu.¹⁹

Obr. č. 3: Podpis Ferdinanda Uličného na Správe o činnosti archívu z roku 1987.

Zdroj: Alena Mišíková.

.....
15 ULIČNÝ, Ferdinand. Moje vzťahy k archívnictvu a dejinám Slovenska. In: DOMENOVÁ, Marcela – MAGDOŠKO, Drahošlav (eds.). *Poznávanie dejín Slovenska. Pramene, metódy a poznatky*. Prešov – Košice: Universum-EU, 2015, s. 14.

16 ULIČNÝ, Ferdinand. Mestské privilégia Nemeckej Ľupče a otázka ich pravosti. In: *Historické štúdie 5*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1959, s. 302–324.

17 OTČENÁŠ, *Univerzitný profesor*, s. 5.

18 PELLOVÁ – ULIČNÝ ml., *Ferdinand Uličný*, s. 852.

19 Štátny archív v Prešove (ďalej ŠA PO), fond Štátny archív v Prešove I., roky 1957 – 2015 (ďalej f. ŠAPO I.), Správa o činnosti od roku 1986, škatuľa (ďalej šk.) 14.

Ako odborník na stredoveké a ranonovoveké dejiny pokračoval v sprístupňovaní starších archívnych fondov. V roku 1972 usporiadal a formou katalógu sprístupnil archívny fond *Rod Farkaš (Farkas) zo Záborského*.²⁰

V tom istom roku začal aj práce na katalogizácii najstarších kníh a zápisníc zo zhromaždení Šarišskej župy z rokov (1343) 1561 – 1710.²¹ V rokoch 1975 až 1990 ich sprístupnil formou piatich katalógov.²² Tieto najstaršie písomnosti zachované v archíve Šarišskej župy pochádzajú z druhej polovice 16. storočia, z obdobia, keď postupne vznikal archív Šarišskej župy,²³ historický predchodca Štátneho archívu v Prešove.²⁴

1. *Najstaršie knihy Šarišskej župy z rokov (1343) 1561 – 1617* v roku 1975
2. *Najstaršie knihy Šarišskej župy z rokov 1605 – 1645* v roku 1979
3. *Zápisnice zo zhromaždení Šarišskej župy z rokov 1656 – 1680* v roku 1981
4. *Zápisnice zo zhromaždení Šarišskej župy z rokov 1681 – 1695* v roku 1986
5. *Zápisnice zo zhromaždení Šarišskej župy z rokov 1694 – 1710* v roku 1990

Ročne vyhotovil okolo 1000 katalogizačných záznamov.²⁵ Raz o tom povedal: „*Za dvadsať rokov som skatalogizoval okolo 20 000 latinských rukopisných strán veľkého formátu. To je určite slovenský rekord.*“²⁶ Katalogizačnou jednotkou sa stala každá do knihy odpísaná listina, každý zápis o jednotlivom proteste, citovaní, alebo o jednotlivej kongregácii či sedrii. Cieľom katalogizácie bolo sprístupniť obsah jednotlivých kníh.²⁷ Registre k štvrtému zväzku vypracovala Viera Verdonová.²⁸ V piatom zväzku knihu č. 22 a časť kni-

.....
20 ULIČNÝ, Ferdinand. *Rod Farkaš (Farkas) zo Záborského (1303) 1325 – 1940. Katalóg*. Prešov: Štátny archív v Prešove, 1972.

21 ŠA PO, f. ŠAPO I., Výkaz práce za rok 1972, šk. 13.

22 ULIČNÝ, Ferdinand. *Najstaršie knihy Šarišskej župy z rokov (1343) 1561 – 1617. Katalóg*. Prešov: Štátny archív v Prešove, 1975. ULIČNÝ, Ferdinand. *Najstaršie knihy Šarišskej župy z rokov 1605 – 1645*. Prešov: Štátny oblastný archív v Prešove, 1979. ULIČNÝ, Ferdinand. *Zápisnice zo zhromaždení Šarišskej župy z rokov 1656 – 1680. Katalóg*. Prešov: Štátny oblastný archív v Prešove, 1981. ULIČNÝ, Ferdinand. *Zápisnice zo zhromaždení Šarišskej župy z rokov 1681 – 1695. Katalóg*. Prešov: Štátny oblastný archív v Prešove, 1986. ULIČNÝ, Ferdinand. *Zápisnice zo zhromaždení Šarišskej župy z rokov 1694 – 1710. Katalóg*. Prešov: Štátny oblastný archív v Prešove, 1990.

23 ULIČNÝ, *Najstaršie knihy Šarišskej župy z rokov (1343) 1561 – 1617*, Kapitola II.

24 PELLOVÁ – KOVÁČOVÁ, *Z histórie Štátneho archívu*, s. 56.

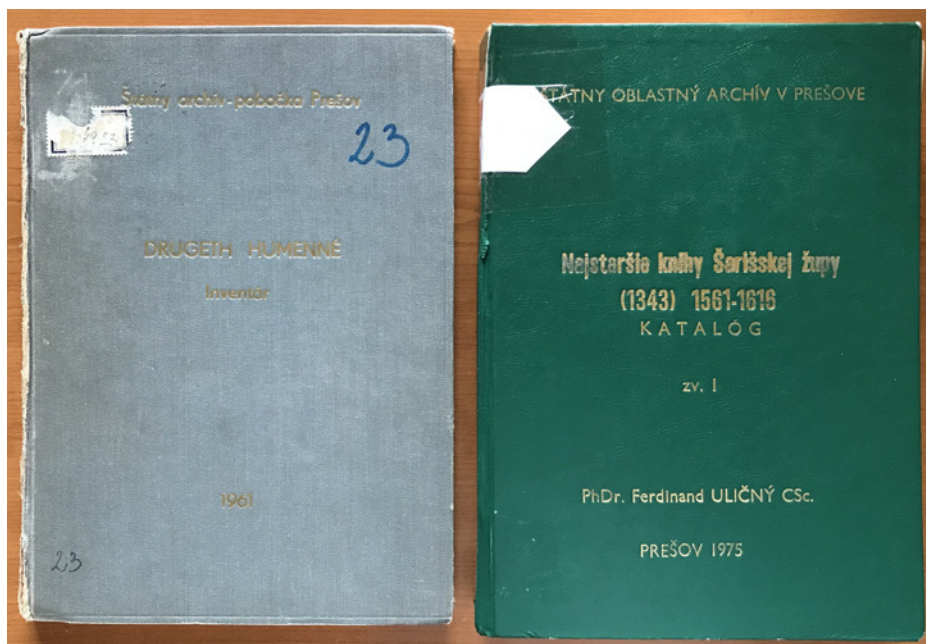
25 ŠA PO, f. ŠAPO I., Ročná správa za rok 1977, šk. 13.

26 ĎURIŠIN, *50 rokov Inštitútu histórie*, s. 173.

27 ULIČNÝ, *Najstaršie knihy Šarišskej župy z rokov (1343) 1561 – 1617*, Kapitola IV. a VII.

28 ULIČNÝ, *Zápisnice zo zhromaždení Šarišskej župy z rokov 1681 – 1695*, Úvod.

hy č. 23 spracovala Gabriela Szaniszlóová v rokoch 1987 – 1988, kým menný a miestny register vypracovala Alena Pavlíková.²⁹

Obr. 4: Archívne pomôcky z rokov 1961 a 1975 vypracované Ferdinandom Uličným. Zdroj: Alena Mišíková.

Okrem týchto prác sa podieľal aj na spracúvaní cirkevných matrík. Poskytoval poradenské a informačné služby bádatelom.³⁰ Robil genealogické výskumy pre zahraničných žiadateľov. V rámci kultúrno-osvetovej činnosti pripravoval scenáre pre výstavy vo východoslovenských múzeách, napr. *Lud tvorca hodnôt (obdobie feudalizmu)* v roku 1981 pre Východoslovenské múzeum v Košiciach, *Archívne a muzeálne dokumenty k dejinám Prešova a okolia (obdobie feudalizmu)* v roku 1984 pre Múzeum Slovenskej republiky rád v Prešove, *Dejiny poľnohospodárstva na východnom Slovensku (obdobie feudalizmu)* v roku 1987 pre Poľnohospodárske múzeum v Trebišove.³¹ Pri-

29 ULIČNÝ, *Zápisnice zo zhromaždení Šarišskej župy z rokov 1694 – 1710*, Úvod.

30 ĎURIŠIN, *50 rokov Inštitútu histórie*, s. 173.

31 SOCHA, *Ferdinand Uličný*, s. 70.

pravoval prednášky a exkurzie pre poslucháčov vysokých škôl – Filozofickej a Pedagogickej fakulty UPJŠ, ako aj archívniectva Univerzity Komenského.³²

Pôsobenie v archíve však naplno využil pri vedeckovýskumnej činnosti. Pokračoval vo výskume dejín osídlenia Šarišskej stolice a začal rozsiahly, heuristicky náročný výskum osídľovania Zemplínskej a Užskej stolice do začiatku 18. storočia, pri ktorom využil aj dokumenty z iných archívov a inštitúcií.³³ Okrem diplomatiky sa venoval aj chronológii a dejinám verejnej správy. Výrazne sa podieľal i na výskume regionálnych dejín miest a obcí, kde spracoval najmä staršie obdobie ich vývoja. Zasiahol aj do problematiky politických, hospodárskych, demografických, národnostných a náboženských dejín Slovenska.³⁴ Aktívne sa zúčastňoval na rôznych konferenciách a sympóziách organizovaných Slovenskou historickou spoločnosťou a príbuznými spoločnosťami. Napr. v roku 1979 na konferencii o mestách v Rožňave, v roku 1980 na konferencii organizovanej Archeologickým ústavom Slovenskej akadémie vied o archeológii stredoveku, v roku 1982 na konferencii sekcie archívniectva v Trenčíne a iné.

Výskumné témy, ktorým sa venoval v archíve v rokoch 1972 – 1990:³⁵

- 1972 – Osídlenie Bardejovského okresu do 17. storočia
- 1973 – 1985 – Osídlenie Zemplínskej stolice do konca 16. storočia
- 1976, 1979 – Administratíva Šarišskej stolice v 16. – 17. storočí
- 1977 – Osídlenie Užskej stolice v stredoveku
- 1978 – Zaniknuté osady v Šarišskej stolici v stredoveku
- 1980 – Zaniknuté stredoveké osady v Zemplíne
- 1980 – 1981 – Zavedenie gregoriánskeho kalendára na Slovensku
- 1981 – K výskumom národnostnej štruktúry stredovekých miest na Slovensku; Vývoj metačnej listiny na Slovensku (rukopis na konferenciu SHS v Martine); Archívy Ukrajiny 1980 (anotácia pre Slovenskú archivistiku); Ekonomický a sociálny vývoj východoslovenskej dediny v druhej polovici 18. storočia
- 1982 – Osídlenie šarišskej časti doliny Ondavy do začiatku 17. storočia;

32 ŠA PO, f. ŠAPO I., Výkaz práce za rok 1985, šk. 14.

33 ĎURIŠIN, *50 rokov Inštitútu histórie*, s. 173.

34 BODNÁROVÁ, Miloslava – ŠUTAJ, Štefan. Ferdinand Uličný – osemdesiatročný. In: DOMENOVÁ, Marcela – MAGDOŠKO, Drahošlav (eds.). *Poznávanie dejín Slovenska. Prameň, metódy a poznatky*. Košice: UNIVERSUM-EU, 2015, s. 10–11.

35 ŠA PO, f. ŠAPO I., Plány a výkazy práce za roky 1972 – 1990, šk. 13–14.

Dejiny Stariny a okolia v období feudalizmu; Vinohradnícke motívy v erboch východoslovenských obcí

- 1983 – Hanušovce nad Topľou v období feudalizmu; Poľnohospodárstvo na východnom Slovensku (časť v období feudalizmu)
- 1984 – Najstaršie písomné doklady o dedinách a mestách Šarišskej, Zemplínskej a Užskej stolice; Sídlištný a hospodársky zástoj cirkevných inštitúcií na východnom Slovensku do polovice 16. storočia; Listina mestských práv Ružomberka
- 1986 – 1989 – Sociálne a národnostné hnutie na Slovensku v rokoch 1891 – 1904 – Urbáre feudálnych panstiev na Slovensku zo 16. – 18. storočia; Osídlenie Vranova a okolia; Osídlenie Šarišskej stolice
- 1989 – Giraltovce (rukopis); Michalovce (koncept výskumu); Včasno-historické osídlenie východného Slovenska (rukopis); Administratívny vývin Šarišskej stolice do začiatku 18. storočia
- 1990 – Giraltovce a okolie

Napriek tomu, že sa jeho práce v rokoch 1972 – 1977 nemohli publikovať,³⁶ do roku 1990 mu vyšlo množstvo vedeckých štúdií, odborných článkov a stal sa autorom i spoluautorom viacerých monografií.³⁷

Archív mal v roku 1972 šesť pracovníkov: riaditeľ, vedúci archivár, odborný archivár, archivár, administratívny archívny pracovník a samostatný referent. Po prijatí zákona o archívnictve bol archív 1. januára 1976 premenovaný na Štátny oblastný archív v Prešove a pribudol mu ďalší odborný archivár, takže mal sedem pracovníkov.³⁸ Pod týmto názvom pôsobil archív do konca roku 2002, keď sa po prijatí zákona o archívoch a registratúrach opäť premenoval na Štátny archív v Prešove.³⁹

Dlhoročnými kolegami Ferdinanda Uličného boli: Andrej Lukáč, ktorý sa v roku 1961 stal vedúcim pobočky a v roku 1969 riaditeľom archívu,⁴⁰ Július Šenko, Melánia Benkovská, Jolana Olejárová, Zuzana Ščamburová a Marta Petříková. Novšími kolegami sa stali Zuzana Kolesárová, rod. Pekarčíková, Viera Verdonová, Daniela Pellová, rod. Kubeková, Slavomír Kandra a Alena

.....
36 BODNÁROVÁ – ŠUTAJ, *Ferdinand Uličný – osemdesiatročný*, s. 9

37 Pozri: SOCHA, *Ferdinand Uličný*.

38 ŠA PO, f. ŠAPO I., Výkaz práce za rok 1972; Ročná správa za rok 1975, šk. 13.

39 PELLOVÁ – KOVÁČOVÁ. *Z histórie Štátneho archívu*, s. 59.

40 PELLOVÁ – KOVÁČOVÁ. *Z histórie Štátneho archívu*, s. 59.

Kandrová, rod. Pavlíková. Od 1. septembra 1988 sa riaditeľom archívu stal Michal Pavlo.⁴¹

Obr. 5: S kolegami zo Štátneho archívu v Prešove a Štátneho archívu v Košiciach v roku 1981. Dole zľava: pani Lukáčová, Andrej Lukáč (riaditeľ prešovského archívu), Melánia Benkovská, Ladislav Ružička (riaditeľ košického archívu). Hore zľava: Zuzana Kolesárová, neznámy pán, Ladislav Tajták, Marta Petriková, Ferdinand Uličný, neznámy pán, Zuzana Ščamburová. Zdroj: Zuzana Kolesárová.

Na otázku, aký bol Ferdinand Uličný v čase pôsobenia v archíve, mi moji dnešní i bývalí kolegovia odpovedali takto:

Zuzana Kolesárová, ktorá desať rokov pracovala s Ferdinandom Uličným v jednej kancelárii, si na neho spomína slovami: „Bol kolegiálny, ochotný pomôcť. Mal ku mne otcovský prístup a ja som si ho veľmi vážila a brala ho ako otca. Naučil ma, ako robiť genealogický výskum. Chodili za ním rôzni študenti a bádatelia, poskytoval im konzultácie o možnostiach štúdia k ich téme. Listiny a staré texty čítal ako dennú tlač.“

.....
41 ŠA PO, f. ŠAPO I., Výkaz práce za rok 1988, šk. 14.

Viera Verdonová, ktorá istý čas tiež pracovala v kancelárii s Ferdinandom Uličným, si na neho spomína takto: „*Bol to veselý človek. Rád sa stretával aj s kolegami z iných inštitúcií, s ktorými debatovali o rôznych témach. Ale keď sa venoval vedeckej činnosti, v kancelárii musel byť klud. Vadilo mu aj hlasné tukanie do písacieho stroja.*“

Daniela Pellová, v tom čase mladá absolventka archívnickva, si spomína takto: „*Bol milý a ústretový, vždy rád poradil. Bol spoločenský, všetci ho radi počúvali, lebo vedel pútavo rozprávať.*“

Ferdinand Uličný ml., ktorému takisto učarovala história a ktorý pracuje v rovnakom archíve ako jeho otec, si na otca v archíve spomína takto: „*Sedel v malej kancelárii pri bádateľni, cez ktorú sa prechádzalo, preto som sa čudoval ako v nej dokáže sústredene pracovať. Spomínam si aj na ostatných kolegov, chodievali sme spolu na výlety, napr. po hradoch. Keď som už aj ja študoval archívnickvo, bol som v archíve na praxi a musel som chodiť s otcom ráno do práce a poobede z práce. Bral som to ako príkorie, lebo ostatní študenti na praxi v iných archívoch končili oveľa skôr. S históriou som sa stretával od útleho detstva, bola u nás súčasťou bežného života. Mali sme doma veľa kníh a otec o nej, ako aj o iných témach, vedel vášnivo rozprávať s priateľmi, ktorí nás navštevovali. Videl som, čo otec robí a zistil som, že aj mne je to blízke a príťažlivé, že tiež ja chcem vedieť to, čo tí páni. Preto som sa rozhodol vyštudovať to, čo otec, aby som mal nadhľad, ako mal on a jeho priatelia.*“

Ferdinand Uličný pôsobil v Štátnom archíve v Prešove do 30. apríla 1990. Viac ako 20 rokov sa významne podieľal na formovaní tohto archívu. Za jeho vynikajúce pracovné výsledky a za rozvoj slovenského archívnickva mu bola v roku 1979 udelená medaila Pavla Križku.⁴² Aj vďaka jeho práci bol Štátny archív v Prešove skutočným vedeckovýskumným ústavom. Jeho archívne pomôcky majú dodnes vysokú odbornú úroveň a patria medzi najvyužívanejšie v archíve. Všetky jeho práce sú napísané na základe výskumu písomných prameňov uložených v slovenských aj zahraničných archívoch a patria medzi najcitovanejšie. Začiatkom mája 1990 odišiel pracovať na prešovskú pobočku Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, kde v roku 1994 získal hodnosť profesora v odbore slovenské dejiny, ale to je už téma ďalšieho príspevku.

A ako si na pána profesora spomínam ja? „*Patrím ku generácii prvých študentov archivárov na Prešovskej univerzite a posledných, ktorí mali pána profesora ako školiteľa na doktorandskom štúdiu. Spomínam si na neho len v tom*

.....
42 PELLOVÁ – ULIČNÝ ml., *Ferdinand Uličný*, s. 852.

najlepšom. Vždy bol k nám študentom milý a mal nás rád, aj my jeho. Bolo vidieť, že prednáša o dejinách rád a s láskou. Vedel prednášať pútavo, preto sme hoci-kedy lutovali, že prednáška sa skončila, lebo sme chceli vedieť, ako to bolo ďalej. Dokázal prednášať tak, že sme sa učivo naučili priamo na hodine a mnohé si pamätáme dodnes.“

Obr. 6: Budova bývalého františkánskeho kláštora v Nižnej Šebastovej, sídlo Štátneho archívu v Prešove od roku 1993. Zdroj: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky.

Mám to šťastie, že pracujem v rovnakom archíve ako pán profesor, i keď archív od roku 1993 už sídli v budove bývalého františkánskeho kláštora v Nižnej Šebastovej. Preto je mi veľkou ctou, že môžem v mene súčasných i bývalých pracovníkov Štátneho archívu v Prešove i študentov archívniectva poďakovať pánovi profesorovi Ferdinandovi Uličnému za jeho prácu vykonanú v archíve i na univerzite a zaželať mu veľa zdravia, pohody a spokojnosti v kruhu svojich najbližších.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Archívne fondy:

Štátny archív v Prešove, fond Štátny archív v Prešove I. 1957 – 2015

Archívne pomôcky:

ULIČNÝ, Ferdinand. *Drugeth Humenné. Inventár*. Prešov: Štátny archív – pobočka Prešov, 1961.

ULIČNÝ, Ferdinand. *Najstaršie knihy Šarišskej župy z rokov (1343) 1561 – 1617. Katalóg*. Prešov: Štátny archív v Prešove, 1975.

ULIČNÝ, Ferdinand. *Najstaršie knihy Šarišskej župy z rokov 1605 – 1645. Katalóg*. Prešov: Štátny oblastný archív v Prešove, 1979.

ULIČNÝ, Ferdinand. *Rod Farkaš (Farkas) zo Záborského (1303) 1325 – 1940. Katalóg*. Prešov: Štátny archív v Prešove, 1972.

ULIČNÝ, Ferdinand. *Štátny archív v Prešove. Sprievodca po archívnych fondoch*. Bratislava: Slovenská archívna správa Povereníctva vnútra, 1959.

ULIČNÝ, Ferdinand. *Úsz. Uzovce. Inventár*. Prešov: Štátny archív – pobočka Prešov, 1961.

ULIČNÝ, Ferdinand. *Zápisnice zo zhromaždení Šarišskej župy z rokov 1656 – 1680. Katalóg*. Prešov: Štátny oblastný archív v Prešove, 1981.

ULIČNÝ, Ferdinand. *Zápisnice zo zhromaždení Šarišskej župy z rokov 1681 – 1695. Katalóg*. Prešov: Štátny oblastný archív v Prešove, 1986.

ULIČNÝ, Ferdinand. *Zápisnice zo zhromaždení Šarišskej župy z rokov 1694 – 1710. Katalóg*. Prešov: Štátny oblastný archív v Prešove, 1990.

Literatúra:

BODNÁROVÁ, Miloslava – ŠUTAJ, Štefan. Ferdinand Uličný – osemdesiatročný. In: DOMENOVÁ, Marcela – MAGDOŠKO, Drahoslav (eds.). *Poznávanie dejín Slovenska. Pramene, metódy a poznatky*. Prešov – Košice: Univerzum-EU, 2015, s. 9–12.

ĎURIŠIN, Martin. 50 rokov Inštitútu histórie na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove. Rozhovor s historikom – univ. prof. PhDr. Ferdinandom Uličným, DrSc. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2011, č. 1, s. 172. Dostupné online: http://dejiny.unipo.sk/Dejiny_1_2011.pdf. Citované 11. 3. 2023

OTČENÁŠ, Michal. Univerzitný profesor PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc. In: SOCHA, Michal (ed.). *Ferdinand Uličný. Personálna bibliografia*. Prešov: Štátna

- vedecká knižnica v Prešove, 2004, s. 4–8.
- PELLOVÁ, Daniela – ULIČNÝ, Ferdinand ml. Ferdinand Uličný. In: ŽAŽOVÁ, Henrieta a kol. (ed.). *Biografický slovník slovenských archivárov*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov; Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, odbor archívov a registratúr, 2023, s. 851–853.
- PELLOVÁ, Daniela – KOVÁČOVÁ, Ľubica. Z histórie Štátneho archívu v Prešove. In: *Fórum archivárov*, 2017, roč. 26, č. 1, s. 56–61.
- SOCHA, Michal (ed.) *Ferdinand Uličný. Personálna bibliografia*. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2004.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Mestské privilégia Nemeckej Ľupče a otázka ich pravosti. In: *Historické štúdie 5*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1959, s. 302–324.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Moje vzťahy k archívnictvu a dejinám Slovenska. In: DOMENOVÁ, Marcela – MAGDOŠKO, Drahoslav (eds.). *Poznávanie dejín Slovenska. Pramene, metódy a poznatky*. Prešov – Košice: UNIVERSUM-EU, 2015, s. 13–17.

Návrat. Filozofická fakulta UPJŠ/PU v Prešove a Ferdinand Uličný v 90. rokoch 20. storočia

Peter Švorc

DOI: <https://doi.org/10.33542/HAU-0292-3-3>

The Return. The Faculty of Arts of UPJŠ/PU in Prešov and Ferdinand Uličný in the 1990s

In the life of Ferdinand Uličný, the last decade of the second millennium was intensely connected with his workplace – The Department of History of the Faculty of Arts in Prešov, Pavol Jozef Šafárik University in Košice and, later, the University of Prešov, but also with their faculties of arts. In a specific sense, it was also connected with the both eastern Slovak universities. As a convinced traditionalist, he rejected the division of the UPJŠ into two universities because he saw no rational reason for it. However, as a dean of the Faculty of Arts, he was forced to defend its interests, especially in the area of financial resources, which were not always distributed correctly to the individual faculties at the UPJŠ. This eventually placed him in a paradoxical position. He stood for the preservation of the unified university, but at the same time he advocated for the economic interests of the Faculty of Arts. This meant abandoning the platform of the unified UPJŠ and leaning towards the creation of the independent University of Prešov with its seat in Prešov. It was interesting that all these dilemmas took place simultaneously. At the end of 1996, F. Uličný still stood equally on both platforms. In the sphere of historical sciences, F. Uličný was working on his comprehensive monographs on the settlement of Šariš, Uh and Zemplín counties at this time. In the field of university education, he was responsible for the establishment of a new field of study in the 1990s: archival studies, which soon became firmly established not only at the University of Prešov, but also in the Slovak academic and educational space.

Kľúčové slová: Ferdinand Uličný. Filozofická fakulta Prešovskej univerzity. Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Akademický senát. Katedra dejín a archívництва. Archívnictvo.

Key words: Ferdinand Uličný. Faculty of Arts, University of Prešov. Faculty of Arts, Pavol Jozef Šafárik University in Košice. Academic senate. Department of History and Archival Studies. Archival Science.

História – sled udalostí a vzťahov odohrávajúcich sa v určitom čase a priestore, raz viac, inokedy menej poznateľných a aj poznaných. Je to všeobecné konštatovanie, voľná a neoficiálna definícia histórie v širšom i užšom zmysle slova. V každom prípade ide o reálnu minulosť a jej poznanie. A to je to, o čo sa teraz snažíme pri okrúhlym výročí nášho kolegu i učiteľa, historika a archívára prof. PhDr. Ferdinanda Uličného, DrSc. – spoznať jeho životný príbeh v kontexte jeho doby.

Mne pripadla úloha načrieť do životných príbehov profesora Uličného v 90. rokoch minulého storočia. Je to nedávna doba, ktorú historici označujú aj ako súčasné dejiny. Ich výhodou pre bádatela by mal byť dostatok pramenného materiálu, mnoho pamätníkov, jeho osobné skúsenosti, ba aj priama účasť na skúmaných udalostiach.

No v skutočnosti blízky časový odstup od spoznáwanej minulosti nie je pre historika až takou veľkou výhodou, ako sa to na prvý pohľad zdá, a rovnako nie vždy je výhodou množstvo žijúcich pamätníkov, ktorí si dobu ako aj udalosť, ľudí a ich konanie síce pamätajú, no interpretujú to zo svojho uhla pohľadu a zároveň tak, aby neublížili sami sebe ani im blízkemu človeku (čo je aj pochopiteľné správanie väčšiny ľudí). Ani množstvo dobových dokumentov ešte nie je zárukou pre dobré poznanie nedávnej minulosti, lebo okrem nich isto existujú aj ďalšie materiály, spravidla s väčšou výpovednou hodnotou, no dnes ešte utajené, nezverejnené a pritom so silou pomyselných, neviditeľných spodných prúdov.

November 1989

Rozprávanie o 90. rokoch 20. storočia a o prof. PhDr. Ferdinandovi Uličnom, DrSc. je potrebné začať o čosi skôr, minimálne v roku 1989, ktorý ukončil jednu etapu v živote česko-slovenskej spoločnosti a tiež v živote profesora Uličného.

Prešov, ako jedno z univerzitných miest Československej socialistickej republiky tento koniec intenzívne prežíval. Po 17. novembri 1989 sa budovy univerzitných pracovísk premenili na diskusné kluby, na rokovacie priestory s miestnou štátnou a straníckou mocou a s odkazom adresovaným vrcholovým štátnym a straníckym orgánom, že staré časy sa skončili, čo študenti a časť pedagógov demonštratívne potvrdili vo viacerých protestných zhromaždeniach i pochodom cez mesto, ako aj odovzdávaním straníckych preukazov na Okresnom výbore Komunistickej strany Slovenska (OV KSS), ak boli členmi komunistickej strany, aby tak ukončili svoje, niekedy aj vynútené, členstvo v strane.

V Bratislave vznikol Koordinačný výbor slovenských vysokých škôl, s ktorým prešovskí vysokoškoláci nadviazali spojenie a podporili veľkú demonštráciu 21. novembra 1989 na Hviezdoslavovom námestí v Bratislave, kde účastníci okrem iného žiadali podporu a zapojenie sa do generálneho

štrajku, plánovaného na 27. novembra 1989.¹ Radikálnejšie aktivity tu však ešte neboli. Dňa 21. novembra sa v aule Filozofickej fakulty v Prešove, Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (ďalej FF UPJŠ) konal míting pedagógov a študentov FF UPJŠ za účasti tajomníka OV KSS Mikuláša Tomču, na ktorom prodekan pre politickú činnosť, doc. PhDr. Ján Bilas, CSc., informoval prítomných o pražských udalostiach, ale v duchu ich interpretácie Ústredným výborom Komunistickej strany Československa (ÚV KSČ) v Prahe. Tu ešte bolo prijaté *Stanovisko komunistov, odborárov a zväzákov* odsudzujúce protisocialistické sily, a to i napriek tomu, že dvaja prešovskí študenti, „ktorí sa osobne zúčastnili udalostí v Prahe“², spochybnili Bilasov výklad. V nasledujúcich dňoch sa uskutočnili ďalšie zhromaždenia i besedy prešovských a košických vysokoškolákov, a to v oboch mestách.

Do konca roka 1989 komunistický režim v Československu padol a rok 1990 odštartoval prvé kroky k premene socialistickej spoločnosti. Na prvý pohľad to bola pomerne jednoduchá úloha, keďže väčšina ľudí bola za zmenu a na protestných zhromaždeniach symbolickým štrnganím kľúčov, generálnym štrajkom a inými podujatiami to v mesiacoch november a december 1989 potvrdzovala. Skutočnosť, ako sa postupne ukázalo, bola oveľa zložitejšia.

Dôležité však bolo, že sa zmeny v spoločnosti, ale aj zmena spoločnosti začala. Do procesu premeny vstúpili aj vysoké školy. V januári 1990 sa na ich pôde ešte stále viac diskutovalo ako učilo, dielčie skúšky boli presunuté na neskoršie mesiace. Zimný semester 1989/90 na Filozofickej fakulte UPJŠ bol na návrh prodekanky pre študijné záležitosti, doc. PhDr. Jolany Nižníkovej, CSc., ukončený formou konzultácií 12. januára 1990, letný semester mal byť otvorený do 31. augusta 1990.³

Učitelia spoločenskovedných disciplín, medzi ktoré patrili dejiny, upravovali sylaby, nahrádzali dovtedy odporúčanú literatúru inou, ak sa dalo, tak nepoznačenou marxisticko-leninskou ideológiou a metodológiou, resp. nahrádzali dovtedajšiu literatúru knihami zakázaných autorov, ktorí boli vylúčení

1 KOVÁČ, Dušan a kol. *Kronika Slovenska II*. Bratislava: Fortuna Print, 1999, s. 503.

2 Zhromaždenia na vysokých školách. In: *Prešovské noviny*, 23. 11. 1989, roč. 32, č. 139, s. 1–2.

3 Registratúrne stredisko, Prešovská univerzita v Prešove, Akademický senát Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove (ďalej RS PU, AS FF PU), Zápisnica č. 2/1989 zo zasadnutia akademickej rady FF UPJŠ konanej 21. 12. 1989, s. 3.

z radov KSČ v čase normalizácie na začiatku 70. rokov 20. storočia, či knihami z medzivojnového obdobia, ktoré sa v čase komunistickej mocenskej dominancie stali tzv. „indexovou literatúrou“ a neboli prístupné ani historikom, učiteľom histórie a samozrejme ani študentom odboru dejepis.

Akademická rada FF UPJŠ – revolučný orgán akademickej samosprávy

Ešte v decembri 1989 sa na vysokých školách urobili viaceré zásadné zmeny personálneho i organizačného charakteru. Na prešovskej FF UPJŠ 14. decembra 1989 vznikla Akademická rada FF UPJŠ ako výsledok novembrovej revolúcie a predchodkyňa akademického senátu.

Akademická rada (AR) sa mala stretávať raz za mesiac, podobne aj výbory učiteľskej a študentskej komory, ktoré mali po troch členov. Každá komora si zvolila svojho moderátora, ktorý mal viesť rokovanie AR za pravidelného striedania sa. Za učiteľskú komoru to bol doc. PhDr. Ján Sabol, CSc., za študentskú Peter Himič, študent na Katedre výchovy a vzdelávania dospelých FF UPJŠ.⁴

Študenti (-dejepisári) na prelome rokov 1989/1990

Aktérmi novembrových i ponovembrových udalostí na Filozofickej a Pedagogickej fakulte UPJŠ, na univerzite a v meste Prešov, boli študenti a medzi nimi tiež študenti odboru dejepis. Komunistický režim síce padol, ale jeho porážku bolo treba dovrieť aj v každodennom živote a vo všetkých oblastiach. Týkalo sa to aj vysokých škôl a študovaných odborov, najmä humanitného charakteru, kde marxisticko-leninská ideológia bola každodennou súčasťou výuky i výchovy mladej generácie.

Pre všetkých bolo nové to, že študenti na vysokých školách otvorene a nekompromisne začali hodnotiť svojich pedagógov. Prešovskí študenti už na prvom zasadnutí AR vyslovili nedôveru šiestim učiteľom z Katedry marxizmu-leninizmu FF UPJŠ (ďalej KML) a žiadali ich prepustenie, čo sa neskôr aj čiastočne stalo.⁵ No keďže sa zmeny predovšetkým personálneho charakteru nediali tak rýchlo ako si to študentská obec predstavovala, 10. januára 1990

.....
4 RS PU, AS FF PU, Zápisnica č. 1/1989 zo zasadnutia akademickej rady FF UPJŠ kona-nej dňa 14. 12. 1989, s. 1.

5 RS PU, AS FF PU, Zápisnica č. 1/1989 zo zasadnutia akademickej rady FF UPJŠ kona-nej dňa 14. 12. 1989, s. 2: doc. PhDr. Michal Bochín, CSc., prof. PhDr. Vasil' Skrip, CSc., doc. PhDr. Ivan Sýkora, CSc., Ing. Vladimír Nalepa, CSc., PhDr. Viera Bilasová, Viliam Baka.

sa prešovskí študenti obrátili na ministra školstva Ladislava Kováča, nominanta Verejnosti proti násiliu (ďalej VPN) s požiadavkou, aby boli okamžite zrušené dve miestne katedry – katedra marxizmu-leninizmu a katedra marxisticko-leninskej filozofie a vedeckého ateizmu, no nechýbal ani návrh na rozpustenie celej Filozofickej fakulty UPJŠ s tým, že sa fakulta začne nanovo kreovať z ľudí, ktorí prejdú prísny konkurzným konaním.

O deň neskôr, 11. januára, sa listom študentov ministerstvu školstva zaoberala učiteľská časť fakulty, ktorá s opatrnou kritikou študentských požiadaviek odmietla rozpustenie filozofickej fakulty ako nedomyšlený návrh. Ved šlo o vzdelávaciu inštitúciu, ktorá sa na východnom Slovensku budovala už tri desaťročia. Učitelia súhlasili len s vypísaním konkurzov na všetky pracovné miesta, čo by mohlo prispieť k rastu kvality filozofickej fakulty. Stanovisko k listu študentov zaslala fakulta ministerstvu školstva 12. januára 1990.⁶

Krátko po revolúcii sa takmer o 180 stupňov zmenilo vzájomné postavenie učiteľov a študentov. Študenti sa stali symbolom revolúcie a učitelia chtiac-nechtiac v tomto vzťahu boli spájaní so starou dobou, s ktorou sa bolo potrebné vysporiadať. Dôležitosť študentov bola posilnená pokynmi z ministerstva školstva na spôsob konkurzných konaní učiteľov, ktorí sa mali podrobiť novému hodnoteniu, ak sa chceli uchádzať o miesto na vysokej škole. Pred konkurzmi sa mali zvolať aktívy študentov jednotlivých odborov bez prítomnosti učiteľov, aby riešili jedinou otázkou: „*V ktorom z momentálne pôsobiacich učiteľov študenti vidia záruky na zvýšenie vedeckej a pedagogickej úrovne katedry a fakulty?*“ Následne sa malo konať stretnutie vedenia katedry so zástupcami študentov, na ktorom sa mali prehodnotiť tí učitelia, ktorých študenti nepokladali za spôsobilých pre ďalší rast pracoviska a na základe záverov zo stretnutia sa mala navrhnúť úprava pracovnej zmluvy z doby neurčitej na určitú, resp. priamo zrušenie pracovného pomeru výpoveďou. Na uvoľnené miesta mal potom dekan vypísať konkurz.⁷ Akademická rada FF UPJŠ schválila uvedený postup 18. januára 1990, čím sa na pôde fakulty v učiteľskej societe vyvolali veľké obavy zo študentských hodnotení a z toho vyplývajúcich konzekvencií pre každého jednotlivca.

6 RS PU, AS FF PU, Stanovisko k listu študentov FF a PdF UPJŠ ministrom školstva, mládeže a Tv SSR zo dňa 10. 1. 1990.

7 RS PU, AS FF PU, Výsledok rokovania s poradcom ministra školstva pánom Kuželom, 18. 1. 1990.

Preto sa na radikálne a nedomyšlené návrhy mladej študentskej pospolitosti reagovalo opatrne, aby sa jednotlivec či kolektív učiteľskej obce nestal terčom rôznych útokov. Na vysokých školách však väčšina študentov nemieniila zneužívať svoje nové a netradičné postavenie, hoci našli sa aj takí, ktorí sa radi opájali ľahko získanou mocou.

Na Katedre dejín FF UPJŠ v Prešove sa na základe pokynov z ministerstva školstva odsúhlasených Akademickou radou FF UPJŠ uskutočnilo spoločné zasadnutie vedenia Katedry dejín a delegovaných študentov ich spolužiakmi vo štvrtok 1. februára 1990. Viedol ho poverený vedúci katedry profesor PhDr. M. Danilák, CSc. Dôveru študentov nezískali štyria učitelia katedry dejín, ale nezaznela tu požiadavka na ich prepustenie. Dohodnuté bolo prechodné obdobie, v ktorom sa mali potvrdiť alebo vyvrátiť študentské pochybnosti.

Personálne zmeny na Filozofickej fakulte UPJŠ a Katedre dejín FF UPJŠ

Po stretnutí prešovskej akademickej obce s funkcionármi Východoslovenského kraja a Prešovského okresu 24. novembra 1989 sa udalosti valili rýchlym tempom a postihovali nielen najvyššie miesta v štáte a v komunistickej strane, ale premietali sa aj do života vysokých škôl, v tomto prípade Filozofickej a Pedagogickej fakulty UPJŠ.

Na filozofickej fakulte sa čiastočne zmenilo jej vedenie. Odvolaný bol prodekan pre ideologickú činnosť, doc. PhDr. Ján Bilas, CSc. Na svojom poste zostala doc. PhDr. Jolana Nižníková, CSc., prodekanka pre pedagogickú činnosť. Pribudli dvaja noví prodekaní – doc. PhDr. Ján Sabol, CSc., ktorý sa stal prodekanom pre vedeckovýskumnú činnosť, a doc. PhDr. Ľudmila Urbanová, CSc., prodekanka pre iné formy štúdia.⁸ Toto vedenie schválila Akademická rada FF UPJŠ na svojom zasadnutí vo štvrtok 14. decembra 1989. Výmena nastala aj na poste vedúceho Katedry dejín. Prof. PhDr. Tamara Bajcurová, DrSc. rezignovala na funkciu a na návrh Akademickej rady FF UPJŠ rektor UPJŠ, prof. Ing. Samko Chalupka, CSc., poveril dočasným vedením katedry prof. PhDr. Michala Daniláka, CSc., predtým prorektora UPJŠ.⁹

Vysoké školy od začiatku januára 1990 prechádzali personálnymi i kádrovými premenami. Minister školstva Ladislav Kováč listom z 2. januára

8 RS PU, AS FF PU, Zápisnica č. 1/1989 zo zasadnutia akademickej rady FF UPJŠ kona-nej dňa 14. 12. 1989, s. 2.

9 RS PU, AS FF PU, Zápisnica č. 2/1989 zo zasadnutia akademickej rady FF UPJŠ kona-nej 21. 12. 1989, s. 3.

1990 odvolal všetkých dekanov fakúlt, ktorí nastúpili na tento post pred 17. novembrom 1989. Ich funkčné obdobie ukončil k 31. januáru 1990. K to-
muto dátumu sa mali uskutočniť voľby nových dekanov.¹⁰

Akademická rada FF UPJŠ sa mení na Akademický senát FF UPJŠ

V januári 1990 sa začalo s diskusiou k návrhu *Zásad zákona Federálneho zhromaždenia o vysokých školách* z 9. januára 1990, ktoré vysokým školám poslal prvý tajomník ministra školstva, univ. profesor Ján Pišút. Vysoké školy boli v ňom definované ako autonómne a samosprávne vedecké, vzdelávacie, umelecké a kultúrne ustanovizne. Zadefinovaná bola ich štruktúra, úlohy, ktoré mali plniť, ich zriaďovanie, akademické slobody, financovanie a v rámci samosprávy vysokých škôl a ich fakúlt návrh zásad uvádzal akademické orgány vysokej školy, ktoré tvorili akademická obec, akademický senát, vedecká rada, rektor a prorektori, resp. dekan a prodekani. Vo vzťahu k akademickému senátu boli uvedené jeho zloženie, voľby a kompetencie.¹¹ V návrhu zásad sa už nespomínala akademická rada, ktorá na filozofickej fakulte v januári 1990 ešte fungovala, ale nový orgán – akademický senát. Ten sa však ku slovu dostal o čosi neskôr – v máji 1990.

Akademická rada FF UPJŠ sa ujala novej povinnosti – voľby dekana fakulty. Tým sa v závere januára 1990 stal doc. PhDr. Ján Sabol, CSc., ako jediný kandidát na tento riadiaci post.

Rehabilitácia pracovníkov vysokých škôl a personálne zmeny

S personálnymi zmenami súvisela aj rehabilitácia pracovníkov vysokých škôl vylúčených z pracoviska, resp. takých, ktorí zostali i naďalej pracovať, ale mali zastavený kádrový a profesionálny rast.

V revolučnej atmosfére 14. decembra 1989 vznikla na FF UPJŠ pri Občianskom fóre *Komisia na preskúmanie kádrových postihov súvisiacich s rokom 1968*. Tvorili ju siedmi učitelia (PhDr. Juraj Cihra, doc. PhDr. Ladislav Sisák, CSc., PhDr. Oľga Balegová, CSc., doc. PhDr. Michal Mikluš, CSc., doc. PhDr. Felicitas Maukšová, CSc.) a dvaja študenti (Martin Sejk a Miroslav Hamuľak). Viedol

.....
10 RS PU, AS FF PU, List ministra školstva, mládeže a telesnej výchovy SSR dekanom všetkých fakúlt vysokých škôl na Slovensku k uvádzaniu demokracie na vysoké školy, 2. 1. 1990.

11 RS PU, AS FF PU, Návrh Zásad zákona Federálneho zhromaždenia o vysokých školách z 9. januára 1990.

ju PhDr. Juraj Cihra, CSc., ktorý na zasadnutí nového revolučného orgánu fakulty – Akademickej rady FF UPJŠ v Prešove informoval, že ide o 43 ľudí, ktorí odišli z FF UPJŠ, resp. zostali na nej pracovať, ale bez nároku na profesijný a kádrový rast. Komisia mala preskúmať každý prípad osobitne a potom adekvátnymi formami (v rozhlase, tlači, osobne) osloviť týchto ľudí, aby sa prihlásili na plánované konkurzy na vypísané pracovné miesta.¹² Medzi šestnástimi pracovníkmi, s ktorými bol v normalizačných čistkách rozviazaný pracovný pomer, bol aj PhDr. Ferdinand Uličný, CSc. Ten po vylúčení z fakulty krátko pôsobil vo Vedeckej knižnici v Prešove a od roku 1971 v Štátnom archíve v Prešove, ktorý vtedy sídlil v budove starého evanjelického kolégia na Hlavnej ulici.¹³

Ferdinand Uličný bol v čase „normalizácie“, v roku 1970, vylúčený z KSČ a následne v roku 1971 z FF UPJŠ prepustený. Našťastie, jeho priatelia z Archivnej správy Ministerstva vnútra SSR v Bratislave mu ponúkli možnosť pracovať na jeho pôvodnom pracovisku – v Štátnom archíve v Prešove.¹⁴ Dôležité bolo, že odchod z fakulty nespôsobil u Uličného zatrpknutie na vedecké inštitúcie a vedu samotnú. Práve naopak, Ferdinand Uličný v nasledujúcich dvoch desaťročiach skatalogizoval v štátnom oblastnom archíve okolo 20 000 latinských rukopisných strán – zápisníc Šarišskej župy, pochádzajúcich od polovice 16. do začiatku 18. storočia, čo mu neskôr umožnilo napísať celý rad vedeckých prác, vrátane obsiahlych *Dejín osídlenia Šariša*.¹⁵ Táto monografia vyšla v roku 1990, keď sa F. Uličný vrátil na Katedru dejín FF UPJŠ v Prešove.

Jeho návrat sa uskutočnil po devätnástich rokoch od chvíle, keď ako mladý archivár a historik nastúpil na toto akademické pracovisko v roku 1962,

.....
12 RS PU, AS FF PU, Zápisnica č. 2/1989 zo zasadnutia akademickej rady FF UPJŠ kona-nej 21. 12. 1989, s. 1–2.

13 RS PU, AS FF PU, Zoznam pracovníkov, s ktorými bol rozviazaný pracovný pomer. Okrem F. Uličného to boli: Mikuláš Mušíka, Jozef Šelepec, Juraj Paška, Pavol Muraško, Juraj Bača, Imrich Sedlák, Andrej Červeňák, Július Rybák, Juraj Paňko, Pavol Urban, Peter Lieskovský, Štefan Bednárík, Hana Zelená, Vratislav Kulíř a Alexander Balega.

14 ĎURIŠIN, Martin. Rozhovor s historikom a archivárom – univ. prof. PhDr. Ferdinandom Uličným, DrSc. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2011, č. 1, s. 173.

15 ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990.

tak, ako aj jeho noví kolegovia PhDr. Gejza Kočiš a PhDr. Andrej Kovač.¹⁶ Kým G. Kočiš a A. Kovač kontinuálne pôsobili na Katedre dejín FF UPJŠ od jej vzniku (u G. Kočiša to bolo do roku 1991¹⁷ u Andreja Kovača až do roku 1995), F. Uličný znášal diskriminačné obmedzenia, ako boli zákaz publikovania i pôsobenia v školstve. Ako ostatní proskribovaní pracovníci fakulty, tak aj F. Uličný dostal cyklostilovaný list od vedenia fakulty s ospravedlnením za spáchané krivdy. Ešte predtým než vedenie fakulty vypracovalo a rozposlalo uvedený list, člen Akademickkej rady FF UPJŠ za Katedru dejín FF UPJŠ, PhDr. Michal Otčenáš, CSc., po hodnotiacom zasadnutí katedry 1. februára 1990 inicioval v rozhovore s vedúcim katedry prof. Michalom Danilákom pozvanie na návrat PhDr. Ferdinanda Uličného, CSc. na katedru. Po jeho súhlase sa za F. Uličným vybrali PhDr. Michal Otčenáš a PhDr. Peter Švorc a informovali ho o záveroch komisie na preskúmanie kádrových opatrení i chystanom konkurze na pracovné miesta pre proskribovaných pracovníkov. Po zvolení za dekana sa Ján Sabol tiež vybral do Štátneho oblastného archívu za F. Uličným, aby mu ponúkol možnosť návratu na fakultu.¹⁸ Ferdinand Uličný ponuku dekana prijal a po úspešnom konkurze nastúpil 1. mája 1990 na Katedru dejín FF UPJŠ v pozícii odborného asistenta.¹⁹

Katedra dejín FF UPJŠ sa mení na Katedru dejín a archívnictva FF UPJŠ

Nasledujúce týždne a mesiace roku 1990 poukazujú na „raketový“ návrat a postup Ferdinanda Uličného na svojom staronovom pracovisku. Jedným z prvých krokov, ktoré F. Uličný urobil, bol jeho návrh na otvorenie nového študijného programu Archívnictvo. Archívnictvo sa dovtedy študovalo len na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a F. Uličný bol jeho absolventom. Myšlienka sa stretla s pozitívnou odozvou nielen na Katedre dejín, ale aj vo vedení fakulty. Neskôr v rozhovore s Martinom Ďurišinom v internetovom časopise DEJINY o tom povedal, že ho k tomu viedla snaha priviesť študentov histórie k dobovým prameňom, čo historik, a obzvlášť

16 HARBULOVÁ, Ľubica. Inštitút histórie. In: OLOŠTIAK, Martin (ed.). *Šesťdesiat rokov Filozofickej fakulty v Prešove (1959 – 2019)*. Prešov: FF PU, 2019, s. 148.

17 RS PU, AS FF PU, Rektorát UPJŠ, oddelenie personálnej a sociálnej starostlivosti, Návrh na zloženie konkurzných komisií, 13. 12. 1990.

18 ĎURIŠIN, *Rozhovor s historikom a archivárom*, s. 173.

19 OTČENÁŠ, Michal. Portrét Ferdinanda Uličného. In: ŠVORC, Peter a kol. *Ferdinand Uličný. Výberová bibliografia*. Prešov: Katedra dejín a archívnictva FF UPJŠ v Prešove, 1993, s. 5.

archivár, musí bezpodmienečne urobiť, ak chce poznať dejiny a druhým dôvodom bolo, že personálny profil archivárov na Slovensku nebol, podľa neho, dobrou vizitkou tejto profesie – mnohým chýbalo odborné archivárske vzdelanie.²⁰ Vďaka novému študijnému programu bola ešte v roku 1990 Katedra dejín FF UPJŠ premenovaná na Katedru dejín a archívництва FF UPJŠ. Ferdinand Uličný začal pripravovať nový študijný program Archívnictvo, ktorý sa študoval v kombinácii s dejepisom – od školského roku 1996/97 aj archívnictvo v kombinácii s latinčinou.²¹

V roku 1990 pracovisko prechádzalo výraznými personálnymi zmenami. Novým povereným vedúcim katedry sa 22. októbra 1990 stal PhDr. Michal Otčenáš, CSc., po tom, čo prof. PhDr. Michal Danilák, CSc. odstúpil na vlastnú žiadosť z postu vedúceho katedry. Tajomníkom katedry sa stal PhDr. Peter Švorc, CSc.

Ferdinand Uličný – odborný a kádrový rast v spleťoch podmienkach prešovského vysokého školstva

Nový školský rok 1990/1991 sa okrem obligatórneho otvorenia zimného semestra a začiatku výučby niesol v znamení volieb nového Akademického senátu FF UPJŠ. Na Katedre dejín a archívництва FF UPJŠ kandidovali Ferdinand Uličný (získal 15 hlasov) a Miloslava Bodnárová (získala 7 hlasov).²² F. Uličný sa stal členom 23-členného senátu a vo voľbe predsedu získal najviac hlasov. Stal sa predsedom AS FF UPJŠ a ešte začiatkom zimy 1990 s akademickým senátom pripravoval nové voľby dekana. Vtedy bol známy jediný kandidát – aktuálny dekan FF UPJŠ, doc. PhDr. Ján Sabol, CSc., ktorému končilo prvé, no veľmi krátke funkčné obdobie. Voľba dekana v januári 1991 ho potvrdila vo funkcii na ďalšie štyri roky.

Dekan Ján Sabol navrhol do funkcie jedného z prodekanov doc. PhDr. Ferdinanda Uličného, CSc., vtedy zastávajúceho post predsedu AS FF UPJŠ, ktorý sa medzitým úspešne habilitoval na docenta slovenských dejín prácou *Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia*.²³ Teraz už doc. PhDr. Ferdi-

20 ĎURIŠIN, *Rozhovor s historikom a archivárom*, s. 174.

21 DOMENOVÁ, Marcela. Vývoj študijného odboru a profil absolventa archívnictva na FF PU v Prešove. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2013, č. 1, s. 85.

22 RS PU, AS FF PU, Zápisnica z volieb do Akademického senátu FF v Prešove UPJŠ v Košiciach, ktoré sa konali 17. 10. 1990.

23 ULIČNÝ, Ferdinand ml. Ferdinand Uličný. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu*

nand Uličný, CSc. prijal ponuku a ako prodekan pre vzdelávaciu činnosť pôsobil až do roku 1994, keď sa J. Sabolovi a tým aj celému vedeniu končilo funkčné obdobie.

F. Uličný však kvôli akademickým pedagogickým a funkcionárskym povinnostiam nerezignoval na vedeckú činnosť, čo prezrádza jeho *Výberová personálna bibliografia*, zostavená Petrom Švorcom v spolupráci s PhDr. Ferdinandom Uličným ml., synom docenta F. Uličného, ktorý sa v roku 1991 stal novým členom katedry.²⁴

V roku 1993 Ferdinand Uličný zhodnotil roky strávené v archíve obhájením obsiahlej monografie *Dejiny osídlenia Šariša*²⁵ na Historickom ústave SAV v Bratislave a získaním vedeckého titulu DrSc. O rok neskôr – v roku 1994, sa inauguroval v odbore slovenskej dejiny inauguračnou prednáškou *Multidisciplinárny postup výskumu osídlenia Slovenska v stredoveku*. Kvalifikačná štruktúra Katedry dejín a archívniectva FF UPJŠ sa tak výrazne posilnila a nepochybne to posilnilo aj úspešne sa rozvíjajúci študijný program Archívniectvo. Ako prezrádza Uličného bibliografia, na začiatku 90. rokov sa Uličný púšťal do riešenia viacerých problémov slovenskej histórie. Vo vedeckom výskume sa venoval rozličným súčastiam vývoja ľudskej spoločnosti v minulosti, predovšetkým jej sociálnym a spoločenským javom, či aspektu formovania slovenského národa v dlhodobom horizonte. Túto platformu postupne rozširoval na problematiku vývoja sídliskových foriem jestvovania ľudskej spoločnosti v širšom geografickom priestore.²⁶

Dynamika vývoja v oblasti slovenského vysokoškolského života v prvej polovici 90. rokov 20. storočia však vôbec nepoľavovala. A nepoľavila ani na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach a jej prešovskej Filozofickej fakulte UPJŠ.

V stredu 1. decembra 1993 Filozofická fakulta UPJŠ volila nových zástupcov do Akademického senátu FF UPJŠ. Jej predsedom sa stal PhDr. Peter Švorc, CSc., podpredsedom doc. PhDr. Miron Sisák, CSc.

.....
histórie FF PU v Prešove, 2012, č. 2, s. 116.

24 ŠVORC, Peter (ed.). *Ferdinand Uličný. Výberová personálna bibliografia*. Prešov: Katedra dejín a archívniectva FF UPJŠ v Prešove, 1993.

25 ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990.

26 ULIČNÝ ml., *Ferdinand Uličný*, s. 116.

O 15 dní neskôr, 15. decembra 1993, sa konali voľby do Akademického senátu UPJŠ v Košiciach. Filozofickú fakultu v ňom na základe volieb zastupovali doc. PhDr. Ladislav Šimon, CSc., Mgr. Ilona Urbancová, PhDr. Ján Misál a študenti Juraj Péter a Róbert Florek. O dva týždne neskôr prebehli aj voľby rektora UPJŠ. Prešovčania dali svoj hlas staronovému rektorovi prof. RNDr. Levovi Bukovskému, DrSc., pred druhým kandidátom prof. JUDr. Jozefom Suchožom, DrSc. z Právnickej fakulty UPJŠ. Predseda nového univerzitného senátu doc. PhDr. Karol Feč, CSc., pochádzajúci z Katedry telesnej výchovy na Pedagogickej fakulte v Prešove, UPJŠ v Košiciach, v stredu 5. januára 1994 oficiálne vyhlásil výsledky volieb.

Január 1994 sa na väčšine vysokých škôl stal volebným mesiacom. Na UPJŠ sa uskutočnila spomínaná voľba rektora 4. januára 1994 a na jednotlivých fakultách univerzity sa konali voľby ich dekanov. Na Filozofickej fakulte UPJŠ sa chystal znovu kandidovať teraz už prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc.²⁷ Tu však vznikol problém, ktorý musel riešiť Akademický senát FF UPJŠ. Týkal sa počtu volebných období staronového kandidáta. Vysokoškolský zákon, ktorý bol v rokoch 1993 – 1994 stále v pripomienkovom konaní i zásady vysokoškolského zákona, ktorými sa vysoké školy riadili, stanovili maximálne dve po sebe idúce funkčné obdobia dekana aj rektora, ktoré mohol jedinec zastávať. Ján Sabol sa na základe prvých slobodných demokratických volieb stal dekanom FF UPJŠ v januári 1990. Jeho funkčné obdobie skončilo 31. januára 1991. V druhých voľbách bol zvolený na funkčné obdobie január 1991 až január 1994.

Na Filozofickej fakulte UPJŠ sa diskutovalo o tom, či krátke ročné obdobie, v ktorom bol Ján Sabol dekanom, sa môže pokladať za celé funkčné obdobie, alebo vzhľadom k revolučným a stále sa meniacim pomerom ním jednoducho nebude. Odpoveď na túto otázku mala zásadný význam. Vedenie Filozofickej fakulty UPJŠ ročne porevolučné mesiace nepokladalo za funkčné obdobie, čo Akademický senát FF UPJŠ zas, naopak, pokladal, vychádzajúc zo zákona č. 172/1990 Zb. o vysokých školách a jeho § 13, odsek 7 a § 36

.....
27 Ján Sabol, nar. 25. 1. 1939, Sokol', okr. Košice-okolie. Študoval v r. 1956 – 1959 na Filologickej fakulte Vysokej školy pedagogickej v Prešove a v r. 1959 – 1960 na Filozofickej fakulte v Prešove Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (slovenský jazyk – ruský jazyk). 1969 PhDr., 1980 CSc., 1985 doc., 1991 DrSc., 1992 prof. Dostupné online: https://www.juls.savba.sk/ediela/slovenski_jazykovedci/1996-2000/Sabol,%20Jan.html. Citované 6. 4. 2023. Pozri tiež: LUKÁČ, Eduard (ed.). *Profesori. Medailóny k 25. výročiu Prešovskej univerzity v Prešove*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2022, s. 125.

ods. 1, prijatom ešte Federálnym zhromaždením Českej a Slovenskej Federatívnej republiky. V ňom bolo uvedené: „*Funkčné obdobie akademických funkcionárov podľa § 12 až 16 zákona č. 39/1980 Zb. o vysokých školách, ktorí sú vo funkcii pred dňom nadobudnutia účinnosti tohto zákona, sa skončí dňom 31. januára 1991.*“²⁸ Zložitá otázka sa vyriešila až po dlhšej a intenzívnej komunikácii s Ministerstvom školstva Slovenskej republiky (ďalej SR) a jeho oddelením pre vysoké školy, keď AS FF UPJŠ dostal právny výklad zákona o vysokých školách č. 172/1990 a jeho dvoch paragrafov § 13 ods. 7 a § 32 ods. 1 s tým, že za funkčné obdobie sa pokladá aj obdobie vykonávania akademickej funkcie v roku 1990 pred prijatím zákona.

Nový Akademický senát Filozofickej fakulty UPJŠ na tretí deň po svojom konštituovaní, teda 3. decembra 1993, vyhlásil 17. december 1993 za termín, do ktorého mali byť podané návrhy na funkciu dekana tak, aby sa 18. januára 1994 mohli konať voľby dekana FF UPJŠ.²⁹ V piatok 17. decembra 1993 mala volebná komisia AS tri návrhy na kandidáta pre voľbu dekana a na všetkých bolo meno toho istého – prof. Jána Sabola, ktorý však, podľa výkladu Ministerstva školstva SR, už bol dekanom dve funkčné obdobia. Volebnej komisii ostávala len jediná možnosť, neprijatť podané návrhy a navrhnúť Akademickému senátu vypísať nové voľby.³⁰

V pondelok 20. decembra 1993 sa AS zišiel na mimoriadnom zasadnutí, keďže bolo potrebné zaujať jednoznačné stanovisko ku kandidatúre J. Sabola. Dlhotrvajúca diskusia o možnosti či nemožnosti Jána Sabola kandidovať za dekana ukázala veľký záujem, aby prof. Sabol pokračoval vo svojej funkcii, a to i za cenu nerešpektovania platného zákona. Člen AS FF UPJŠ doc. PhDr. Stanislav Rakús, CSc., z katedry slovenského jazyka a literatúry, bol dokonca za neuznanie prvého funkčného obdobia, lebo za právnym výkladom videl politické pozadie, doc. PhDr. Juraj Furdík, CSc., z tej istej katedry, navrhol, aby senát hlasoval o tom, či prijme alebo neprijme kandidatúru J. Sabola. Diskusia sa nakoniec uzavrela s tým, že zákon, nech je akýkoľvek, treba rešpektovať, lebo akademický senát nemá právo hlasovať o jeho dodržaní či

28 Zákon zo 4. mája 1990 o vysokých školách. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/172/19961120.html>. Citované 6. 4. 2023.

29 RS PU, AS FF PU, Akademický senát FF UPJŠ vyhlasuje dňom 3. 12. 1993 voľby na funkciu dekana FF UPJŠ v Prešove na deň 18. 1. 1993.

30 RS PU, AS FF PU, Zápisnica č. 3 z mimoriadneho zasadnutia Akademického senátu FF UPJŠ dňa 20. 12. 1993.

nedodržaní. AS FF UPJŠ 20. decembra 1993 prijal uznesenie o vypísaní nových volieb dekana na 7. februára 1994 a určil termín 7. január 1994, do ktorého bolo potrebné podať návrhy na nových kandidátov.³¹

Keďže v tomto predvianočnom čase ešte stále bola otvorená otázka kandidátov na post rektora UPJŠ, predseda AS FF UPJŠ navrhol, aby senát oslovil prof. Sabola, aby uvažoval o kandidatúre na post rektora UPJŠ, čo J. Sabol odmietol. Aj keď senát posunul termín volieb na začiatok februára 1994, nebolo veľa času na oslovenie nových kandidátov na funkciu dekana, ktorí by boli vedecky, organizačne a kádrovo porovnateľní s končiacim dekanom, resp. ktorí by boli ochotní vystaviť sa kádrovaniu zo strany svojich kolegov.

Krátko pred Vianocami predseda AS PhDr. Peter Švorc, CSc. oslovil doc. PhDr. Ferdinanda Uličného, DrSc., aby prijal kandidatúru. Túto možnosť podporovala aj Uličného materská katedra dejín a archívnickva. Ferdinand Uličný sa javil ako dobrá alternatíva za prof. Sabola – mal všeobecný rešpekt ako slovenský vedec-historik, bol nositeľom vedeckého titulu DrSc. a v krátkom čase sa mal inaugurovať v odbore slovenské dejiny. Okrem toho mal skúsenosti z práce akademického senátu i prodekana pre študijné záležitosti. Akademický senát FF UPJŠ medzitým oslovil nového rektora UPJŠ L. Bukovského s návrhom, aby za prorektora UPJŠ menoval prof. Jána Sabola, jednak ako skúseného funkcionára a jednak aj preto, že prešovské fakulty po novembri 1989 nemali vo vedení rektorátu UPJŠ personálne zastúpenie.³² Zo strany AS FF UPJŠ to bolo aj akési „odškodné“ za nemožnosť Sabola tretíkrát kandidovať na post dekana FF UPJŠ. Tento krok filozofickej fakulte nevyšiel, rektor L. Bukovský si vybral za prorektora doc. PaedDr. Milana Ďuríčka, CSc., z Pedagogickej fakulty UPJŠ.³³

Dňa 10. januára 1994 sa konalo riadne zasadnutie Akademického senátu FF UPJŠ. Prvým bodom bola informácia o zasadnutí volebnej komisie 7. januára k voľbe dekana, kde predsedníčka volebnej komisie PhDr. Mária Dubayová uviedla, že je len jeden kandidát, ktorý spĺňa podmienky uchádzať sa o post dekana, a tým je doc. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc.

.....
31 RS PU, AS FF PU, Zápisnica č. 3 z mimoriadneho zasadnutia Akademického senátu FF UPJŠ dňa 20. 12. 1993.

32 RS PU, AS FF PU, Akademický senát FF UPJŠ – návrh rektorovi UPJŠ, 4. 1. 1994.

33 Noví prorektori UPJŠ a dekaní fakúlt UPJŠ. In: *Universitas Šafarikiana*, 1994, roč. 23, č. 5–6, s. 3.

Ak sa už pred Vianocami 1993 zdalo, že otázka kandidatúry J. Sabola na funkciu dekana je uzavretou záležitosťou, riadne zasadnutie senátu 10. januára 1994 ukázalo, že to tak nie je. Niektorí členovia AS FF odmietli rešpektovať vysokoškolský zákon a jeho definíciu prvého funkčného obdobia, chceli, aby sa rešpektovalo uznesenie univerzitného senátu, ktorý odmietol uznať rok 1990 za samostatné funkčné obdobie. Člen Rady vysokých škôl doc. Juraj Furdík informoval, že aj samotná rada bola proti uznaniu roku 1990 ako prvého funkčného obdobia. Nepriamo obvinil nového navrhovaného kandidáta F. Uličného, že kandidovaním na post dekana vlastne sponchybňuje koncepciu rozvoja fakulty, ktorú presadzoval prof. J. Sabol a vyslovil obavu, či sa bude pod vedením nového dekana realizovať rozvojová koncepcia fakulty.

Napätú atmosféru nakoniec uvoľnilo vyhlásenie prof. J. Sabola, že kým nie je záväzný výklad inkriminovaných paragrafov zákona o vysokých školách Národnou radou Slovenskej republiky, nebude kandidovať, lebo tým by len utrpelo jeho postavenie. Akademický senát tak mohol uzavrieť diskusiu a prijať uznesenie č. 12: „*Akademický senát po diskusii potvrdzuje, že jediným kandidátom na funkciu dekana je doc. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc.*“³⁴

Od začiatku nového školského roka 1994/1995 F. Uličný ako dekan predsedal novej Vedeckej rade FF UPJŠ, a to už ako univerzitný profesor. Inauguroval sa prednáškou *Multidisciplinárny postup výskumu osídlenia Slovenska v stredoveku* v odbore slovenské dejiny. Katedra dejín a archívnictva tak od roku 1994 mala už dvoch univerzitných profesorov (M. Danilák a F. Uličný), jedného docenta (A. Kovač), 10 odborných asistentov (J. Adam, L. Franková, Ľ. Harbuľová, P. Kónya, J. Mojdis, M. Otčenáš, P. Švorc, F. Uličný ml., D. Vasilová, M. Vizdal), 1 asistenta (Miroslav Ivan) a sekretárku Máriu Tobiášovú. Katedru viedol Michal Otčenáš, tajomníčkou bola Libuša Franková.³⁵

Čo sa týka rozvojových programov Filozofickej fakulty UPJŠ, profesor Uličný ako dekan fakulty podporil otvorenie študijných programov slavistika, španielčina, politológia, jednodborová anglistika, jednodborové štúdium germanistiky, francúzskej filológie a, samozrejme, jemu blízkeho archívnictva.³⁶

.....
34 RS PU, AS FF PU, Zápisnica z riadneho zasadnutia Akademického senátu FF UPJŠ dňa 10. 1. 1994.

35 *Department of History and Archives Faculty of Arts P. J. Šafárik University Prešov*. Prešov: Universum, 1995.

36 RS PU, AS FF PU, Zápisnica z riadneho zasadnutia Akademického senátu FF UPJŠ konaného dňa 30. mája 1994.

Rok 1995 ako začiatok novej výzvy. UPJŠ pred rozdelením

Obdobie 90. rokov 20. storočia bolo poznamenané pretváraním totalitnej spoločnosti na demokratickú a súčasne nieslo v sebe prvky delenia dovtedy jednoliatych celkov vo všetkých oblastiach spoločensko-politického, ale aj hospodárskeho života. Najzávažnejším bol zánik Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky (ďalej ČSFR) 31. decembra 1992 a vznik samostatnej Slovenskej republiky a Českej republiky 1. januára 1993. Toto delenie štátu akoby odštartovalo ďalšie delenia v celom spektre života.

Rozdeleniu ČSFR na Slovensku predchádzalo v roku 1991 zrušenie všetkých troch krajov, ktoré vznikli v roku 1960. Na Slovensku sa po vzniku samostatnej SR otvorila diskusia o vytvorení nových krajov. Slovenská republika bola v roku 1997 rozdelená na 8 krajov a 79 okresov. Na východnom Slovensku pôvodný Východoslovenský kraj nahradili dva kraje – Košický a Prešovský s tým, že popri Košiciach sa stal krajským sídelným mestom aj Prešov. V čase diskusií o podobe nových krajov sa na Okresnom úrade v Prešove objavila iniciatíva za to, aby sa krajské mesto Prešov stalo sídlom univerzity. V tom čase len Prešovský a Trenčiansky kraj ako jediné z pripravovaných krajov nemali takéto sídlo. Štyri tu sídliace fakulty (filozofická a pedagogická) i dve bohoslovecké fakulty (pravoslávna a gréckokatolícka), spadali pod rektorát v Košiciach a boli súčasťou Univerzity Pavla Jozefa Šafárika.

V rámci uvedených diskusií prednosta Okresného úradu v Prešove Ing. Igor Mathé (z Veľkého Šariša), politický nominant Hnutia za demokratické Slovensko (ďalej HZDS), zvolal na 11. mája 1995 poradu ku koncepcii vysokého školstva v Prešove.³⁷ Plnil tak predstavu predsedu vlády SR Vladimíra Mečiara o tom, že každé krajské mesto bude sídlom aspoň jednej univerzity. Z porady vzišiel nápad založiť novú – *Šarišskú univerzitu*. Netrvalo dlho a Ing. Igor Mathé už v písomnej podobe predložil *Návrh na zriadenie Šarišskej univerzity so sídlom v Prešove*.³⁸ V *Návrhu* sa v prvej vete konštatovalo: „*Vychádzajúc z programu rozvoja okresu Prešov, po porade s dekanmi Prešovských fakúlt a predstaviteľmi mesta Prešova, rozhodol sa Okresný úrad v Prešove iniciovať založenie prešovskej univerzity.*“ Autor či autori *Návrhu* uvádzali, že už

.....
37 K vzniku Prešovskej univerzity v Prešove. Rozhovor s prof. RNDr. Levom Bukovským, DrSc., bývalým rektorom UPJŠ v Košiciach. In: *Dejiny – časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2019, č. 1, s. 98.

38 RS PU, AS FF PU, Okresný úrad Prešov, *Návrh na zriadenie Univerzity v Prešove*. Predkladá Ing. Igor Máthé, prednosta Okresného úradu v Prešove, máj 1995.

v 80. rokoch 20. storočia sa uvažovalo o založení novej univerzity v meste, čo sa nakoniec premietlo do vytvorenia *Fakulty odborných štúdií Technickej univerzity v Košiciach so sídlom v Prešove*.³⁹ V meste sa založenie novej fakulty vysoko cenilo. Ďalšia snaha posilniť univerzitné vzdelávanie v meste sa odrazila v začlenení dvoch bohosloveckých fakúlt do zväzku UPJŠ. Zároveň autori *Návrhu* dodávali, že regionálne sídla Slovenskej republiky sú aj sídlami vysokých škôl, okrem Prešova, a pritom je povinnosťou samosprávy nových krajov zabezpečiť vysokoškolské vzdelanie svojich občanov.

Súčasťou *Návrhu* bola analýza všetkých prešovských fakúlt a ich rozvojového potenciálu, čo sa javilo ako veľmi sľubná perspektíva, ak by tieto fakulty boli vyčlenené zo zväzku UPJŠ a stali sa súčasťou novej univerzity. Mestské a okresné orgány boli pripravené novej univerzite pomôcť s novými priestormi, ktoré už teraz všetkým fakultám chýbali.⁴⁰ Predložený *Návrh* prezrádzal veľkú snahu okresných zložiek mať v Prešove a v chystanom Prešovskom samosprávnom kraji sídlo univerzity, ale súčasne aj nerešpektovanie klasického akademického prostredia, keď autori *Návrhu* nebrali na vedomie celý rad faktorov spájajúcich sa s existenciou univerzity ako inštitúcie s charakterom najvyššieho vzdelávacieho a vedeckého života krajiny. Zameranie univerzity na potreby kraja bolo síce potrebné a aktuálne, ale súčasne aj krátkozraké, lebo neposkytovalo rozvojovým zámerom *Šarišskej univerzity* veľa priestoru. Nedomyšlenou bola aj otázka tradície, ktorá v akademickom svete zohrávala nezastupiteľnú úlohu, lebo otvárala nielen samotnej univerzite, ale hlavne jej študentom a absolventom veľké alebo malé možnosti ich uplatnenia. Autori *Návrhu* sa v úvode odvolávali na poradu s dekanmi prešovských fakúlt a v podstate na ich odobrenie takéhoto zámeru, no ako prezrádza informácia dekana FF UPJŠ, prof. Ferdinanda Uličného, povedaná na zasadnutí AS UPJŠ 29. mája 1995, od okresných predstaviteľov dostali len zbežnú informáciu o ich snahe mať novú univerzitu. Tú dekaní zobrali na vedomie v presvedčení, že sa to prešovských fakúlt týkať nebude. Nakoniec, aktivity, ktoré vyvíjali dekan Filozofickej fakulty UPJŠ Ferdinand Uličný a dekan Pedagogickej fakulty UPJŠ Rudolf Novodomec a ich vyhlásenia na adresu *Šarišskej univerzity* len

.....
39 RS PU, AS FF PU, Okresný úrad Prešov, Návrh na zriadenie Univerzity v Prešove. Predkladá Ing. Igor Máthé, prednosta Okresného úradu v Prešove, máj 1995.

40 RS PU, AS FF PU, Okresný úrad Prešov, Návrh na zriadenie Univerzity v Prešove. Predkladá Ing. Igor Máthé, prednosta Okresného úradu v Prešove, máj 1995.

potvrdzujú, že sa im tento zámer nepozdával a v tom čase ani nepredpokladali, že bude v blízkej budúcnosti realizovaný.

Aktivity okolo zriadenia prešovskej *Šarišskej univerzity* sa však diali, len s tým, že šli mimo akademického prostredia. V piatok 2. júna 1995 v Prešove zasadal Výbor pre vzdelanie, kultúru a šport Národnej rady Slovenskej republiky (NR SR), ktorý podporil iniciatívu za novú univerzitu.⁴¹ Na prešovských fakultách to vyvolalo pohoršenie a nevôľu, pretože vznik novej – prešovskej univerzity sa začal spájať so štyrmi prešovskými fakultami, ktoré boli vo zväzku UPJŠ v Košiciach, a ktoré by v takomto prípade museli z UPJŠ vystúpiť, resp. byť odčlenené. Semienko nepokoja však už našlo živnú pôdu a *Návrhom* okresného úradu sa zaoberali nielen vedenia všetkých fakúlt UPJŠ, ich akademické senáty, ale v Prešove aj jednotlivé katedry. Politická moc tak podsunula akademickému prostrediu tému, o ktorú ono dovedy nejavilo žiaden záujem.

V tom čase sa na prešovských fakultách otvorila otázka ich financovania. Po tom ako sa člen AS UPJŠ v Košiciach za filozofickú fakultu PhDr. Ján Misál kriticky vyslovil, že rozdelenie financií na UPJŠ nie je férové, začala sa diskusia s ostrým a kritickým tónom voči spôsobu delenia financií na univerzite a koeficientu, podľa ktorého dostala fakulta peniaze na svoju prevádzku.⁴² Prešovské fakulty (filozofická i pedagogická) už dlhšie odmietali kritériá na financovanie jednotlivých fakúlt v presvedčení, že košické fakulty (lekárska a prírodovedecká) dostávajú viac financií, a to i na úkor prešovských fakúlt. Nespokojnosť s pridelenými financiami dlhodobo prezentovala univerzitná knižnica – jej vysunuté pracovisko v Prešove, ktoré kvôli tomu nedokázalo nakupovať literatúru pre študijné odbory prešovských fakúlt. Podľa *Správy o činnosti Univerzitnej knižnice UPJŠ v roku 1996* prešovské pracovisko z celkového rozpočtu Univerzitnej knižnice UPJŠ dostalo v roku 1996 len 170 Sk (slovenských korún = 5,64 €), za ktoré kúpilo do knižného fondu 2 knihy. V tom istom roku Lekárska fakulta UPJŠ zakúpila literatúru pre zahraničných študentov za 3 971 981,20 Sk (131 845 €) plus k tomu ďalšiu odbornú literatúru za 145 625 Sk (4834 €). Faktom je, že väčšina financií pochádzala z mimorozpočtových prostriedkov lekárskej fakulty.⁴³ Prešovské pracovisko

.....

41 Školská správa Prešov – návrh opatrení z 2. 6. 1995, s. 2.

42 RS PU, AS FF PU, Zápisnica napísaná z riadneho zasadnutia AS FF UPJŠ v Prešove konaného dňa 29. 5. 1995.

43 Registratúrne stredisko, Prešovská univerzita v Prešove, Univerzitná knižnica

Univerzitetnej knižnice UPJŠ však bolo dlhodobo finančne poddimenzované s tým, že literatúra pre humanitné odbory, ktoré sa študovali na prešovských fakultách, nie je tak finančne náročná ako odborná literatúra pre lekárske a prírodovedné odbory. To bola len čiastočná pravda, drahé boli aj zahraničné humanitne zamerané odborné časopisy. Prehliadal sa však aj fakt, že po novembri 1989 knižnica vyradľovala stovky kníh z marxisticko-leninských disciplín, ako bol napr. vedecký komunizmus, politická ekonómia, marxistická filozofia, dejiny medzinárodného robotníckeho hnutia a pod. Tie boli v období socializmu povinne nakupované tak, aby bola marxistická literatúra bez problémov dostupná každému študentovi. Okrem týchto kníh boli vyradľované aj knihy z takmer všetkých vedných odborov humanitného charakteru, postavené na princípoch marxisticko-leninskej metodológie. Inými slovami – pracovisko Univerzitetnej knižnice UPJŠ v Prešove sa v prvej polovici 90. rokov masívne vyprázdňovalo, čo sa okamžite premietalo do obrovskej absencie študijnej literatúry všetkých študovaných odborov prešovskej filozofickej i pedagogickej fakulty. Podobná finančná disproporcia sa prejavovala aj v technickom vybavení študovaných technických odborov na prešovskej Pedagogickej fakulte UPJŠ na jednej strane, a prírodovedných odborov na košickej Prírodovedeckej fakulte UPJŠ na strane druhej.

Obdobie od júna do jesene 1995 neskôr charakterizoval bývalý rektor UPJŠ, prof. RNDr. Lev Bukovský, DrSc., v spomienkovom rozhovore pre internetový časopis DEJINY ako obdobie ticha. Bol to fakt, lebo letné mesiace boli mesiacmi prázdnin a dovoleník a na univerzite a jej fakultách sa daným problémom nikto nezaoberal. Okrajovo, ale predsa, sa touto otázkou zaoberala vláda Slovenskej republiky pod vedením jej predsedu Vladimíra Mečiara v súvislosti s pripravovanou novelou vysokoškolského zákona. Po zasadaní vlády 18. júla 1995 bola novela prepracovaná a v jeseni 1995 daná na vysoké školy, aby sa k nej vyjadrili. Predloženú novelu však odmietali tak vysokoškolskí učitelia,⁴⁴ ako aj študenti.⁴⁵

Prešovskej univerzity v Prešove, Správa o činnosti Univerzitetnej knižnice UPJŠ v roku 1996, s. 3.

44 RS PU, AS FF PU, Stanovisko predsedníctva Rady vysokých škôl a Konferencie rektorov vysokých škôl Slovenskej republiky k návrhu novely zákona o vysokých školách.

45 RS PU, AS FF PU, O nás – bez nás?! Reakcia študentov na pripravovanú novelu zákona o vysokých školách a tiež: Výzva ku kompetentným!

September 1995 bol poznamenaný diskusiami o novele na oficiálnych i neoficiálnych fórach vysokých škôl. V pondelok 9. októbra 1995 zasadal Akademický senát FF UPJŠ, aby prerokoval svoj pohľad na vysokoškolský zákon, ale viac ako o novele sa na zasadnutí senátu hovorilo o *Šarišskej univerzite*. Poslankyňa NR SR PhDr. Marcela Gbúrová, CSc. informovala senát a vedenie fakulty, že o zriadení *Šarišskej univerzity* sa už hovorilo v parlamente, čo znamenalo, že myšlienka novej univerzity v Prešove začínala nadobúdať realizačné kontúry. Diskusia nakoniec vyústila do prijatia uznesenia č. 53 Akademického senátu v takomto znení: „... AS FF UPJŠ v Prešove na svojom zasadnutí dňa 9. 10. 1995 sa zaoberal návrhom OÚ v Prešove na zriadenie univerzity v Prešove. Vo vzťahu k FF sa vyjadruje, že AS FF UPJŠ pokladá FF za integrálnu súčasť UPJŠ. Súčasne poveruje dekana FF, aby konal v záujme zachovania FF v rámci UPJŠ.“⁴⁶

Jeseň 1995 sa začala niest' v znamení debát o zmysle avizovanej novej univerzity v Prešove, o jej podobe, o riziku odčlenenia štyroch fakúlt zo zväzku UPJŠ a o krokoch, ktoré by tomu zabránili. V decembri 1995 sa na pôde prešovských fakúlt objavila *Univerzitná výzva*, datovaná 19. 12. 1995, ale nepodpísaná, anonymná pre väčšinu univerzitného osadenstva, akou ostala celé nasledujúce obdobie zápasu o celistvosť UPJŠ v jej pôvodnej podobe.

„Anonymná“ Univerzitná výzva

Pôvodne to bol dvojstranový dokument, ktorého autorom bol doc. PhDr. Vladimír Leško, CSc., prodekan Filozofickej fakulty UPJŠ, ktorý autorstvo dokumentu nedával akademickej obci najavo. Podľa jeho slov, boli v ňom zahrnuté myšlienky, ktoré na mnohých stretnutiach prediskutoval s inými členmi vedenia fakulty, ale hlavne s dekanom prof. F. Uličným.⁴⁷ Relatívne stručný dokument sa na rôznych fórach prešovských fakúlt, ale pravdepodobne najviac na filozofickej fakulte, dopĺňal, až sa text *Univerzitnej výzvy* rozšíril na päť strojom písaných strán. Tak v pôvodnej, ako aj rozšírenej *Univerzitnej výzve* sa zrkadlí obava, že iniciatíva Okresného úradu v Prešove a politikov za Mečiarovu politickú stranu Hnutie za demokratické Slovensko môže dospieť k vytvoreniu novej univerzity a ohrozeniu postavenia prešovských fakúlt, resp. ešte horšie, k pohlteniu prešovských fakúlt novou univerzitou.

.....
46 RS PU, AS FF PU, Zápisnica napísaná z riadneho zasadnutia AS FF UPJŠ v Prešove konaného dňa 9. 10. 1995 v miestnosti zasadačky dekana FF UPJŠ.

47 Rozhovor autora s prof. PhDr. Vladimírom Leškom, CSc., dňa 12. 6. 2022.

Podstatou *Univerzitetnej výzvy* bolo uchovať jednotu UPJŠ, eliminovať aktivity za vznik prešovskej univerzity tým, že by sa prenieslo sídlo UPJŠ do Prešova. Autori rozšírenej *Univerzitetnej výzvy* predpokladali negatívnu reakciu košických fakúlt i rektorátu UPJŠ, ale počítali s tým, že i napriek tomu Košičania pochopia, aká hrozba pre UPJŠ sa skrýva v mimouniverzitných zakladateľských aktivitách, a nakoniec odsúhlasia presun rektorátu do Prešova. Dekan FF UPJŠ prof. F. Uličný v snahe hľadať optimálne východisko z hroziacej situácie, súkromne oboznámil rektora L. Bukovského s textom *Univerzitetnej výzvy*, ktorá ešte nebola zverejnená, očakávajúc spoločný postup prešovských a košických fakúlt a rektorátu UPJŠ na eliminovanie uvedených zakladateľských aktivít. Neskôr *Univerzitnú výzvu* s kľúčovou požiadavkou preniesť sídlo UPJŠ do Prešova celkom prirodzene podporilo vedenie FF i PdF UPJŠ a ich akademické senáty.

Ako ukázal ďalší vývoj, košické fakulty, rektorát i samotný rektor UPJŠ prof. Bukovský boli zásadne proti tomu, a bez väčšej snahy o konštruktívny dialóg rektor univerzity rozbehol „záchrannú“ akciu pred navrhovanou zmenou. Aby presunu rektorátu zabránil, angažoval do toho vedenie mesta Košíc na čele s primátorom Rudolfom Schusterom, slovenské vysoké školy, ktoré vyhláseniami svojich rektorov i študentov podporovali integritu UPJŠ a zásadne odmietali akékoľvek zmeny na UPJŠ, a dennú tlač, ktorá nielen v regionálnom meradle, ale aj celoslovensky reagovala na dianie na UPJŠ, kde-čo zdramatizovala neúplnými či polopravdivými tvrdeniami a v podstate prispievala do narastajúceho rozkolu v univerzite.

Tento fakt si uvedomili vedenia všetkých fakúlt i rektorát UPJŠ. Kvôli zabráneniu ďalšej eskalácie už reálneho napätia vo vnútri univerzity preto dohodli na spoločnom stretnutí v januári 1996, že sa nebudú poskytovať médiám informácie o vnútorných rokovaniach, a že na vzájomných rokovaniach medzi prešovskými a košickými fakultami budú fakulty zastupovať ich hovorcovia – za Prešov prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc. a za Košice doc. JUDr. Alexander Brösl, CSc.

Tri košické fakulty i napriek dohode vypracovali stanovisko k *Univerzitetnej výzve* s akcentom na odmietnutie presunu rektorátu do Prešova. V pondelok 15. januára 1996 svoje stanovisko zverejnili. Prešovsko-košické univerzitné vzťahy sa tak komplikovali. Navyše, rektor prof. Bukovský v rozhovore pre tlač obvinil Prešov, že Košiciam kradne univerzitu. Prodekan FF UPJŠ doc. PhDr. Vladimír Leško, CSc. 26. januára 1996 uverejnil v *Národnej obrode* článok

Prešov Košiciam univerzitu nekradne.⁴⁸ V ňom obvinil rektora, že účelovo vyrába kauzy a eskaluje napätie medzi dvoma východoslovenskými mestami, že si nevšimol fakt, že prešovské fakulty odmietli založenie *Šarišskej univerzity*, ktorá niesla potenciál rozbitia UPJŠ. Leškov článok, pravdaže, prešovsko-košické vzťahy nezlepšil. Všetky nasledujúce stretnutia košickej a prešovskej časti v roku 1996 ku konštruktívnemu riešeniu problému neprispeli. Aj na jednej, aj na druhej strane zaznievali obvinenia z nezájmu zachovať pôvodnú UPJŠ a dostávali sa až do osobnej roviny akademických funkcionárov, čo objektívne pripravovalo pôdu pre rozdelenie univerzity.

Cesta k rozdeleniu UPJŠ a k vzniku Prešovskej univerzity mala dve podoby – akademickú, ktorá sa bránila odčleneniu štyroch prešovských fakúlt od UPJŠ v presvedčení, že akákoľvek univerzita, teda aj UPJŠ, musí mať nadregiónálny (najlepšie medzinárodný) rozmer, má mať silné vedecko-pedagogické zázemie, zázemie akademických tradícií a patričnú diverzitu študovaných odborov, aby mohla obstáť v konkurenčnom zápase s inými univerzitami. To, že sa fakulty univerzity nenachádzajú v jednom meste, sa nevnívalo ako negatívum, resp. slabé miesto UPJŠ, ale naopak, ako priestor pre potenciálne ďalší rozvoj univerzity zakladaním nových relevantných študijných odborov a tým aj nových fakúlt.

Druhá podoba mala mocensko-politicko-administratívny charakter, s nekompromisným cieľom založiť v Prešove univerzitu, ktorá by v tomto krajskom meste mala svoje sídlo a splnila by tak predstavu lokálpatrioticky zapálených prešovských okresných i krajských funkcionárov. Tí vychádzali z faktu, že severovýchodné Slovensko, ktorého prirodzeným a administratívnym centrom je Prešov, nemá dostatočne silné hospodárske zázemie a napr. sídlo univerzity v Prešove môže mesto a región posilniť ekonomicky, sociálne i spoločensky vytvorením nových pracovných miest, zlacnením štúdia pre mládež z tohto regiónu a pod.

Ak prvá cesta žiadala zachovať Univerzitu Pavla Jozefa Šafárika v pôvodnej podobe a len s relatívne nenáročnými viac-menej kozmetickými úpravami, druhá stála zásadne na požiadavke mať sídlo univerzity v Prešove i za cenu rozdelenia UPJŠ na dve nové univerzity. Vo svojej podstate sa ciele jednej i druhej skupiny nevyklúčovali, čo sa však neprenieslo do diskusií, analýz a porovnania výhod a nevýhod prvej a druhej alternatívy. Diskusie sa

.....
48 LEŠKO, Vladimír. Prešov Košiciam univerzitu nekradne. In: *Národná obroda*, 26. 1. 1996, roč. 6, č. 20, s. 3.

zredukovali na akademickú pôdu univerzity v podstate na zástupný problém s tromi variantmi: 1) nič nemeniť na organizácii a podobe UPJŠ; 2) preniesť jej sídlo z Košíc do Prešova v záujme zachovania pôvodnej univerzity; 3) rozdeliť univerzitu na košickú a prešovskú časť.

V máji 1996 bol do Národnej rady SR zaslaný poslanecký *Návrh na zmenu sídla a názvu UPJŠ v Košiciach na UPJŠ v Prešove*. Podali ho poslanci za HZDS PaedDr. Igor Urban, CSc., bývalý odborný asistent na Pedagogickej fakulte UPJŠ, a prof. Ing. Michal Baránik, CSc., vysokoškolský pedagóg v Bratislave a rodák z Ruskej Novej Vsi, ležiacej neďaleko Prešova.⁴⁹ Zdôvodňovali to tým, že v Prešove je aktuálne viac fakúlt a počíta sa s pričlenením Fakulty výrobných technológií a Ústavu automatizačnej techniky a robotiky, prináležiacich momentálne Strojníckej fakulte Technickej univerzity v Košiciach, do zväzku UPJŠ. Druhý dôvod pre zmenu sídla mal podľa návrhu korešpondovať s pripravovaným územno-správnym členením Slovenskej republiky a perspektívou komplexného rozvoja školstva v regióne Prešov. Pripravený bol aj *Návrh zákona NR SR o zmene sídla UPJŠ, Dôvodová správa* s analýzou fakúlt UPJŠ, ale aj *Návrh na zriadenie UNIVERZITY... v Prešove, Návrh zákona NR SR o zriadení Univerzity... v Prešove a Dôvodová správa*.⁵⁰ V pracovnej verzii nebol uvedený jej názov, keďže v hre bola aj možnosť úplne novej univerzity s pracovným názvom *Šarišská univerzita*.

V jeseni 1996 legislatívne aktivity naberali na intenzite. Poslanec Jozef Tarčák (ĽS-HZDS)⁵¹ 10. septembra 1996 predložil *Návrh na premiestnenie sídla UPJŠ do Prešova* vo Výbore NR SR pre vzdelanie, vedu, kultúru a šport. Na tomto zasadnutí Výboru *Návrh* nebol schválený. V Košiciach sa už bilo na poplach. Na piatok 13. septembra 1996 bolo do Košíc narýchlo zvolané rozšírené predsedníctvo AS UPJŠ. Neboli však naň pozvaní predsedovia prešovských akademických senátov, ani vedenia prešovských fakúlt. Vyhlásenie

.....

49 BARÁNIK, Michal (26. 9. 1928, Ruská Nová Ves – október 2018, Bratislava), slovenský ekonóm a politik, pôsobil na Vysokej škole ekonomickej v Bratislave, v Československom výskumnom ústave práce a sociálnych vecí, v rokoch 1990 – 1991 námestník ministra hospodárstva SR, od r. 1994 poslanec NR SR za HZDS. Dostupné online: <https://beliana.sav.sk/heslo/baranik-michal>. Citované 7. 6. 2023.

50 Archív prof. PaedDr. Jozefa Pavelku, CSc., bývalého prorektora Prešovskej univerzity v Prešove.

51 TARČÁK, Jozef (25. 4. 1959), pôvodne učiteľ telesnej výchovy, politik, poslanec NR SR za HZDS. Dostupné online: https://sk.wikipedia.org/wiki/Jozef_Tar%C4%8D%C3%A1k. Citované 7. 6. 2023.

z tohto zasadnutia bolo rozposlané všetkým politickým stranám a orgánom štátnej moci, ale nie na prešovské fakulty a fakultné akademické senáty. Toho dňa informoval denník SME o liste rektora UPJŠ rektorom vysokých škôl, v ktorom ich žiadal o podporu a solidaritu. Ako prvý na to reagoval bývalý rektor UPJŠ prof. MUDr. Rudolf Korec, DrSc., ktorý to nazval krádežou. Poriadne to zdramatizoval dekan Prírodovedeckej fakulty UPJŠ v Košiciach, prof. Ing. Dušan Podhradský, DrSc., ktorý povedal, že by to pre ich fakultu znamenalo ochromenie ich medzinárodnej spolupráce, zánik spoločného výskumu zo Slovenskou akadémiou vied a v konečnom dôsledku aj zánik košických fakúlt.⁵² Primátor Košíc Rudolf Schuster sa obrátil listom na predsedu vlády V. Mečiara, predsedu parlamentu I. Gašparoviča a ministerku školstva E. Slavkovskú, v ktorom protestoval proti snahe preniesť sídlo UPJŠ do Prešova. V rozhovore pre prílohu denníka SME tvrdo povedal, že prenesenie sídla univerzity by „úrovni vzdelania uškodilo... Keď mám byť úprimný, považujem túto iniciatívu za primitívnu snahu jedincov, ktorí nepoznajú základné pravidlá slušnosti. Dúfam, že tak nerobia zámerne, ale len z nevedomosti.“⁵³

V piatok 20. septembra 1996 na rokovaní NR SR poslanec za HZDS Igor Urban podal nový návrh na prijatie zákona o premiestnení sídla UPJŠ z Košíc do Prešova. Proti tomuto návrhu protestovali Košičania a nesúhlas vyjadril aj primátor mesta Rudolf Schuster. Konfrontačná atmosféra medzi prešovskými fakultami a košickými, vrátane rektorátu UPJŠ, sa ešte viac vyostřila, keď rektor prof. Lev Bukovský v denníku SME obvinil prešovských dekanov – prof. PhDr. Ferdinanda Uličného, DrSc., (FF UPJŠ), doc. RNDr. Rudolfa Novodomca, CSc., (PdF UPJŠ), prof. ThDr. Štefana Pružinského, CSc., (Pravoslávna bohoslovecká fakulta UPJŠ) a doc. ThDr. Františka Janhubu (Gréckokatolícka bohoslovecká fakulta UPJŠ), že svojim postojom pomohli k tomu, že po prípadnom rozhodnutí parlamentu o prenesení sídla UPJŠ do Košíc škola prestane byť nezávislou, stratí autonómiu a oni sa stanú vazalmi, otrokmi politických strán (HZDS) a vysoká škola prestane byť univerzitou.

Obvinenie dekanov prešovských fakúlt v denníku vyvolalo pobúrenie dotknutých, ktorí hneď nato zvolali tlačovku, aby na nej vyjadrili svoje videnie problému. Potvrdili, že stále stoja na stanovisku *Univerzitetnej výzvy*,

.....
52 SNV-sen. Prenesenie sídla univerzity je krádež. In: *SME na východe*, 19. 9. 1996, roč. 1, č. 83, s. 1.

53 Sen. Pramení kauza univerzity z nevedomosti, či ide o zámer? In: *Sme na východe*, 19. 9. 1996, roč. 1, č. 83, s. 1.

ktorú podpísali 11. januára 1996, že dodržali slovo a neinformovali masmédiá o vnútrouniverzitnom dialógu, a že odsudzujú to, že rektor univerzity priebežne informoval médiá o situácii na UPJŠ. Dodali, „že jeho vyjadrenia na adresu dekanov prešovských fakúlt sú tendenčné, nepravdivé a poškodzujú záujmy fakúlt v Prešove a celej UPJŠ. Vyjadrenia pána rektora sa dotýkajú osobnej cti dekanov prešovských fakúlt, pretože neorganizujeme žiadne podrazy voči UPJŠ, nie sme a nemienime sa stať vazalmi, otrokmi a nekonáme nič, čo by pána rektora oprávňovalo k výroku, že našim konaním prestáva vysoká škola, prestáva univerzita.⁵⁴

V stredu 25. septembra Igor Urban stiahol svoj návrh z 20. septembra a na 19. schôdzi NR SR 26. septembra 1996 predložil nový, podľa ktorého sa mala UPJŠ rozdeliť na dve univerzity – UPJŠ a Prešovskú univerzitu. Návrh podložil stanoviskom všetkých štyroch fakúlt UPJŠ sídliacich v Prešove.⁵⁵ V rozprave sa tento návrh stretol s pochopením nielen koalície, ale aj časti opozície. Súhlasila s ním aj prítomná ministerka školstva, Eva Slavkovská. Pripravený bol tak *Zákon Národnej rady Slovenskej republiky z 26. septembra 1996... o rozdelení Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*,⁵⁶ ktorý NR SR prerokovala a prijala, ale ktorý prezident republiky Michal Kováč 11. októbra 1996 vrátil na opätovné prerokovanie kvôli formálnym nedostatkom a navrhol, aby sa zákon o rozdelení UPJŠ prerokoval samostatne.⁵⁷ V prílohe k zákonu sa uvádzajú názvy slovenských vysokých škôl a medzi nimi na jedenástom mieste bola uvedená aj Prešovská univerzita.⁵⁸

54 V Prešove sú za zachovanie jednoty UPJŠ. Sídlo chcú preložiť. In: *Lúč – Východoslovenské noviny*, 25. 9. 1996, roč. 5, č. 224, s. 2.

55 RUŠ. Dekani o UPJŠ. In: *Prešovský večerník*, 25. 9. 1996, roč. 7, č. 186, s. 1.

56 Archív PaedDr. Igora Urbana, CSc., Zákon národnej rady Slovenskej republiky z 26. septembra 1996, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 172/1990 Zb. o vysokých školách v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 41/1994 Z. z. o zmenách názvov niektorých vysokých škôl a vydáva zákon Národnej rady Slovenskej republiky o rozdelení Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

57 Archív PaedDr. Igora Urbana, CSc., Rozhodnutie prezidenta Slovenskej republiky o vrátení zákona z 26. septembra 1996, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 172/1990 Zb. o vysokých školách v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 41/1994 Z. z. a vydáva zákon o rozdelení Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, č. 4664/96-80-221, Bratislava 11. októbra 1996.

58 Archív PaedDr. Igora Urbana, CSc., Zákon národnej rady Slovenskej republiky z 26. septembra 1996, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 172/1990 Zb. o vysokých školách v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 41/1994 Z. z. o zmenách názvov niektorých vysokých škôl a vydáva zákon Národnej rady Slovenskej republiky

V tom čase už boli vedenia košických fakúlt i rektorát rozhodnuté vzdať sa prešovských fakúlt, čo potvrdil predseda Rady vysokých škôl, doc. MUDr. Oliver Rácz, CSc. z Lekárskej fakulty UPJŠ, ktorý z pozície predsedu Rady uviedol: „... Vaše prešovské problémy nás nezaujímajú. To sú vaše problémy. Univerzita je naša. Ak sa vám to nepáči, urobte si svoju... Nedáme si rozbíjať jednotu vysokých škôl na východnom Slovensku“.⁵⁹

Ako však ukázali ďalšie týždne a mesiace roku 1996, akademická obec prešovskej časti univerzity nepokladala zápas za zachovanie celistvej UPJŠ za skončený, hoci ho ešte zneprehľadňoval a komplikoval proces prijímania vysokoškolského zákona, s ktorým vysoké školy neboli spokojné. Popri vysokoškolskom zákone sa do parlamentných diskusií dostávala aj diskusia o budúcnosti UPJŠ, ale bez priamych konzultácií s akademickou obcou UPJŠ, čo v konečnom dôsledku len umocnilo kryštalizovanie názorov, ktoré tak v Košiciach a potom aj v Prešove smerovali k zmiereniu sa s rozhodnutím rozdeliť UPJŠ na dve samostatné univerzity. Z Košíc zazneli návrhy nepremiestniť rektorát do Prešova, ale premiestniť Filozofickú fakultu UPJŠ do Košíc. Katedra psychológie ako súčasť FF UPJŠ už v Košiciach bola a nehodlala sa presťahovať do Prešova.

UPJŠ kontra Národná rada SR a koniec akademických nádejí na zachovanie status quo

Začiatkom októbra 1996 teraz už skupina poslancov NR SR podala *Návrh skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na vydanie zákona Národnej rady Slovenskej republiky o rozdelení Univerzity Pavla Jozefa Šafárika*.⁶⁰ V návrhu zákona boli uvedené jednotlivé fakulty, ktoré mali pripadnúť UPJŠ so sídlom v Košiciach (lekárska, prírodovedecká a právnická fakulta) a Prešovskej univerzite (filozofická, pedagogická, nová fakulta humanitných a prírodných vied, gréckokatolícka bohoslovecká fakulta i pravoslávna bohoslovecká fakulta) so sídlami v Prešove s platnosťou od 1. januára 1997.

Vo štvrtok 24. októbra 1996 Národná rada Slovenskej republiky na svojom 20. zasadaní prijala zákon o rozdelení UPJŠ v Košiciach. Na schôdzi bolo

.....
o rozdelení Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

59 LEŠKO, Vladimír. Akademická verejnosť žiada dialóg s vládou, ale sama nevie viesť kultivovaný dialóg na akademickej pôde. In: *SME*, 9. 10. 1996, roč. 4, s. 4.

60 Archív PaedDr. Igora Urbana, CSc. Boli to Igor Urban, Andrej Fedor, Ján Čopík, Martin Oravec, Janka Gantnerová, František Horal, Michal Baránik a Jozefína Obšitníková.

prítomných 120 poslancov, pričom hlasovalo 119 z nich. Za zriadenie Prešovskej univerzity hlasovalo 81 poslancov, proti bolo 9 hlasov a zdržali sa 29 poslanci.⁶¹ Týmto zákonom mala byť zriadená Prešovská univerzita v Prešove, ktorá hneď vo svojom počiatku mala 3350 študentov zo 6500 študentov pôvodnej UPJŠ. Zákon NR SR však 6. novembra 1996 prezident SR Michal Kováč vrátil, lebo neboli splnené všetky legislatívne postupy.⁶² Ministerka školstva Eva Slavkovská bola nútená požiadať Akreditačnú komisiu o jej stanovisko. Zároveň žiadala Akreditačnú komisiu o stanovisko k zriadeniu Fakulty humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove, ktorá by vznikla rozdelením miestnej pedagogickej fakulty na Pedagogickú fakultu a Fakultu humanitných a prírodných vied PU. Stanovisko Akreditačnej komisie podpísané jej predsedom, jazykovedcom prof. PhDr. Jánom Kačalom, DrSc., ministerka Eva Slavkovská dostala 3. decembra 1996, deň po stanovisku Rady vysokých škôl. Aj keď Akreditačná komisia vytkla predkladateľom a ministerstvu školstva, že mali byť najskôr urobené odborné analýzy a až potom sa malo pristúpiť k návrhu zákona o rozdelení UPJŠ, v zásade k rozdeleniu UPJŠ nemala výhrady: „Z vecného hľadiska akreditačná komisia nevidí závažnejšie dôvody, ktoré by bránili rozdeleniu jestvujúcej Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach a utvoreniu dvoch samostatných univerzít, a to Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach a Prešovskej univerzity v Prešove...“⁶³

Druhou inštitúciou, na ktorú sa E. Slavkovská obrátila, bola Rada vysokých škôl SR, ktorej predsedal doc. MUDr. Oliver Rácz, CSc. Stanovisko Rady vysokých škôl, ako to prezrádza oficiálny dokument, bolo vyhýbavé. V ňom je obsiahnutá informácia o prerokovaní požiadavky ministerstva školstva na zasadnutí rady 29. novembra 1996 a veta: „Rada vysokých škôl Slovenskej republiky k tomuto návrhu neprijala uznesenia.“⁶⁴

.....

61 Archív PaedDr. Igora Urbana, CSc., Národná rada Slovenskej republiky, schôdza č. 20, dátum: 24. 10. 1996, prehľad hlasovania č. 6. Podľa prehľadu za zriadenie hlasovali nielen poslanci z Hnutia za demokratické Slovensko, ale aj 9 opozičných poslancov – Tibor Šagát, Rudolf Filkus, Jozef Klein, Eduard Kukan, Ľudovít Černák, Mária Ďurišínová, Milan Gaľa, Viliam Sopko a Ľubomír Roman. Na druhej strane, jeden člen HZDS František Gaulieder bol proti rozdeleniu UPJŠ.

62 Archív PaedDr. Igora Urbana, CSc. Rozhodnutie prezidenta Slovenskej republiky o vrátení zákona z 24. októbra 1996 o rozdelení Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, č. 5505/96-80-276, Bratislava 6. novembra 1996.

63 Archív PaedDr. Igora Urbana, CSc., Stanovisko akreditačnej komisie k rozdeleniu Univerzity P. J. Šafárika prijaté na zasadnutí AK 3. 12. 1996 v Trnave.

64 Archív PaedDr. Igora Urbana, CSc., List Rady vysokých škôl Slovenskej republiky

Akreditačná komisia i Rada vysokých škôl svojimi vlašnými vyjadreniami dali najavo nevôľu slovenskej akademickej obce so zásahmi politických štruktúr do akademického života bez toho, aby sa na ňu najskôr obrátili žiadajúc odpoveď, či takýto krok má alebo nemá opodstatnenie. Aby sa legislatívnemu postupu urobilo zadosť, ministerka Eva Slavkovská sa súčasne obrátila aj na ministerstvo financií, aby dalo stanovisko k finančnému dopadu zákona. Na rozdelenie UPJŠ sa počítalo s nákladmi 30 miliónov Sk. Rozdelenie UPJŠ a vznik novej Prešovskej univerzity znamenal aj úpravu funkčného obdobia aktuálnych funkcionárov UPJŠ, tak v Košiciach ako aj v Prešove. Ich funkčné obdobie sa končilo dňom 31. januára 1997.⁶⁵

Všetci učitelia i študenti prešovských fakúlt, ktorí sa usilovali o zachovanie UPJŠ, a bola ich väčšina, boli vývojom situácie zaskočení. V novembri 1996 ešte AS FF UPJŠ vyjadril odmietavé stanovisko k vzniku Prešovskej univerzity. Uskutočnili sa protestné zhromaždenia, kde študenti konštatovali, že hoci učitelia prezentujú vôľu zachovať UPJŠ, viacerí z nich už otvorene podporujú vznik Prešovskej univerzity, a to nielen radoví učitelia, ale aj fakultní funkcionári.⁶⁶ V utorok 12. novembra 1996 študenti prešovských fakúlt UPJŠ pripravili sviečkové zhromaždenie, ktorým chceli dať najavo, že sú za zachovanie jednotnej UPJŠ. Podľa redakcie *Prešovského večerníka* sa zhromaždenia zúčastnilo okolo päťsto študentov, ktorí kvôli nepriazni počasia prešli do univerzitnej auly na Ul. 17. novembra č. 1 a tu vyjadrili ostrý nesúhlas s rozdelením UPJŠ „pošliapávaním mienky akademickej obce“ a žiadali zákonodarný zbor, „aby nerozhodoval rutinne“. Na zhromaždení vystúpila poslankyňa NR SR PhDr. Marcela Gbúrová, CSc., ktorá vyzvala študentov, aby „bojovali za skutočnú demokraciu“.⁶⁷ Z tohto zhromaždenia vzišla výzva študentov *Za zjednotenú UPJŠ v Košiciach*.⁶⁸ Zástancovia jednotnej UPJŠ ešte živilí nádej, že

z 2. 12. 1996 ministerke školstva Eve Slavkovskej o stanovisku Rady k Návrhu zákona NR SR o rozdelení Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach.

65 Archív prof. PaedDr. Jozefa Pavelku, CSc., bývalého prorektora Prešovskej univerzity, K návrhu zákona NR SR o rozdelení Univerzity P. J. Šafárika v Prešove (vypracovala p. Pavlíková 27. 11. 1996).

66 PETRUŠ, Andrej. Boľačky alma mater. In: *Prešovský večerník*, 21. 11. 1996, roč. VII, č. 226, s. 2.

67 R. Sviečkové zhromaždenie študentov: Nedel'te nám UPJŠ! In: *Prešovský večerník*, 13. 11. 1996, roč. VII, č. 221, s. 5.

68 Výzva študentov zo sviečkového zhromaždenia Za jednotnú UPJŠ v Košiciach dňa 12. novembra 1996 v Prešove. In: *Prešovský večerník*, 13. 11. 1996, roč. VII, č. 221, s. 5.

vrátenie zákona prezidentom M. Kováčom môže ešte proces rozdelenia UPJŠ zvrátiť, ale ako sa zakrátko presvedčili, šlo len o formálne kroky sledujúce čistotu legislatívneho konania.

Na druhej strane za vznik Prešovskej univerzity sa vyslovili nielen prešovskí okresní funkcionári, ale aj mestskí poslanci z celého politického spektra a pridávali sa v článkoch pre regionálne noviny aj niektorí pedagógovia z Filozofickej fakulty i Pedagogickej fakulty UPJŠ.⁶⁹ Pred svojim decembrovým zasadnutím ešte súrila Národná rada SR prešovské fakulty, aby definitívne povedali, aký názov bude mať nová prešovská univerzita. To bolo potrebné zapracovať do pripravovaných dokumentov, ktoré mali byť na zasadnutí NR SR prerokované, a tiež do znenia zákona o rozdelení UPJŠ. Posledný termín na oznámenie názvu univerzity bol 4. december 1996. Na oboch fakultách sa zamestnanci vyjadrovali už nie k otázke zachovania UPJŠ ako celku, ale k názvu novej univerzity. V hre bol pôvodne navrhovaný názov (*Šarišská univerzita*), no uvažovalo sa tiež o menách niektorých významných osobností, ktoré pôsobili na prešovskom evanjelickom kolégiu v 17. storočí. Nakoniec sa akceptoval iný návrh s názvom novej univerzity – Prešovská univerzita. Ako prezrádzajú oficiálne materiály Národnej rady SR, poslanci už od septembra 1996 pracovali s názvom novej univerzity práve v znení Prešovská univerzita. V novembri a decembri 1996 sa už len istili vyjadrením fakúlt, ktorých sa zákon o zriadení univerzity týkal a možno to malo byť akési gesto vo vzťahu k akademickej obci, že má právo rozhodnúť o názve novej univerzity, hoci jej hlas za zachovanie celistvosti pôvodnej UPJŠ celý čas nebrali na vedomie.

V utorok 10. decembra 1996 Národná rada SR prijala zákon č. 361 o rozdelení Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Po zverejnení výsledkov hlasovania rektor UPJŠ Lev Bukovský v rozhovore pre denník SME rezignovane skonštatoval, že „Vzhľadom na to všetko, čo som v súvislosti s našou univerzitou tohto roku zažil, ma rozhodnutie parlamentu neprekvapuje...“⁷⁰

.....
69 Napr.: MIHINA, František. Univerzita v Košiciach môže viesť do života prešovskú. In: *Prešovské noviny*, 3. 12. 1996, roč. 40, č. 89, s. 2. MIHINA, František. Z univerzity v Prešove netreba mať obavy. Chvíľa s dekanom Pedagogickej fakulty UPJŠ doc. RNDr. Rudolfom Novodomcom, CSc. In: *Prešovské noviny*, 10. 12. 1996, roč. 40, č. 91, s. 1.

70 Sen. Otázka na dnes pre prof. RNDr. Leva Bukovského, rektora Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach. In: *SME na východe*, 12. 12. 1996, roč. I., č. 117, s. 3.

Prešovská univerzita

Prešovská univerzita vznikla 1. januára 1997 a od tohto dňa sa začal náročný proces jej budovania, spojený s kádrovými zmenami vo vedúcich funkciách na všetkých prešovských fakultách, keďže sa stali súčasťou nového právneho subjektu.

Jednou z najdôležitejších otázok vznikajúcej univerzity bolo, kto sa postaví na jej čelo. Od neskorej jesene 1996, keď rozdelenie UPJŠ bolo len otázkou času, sa viedli kuloárové rozhovory o budúcom prvom rektorovi Prešovskej univerzity. Žiaľ, z týchto rozhovorov nemáme k dispozícii žiadne písomné záznamy, a tak sa môžeme spoliehať len na spomienky priamych účastníkov týchto rozhovorov. Podľa spomienok prof. PaedDr. Jozefa Pavelku, CSc. sa o profesorovi Ferdinandovi Uličnom uvažovalo ako o aktuálnom hovorcovi prešovských fakúlt pri rokovaníach s rektorátom a s rektorom UPJŠ. Ten pripadal do úvahy ako výrazná osobnosť, ktorá stála pri väčšine kľúčových stretnutí, pri diskusiách i rozhodnutiach týkajúcich sa UPJŠ a prešovských fakúlt a svojou vedeckou hodnosťou zodpovedal vážnosti úradu rektora novej univerzity. Meno profesora Uličného kolovalo aj na pôde Filozofickej fakulty už Prešovskej univerzity, ktorá by si želala mať historicky prvého rektora zo svojich radov.

Pred voľbou kandidáta na post prvého rektora však bolo potrebné pripraviť základy novej univerzity, zaistiť jej organizáciu a celý chod tak v pedagogickej oblasti, ako aj v oblasti jej riadenia. Právne UPJŠ zanikla 31. decembra 1996. UPJŠ v Košiciach vznikla ako nový subjekt 1. januára 1997 a rovnako 1. januára 1997 vznikla úplne nová Prešovská univerzita. Nové univerzity dostali k dispozícii šesťmesačnú lehotu, aby rozbehli svoje účinkovanie. Pre novú UPJŠ to vlastne nebol žiaden problém, pokračovala ďalej vo svojej činnosti na svojich troch fakultách a rektorát UPJŠ okrem drobných organizačných zmien čakal len komplikovaný delimitačný proces. Ten však trval dlhšie ako spomínaných šesť mesiacov.

Náročnejšie to bolo v Prešove. Tu sa uvažovalo nad tým, kto prevezme náročnú, no len dočasnú úlohu vedenia univerzity. Premiér Vladimír Mečiar požiadal poslanca Igora Urbana, aby ako predkladateľ zákona o rozdelení UPJŠ navrhol osobu, ktorá prevezme úlohu splnomocnenca vlády SR pre vznik Prešovskej univerzity. Podľa spomienok I. Urbana,⁷¹ on oslovil s ponukou na túto funkciu ako prvého prof. PhDr. F. Uličného, DrSc., no ten, podľa

.....
71 Rozhovor autora s bývalým politikom PaedDr. Igorom Urbanom, CSc., dňa 8. 6. 2023.

neho ponuku odmietol. Prof. F. Uličný to ale v rozhovore s autorom štúdie nepotvrdil.⁷² Oslovený bol aj doc. RNDr. R. Novodomec, CSc., ktorý ponuku tiež odmietol. Podobne aj doc. RNDr. Ján Birčák, CSc., z Katedry fyziky Pedagogickej fakulty PU, ktorý ponuku tiež odmietol. I. Urban oslovil aj mladého kolegu PaedDr. Jozefa Pavelku, CSc., ktorý sa angažoval pri vzniku samostatnej Prešovskej univerzity v Prešove. J. Pavelka ponuku neprijal s tým, že ešte nie je nositeľom akademických hodností, čo by ho mohlo v očiach akademickej obce dlhodobo spochybňovať. Do funkcie splnomocnenca vlády SR pre vznik Prešovskej univerzity sa však spontánne ponúkol prodekan Pedagogickej fakulty doc. PaedDr. Karol Feč, CSc. Jeho ponuka bola prijatá s vedomím, že pôjde len o krátke šesťmesačné obdobie, počas ktorého musí splnomocnenec rozbehnúť chod Prešovskej univerzity.

Na základe návrhu, ktorý dostala vláda SR od Prešovčanov, bol oficiálne do funkcie splnomocnenca vlády pre vznik Prešovskej univerzity v Prešove menovaný 54-ročný Karol Feč (nar. 4. 1. 1943). Ministerka školstva Eva Slavkovská ho súčasne vymenovala za štatutárneho zástupcu Prešovskej univerzity v Prešove.⁷³ Išlo o dočasnú pracovnú funkciu, no dôležitú pre stanovenie prvých dočasných orgánov Prešovskej univerzity, ktorých poverenie malo obmedzenú – šesťmesačnú platnosť.

Prvým univerzitným orgánom Prešovskej univerzity sa stala Rada štatutárneho orgánu. Prof. Ferdinand Uličný sa stal jej členom dňa 9. januára 1997 ako zástupca Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity. Úlohou Rady bolo pripraviť fungovanie univerzity tak, aby sa školský rok 1997/1998 začal bez problémov a nedotkol sa študentov, učiteľov i vyučovania. Úlohou bolo skutočne dosť. Jednou z prioritných úloh boli voľby do akademického senátu novej univerzity. Tie sa uskutočnili 7. apríla 1997. Nový senát mal povinnosť v čo najkratšom čase vypísať a potom aj zorganizovať voľby prvého rektora Prešovskej univerzity.⁷⁴ Každá fakulta mala v senáte troch zástupcov z radov učiteľov a jedného z radov študentov. O mesiac neskôr – 7. mája 1997 sa uskutočnili voľby rektora Prešovskej univerzity. Kandidoval prof. Ferdinand

.....
72 Rozhovor autora s prof. PhDr. Ferdinandom Uličným, DrSc., dňa 11. 6. 2023.

73 Archív prof. PaedDr. Jozefa Pavelku, CSc., bývalého prorektora Prešovskej univerzity, Ku vzniku a súčasnému stavu Prešovskej univerzity v Prešove (pracovný materiál, leto 1997).

74 Archív prof. PaedDr. Jozefa Pavelku, CSc., bývalého prorektora Prešovskej univerzity, Prvé voľby do akademického senátu. Výsledky volieb.

Uličný a doc. Karol Feč. AS PU viedol jeho predseda doc. PhDr. František Mihina, CSc., ktorý na základe výsledkov hlasovania oznámil víťaza volieb. Stal sa ním doc. K. Feč (získal 11 hlasov: 4 z Pedagogickej fakulty PU, 4 z novej Fakulty prírodných a humanitných vied PU a 3 z Pravoslávnej bohosloveckej fakulty PU), ktorý 20. júna 1997 prevzal menovací dekrét z rúk prezidenta SR Michala Kováča. F. Uličný získal 8 hlasov: 4 z Filozofickej fakulty PU a 4 z Gréckokatolíckej bohosloveckej fakulty PU.⁷⁵

Dňa 7. apríla 1997 sa konali voľby aj do AS FF PU. Zo 163 oprávnených voličov odovzdalo svoj hlas 120 zamestnancov filozofickej fakulty. Na základe počtu odovzdaných hlasov sa stal predsedom AS doc. PhDr. Rudolf Dupkala, CSc. (120 hlasov). Z historikov sa do 20-členného AS ešte dostali Michal Otčenáš (84 hlasov) a Michal Danilák (68 hlasov).⁷⁶ Aj tento senát, ktorého predsedom sa stal doc. PhDr. Ladislav Šimon, CSc. (získal 76 hlasov a bol na 6 mieste), mal jednu z dôležitých úloh – zvoliť na najbližšie štyri roky dekana FF PU. Voľby sa konali 26. mája 1997, po tom, čo sa 20. mája predstavili kandidáti na tento post.⁷⁷ Boli to aktuálny dekan, resp. poverený štatutár FF PU prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc., ktorého za kandidáta navrhol člen AS FF Michal Otčenáš,⁷⁸ prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc., bývalý dekan fakulty, ktorého za kandidáta navrhovala celá Katedra slovenského jazyka a literatúry FF PU⁷⁹ a doc. PhDr. František Mihina, CSc., ktorého za kandidáta navrhovali Rudolf Dupkala, František Siska a Gabriela Kravčáková.⁸⁰

V pondelok 26. mája sa konali voľby dekana, v ktorých však nekandidoval František Mihina. V deň volieb napísal list Akademickému senátu FF PU i volebnej komisii, že sa vzdáva kandidatúry v prospech oboch kandidujúcich profesorov.⁸¹ Akademická obec FF PU sa však v tento deň nedozvedela meno nového dekana. Podľa volebného poriadku sa dekanom mohol stať ten kandidát, ktorý získa v prvom kole tri pätiny hlasov z počtu všetkých senátorov.⁸²

.....
75 Archív prof. PaedDr. Jozefa Pavelku, CSc., bývalého prorektora Prešovskej univerzity, Voľby kandidáta na rektora

76 RS PU, AS FF PU, Zápisnica o výsledkoch volieb do AS FF PU konaných v Prešove dňa 7. 4. 1997.

77 RS PU, AS FF PU, Vyhlásenie volieb dekana filozofickej fakulty, 12. 5. 1997.

78 RS PU, AS FF PU, Návrh kandidáta na funkciu dekana FF PU, 16. máj 1997.

79 RS PU, AS FF PU, Návrh kandidáta na funkciu dekana FF PU, 30 apríl 1997.

80 RS PU, AS FF PU, Návrh kandidáta na funkciu dekana FF PU, 14. máj 1997.

81 RS PU, AS FF PU, List F. Mihinu AS FF a volebnej komisii, 26. 5. 1997.

82 RS PU, AS FF PU, Volebný poriadok pre voľby dekana FF PU, čl. 3.

To sa však nestalo. V prvom kole z 20 platných hlasov získal prof. J. Sabol 11 hlasov a prof. Uličný 2 hlasy. No žiaden z kandidátov nezískal tri pätiny. Pritom 7 hlasovacích lístkov bolo neplatných.⁸³ V druhom kole, ktoré sa uskutočnilo v ten istý deň, opäť nebol zvolený žiaden z kandidátov, lebo ani Uličný, ani Sabol nezískali potrebnú nadpolovičnú väčšinu hlasov z celkového počtu senátorov. Tentoraz z 20 hlasovacích lístkov dostala volebná komisia 13 neplatných hlasov a 7 platných. J. Sabol dostal 6 hlasov, F. Uličný 1 hlas.

Akademickému senátu neostávalo nič iné ako vypísať nové voľby dekana Filozofickej fakulty PU. Termín predstavenia kandidátov stanovil na 3. júna 1997 na 14.00 hod. a nové voľby na 9. júna 1997.⁸⁴ Tento raz vstúpili do volebného zápasu noví kandidáti – doc. PhDr. F. Mihina, CSc., a prof. PhDr. Michal Danilák, CSc.⁸⁵ M. Daniláka navrhli za kandidáta na dekana dvaja študenti – senátori AS FF – Imrich Žigo a Martin Kabáč⁸⁶ a F. Mihinu senátorka Gabriela Kravčáková.⁸⁷ Medzitým sa kvôli volebným obštrukciám senátorov vzdali na protest dvaja členovia AS – 8. júna 1997 Miloslava Sokolová z Katedry slovenského jazyka a literatúry FF PU⁸⁸ a 9. júna 1997 doc. PhDr. Ladislav Šimon, CSc., predseda AS FF PU.⁸⁹ Predsedom akademického senátu sa stal po L. Šimonovi R. Dupkala, ktorý mal vo voľbách do AS FF PU najviac hlasov. Doplňujúce voľby do AS sa konali 7. júla, ale predtým AS volil po tretíkrát nového dekana fakulty.

Aj pri týchto dvoch kandidátoch sa prvé kolo volieb skončilo patovou situáciou, keď žiaden z kandidátov nezískal potrebné tri pätiny hlasov, tentoraz od 18 hlasujúcich senátorov. Dňa 11. júna 1997 sa konalo druhé kolo volieb. Z 18 hlasov dostal 12 hlasov F. Mihina, M. Danilák 3 hlasy, neplatné boli 3 hlasy. V druhom kole stačila víťazovi nadpolovičná väčšina, a to rozhodlo, že novým dekanom FF PU sa 11. júna 1997 stal doc. PhDr. František Mihina, CSc.⁹⁰

.....

83 RS PU, AS FF PU, Zápisnica zo zasadnutia volebnej komisie 26. 5. 1997 o 14,30 hod.

84 RS PU, AS FF PU, Vyhlásenie volieb dekana filozofickej fakulty, 26. 5. 1997.

85 RS PU, AS FF PU, Predstavovanie kandidátov na funkciu dekana.

86 RS PU, AS FF PU, Návrh kandidáta na dekana FF PU v Prešove. Michal Danilák.

87 RS PU, AS FF PU, Návrh kandidáta na dekana FF PU v Prešove. František Mihina.

88 RS PU, AS FF PU, M. Sokolová: Oznamenie o rozhodnutí vzdať sa členstva v AS.

89 RS PU, AS FF PU, Vzdanie sa funkcie predsedu AS FF a členstva v tomto senáte.

90 RS PU, AS FF PU, Zápisnica zo zasadnutia volebnej komisie 11. 6. 1997 o 15,30 hod.

Po skončení funkčného obdobia dekana FF UPJŠ/PU Ferdinand Uličný pôsobil v rokoch 1998 – 2003 vo funkcii vedúceho Katedry slovenských dejín a archívniectva FF PU, keď sa pôvodná katedra dejín a archívniectva rozdelila na dve katedry – tou druhou sa stala Katedra všeobecných dejín FF PU. V roku 2005 sa však zlúčili všetky historické pracoviská na Filozofickej fakulte a Fakulte humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity do novej organizačnej jednotky Inštitútu histórie FF PU. V tom čase už bol prof. F. Uličný na dôchodku, po tom, ako v roku 2003 dovŕšil akademický dôchodcovský vek.

Záver

Posledné desaťročie druhého tisícročia bolo v živote Ferdinanda Uličného bytostne späté s jeho pôvodným pracoviskom – Katedrou dejín Filozofickej fakulty v Prešove, Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach i Prešovskej univerzity v Prešove, ale aj s ich filozofickou fakultou a potom osobitne a špecificky aj s oboma východoslovenskými univerzitami. Ako presvedčený tradicionalista odmietal delenie UPJŠ na dve univerzity, lebo v tom nevidel racionálny dôvod, no ako dekan filozofickej fakulty bol nútený brániť jej záujmy, a to hlavne v oblasti finančných zdrojov, ktoré neboli vždy na UPJŠ rozdeľované korektné medzi jednotlivé fakulty. To ho nakoniec siahlo do pozície, ktorá mala paradoxnú podobu – stál za zachovaním jednotnej univerzity a súčasne za ekonomickými záujmami filozofickej fakulty, čo však v danej dobe znamenalo opustiť platformu jednotnej UPJŠ a postaviť sa na druhú stranu – vytvorenie samostatnej Prešovskej univerzity so sídlom v Prešove. Zaujímavé a súčasne paradoxné bolo, že sa to dialo naraz a že v závere roka 1996 F. Uličný stál rovnocenne na oboch platformách. Čo však bolo pre F. Uličného dôležité v oblasti historickej vedy, boli jeho obsiahle monografie o osídlení Šarišskej, Užskej a Zemplínskej župy a v organizácii vzdelávania budúcich archivárov – zriadenie nového študijného odboru, archívniectva, ktorý sa v 90. rokoch 20. storočia pevne udomácnil nielen na pôde novej univerzity, ale aj v slovenskom akademickom a vzdelávacom priestore.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Pramene v predarchívnej starostlivosti:

Registratúrne stredisko, Prešovská univerzita v Prešove, Akademický senát
Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove
Registratúrne stredisko, Prešovská univerzita v Prešove, Univerzitná knižnica
Prešovskej univerzity v Prešove

Súkromné pramenné zbierky:

Osobný archív PaedDr. Igora Urbana, CSc.
Osobný archív prof. PaedDr. Jozefa Pavelku, CSc.

Literatúra:

Department of History and Archives Faculty of Arts P. J. Šafárik University Prešov.
Prešov: Universum, 1995.

DOMENOVÁ, Marcela. Vývoj študijného odboru a profil absolventa archívnic-
tva na FF PU v Prešove. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF*
PU v Prešove, 2013, č. 1, s. 84–93.

ĎURIŠIN, Martin. 50 rokov Inštitútu histórie na Filozofickej fakulte Prešovskej
univerzity v Prešove. Rozhovor s historikom a archivárom – univ. prof.
PhDr. Ferdinandom Uličným, DrSc. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu*
histórie FF PU v Prešove, 2011, č. 1, s. s. 168–176.

HARBULOVÁ, Ľubica. Inštitút histórie. In: OLOŠTIAK, Martin (ed.). *Šesťde-*
siat rokov Filozofickej fakulty v Prešove (1959 – 2019). Prešov: FF PU, 2019,
s. 143–159.

K vzniku Prešovskej univerzity v Prešove. Rozhovor s prof. RNDr. Levom Bu-
kovským, DrSc., bývalým rektorom UPJŠ v Košiciach. In: *Dejiny – časopis*
Inštitútu histórie FF PU v Prešove, 2019, č. 1, s. 96–99.

KOVÁČ, Dušan a kol. *Kronika Slovenska II*. Bratislava: Fortuna Print, 1999.

LUKÁČ, Eduard (ed.). *Profesori. Medailóny k 25. výročiu Prešovskej univerzity*
v Prešove. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2022.

OTČENÁŠ, Michal. Portrét Ferdinanda Uličného. In: ŠVORC, Peter a kol. *Ferdi-*
nand Uličný. Výberová bibliografia. Prešov: Katedra dejín a archívnictva FF
UPJŠ v Prešove, 1993, s. 5.

ŠVORC, Peter (ed.). *Ferdinand Uličný. Výberová personálna bibliografia*. Prešov:
Katedra dejín a archívnictva FF UPJŠ v Prešove, 1993.

ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990.

ULIČNÝ, Ferdinand (ml). Ferdinand Uličný. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2012, č. 2, s. 116–118.

Články v novinách:

LEŠKO, Vladimír. Akademická verejnosť žiada dialóg s vládou, ale sama nevie viesť kultivovaný dialóg na akademickej pôde. In: *SME*, 9. 10. 1996, roč. 4, s. 4.

LEŠKO, Vladimír. Prešov Košiciam univerzitu nekradne. In: *Národná obroda*, 26. 1. 1996, roč. 6, č. 20, s. 3.

MIHINA, František. Univerzita v Košiciach môže uviesť do života prešovskú. In: *Prešovské noviny*, 3. 12. 1996, roč. 40, č. 89, s. 2.

MIHINA, František. Z univerzity v Prešove netreba mať obavy. Chvíľa s dekanom Pedagogickej fakulty UPJŠ doc. RNDr. Rudolfom Novodomcom, CSc. In: *Prešovské noviny*, 10. 12. 1996, roč. 40, č. 91, s. 1.

Noví prorektori UPJŠ a dekaní fakúlt UPJŠ. In: *Universitas Šafarikiana*, 1994, roč. 23, č. 5–6, s. 3.

PETRUŠ, Andrej. Boľačky alma mater. In: *Prešovský večerník*, 21. 11. 1996, roč. 7, č. 226, s. 2.

R. Sviečkové zhromaždenie študentov: Nedelte nám UPJŠ! In: *Prešovský večerník*, 13. 11. 1996, roč. 7, č. 221, s. 5.

Výzva študentov zo sviečkového zhromaždenia Za jednotnú UPJŠ v Košiciach dňa 12. novembra 1996 v Prešove. In: *Prešovský večerník*, 13. 11. 1996, roč. 7, č. 221, s. 5.

RUŠ. Dekani o UPJŠ. In: *Prešovský večerník*, 25. 9. 1996, roč. 7, č. 186, s. 1.

SNV-sen. Prenesenie sídla univerzity je krádež. In: *SME na východe*, 19. 9. 1996, roč. 1, č. 83, s. 1.

Sen. Pramení kauza univerzity z nevedomosti, či ide o zámer? In: *Sme na východe*, 19. 9. 1996, roč. 1, č. 83, s. 1.

V Prešove sú za zachovanie jednoty UPJŠ. Sídlo chcú preložiť. In: *Lúč – Východoslovenské noviny*, 25. 9. 1996, roč. 5, č. 224, s. 2.

Zhromaždenia na vysokých školách. In: *Prešovské noviny*, 23. 11. 1989, roč. 32, č. 139, s. 1–2.

Internetové zdroje:

Ján Sabol. https://www.juls.savba.sk/ediela/slovenski_jazykovedci/1996-2000/Sabol,%20Jan.html. Citované 6. 4. 2023.

Jozef Tarčák. https://sk.wikipedia.org/wiki/Jozef_Tar%C4%8D%C3%A1k. Citované 7. 6. 2023.

Michal Baránik. <https://beliana.sav.sk/heslo/baranik-michal>. Citované 7. 6. 2023.

Zákon zo 4. mája 1990 o vysokých školách. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/172/19961120.html>. Citované 6. 4. 2023.

Ferdinand Uličný a výučba archívnickva v Prešove (UPJŠ/PU v Prešove 1990 – 2003)

Marcela Domenová

DOI: <https://doi.org/10.33542/HAU-0292-3-4>

Ferdinand Uličný and Teaching of Archival Sciences in Prešov (UPJŠ/PU in Prešov 1990 – 2003)

The paper presents the personality of the university teacher, archivist and historian Ferdinand Uličný (born in 1933), who spent a significant part of his professional life in Prešov. While working at the university, he taught the Slovak history in the Middle Ages, archival studies, and auxiliary historical sciences. In Prešov, he founded and also guaranteed a university course in archival studies at the Faculty of Arts in Prešov (1991). He was the head of the Department of History and Archival Studies at the Faculty of Arts in Prešov, Pavol Jozef Šafárik University in Košice (1997 – 1998), and later of the Department of Slovak History and Archival Studies at the Faculty of Arts, University of Prešov (1998 – 2003). The paper also discusses other members of the department, the forms of the study field of archival studies, curriculum (study plans), and the profile of the graduates.

Kľúčové slová: Ferdinand Uličný. Archívnickvo. Pomocné vedy historické. Dejiny. Prešov. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Prešovská univerzita v Prešove. Študijný odbor Archívnickvo. Učebné plány.

Keywords: Ferdinand Uličný. Archival studies. Auxiliary historical sciences. History. Prešov. Pavol Jozef Šafárik University in Košice. University of Prešov. Archival Studies. Studies Curriculum.

Výučba archívnickva v Prešove má k roku 2023 už vyše 30-ročnú históriu. Jej počiatky a takpovediac „zlaté obdobie“ sa viažu na osobnosť historika – medievalistu, archivára, univerzitného pedagóga Ferdinanda Uličného (nar. 1933).

Samotné začiatky vysokoškolského štúdia dejín v Prešove sú o čosi staršie. Datujú sa do roku 1952, keď sa do Prešova presťahovala pobočka Pedagogickej fakulty Slovenskej univerzity z Košíc. Na jej základoch vznikla Vyššia pedagogická škola v Prešove (ďalej VPŠ) s historickým pracoviskom – Ústavom dejín VPŠ. V roku 1952 – 1959 bol ústav súčasťou Katedry spoločenských vied VPŠ. V roku 1959 z Filologickej fakulty Vysokej školy pedagogickej v Prešove vznikla Filozofická fakulta v Prešove Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (ďalej FF UPJŠ). Vyššia pedagogická škola sa pretransformovala

na Pedagogický inštitút v Prešove. Ústav dejín bol postupne pretvorený na Katedru dejín FF UPJŠ v Prešove (1961).¹ Výučba dejín sa zabezpečovala na FF, ale po založení Pedagogickej fakulty UPJŠ v Prešove (1964) aj tam.² Obe historické pracoviská boli neskôr zlúčené (integrácia katedrií UPJŠ v roku 1978). Štúdium dejepisu pokračovalo na FF, a to na Katedre dejín FF UPJŠ (1978 – 1990). Pracovisko pripravovalo učiteľov dejepisu pre všetky typy škôl.

Osobnosť F. Uličného sa teda spájala s prešovským historickým pracoviskom takmer 50 rokov, ako vidno od jeho počiatkov. V rokoch 1961 – 1971 pracoval na Katedre dejín FF UPJŠ³ interne,⁴ ako odborný asistent so zameraním na pomocné vedy historické, všeobecné a československé stredoveké dejiny. Jeho aktívny život na akademickej pôde prerušili normalizačné procesy.⁵ Na fakultu sa vrátil v roku 1990.

Počiatky archívництва v Prešove

Preto, aby v Prešove vznikol nový študijný odbor – archívništvo, bolo potrebné mať vytvorené adekvátne podmienky i personálne obsadenie. Bol to práve Ferdinand Uličný, kto na to mal vhodné predpoklady i primerané vzdelanie: v rokoch 1952 – 1957 absolvoval vysokoškolské štúdium na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, odbor archívništvo – dejepis, ako promovány historik; štúdium bolo ukončené s celkovým prospěchom

1 ULIČNÝ, Ferdinand. Katedra slovenských dejín a archívništva Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity. In: OTČENÁŠ, Michal (ed.). *Filozofická fakulta v Prešove /1959–1999/*. Prešov: FF PU v Prešove, 1999, s. 195.

2 Inštitút histórie. In: *Prešovská univerzita v Prešove (1997 – 2017): Pamätnica k 20. výročiu vzniku univerzity*. Prešov: PU, 2017, s. 100. Bližšie o dejinách katedry všeobecných dejín a jej predchodcov: DANILÁK, Michal. Katedra všeobecných dejín Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity. In: OTČENÁŠ, Michal (ed.). *Filozofická fakulta v Prešove /1959–1999/*. Prešov: FF PU v Prešove, 1999, s. 221–222. Autor uvádza súvislosti so zlúčením Pedagogického inštitútu v Prešove a Pedagogického inštitútu v Košiciach, ako aj ich transformáciu na Pedagogickú fakultu UPJŠ v Košiciach. K roku 1964 uvádza vznik samostatnej katedry histórie.

3 Stretávame sa aj z označením Katedra histórie FF UPJŠ. Pozri: Registratúrne stredisko, *Prešovská univerzita v Prešove (ďalej RS PU)*, Osobný spis Ferdinand Uličný. A tiež v hesle: Uličný, Ferdinand. In: ŽAZOVÁ, Henrieta a kol. *Biografický slovník slovenských archivárov*. Bratislava: SSA a Odbor archívov a registratúr MVSR, 2023, s. 852.

4 SOCHA, Michal. Bibliografické kalendárium. In: SOCHA, Michal (ed.). *Ferdinand Uličný: personálna bibliografia*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2004, s. 111.

5 V roku 1970 bol vylúčený z radov KSČ, mal zakázanú publikačnú činnosť a v roku 1971 bol prepustený z FF UPJŠ v Prešove. SOCHA, *Bibliografické kalendárium*, s. 111–112.

s vyznamenaním;⁶ v roku 1969 mu bola udelená vedecká hodnosť CSc., kandidát historických vied pre vedný odbor história; v roku 1970 získal titul PhDr. vo vednom odbore pomocné vedy historické. Okrem toho nadobudol prax v odbore, konkrétne v štátnych archívoch (1957 – 1958, Štátny archív v Bratislave – mladší archívny pracovník; 1960 – 1961, Štátny archív v Košiciach – vedúci I. oddelenia; priebežne v rokoch 1958 – 1990, Štátny oblastný archív v Prešove na viacerých pozíciách).⁷ Preto mal aj reálnu predstavu o tom, čo predstavuje profesia archivára a čo by vzdelaný archivár mal ovládať. Zároveň boli pre takýto odbor vytvorené na pôde vtedajšej UPJŠ aj vhodné podmienky.

Historické pracovisko, na ktorom Ferdinand Uličný pôsobil po Nežnej revolúcii ako odborný asistent od akademického roka (ďalej ak. r.) 1989/90 (1. 5. 1990), bola Katedra dejín FF UPJŠ v Prešove, pričom vedúcim katedry bol v tom čase dr. h. c. prof. PhDr. Michal Danilák, CSc. (1978 – 1981, 1987 – 1990).⁸ Pre lepšiu predstavu možno uviesť aj zloženie pracoviska. Na katedre v ak. r. 1990/91 pôsobil ako tajomník katedry PhDr. Peter Švorc, ako profesorka prof. PhDr. Tamara Bajcurová, DrSc., ako docenti doc. PhDr. Vasil' Franko, CSc., doc. PhDr. Gejza Kočiš, CSc., doc. PhDr. Andrej Kovač, CSc. Odbornými asistentami boli PhDr. Miloslava Bodnárová, CSc., PhDr. Libuša Franková, CSc., PhDr. Ľubica Harbulová, PhDr., Ján Mojdis, PhDr. Michal Otčenáš, CSc., PhDr. Ferdinand Uličný, CSc., PhDr. Angelína Uramová, PhDr. Darina Vasil'ová a PhDr. Marián Vizdal. Interným aspirantom bol v tom čase PhDr. Milan Belej a stážistom PhDr. Peter Kónya.⁹

Vďaka aktivitám F. Uličného a počiatkom výučby archívnictva sa Katedra dejín FF UPJŠ organizačne i názvom modifikovala v roku 1990.¹⁰

6 Druhý ročník absolvoval na FF Karlovej univerzity v Prahe.

7 Údaje sa nezhodujú. Podrobnejšie napr.: OTČENÁŠ, Michal. Univerzitný profesor PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc. In: SOCHA, Michal (ed.). *Ferdinand Uličný: personálna bibliografia*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2004, s. 4–5. Aktuálne vyšpecifikované: ŽAŽOVÁ, *Biografický slovník slovenských archivárov*, s. 851–852.

8 Prehľad vedúcich katedry za roky 1959 až 1997: V. Grivna (1959 – 1968), L. Tajták (1968 – 1978), M. Danilák (1978 – 1981, 1987 – 1990), T. Bajcurová (1982 – 1987), M. Otčenáš (1990 – 1997), F. Uličný (1997 – 1998). Bližšie: ULIČNÝ, *Katedra slovenských dejín a archívnictva*, s. 196. DANILÁK, *Katedra všeobecných dejín*, s. 222.

9 UPJŠ v Košiciach, FF v Prešove. *Študijný program školský rok 1990/1991*. S. l.: S. t., [1990], s. 19.

10 Podľa zdrojov Katedra dejín a archívnictva FF PU bola ustanovená v roku 1990. ULIČNÝ, *Katedra slovenských dejín a archívnictva*, s. 195.

V ak. r. 1991/92 už pôsobila ako Katedra dejín a archívniectva na FF UPJŠ v Prešove. Vedúcimi katedry boli postupne Michal Otčenáš (1990 – 1997) a po ňom práve Ferdinand Uličný (1997 – 1998).

Okrem toho sa F. Uličný angažoval aj v Akademickom senáte FF UPJŠ, keď bol napríklad prodekanom pre vzdelávaciu činnosť (1991 – 1994), dekanom FF UPJŠ (1994 – 1996) a po zriadení Prešovskej univerzity (ďalej PU) 1. 1. 1997 bol poverený výkonom funkcie štatutárneho orgánu FF PU.¹¹ Bol aktívnym členom viacerých vednoodborových profesných združení (ako Slovenská historická spoločnosť pri SAV v Bratislave), komisii či redakčných rád.¹²

Vráťme sa však na dokreslenie obrazu k vzniku tejto katedry k dejinám odboru. V prvom roku pôsobenia, v ak. r. 1991/92, bol jej vedúcim Michal Otčenáš. Tajomníci katedry boli už dvaja, a to Peter Švorc (pre vedeckovýskumnú činnosť) a Libuša Franková (pre pedagogickú činnosť). Na pozícii profesora pôsobil Michal Danilák, ako docenti Gejza Kočíš, Andrej Kovač a Ferdinand Uličný. K odborným asistentom patrili Miloslava Bodnárová, Ľubica Harbuľová, Ján Mojdis, Ferdinand Uličný ml., Angelína Uramová, Darina Vasilová, Marián Vizdal, Peter Švorc, Libuša Franková, Michal Otčenáš, ako asistent Peter Kónya a na pozícii interného ašpiranta (doktoranda) Milan Belej. Počet členov i zloženie pracoviska sa v priebehu rokov, keď tu pôsobil Ferdinand Uličný, menil (príloha 1).¹³

Reálne archivárske disciplíny a pomocné vedy historické v rámci výučby zabezpečoval Ferdinand Uličný a jeho syn, Ferdinand Uličný ml. (1991 – 2008), ktorý na univerzitu prišiel podobne z praxe (1988 – 1991, Štátny okresný archív v Prešove – riaditeľ). Mal adekvátne vzdelanie (1986 – Mgr., odbor archívniectvo, 1989 – PhDr. na FiF UK v Bratislave, rovnako odbor archívniectvo).¹⁴ Bol to práve on, kto sa najviac podieľal na tom, aby sa študijný odbor zabezpečoval v rámci výučby i na tom, ako sa študijný plán formoval, pričom pripravoval aj rozvrhy hodín. Zabezpečoval nosnú časť profilových predmetov s dôrazom na pomocné vedy historické. Mal na starosti aj odborné exkurzie a koordinoval odborné praxe. K týmto pedagógom pribudli dvaja

11 SOCHA, Michal (ed.). *Ferdinand Uličný: personálna bibliografia*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2004, s. 5. ŽAŽOVÁ, *Biografický slovník slovenských archivárov*, s. 852. RS PU, Osobný spis Ferdinand Uličný.

12 SOCHA, *Ferdinand Uličný: personálna bibliografia*, s. 6.

13 Dejiny katedry a odboru čiastočne prezentované v ULIČNÝ, *Katedra slovenských dejín a archívniectva*, s. 195–205.

14 ŽAŽOVÁ, *Biografický slovník slovenských archivárov*, s. 855.

prešovskí absolventi archívnickva na FF UPJŠ v Prešove v študijnom odbore dejepis – archívnickvo, Mgr. Karin Fábrová (na univerzite pôsobila v rokoch 1996 – 2013)¹⁵ a Mgr. Martin Chmelík (na univerzite pôsobil v rokoch 1996 – 2004).¹⁶ Vyštudovali v roku 1996 aprobáciu archívnickvo – dejepis (magisterský stupeň), zvyšovali si kvalifikáciu a boli teda zároveň aj doktorandami v externej forme štúdia.¹⁷

**Personálne zloženie katedry slovenských dejín a archívnickva
v tabuľkovom prehľade**

Meno a priezvisko	Pôsobenie na katedre od roku -	Rok získania vedeckých hodností				
		CSc.	Doc.		Prof.	DrSc.
			men.	hab.		
Ján Adam	1993					
Karin Fábrová	1996					
Libuša Franková	1990	1985				
Martin Chmelík	1996					
Peter Švorc	1983	1990	1998	1998		
Michal Otčenáš	1980	1989	1996	1996		
Ferdinand Uličný	1961-1971 1990-	1969	1991	1991	1994	1993
Ferdinand Uličný ml.	1991					
Darina Vasil'ová	1987					

Obr. 1: Personálne zloženie Katedry slovenských dejín a archívnickva FF PU v Prešove k roku 1999.

.....
15 V r. 1996 – 1999 ako asistentka na Katedre dejín a archívnickva (od 1998 Katedre slovenských dejín a archívnickva) FF v Prešove UPJŠ v Košiciach (od 1997 PU v Prešove). V r. 1997 – 2002 ako externá doktorandka na Katedre slovenských dejín a archívnickva FF PU v Prešove, a od 1999 už odborná asistentka. Porovnaj: <https://www.ff.unipo.sk/ih/personal/fabrova.html>. Citované 30. 6. 2023.

16 DOMENOVÁ, Marcela. História odboru a Katedry archívnickva a pomocných vied historických na Inštitúte histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. In: ŽAŽOVÁ, Henrieta a kol. (eds). *Biografický slovník slovenských archívárov*. Bratislava: SSA a Odbor archívov a registratúr MV SR, 2023, s. 188.

17 ULIČNÝ, *Katedra slovenských dejín a archívnickva*, s. 197.

Po vzniku Prešovskej univerzity (1. 1. 1997), pri ktorom stál aj Ferdinand Uličný, nastali v ak. r. 1997/98 ďalšie organizačné zmeny. K termínu 1. 9. 1998¹⁸ pracovisko Katedry dejín a archívniectva na FF PU v Prešove pôsobilo naďalej, no došlo k organizačnej zmene – rozdeleniu katedry na dve samostatné pracoviská – katedry, a to na Katedru všeobecných dejín FF PU a Katedru slovenských dejín a archívniectva FF PU v Prešove, ktorej vedúcim bol F. Uličný (september 1998 – august 2002). Na fakulte pôsobil ako pedagóg – profesor do 31. 7. 2003.¹⁹

Počas pôsobenia na univerzite pracoval aj na svojom osobnom raste, čo bolo potrebné nielen v rámci kariérneho postupu, ale aj ako súčasť pozície garanta odboru. Jeho jednotlivé akademické tituly, pedagogické hodnosti CSc. (1969, odbor historické vedy, resp. história), PhDr. (1970, odbor pomocné vedy historické), ale aj doc. (1991, odbor československé dejiny), DrSc. (1993, odbor slovenské a české dejiny), prof. (1994, odbor slovenské dejiny)²⁰ sa viazali na kandidátske práce, ktoré dnes poznáme aj v monografickej podobe. Išlo o problematiku dejín stredoveku, dejín osídlenia Šariša či Liptova a problematiku dejín reformácie.²¹ Odrážali teda i jeho jednu časť vedeckovo-výskumnej činnosti.

.....
18 ULIČNÝ, *Katedra slovenských dejín a archívniectva*, s. 195. DANILÁK, *Katedra všeobecných dejín*, s. 221.

19 RS PU, Osobný spis Ferdinand Uličný. ŽAŽOVÁ, *Biografický slovník slovenských archivárov*, s. 852. Ako vedúci katedry sa uvádza v iných zdrojoch do roku 2003: Inštitút histórie. In: *Prešovská univerzita v Prešove (1997 – 2012): Pamätnica k 15. výročiu vzniku univerzity*. Prešov: PU, 2012, s. 56. Rovnako: HARBULOVÁ, Ľubica. *Z dejín Inštitútu histórie FF PU v Prešove*. Dostupné online: <https://www.unipo.sk/filozoficka-fakulta/instituty-fakulty/ih/zhistorieinstitutu>. Citované 29. 6. 2023. Vo vedení novovytvorenej Katedry slovenských dejín a archívniectva FF PU sa v rokoch 1998 – 2005 vystriedali Ferdinand Uličný (1998 – 2003) a Peter Švorc (2003 – 2005). Na čele katedry všeobecných dejín bol Michal Danilák (1998 – 2003) a Ján Mojdis (2003 – 2005).

20 RS PU, Osobný spis Ferdinand Uličný. ŽAŽOVÁ, *Biografický slovník slovenských archivárov*, s. 851.

21 V r. 1969 CSc. (kandidátska dizertačná práca Osídlenie Šariša v 13. a 14. storočí), v r. 1991 doc. (habilitačná práca Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia), v r. 1993 DrSc. (doktorská dizertačná práca Dejiny osídlenia Šariša) a 1994 prof. (odbor slovenské dejiny, inauguračná prednáška Multidisciplinárny postup výskumu osídlenia Slovenska v stredoveku).

Archívniectvo – študijný odbor – učebné (študijné) plány

Opisu počiatočného vývoja a podoby študijného odboru sa dosiaľ venovala len čiastková pozornosť, takže v tomto ohľade je skôr známe mladšie obdobie, po odchode prof. F. Uličného z Prešova.²² Etape vzniku odboru, vtedajším učebným plánom a podobe profilu absolventa sa venujeme o čosi hlbšie až v tomto príspevku. Počiatok študijného odboru archívniectvo možno teda datovať do roku 1990 a vznik Katedry dejín a archívniectva FF UPJŠ v Prešove do roku 1991.²³ Reálne sa štúdium odboru začalo prvýkrát zabezpečovať v ak. r. 1991/92 v kombinácii s dejepisom podľa všeobecných dokumentov,²⁴ no podľa študijného programu bolo štúdium definované ako jednodoborové, úplné vysokoškolské štúdium (5-ročné), pod označením dejepis – archívniectvo.²⁵ Otváralo sa podľa plánu každé dva roky (1991/92, 1993/94, atď.) a neskôr bolo označované ako jednodoborové štúdium – neučiteľské.²⁶ Štúdium bolo v celom sledovanom období pôsobenia F. Uličného denné, magisterské (5-ročné).

Študenti študovali v ak. r. 1991/92 rovnaké predmety ako učitelia dejepisu (napr. zhoda disciplín a dotácií), no k disciplínam ako Úvod do štúdia dejepisu s historickým proseminárom, Dejiny praveku, Dejiny staroveku, Slovenské a české dejiny do roku 1848 pribudli v 1. ročníku predmety z odboru, a to Chronológia (1ZS²⁷ 2/0s²⁸), Paleografia, epigrafia, kodikológia (1ZS 2/1z, 2LS

.....
22 DOMENOVÁ, Marcela. Vývoj študijného odboru a profil absolventa archívniectva na FF PU v Prešove. In: *Dejiny: internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2013, roč. 8, č. 1, s. 84–93. Dostupné online: <http://dejiny.unipo.sk/2013-DEJINY-1-2013/index.html>. Citované 30. 6. 2023. Taktiež: DOMENOVÁ, Marcela. Teaching of archival science at the University of Prešov in Prešov – current conditions, possibilities and perspectives. In: *Archivní časopis*, 2014, roč. 64, s. 122–130.

23 Dovtedy v rokoch 1978 – 1990 pracovisko zabezpečovalo štúdium: dejepis – učiteľov dejepisu pre všetky typy škôl (hlavne v kombinácii s inými aprobačnými predmetmi – filozofia, slovenský, anglický, ukrajinský, nemecký, latinský jazyk a i.).

24 ULIČNÝ, *Katedra slovenských dejín a archívniectva*, s. 199.

25 *UPJŠ v Košiciach, FF v Prešove. Študijný program školský rok 1991/1992*. Prešov: Vytlačilo Edičné stredisko UPJŠ v Košiciach, [1991], s. 5. S dejepisom ako dvojdoborovým štúdiom sa otvoril len dejepis – anglický jazyk, ukrajinský jazyk, filozofia. Po 2. ročníku si študent vybral, či bude študovať učiteľský, alebo neučiteľský smer. Dejepis sa realizoval aj ako štúdium popri zamestnaní (4 r.).

26 Napr.: *UPJŠ v Košiciach, FF v Prešove. Študijný program 1995/96*. Prešov: Podnik výpočtovej techniky Bratislava, a. s., divízia Prešov, [1995], s. 4.

27 Vysvetlivky: ZS – zimný semester, LS – letný semester.

28 Vysvetlivky: s – skúška, z – zápočet.

2/1zs), Náuka o prameňoch, Úvod do štúdia archívnickva (1ZS 0/2z, 2LS 0/2z); Jazyk nemecký, Stredoveká slovenčina a čeština, Exkurzia (1 týždeň). Počet hodín v týždni bol v 1ZS 18 hod., v 2LS 19 hod., počet skúšok v 1. semestri bol 2 a v druhom 3.²⁹ Profil absolventa odboru dejepis – archívnickvo v jeho úplných začiatkoch k ak. r. 1991/92 bol deklarovaný ako: „*Absolventi študijného odboru dejepis – archívnickvo sa môžu uplatniť vo všetkých druhoch archívov, múzeách a podobne.*“³⁰

Do ak. r. 1995/96, keď sa absolventami stali prví študenti denného, magisterského jednodborového štúdia, neučiteľského dejepis – archívnickvo, sa odbor vyprofiloval tak, že ho podľa študijných poriadkov a v nich sprehladených učebných plánov dnes spätne vieme zrekonštruovať pre všetky ročníky,³¹ pričom sme vyučované disciplíny kvôli prehľadnosti cez jednotlivé ročníky rozdelili do troch okruhov (dejiny, archívnickvo, jazyky a iné). Pre dokreslene obrazu uvádzame aj dotáciu pre niektoré disciplíny:

Obr. 2: Štátna skúška – prví absolventi archívnickva v Prešove. Zdroj: Alena Mišíková (súkromný archív).

29 *UPJŠ v Košiciach, FF v Prešove. Študijný program školský rok 1991/1992*, s. 81.

30 *UPJŠ v Košiciach, FF v Prešove. Študijný program školský rok 1991/1992*, s. 41.

31 Uvádzané disciplíny sú z odboru – mimo spoločný základ. *UPJŠ v Košiciach, FF v Prešove. Študijný program 1995/96*, s. 70–72.

Obr. 3: Prví absolventi archívnickva po štátnych skúškach v roku 1996. Zdroj: Alena Mišíková (súkromný archív).

1. ročník:

- **dejepis:** Úvod do štúdia dejepisu s historickým proseminárom; Dejiny praveku; Dejiny staroveku; Slovenské a české dejiny do 1848 (iba v 1991/92 – 1992/93); Dejiny Slovenska v stredoveku do r. 1526 (od 1995/96);
- **archívnickvo:** Náuka o prameňoch, Úvod do štúdia archívnickva; Paleografia, epigrafia, kodikológia; Chronológia; Historická geografia;³²
- **jazyky a iné:** Jazyk nemecký (3 semestre); Stredoveká slovenčina a čeština; Jazyk latinský (od 1992/93, 4 semestre); Exkurzia (až v 1993/94, dotácia 1 týždeň do 1994/95).

Počet hodín výučby bol v ZS: 8 (prednáška) / 11 (seminár), počet skúšok 2; v LS počet hodín 6 (prednáška) / 12 (seminár),³³ počet skúšok 3.

2. ročník:

- **dejepis:** Dejiny Slovenska v stredoveku a novoveku do r. 1780; Dejiny Slovenska v stredoveku do r. 1526; Dejiny stredoveku; Historiografia;

.....
32 Bývala aj v 2. ročníku, Historická geografia bola inak spravidla v 1. ročníku (napr. 1993/94, 1994/95, 1995/96).

33 Rovnaký pomer prednášky/semináre uvádzame inde bez rozpisu v zátvorkách.

Výberová prednáška a seminár^(a) (prvýkrát v 1995/96);³⁴ Historický seminár^(b) (k 1995/96, 4 semestre);³⁵

- **archívniectvo:** Paleografický seminár; Sfragistika, heraldika, genealógia;
- **jazyky a iné:** Jazyk latinský; Jazyk nemecký; Jazyk maďarský (3 semestre); Stredoveká nemčina (3 semestre); Exkurzia (prvýkrát v 1993/4, dotácia 1 týždeň).

Počet hodín výučby bol v ZS 6/10, počet skúšok 3; v LS 7/11, počet skúšok 4.

3. ročník:

- **dejepis:** Dejiny novoveku; Slovenské dejiny 1780 – 1918 (od r. 1993/94);³⁶ Historiografia; Historický seminár^(b); Výberová prednáška a seminár^(c) (k 1995/96, dotácia 4 semestre);³⁷
- **archívniectvo:** Paleografický seminár; Historická demografia; Dejiny správy (dotácia 3 semestre); Diplomatika (dotácia 4 semestre);
- **jazyky a iné:** Jazyk latinský, Jazyk maďarský; Stredoveká latinčina (3 semestre); Stredoveká nemčina; Rozbor nemeckých písomností (prvýkrát v 1993/94, dotácia 2 semestre); Diplomový seminár (prvýkrát v 1993/94); Archívna prax v rozsahu 4 týždne (prvýkrát v 1993/94); Exkurzia (prvýkrát v 1993/94, dotácia 1 týždeň).

Počet hodín výučby bol v ZS 8/9, počet skúšok 1; v LS 7/13, počet skúšok 5.

4. ročník:

- **dejepis:** Výberová prednáška a seminár^(c); Najnovšie dejiny po 1918; Slovenské a české dejiny po 1918;
- **archívniectvo:** Dejiny správy; Diplomatika; Numizmatika, metrológia;

.....
34 Vysvetlenie poznámky v podobe a pozícii horného indexu (a): študenti si volia jeden z predmetov Dejiny kultúry, Dejiny vedy a techniky, Dejiny umenia, Vývin architektúry a výtvarných slohov, resp. iná ponuka katedry.

35 Vysvetlenie poznámky (b): povinný predmet, realizovaný formou konzultácií, 3. – 6. semester.

36 Predtým ako Slovenské a české dejiny 1848 – 1918.

37 Vysvetlenie poznámky (c): študent si volí v 6. – 7. semestri z predmetov Kľúčové problémy dejín slovenskej historiografie, Historická geografia, Slováci a vznik ČSR (1914 – 1918), Muzeológia, Etnogenéza Slovákov, resp. ďalších podľa aktuálnej ponuky katedry. V 8. – 9. semestri si študent volí z predmetov Dejiny Ruska v 20. storočí, Stredná a JV Európa od konca 18. storočia do 1918, Úvod do štúdia a výskumu osídlenia Slovenska v stredoveku, Kapitoly zo slovenských a českých hospodársko-sociálnych dejín 1918 – 1948, resp. z ďalších podľa aktuálnej ponuky katedry.

Archívniectvo (2 semestre); Historická štatistika;

- **jazyky a iné:** Stredoveká latinčina; Rozbor nemeckých písomností; Rozbor maďarských písomností (2 semestre); Diplomový seminár (prvýkrát v 1993/94; následne formou konzultácií^(d) k 1995/96³⁸ s dotáciou 4 semestre); Archívna prax (dotácia 2 týždne, prvýkrát v 1994/95).

Počet hodín výučby bol v ZS 7/11, počet skúšok 3; v LS 7/9, počet skúšok 4.

5. ročník:

- **dejepis:** bez disciplín;
- **archívniectvo:** Archívniectvo (1 semester);
- **jazyky a iné:** Diplomový seminár^(d); Výberová prednáška a seminár (1 semester).

Počet hodín výučby bol v ZS 3/4, počet skúšok 3; v LS žiadna skúška, realizoval sa len Diplomový seminár formou konzultácií.

Pre porovnanie s predošlým obdobím bol počet skúšok čiastočne modifikovaný, ročne sa napr. pohyboval k ak. r. 1993/94 – 1995/96: 3 (5. roč.), 5 (1. roč.), 6 (3. roč.), 7 (2. roč., 4. roč.). Čiže odbor sa formoval. Možno konštatovať, že zaťaženie na študenta bolo primerané. Týždenná dotácia výučby, t. j. počet hodín v týždni, podľa stavu ak. r. 1995/96 pre jednotlivé ročníky bol v počte 1. roč.: ZS 8 (prednáška) / 11 (seminár), LS 6/12; 2. roč.: ZS 6/10, ZS 7/11; 3. roč.: ZS 8/9, ZS 7/13; 4. roč.: ZS 7/11, LS 7/9; posledný 5. roč.: ZS 3/4, LS 0/0. Ako vidno podľa realizovaných – zabezpečených predmetov sa dbalo na výchovu klasického archivára, pre prácu s primárnymi prameňmi, na jazykovú prípravu (latinčina, nemčina, maďarčina), edičnú činnosť, spracovanie dokumentov, archívnych fondov.

Profil absolventa sa pri prvých absolventoch čiastočne rozšíril. Príkladom je analyzovaný rok a informácia k ak. r. 1995/96 bola v znení: „*Absolvent študijného odboru dejepis (– archívniectvo) okrem zodpovedajúcej odbornej a metodologickej pripravenosti na vyučovanie dejepisu na základných a stredných školách môže nájsť širšie uplatnenie v archívoch a múzeách. Svoje vedomosti a odbornú prípravu môže využiť aj v redakciách, vydavateľstvách, verejnej správe a pod.*”³⁹

.....

38 Vysvetlenie poznámky (d): realizoval sa v 7. – 10. semestri formou konzultácií so zápočtom na konci každého semestra a viedli ho vybraní učitelia.

39 UPJŠ v Košiciach, FF v Prešove. Študijný program 1995/96, s. 31.

Je potrebné uviesť, že odbor evidujeme k niektorým obdobiam aj ako dvojodborové štúdium neučiteľského smeru, a to v prípade dejepis – archívnicvo, ale aj ako kombináciu archívnicvo – latinský jazyk (otvorené jedenkrát⁴⁰ v ak. r. 1996/97)⁴¹ ako denné 5-ročné štúdium (Mgr.). Uvádzame tu ukážku, ako vyzeralo neučiteľské dvojodborové štúdium odbor archívnicvo – latinský jazyk⁴² podľa študijného programu na začiatku, ale i na konci štúdia. Disciplíny uvádzame k ak. r. 1996/97 – 1997/98 mimo spoločného základu (napr. Dejiny filozofie) a mimo druhého odboru – latinčiny.⁴³ Aj v tomto prípade je vidieť, ako sa odbor postupne profiloval. Daní študenti absolvovali aj disciplíny zo slovenských a všeobecných dejín, no štátnu skúšku z nich nemali. Ďalej sa program modifikoval a ponúkal v iných kombináciách, o čom bude ešte zmienka.

Obr. 4: Druhí absolventi archívnicva po štátnej skúške v roku 1998. Zdroj: Margaréta Minčáková (súkromný archív).

40 ULIČNÝ, *Katedra slovenských dejín a archívnicva*, s. 199.

41 Bližšie: *UPJŠ v Košiciach. FF. Študijný program 1996–97*. Prešov: Podnik výpočtovej techniky Bratislava, a. s., divízia Prešov, [1996], s. 3.

42 Je však potrebné poznamenať, že v iných zdrojoch je oficiálne daný neučiteľský odbor označený ako archívnicvo a PVH a latinský jazyk a literatúra.

43 Prehľad predmetov dostupný v *UPJŠ v Košiciach. FF. Študijný program 1996–97*, s. 109. *Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta v Prešove Študijný program 2000–2001*. Prešov: Grafotlač, [2000], s. 78.

Podoba odboru archívniectvo v kombinácii s latinčinou bola deklarovaná na začiatku štúdia k ak. r. 1996/97⁴⁴ a v ak. r. 2000/01, na konci 5-ročného štúdia bola pomenovaná ako Archívniectvo a pomocné vedy historické v kombinácii s latinčinou. Disciplíny, doložené cez učebný plán, boli podobne prerozdelené cez ročníky do okruhov dejiny, archívniectvo, jazyky a iné.⁴⁵

1. ročník:

- **dejepis:** Úvod do štúdia dejepisu s historickým proseminárom; Dejiny praveku; Dejiny Slovenska do roku 1526 (zmena z 1 na 2 semestre);
- **archívniectvo:** Náuka o prameňoch, Úvod do štúdia archívniectva (2 semestre); Paleografia, Epigrafia, Kodikológia (2 semestre); Chronológia; Historická geografia;
- **jazyky a iné:** Jazyk nemecký (zmena z 2 na 3 semestre); Stredoveká slovenčina a čeština.

2. ročník:

- **dejepis:** Dejiny Slovenska v stredoveku do 1526; Dejiny Slovenska 1526 – 1780; Dejiny stredoveku (2 semestre); Historický seminár (z 2 na 4 semestre);
- **archívniectvo:** Paleografický seminár (2 semestre); Sfragistika, heraldika, genealógia (2 semestre);
- **jazyky a iné:** Jazyk nemecký; Stredoveká nemčina (zmena z 1 na 3 semestre); Jazyk maďarský (z 2 na 3 semestre), Exkurzia (1 týždeň).

3. ročník:

- **dejepis:** Dejiny novoveku; Slovenské dejiny 1780 – 1918 (2 semestre); Historiografia; Historický seminár (2 semestre);
- **archívniectvo:** Dejiny správy (z 2 na 3 semestre); Diplomatika (2 semestre); Numizmatika a metrológia;
- **jazyky a iné:** Jazyk maďarský (3 semestre); Stredoveká latinčina (2 semestre); Stredoveká nemčina; Rozbor nemeckých písomností (1 semester); Odborná prax (4 týždne; k r. 2000/01 rozsah týždne).

.....
44 UPJŠ v Košiciach. FF. Študijný program 1996–97, s. 89–90.

45 V tabulkovej časti ako študijný odbor archívniectvo a pomocné vedy historické v kombinácii s latinským a nemeckým jazykom. Forma štúdia denná. Bližšie: *Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta v Prešove Študijný program 2000–2001*, s. 172–173.

4. ročník:

- **dejepis:** Najnovšie dejiny po 1918 (2 semestre); Slovenské a české dejiny po 1918 (2 semestre); Dejiny novoveku (z 1 semestra zmena na 2 semestre, a to v 3. a 4. ročníku); Diplomový seminár (2 semestre);
- **archívniectvo:** Dejiny správy (1 semester); Diplomatika (2 semestre); Archívniectvo (2 semestre); Historická štatistika; Odborná archívna technika a informatika (až 2000/01, 1 semester);
- **jazyky a iné:** Jazyk maďarský; Rozbor maďarských písomností (2 semestre – zmena na 1 semester); Rozbor nemeckých písomností (1 semester); Odborná prax (2 týždne, navýšená reálne od 1997/98 – 2000/01 na 4 týždne).

5. ročník:

- **dejepis:** žiaden predmet;
- **archívniectvo:** Archívniectvo (1 semester); Výberová prednáška a seminár (1 semester, neskôr označená ako PVH,⁴⁶ prvýkrát od 1997/98);
- **jazyky a iné:** Výberová prednáška a seminár (1 semester); Diplomový seminár (2 semestre navýšený na 4 semestre, a to vo 4. a 5. roč.); Odborná prax (prvýkrát v 1997/98 – 2000/01, rozsah 6 týždňov).⁴⁷

Týždenná dotácia hodín v ak. r. 2000/01 bola v 1. roč.: ZS 7 prednášok/6 seminárov, LS 4/6; v 2. roč.: ZS 4/6, LS 6/5; v 3. roč.: ZS 7/4, LS 4/6; v 4. roč.: ZS 6/5, LS 4/6; v 5. roč. bola výučba len v ZS 2/3. Počet skúšok cez jednotlivé semestre bol v porovnaní s inými odbormi podobný (1. roč.: ZS 3, LS 1; 2. roč.: ZS 2, LS 3; 3. roč.: ZS 2, LS 2; 4. roč.: ZS 3, LS 3; 5. roč.: ZS 1, LS 0). Študenti mali totiž výučbu aj na druhom odbore, t. j. dejiny staroveku (2 semestre), latinský jazyk ako taký (normatívna gramatika, štylistika), medievalistika a humanizmus i ďalšie, ktoré boli sprehľadnené v študijnom programe (v jej tabuľkovej časti) samostatne a zabezpečované Katedrou románskej klasickej filológie FF PU v Prešove.⁴⁸ Predmet štátnej skúšky na odbore ostal nezmenený, pričom

.....
46 PVH – pomocné vedy historické.

47 Ponuku archívniectvo – latinský jazyk evidujeme aj v neskoršom období, ale v inej podobe. Latinský jazyk bol inak učiteľským odborom a študoval sa aj v iných kombináciách.

48 Predmetmi štátnej skúšky boli v tomto prípade: písomná skúška (Latinský jazyk) a ústna skúška (Rímska literatúra). Za ak. r. 2000/01 možno celkovo aspoň na doplnenie obrazu uviesť niektoré merateľné ukazovatele. Počet hodín v týždni pre jednotlivé

išlo o dve disciplíny: Archívnictvo a Pomocné vedy historické.⁴⁹ Dejiny (slovenské a všeobecné) neboli predmetom štátnej skúšky. Pozitívne evidujeme zaradenie predmetu Odborná archívna technika a informatika do výučby, ktorý neskôr už nebol ponúkaný.⁵⁰

Profil absolventa k r. 1996/97 bol zhodný s profilom absolventa odboru dejepis – archívnictvo. Na konci štúdia v ak. r. 2000/01 sa modifikoval do takejto podoby: „Absolvent študijného odboru dejepis (učiteľstvo) okrem zodpovedajúcej odbornej a metodickej pripravenosti na vyučovanie dejepisu na základných a stredných školách môže nájsť aj širšie uplatnenie. Svoje vedomosti a odbornú prípravu môže využiť v redakciách, vydavateľstvách, verejnej správe a pod. Absolvent neučiteľského štúdia (archívnictvo) nachádza uplatnenie v archívoch, múzeách a aj v iných kultúrnych a spoločenských inštitúciách.“⁵¹

Počet skúšok sa ročne, napr. k ak. r. 1996/97 a 1997/98, pohyboval v prípade archívnictva na úrovni 1 (5. roč.), 3 (5. roč.), 4 (1. roč.), 5 (2. roč., 3. roč.) až 6 (4. roč.) a v prípade latinčiny na úrovni 2 (1. roč., 3. roč., 4. roč.) a 3 (2. roč.). Po bilancovaní a k roku 2000/01, keď sa zo študentov stali absolventi, bola celkovo týždenná dotácia výučby na odbore archívnictvo v kombinácii s niektorým z jazykov v dennej podobe v počte 1. roč.: ZS 7 (prednáška) / 6 (seminár), LS 4/6; 2. roč.: ZS 4/6, ZS 6/5; 3. roč.: ZS 7/4, ZS 4/6; 4. roč.: ZS 6/5, LS 4/6; posledný 5. roč.: ZS 2/3, LS 0/0. Na latinčine sa napr. pohybovala od 2 hod. (desiaty LS) po 9 hod. (prvý ZS, druhý ZS).

.....
ročníky: 1. roč. (ZS 5/4, LS 5/4), 2. roč. (ZS 3/5, LS 3/5), 3. roč. (ZS 3/5, LS 3/5), 4. roč. (ZS 2/6, LS 2/6), 5. roč. (ZS 2/4, LS 0/4). Počet skúšok v jednotlivých ročníkoch: 1. roč. (ZS 0, LS 2), 2. roč. (ZS 1, LS 2), 3. roč. (ZS 0, LS 2), 4. roč. (ZS 0, LS 2), 5. roč. (ZS 0, LS štátna skúška). *Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta v Prešove Študijný program 2000–2001*, s. 78.

49 Nevýhodou pre tento odbor a absolventov v ak. r. 2000/01 bolo, že študentom sa neumožnilo absolvovať hneď počas štúdia aj pedagogické minimum, keďže boli prioritne orientovaní do neučiteľského sektoru, do pamäťových inštitúcií. Podobne tomu bolo v iných ročníkoch a aj v iných odboroch v kombinácii neučiteľského zamerania (s druhou aprobáciou). Študenti kombinácií archívnictva s dejepisom alebo jazykom sa tak stávali študentmi neučiteľských odborov.

50 Zavedený bol až v ďalšej akreditácii. Prednášky zo základov počítačovej techniky sa dali zapísať v rámci fakultatívnych disciplín. Základy informatiky pre archivárov (na Bc. stupni) a Informatika pre archivárov (na Mgr. stupni) možno študovať riadne v rámci OŠP v súčasnosti. Pozri:

<https://student.unipo.sk/maisportal/studijneProgramy.mais>. Citované 30. 6. 2023.

51 Bližšie: *UPJŠ v Košiciach. FF. Študijný program 1996–97*, s. 44. *Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta v Prešove Študijný program 2000–2001*, s. 51.

Priebežne sledujeme akúsi nerovnosť (variabilitu) pri voľnom označení odboru, či už sa to týkalo jedno- alebo dvojodboru. Každopádne v praxi išlo o archívniectvo neučiteľské jednodoborové, najčastejšie neučiteľské dvojodborové, keď sa archívniectvo mohlo študovať v kombinácii s dejepisom alebo jazykom (latinčina, nemčina). Postupne bolo možné študovať archívniectvo (a PVH) aj v externej forme – t. j. štúdium popri zamestnaní.⁵² Neznamenalo to však, že bolo realizované (otvárané) pravidelne.

V posledných rokoch pôsobenia F. Uličného bol študijný odbor označený ako Archívniectvo a PVH s niekoľkými formami štúdia. Takto v ak. r. 2000/01 sa Archívniectvo a PVH študovalo ako denné štúdium (5-ročné), kde štátna skúška pozostávala z archívniectva, ale aj zo slovenských a všeobecných dejín. Ďalej existovalo Archívniectvo a PVH ako denné (5-ročné) štúdium v kombinácii s latinským alebo nemeckým jazykom, kde bola štátna skúška na odbore tvorená dvomi disciplínami (archívniectvo a PVH), zatiaľ čo druhý odbor bol vedený samostatne, rovnako ako aj predmety z neho vyplývajúcej štátnej skúšky. Okrem toho sa ponúkalo tiež Archívniectvo a PVH popri zamestnaní (5-ročné štúdium), kde štátna skúška pozostávala z dvoch disciplín, archívniectvo a PVH.⁵³ V ak. r. 2000/01 sa akurát externé štúdium nerealizovalo.

V ak. r. 2001/02 to boli podobné ponuky štúdia. Na FF PU v Prešove sa mohlo študovať archívniectvo v týchto troch podobách, a to ako Archívniectvo a PVH neučiteľské, jednodoborové štúdium (5-ročné) – predmetom štátnej skúšky bolo archívniectvo; Archívniectvo a PVH v kombinácii (bez bližšieho špecifikovania možností) ako dvojodborové štúdium (5-ročné) – predmetom štátnej skúšky bolo archívniectvo. Študijný program pre ak. r. 2001/02 v externom magisterskom štúdiu však uvádzal možnosti dve, a to: Archívniectvo a PVH – neučiteľské (5-ročné štúdium) – štátna skúška z archívniectva; odbor Archívniectvo a PVH (prítom bol pod odborom uvedený aj iný, a to dejepis, resp. história), pričom šlo takisto o 5-ročné štúdium – predmetmi štátnej skúšky boli archívniectvo aj PVH.⁵⁴

52 Napríklad ponuka k ak. r. 1998/99 (alebo aj k ak. r. 1999/2000), keď šlo o dvojodborové neučiteľské štúdium – archívniectvo, denné (Mgr.), ďalej v rámci štúdia popri zamestnaní ako jednodoborové štúdium neučiteľské – archívniectvo.

53 *Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta v Prešove Študijný program 2000–2001*, s. 172–178.

54 *Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta v Prešove Študijný program 2001–2002*. Prešov: Tlač Grafotlač Prešov, 2001, s. 113–117, 232–235.

V poslednom roku aktívneho pôsobenia prof. F. Uličného, v ak. r. 2002/03, Archívnickvo a PVH tvorilo denné štúdium: a) Archívnickvo a pomocné vedy historické (5-ročné štúdium) – štátna skúška uvádzaná z oboch disciplín, archívnickvo a PVH; b) denné štúdium archívnickva v *kombinácii s jazykom* (latinským alebo nemeckým, 5-ročné štúdium)⁵⁵ – štátna skúška na odbore rovnako z dvoch disciplín, a to archívnickvo a PVH, kým druhý odbor bol zohľadňovaný autonómne a mal preto predmety svojej štátnej skúšky evidované samostatne; c) Archívnickvo a PVH v *kombinácii s dejepisom* (5-ročné štúdium) – štátna skúška z vyššie uvedených disciplín, ale aj zo slovenských a všeobecných dejín; d) doložené je ešte Archívnickvo a PVH *popri zamestnaní*, t. j. ako externé magisterské štúdium (5-ročné štúdium) – štátna skúška z dvoch disciplín, archívnickvo a PVH.⁵⁶ Ako vidno, stále možno sledovať menšie zmeny v ponuke aj realizácii.

Pre dokreslenie obrazu predstavíme ako vyzeralo jednodborové štúdium archívnickva v dennej forme a ako v externej forme v ak. r. 2002/03.⁵⁷ Pritom metodika pre uvádzanie disciplín cez študijné plány bola rovnaká (3 tematické celky, prednášky a semináre), no pri disciplínach bude uvedená aj časová dotácia pre externistov.

Archívnickvo a PVH – jednodborové, denné magisterské štúdium k ak. r. 2002/03:

1. ročník:

- **dejepis:** Úvod do štúdia dejepisu s historickým proseminárom (ZS 1/1z, LS 0/1zs); Slovenské dejiny do r. 1526 (LS 2/1z, celkovo 2 semestre);
- **archívnickvo:** Úvod do štúdia archívnickva. Náuka o prameňoch (ZS 1/1z, LS 0/2zs); Paleografia, epigrafika, kodikológia (ZS 1/2z, LS 2/1zs); Chronológia (ZS 1/1zs); Historická geografia (LS 1/1zs);

.....
55 Napr. latinský jazyk a literatúra: predmety štátnej skúšky boli písomná skúška – latinský jazyk; ústna skúška – rímska literatúra. Nemecký jazyk a literatúra: predmety štátnej skúšky boli nemecký jazyk, nemecká literatúra; predstavovali študijný učiteľský odbor (učiteľstvo všeobecno-vzdelávacích predmetov) v kombinácii. *Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta v Prešove Študijný program 2002–2003*. Prešov: Tlač Grafotlač Prešov, 2002, s. 222–224.

56 *Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta v Prešove Študijný program 2002–2003*, s. 126–131, 250–253.

57 *Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta v Prešove Študijný program 2002–2003*, s. 126–131, 250–251.

- **jazyky a iné:** Jazyk latinský (ZS 2/2z, LS 2/2zs, celkovo 4 semestre); Jazyk nemecký (ZS 0/3z, LS 0/3z, celkovo 3 semestre); Stredoveká slovenčina a čeština (ZS 1/1z).

Počet hodín týždennej výučby bol v ZS 7 (prednáška) / 11 (seminár), počet skúšok 1; v LS 7/11, počet skúšok 5.

2. ročník:

- **dejepis:** Slovenské dejiny do r. 1526 (ZS 1/1zs); Dejiny stredoveku (ZS 1/1z, LS 1/1zs); Slovenské dejiny 1526 – 1780 (LS 1/1zs); Historiografia (LS 1/1z);
- **archívniectvo:** Paleografický seminár (ZS 0/2z, LS 0/2z); Sfragistika, heraldika, genealógia (ZS 1/2z, LS 1/2zs); Výberová prednáška a seminár z PVH (ZS 1/1z, LS 1/1z, celkovo 7 semestrov);
- **jazyky a iné:** Jazyk latinský (ZS 1/2z, LS 1/2zs); Jazyk nemecký (ZS 0/3zs); Jazyk maďarský (ZS 1/2z, LS 0/2z, celkovo 4 semestre); Stredoveká nemčina (LS 1/1z, celkovo 3 semestre); Odborná exkurzia (1 týždeň/z).

Počet hodín výučby bol v ZS 6/14, počet skúšok 2; v LS 7/13, počet skúšok 4.

3. ročník:

- **dejepis:** Historiografia (ZS 1/1zs); Slovenské dejiny 1780 – 1918 (ZS 1/1z, LS 1/1zs); Dejiny novoveku (ZS 1/1z, LS 1/1zs);
- **archívniectvo:** Výberová prednáška a seminár z PVH (ZS 1/1zs, LS 0/2z); Dejiny správy (ZS 1/2z, LS 1/2z, celková dotácia 3 semestre); Diplomatika (ZS 2/1z, LS 1/2z, dotácia 4 semestre); Historická demografia (LS 1/1zs);
- **jazyky a iné:** Jazyk maďarský (ZS 0/2z, LS 0/2zs); Stredoveká nemčina (ZS 1/1z, LS 1/1zs); Stredoveká latinčina (LS 1/1z, celkovo 3 semestre); Odborná exkurzia (1 týždeň/z); Odborná prax (LS 1 týždeň/z).

Počet hodín výučby bol v ZS 9/11, počet skúšok 2; v LS 6/14, počet skúšok 5.

4. ročník:

- **dejepis:** Slovenské a československé dejiny po r. 1918 (ZS 1/1z, LS 1/1zs); Najnovšie dejiny po r. 1918 (ZS 1/1z, LS 1/1zs);
- **archívniectvo:** Výberová prednáška a seminár z PVH (ZS 1/1zs, LS 1/2z); Dejiny správy (ZS 1/2zs); Diplomatika (ZS 1/2z, LS 1/2zs); Numizmatika, metrológia (ZS 1/1z, LS 1/2zs); Archívniectvo (ZS 2/2z, LS 2/3zs, celkovo 3 semestre); Historická štatistika (LS 0/2z);
- **jazyky a iné:** Stredoveká latinčina (ZA 0/2z, LS 0/2sz); Odborná prax (LS

4 týždne/z); Diplomový seminár (ZS z, LS z⁵⁸, celkovo 3 semestre).
Počet hodín výučby v ZS 8/12, počet skúšok 3; v LS 7/13, počet skúšok 5.

5. ročník:

- **dejepis:** žiadna disciplína;
- **archívniectvo:** Výberová prednáška a seminár z PVH (ZS 2/3zs), Archívniectvo (ZS 2/2zs);
- **jazyky a iné:** Odborná prax (ZS 6 týždňov/z); Diplomový seminár (ZS_Z).
Počet hodín výučby bol v ZS 4/5, počet skúšok 2; v LS sa výučba nerealizovala, až na Diplomový seminár formou konzultácií. Zvýšená pozornosť sa venovala výučbe PVH, ktoré boli rozložené v 4 ročníkoch (celkovo v 7 semestroch). Predmety štátnej skúšky boli dva, a to archívniectvo a PVH.

Kvôli praxi a uplatneniu sa na trhu práce bolo pre študenta výhodnejšie vyštudovať archívniectvo v kombinácii, napríklad s dejepisom, pričom týždenná dotácia výučby bola len o trochu odlišná (1. roč.: ZS 8/10, LS 7/12; 2. roč.: ZS 6/13, LS 7/13; 3. roč.: ZS 8/12, LS 7/13; 4. roč.: ZS 8/12, LS 8/11; 5. roč.: ZS 5/4, LS 0/0). Dokonca ani počet skúšok nebol veľmi rozdielny (1. roč.: 2 a 5; 2. roč.: 3 a 4; 3. roč.: 1 a 5; 4. roč.: 3 a 5; 5. roč.: 3 a 0). No štátnu skúšku mal absolvent z archívniectva, PVH, slovenských dejín a všeobecných dejín. Štúdium bolo variabilnejšie vďaka ponuke výberových prednášok i seminárov (počas 5 semestrov), ktoré si študenti volili podľa aktuálnej ponuky katedry, alebo seminárov z PVH (počas 6 semestrov) a Historických seminárov (počas 6 semestrov), ktoré sa realizovali formou konzultácií u jednotlivých učiteľov katedry v rozsahu 1 hod. týždenne.⁵⁹

Študijný odbor Archívniectvo a PVH v podobe externého magisterského štúdia sa študoval 5 rokov. Vyučovanie sa napríklad v tom čase realizovalo v piatky. K ak. r. 2002/03 pozostávalo z týchto disciplín a rozsahu:

1. ročník:

- **dejepis:** Úvod do štúdia dejepisu s historickým proseminárom⁶⁰ (ZS

.....

58 Bez dotácie. Realizuje sa formou konzultácií u jednotlivých učiteľov katedry v 7. – 9. seminári so zápočtom na konci každého semestra.

59 *Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta v Prešove Študijný program 2002–2003*, s. 128–129.

60 T. j. nie Úvod do štúdia archívniectva a náuku o prameňoch.

15zs⁶¹); Dejiny staroveku (LS 10zs); Slovenské dejiny do r. 1526 (LS 20z, celkovo 2 semestre);

- **archívniectvo:** Paleografia, epigrafika, kodikológia (ZS 20z, LS 20zs); Chronológia (ZS 20zs);
- **jazyky a iné:** Jazyk latinský (ZS 15z, LS 15z, celkovo 4 semestre); Jazyk nemecký (ZS 15z, LS 15z, celkovo 4 semestre).

Počet hodín výučby v ZS 100 a rovnako aj v LS, počet skúšok v ZS 2 a v LS 3.

2. ročník:

- **dejepis:** Slovenské dejiny do r. 1526 (ZS 20zs); Dejiny stredoveku (ZS 10z, LS 10zs); Slovenské dejiny 1526 – 1780 (LS 10zs); Historiografia (LS 15z);
- **archívniectvo:** Paleografický seminár (ZS 5z, LS 10z); Sfragistika, heraldika, genealógia (ZS 20z, LS 20zs); Numizmatika, metrológia (ZS 15zs);
- **jazyky a iné:** Jazyk latinský (ZS 15z, LS 20zs); Jazyk nemecký (ZS 15zs, LS 5zs).

Počet hodín výučby v ZS 100, rovnako 100 v LS, počet skúšok v ZS 2 a v LS 5.

3. ročník:

- **dejepis:** Historiografia (ZS 10zs); Slovenské dejiny 1780 – 1918 (ZS 10z, LS 10zs); Dejiny novoveku (ZS 10z, LS 10zs);
- **archívniectvo:** Dejiny správy (ZS 15z, LS 25z, celková dotácia 3 semestre); Diplomatika (ZS 20z, LS 20z, dotácia 4 semestre);
- **jazyky a iné:** Jazyk maďarský (ZS 10z, LS 10zs); Stredoveká nemčina (ZS 10z, LS 10zs); Stredoveká latinčina (ZS 15z, LS 15zs); Odborná prax (LS 5 dní/z).

Počet hodín výučby v ZS aj LS po 100, počet skúšok v ZS 1 a v LS 5.

4. ročník:

- **dejepis:** Slovenské a československé dejiny po 1918 (ZS 15z, LS 15zs); Najnovšie dejiny po r. 1918 (ZS 10z, LS 15zs);
- **archívniectvo:** Dejiny správy (ZS 20zs); Diplomatika (ZS 20z, LS 20zs); Archívniectvo (ZS 20z, 20zs, celkovo 3 semestre); Historická demografia (LS 15z); Historická štatistika I. (LS 15z); navyše pre potreby praxe bol zaradený i predmet Odborná archívna technika (ZS 15zs);

.....
61 Počet vyučovacích hodín je v prípade tohto študijného odboru uvedený súhrnne za celý semester.

- **jazyky a iné:** Odborná prax (ZS + LS 4 týždne/z); Diplomový seminár (ZS z, LS z,⁶² celkovo 3 semestre).

Počet hodín výučby v ZS aj LS po 100, počet skúšok v ZS 2 a v LS 4.

5. ročník:

- **dejepis:** žiadna disciplína;
- **archívniectvo:** Výberová prednáška a seminár z PVH (ZS 20zs), Archívniectvo (ZS 20zs); Historická štatistika II. (ZS 10z);
- **jazyky a iné:** Odborná prax (ZS + LS 6 týždňov/z); Diplomový seminár (ZS z).

Počet hodín výučby v ZS 50, v LS 0, počet skúšok v ZS 2 a v LS 0, t. j. v LS posledného 5. ročníka sa výučba nerealizovala, študenti absolvovali len archívnu prax.

Študenti externého štúdia archívniectva (na rozdiel od denného štúdia) absolvovali okrem archívárskych predmetov aj výučbu dejín – slovenských i svetových. Dbalo sa aj na jazykovú prípravu (latinský a nemecký jazyk, vrátane ich stredovekých foriem, ako aj maďarský jazyk⁶³) a základy PVH.⁶⁴ Predmetmi štátnej skúšky boli riadne dve disciplíny, a to archívniectvo a PVH.

Profil absolventa archívniectva a PVH (denného aj externého štúdia) sa k ak. r. 2002/03 výrazne nezmenil. Bol definovaný stroho v znení: „*Absolvent neučiteľského štúdia (archívniectvo) nachádza uplatnenie v archívoch, múzeách a aj v iných vedeckých, kultúrnych a spoločenských inštitúciách,*“ čo v podstate platí dodnes. Okrem archívov (hlavne štátnych archívov) a registratúr nachádzame absolventov na univerzitných pracoviskách, najmä v pamäťových a fondových inštitúciách na Slovensku i v cudzine tak, ako to umožňoval a umožňuje trh práce.

Výučba a veda

Ako pedagóg prednášal F. Uličný od roku 1961 na Katedre dejín FF v Prešove UPJŠ v Košiciach pomocné vedy historické, všeobecné i české a slovenské

.....

62 Bez dotácie. Realizuje sa formou konzultácií u jednotlivých učiteľov katedry od 7. – 9. seminára so zápočtom na konci každého semestra.

63 Z jazykov sa vypustil predmet Stredoveká slovenčina a čeština.

64 Vypustil sa predmet Historická geografia.

dejiny v stredoveku.⁶⁵ Rovnako ako jubilujúci profesor i my považujeme za vrchol jeho pedagogickej činnosti v odbore archívniectvo založenie odboru a vysokoškolského štúdia archívniectva na FF v Prešove (1991).⁶⁶ Bol aj garantom odboru. V kontexte realizovania študijného odboru archívniectvo v Prešove F. Uličný pôsobil ako profesor vo vednom odbore slovenské dejiny (v tom čase č. odboru 71-02-9), venoval sa dejinám Slovenska v stredoveku (t. j. do r. 1526), z PVH prednášal diplomatiku.⁶⁷ Podľa jeho vlastných slov z roku 1999 prednášal a viedol semináre z disciplín pomocných vied historických a archívniectva. Z vlastnej skúsenosti vieme, že študentov viedol k práci s archívnymi prameňmi v duchu hesla *ad fontes*, k ich analýze a kritike, na seminároch boli podnetné práce s konkrétnymi textovými ukážkami, prameňmi, edíciami prameňov, diskusie na vybrané témy, overovanie použitých zdrojov, vnímanie kontextu a obhájenie interpretácie. Našou povinnosťou bolo poznať nielen staršiu a relevantnú sekundárnu literatúru, ale mať preštudovanú aj aktuálnu spisbu, naučiť sa pracovať samostatne, problematické otázky osobne ústne konzultovať a niesť zodpovednosť za písomný obsah svojich textov, a to najmä záverečných kvalifikačných prác (ktoré boli ním čítané až vo finálnej podobe). Napriek množstvu pracovných povinností sa študentom vždy venoval, výučbu nezanedbával, bol dochvilný. Na skúškach vyžadoval adekvátnu prípravu, pričom bol objektívny.

Pre doplnenie obrazu možno uviesť, že ku koncu pôsobenia v Prešove v ak. r. 2001/02 a 2002/03 prof. F. Uličný na odbore zabezpečoval stále hlavne slovenské dejiny do roku 1526 (pre všetky odbory). PhDr. F. Uličný vyučoval PVH, sfragistiku, realizoval exkurzie, koordinoval odborné praxe. Mgr. K. Fábrová zabezpečovala napríklad semináre zo slovenských dejín do roku 1526, dejiny správy a úvod do štúdia archívniectva. Z relevantných disciplín

.....

65 BODNÁROVÁ, Miloslava – ŠUTAJ, Štefan. Ferdinand Uličný – osemdesiatročný. In: DOMENOVÁ, Marcela – MAGDOŠKO, Drahošlav (eds.). *Poznávanie dejín Slovenska: pramene, metódy a poznatky*. Prešov: UNIVERSUM-EU; Univerzita P. J. Šafárika, Filozofická fakulta, Katedra histórie, 2015, s. 9.

66 ULIČNÝ, Ferdinand. Moje vzťahy k archívniectvu a dejinám Slovenska. In: DOMENOVÁ, Marcela – MAGDOŠKO, Drahošlav (eds.). *Poznávanie dejín Slovenska: pramene, metódy a poznatky*. Prešov: UNIVERSUM-EU; Univerzita P. J. Šafárika, Filozofická fakulta, Katedra histórie, 2015, s. 14.

67 Podobne nielen archívne záznamy, ale aj spomienky: ULIČNÝ, *Moje vzťahy k archívniectvu a dejinám Slovenska*, s. 16.

Mgr. M. Chmelík viedol metrológiu, numizmatiku, chronológiu a semináre zo slovenských dejín do roku 1526.

F. Uličný bol aj školiteľom viacerých diplomových prác. Ako ukážku možno uviesť absolventov, ktorí patrili medzi tých prvých (pozri Prílohu 2).⁶⁸

Vedeckovýskumnú činnosť prof. F. Uličný zameriaval na reformáciu na východnom Slovensku a na začiatok a vývin diplomatickej produkcie slobodných kráľovských miest na východnom Slovensku do roku 1526.⁶⁹ Problematika reformácie bola riešená v rámci výskumného projektu, realizovaného na PU v rokoch 1993 – 1996, pod názvom Dejiny reformácie na východnom Slovensku, pričom F. Uličný bol i vedúcim projektu.⁷⁰ Výsledkom sa stali parciálne výstupy, no známy je najmä zborník *Reformácia na východnom Slovensku v 16. až 18. storočí z roku 1998* (v rámci edície Acta Collegii Evangelici Prešovensis II.).⁷¹

Publikačne činný bol F. Uličný od rokov 1956 – 1957.⁷² V istom období (ako v 70. rokoch 20. storočia), po odchode z FF v Prešove, sa nemohli jeho práce publikovať.⁷³ Mapovaniu jeho publikačných a edičných výstupov sa venovalo už niekoľko bádateľov, čo bolo spojené najmä so životným jubileom osobnosti alebo v rámci personálnej bibliografie (M. Socha 2004, F. Uličný ml. 2011), pričom databáza jeho výstupov sa ďalej buduje.⁷⁴ Vedeckovýskumnú činnosť v čase pôsobenia v Prešove nájdeme zhodnotenú alebo skôr sprehľadnenú aj zo strany prešovského pracoviska, na ktorom pôsobil, keďže okrem vyučovania takisto aktívne bádala a publikoval (na webstránke Univerzitnej knižnice PU v Prešove).⁷⁵ Zoznam (databáza) nie je síce dlhý, no

68 Zoznam diplomových prác pre dané obdobie zostavili: VASIĽOVÁ, Darina – CHMELÍK, Martin. *Diplomové práce študentov archívniectva na Katedre dejín a archívniectva Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove (do roku 1997 Filozofickej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach) v rokoch 1996 – 2003*. Prešov: Prešovská univerzita, 2004.

69 ULIČNÝ, *Katedra slovenských dejín a archívniectva*, s. 199.

70 ULIČNÝ, *Katedra slovenských dejín a archívniectva*, s. 201.

71 ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Reformácia na východnom Slovensku v 16. až 18. storočí*. Prešov: Biskupský úrad Východného dištriktu ECAV, 1998.

72 SOCHA, *Ferdinand Uličný: personálna bibliografia*, s. 6, 18. Celkový prehľad publikačných výstupov do r. 2002 dostupný na s. 9–70.

73 BODNÁROVÁ – ŠUTAJ, *Ferdinand Uličný – osemdesiatročný*, s. 9.

74 Viď aj tento zborník z konferencie (do roku 2023).

75 Príkladom je databáza publikačnej činnosti zamestnancov. Pozri napr. 22 záznamov online: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/epc/autor/Uli%C4%8Dn%C3%BD+Ferdinand+%28ID-001788%29>. Citované 30. 6. 2023.

obsahuje tie najznámejšie a dodnes neprekonané práce. Je všeobecne známe, že v čase pôsobenia na katedre sa zamerával na výskum dejín Slovenska v stredoveku, dejín miest a vývoj osídlenia, resp. sídliskový obraz na území Šarišskej (1990), Užskej (1995), Zemplínskej (2001) a Liptovskej župy (zborník Liptov 1982 – 1987), čo sa odrazilo aj v monografických výstupoch. Podobne participoval na vzniku viacerých monografií miest a obcí ako autor, spoluautor i zostavovateľ: Giraltovce, Vranov nad Topľou (1992), Sol', Sečovce (1997), Tulčík (1998), Dvorianky (2000), Moravany (2002). Ťažisko jeho vedeckého záujmu teda predstavovalo osídlenie Slovenska, dejiny miest, mestiečiek a obcí s dôrazom na etnické, demografické i konfesijné pomery, spracoval hlavne staršie obdobie ich vývoja. Parciálne výstupy sa viazali aj na politické, hospodárske, vojenské i konfesijné dejiny. Niektoré z nich viedli od čiastkových k syntetickým prácam. Okrem toho sa zamerával na vývin verejnej správy a na problematiku dejín reformácie na východnom Slovensku. Dôležitú úlohu zohrávali i pomocné vedy historické, najmä diplomatika (resp. diplomaticko-historická kritika stredovekých písomností, listín), chronológia (zavedenie gregoriánskeho kalendára na Slovensku) a v rámci archívnictva sa zamerával aj na sprístupňovanie archívnych dokumentov.⁷⁶ Výsledky výskumu publikoval priebežne vo viacerých periodikách (Slovenská archivistika, Historické štúdie, Historický časopis, Vojenská história a i.) a ako vieme, dodnes je bádateľsky a publikačne činný.

Okrem garantovania odboru na magisterskom stupni štúdia bola súčasťou vzdelávacej i vedeckovýskumnej činnosti Katedry slovenských dejín a archívnictva príprava doktorandov v odbore slovenské dejiny (PhD.), kde bol prof. F. Uličný aj garantom. Katedra bola školiacim pracoviskom na udelenie titulu PhDr. (rigorózne konanie) v odbore slovenské dejiny (garanti F. Uličný, M. Otčenáš, P. Švorc).⁷⁷

Pokračovanie

Ako každé pracovisko, tak aj to prešovské stratilo odchodom kolegov, najmä v kontexte dôchodkového veku, v osobe prof. F. Uličného kolegu, výborného pedagóga, ktorého si všetci študenti nesmierne vážili (2003). Prof. F. Uličný

.....
76 K r. 2006: *Prof. PhDr. Ferdinand ULIČNÝ, DrSc.* Prešov: Inštitút histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity, 2006. Dostupné online: https://www.ff.unipo.sk/ih/pracovisko/osobnosti/ulicny_os.html. Citované 30. 6. 2023.

77 ULIČNÝ, *Katedra slovenských dejín a archívnictva*, s. 202.

našiel uplatnenie ako vysokoškolský pedagóg na UPJŠ v Košiciach (2008 – 2013), kde externe prednášal slovenské stredoveké dejiny na Katedre histórie FF UPJŠ v Košiciach a zapojil sa aj do formovania tejto katedry.⁷⁸

Prešovské pracovisko prešlo zmenami⁷⁹ už v čase jeho pôsobenia (Príloha 1). V roku 2005 šlo o integračné procesy na PU v Prešove. Došlo k zlúčeniu nielen dvoch vyššie uvedených katedier, ale i Katedry dejín Pedagogickej fakulty FF PU, čím vznikol novovytvorený Inštitút histórie (ďalej IH) FF PU v Prešove na čele s riaditeľom.⁸⁰ Inštitút pozostával prvotne z piatich katedier (2005),⁸¹ neskôr zo štyroch (od 2012),⁸² čo je stav aktuálny do súčasnosti. Katedra, po novom ako Katedra archívnickva a pomocných vied historických IH FF PU v Prešove, mala svoje pokračovanie a jej vedúcim sa stal prof. PhDr. Peter Švorc, CSc. (2003 – 2005). Následne bol funkciou poverený PhDr. Ferdinand Uličný (2005 – 2007), po ňom Mgr. Karin Fábrová, PhD. (2007 – 2009) a Marcela Domenová (2009 –). Katedra archívnickva a pomocných vied historických IH FF PU v Prešove pôsobí dodnes.⁸³ Prešla viacerými personálnymi zmenami. Po prof. F. Uličnom zaujala nenahraditeľné miesto doc. PhDr. Miloslava Bodnárová, CSc.⁸⁴ Dnes má katedra iné personálne zloženie ako

78 ŽAŽOVÁ, *Biografický slovník slovenských archivárov*, s. 852.

79 Napr. v ak. r. 2002/03 na katedre pôsobili dve oddelenia: a) Oddelenie archívnickva a PVH, vedúci F. Uličný ml. (so zameraním na základné a špecifické otázky PVH, mestskú diplomatiku, správu miest a obcí, sfragistiku/heraldiku na Slovensku, metodologický a numizmatický vývoj na východnom Slovensku); b) Oddelenie etnológie, regionálnych a cirkevných dejín, vedúci J. Adam, kde pôsobil i vedecký pracovník Mgr. Alexander Muška.

80 Inštitút histórie. In: *Prešovská univerzita v Prešove (1997 – 2017): Pamätnica k 20. výročiu vzniku univerzity*. Prešov: PU, 2017, s. 100. Riaditelia inštitútu: doc. PhDr. Ján Mojdis, CSc. (2005 – 2009), doc. PhDr. Ľubica Harbulová, CSc. (2009 – 2/2018), doc. Patrik Derfiňák (3/2018 – 8/2023), poverená riaditeľka doc. Mgr. Marcela Domenová, PhD. (9/2022 – 2/2023), poverená riaditeľka doc. Mgr. Annamária Kónyová, PhD. (3/2023 – 8/2023) a riadna riaditeľka od 9/2023.

81 Katedra archívnickva a pomocných vied historických; katedra najstarších dejín a dejín religij; katedra stredovekých a ranonovovekých dejín; katedra novovekých a najnovších všeobecných dejín; katedra novovekých a najnovších slovenských dejín.

82 Katedra archívnickva a pomocných vied historických; katedra najstarších, stredovekých a ranonovovekých dejín; katedra novovekých a najnovších všeobecných dejín; katedra novovekých a najnovších slovenských dejín. Bližšie: *Prešovská univerzita v Prešove (1997 – 2012)*, s. 56.

83 Informácie o činnosti katedry a o štúdiu sú dostupné aj v rámci výročných správ na IH, príp. na stránkach Slovenskej archivistiky.

84 DOMENOVÁ, Marcela. Stav a perspektívy štúdia archívnickva na FF PU v Prešove. In:

kedysi, pôsobia na nej archivárky a absolventi histórie s praxou v odbore (štátny archív, súkromný archív). Aktuálne má prešovské pracovisko akreditovaný študijný program historické vedy, študijný odbor archívniectvo v bakalárskom a magisterskom stupni štúdia. Garantom tohto štúdia je prof. PhDr. Peter Švorc, CSc.⁸⁵

Záujem o štúdium takého špecifického odboru na pôde FF PU v Prešove stále pretrváva, no badať kvantitatívny pokles záujemcov/študentov, prípadne sa štúdium javí študentom ako náročné (napr. pre negymnazistov). Ako každé iné štúdium si vyžaduje zanietenosť a zmysel pre to, čo sa študenti odhodlali študovať. Pracovisko dbá ako kedysi, tak aj dnes, na prípravu klasického archivára pre prostredie archívov a registratúr. Na druhej strane práca s historickými prameňmi, exkurzy a výberové predmety z pomocných vied historických sú podnetné a zaujímavé aj pre študentov iných odborov, najmä historikov, takže katedra paušálne zabezpečuje ich výučbu i mimo študijného odboru archívniectvo na Inštitúte histórie.

O činnosti Katedry archívniectva a pomocných vied historických IH FF PU v Prešove pre ten-ktorý akademický rok či obdobie informovali jednotliví vedúci katedry aj na stránkach Slovenskej archivistiky.

.....
RAGAČOVÁ, Júlia (ed.). *Archívy po roku 1989: víťazstvá a prehry*. Bratislava: Spoločnosť slovenských archivárov, 2011, s. 57–72; DOMENOVÁ, *História odboru a Katedry archívniectva a pomocných vied historických*, s.185–193.

85 Ďalšími garantmi sú Marcela Domenová, Nadežda Jurčisinová, Peter Koval' a Miloslava Bodnárova, ktorú od septembra 2023 vystriedala Monika Bizoňová.

Príloha 1: Personálne zloženie Katedry dejín a archívniectva (*1991/92) FF UPJŠ v Prešove – Katedry dejín a archívniectva FF PU v Prešove (*1997/98) – Katedry slovenských dejín a archívniectva FF PU v Prešove (*2002/03)⁸⁶

Vedúci katedry:

- Michal Otčenáš: 1991/92 – 1996/97
- Ferdinand Uličný: 1997/98 – 2000/01
- Peter Švorc: 2001/02 – 2002/03

Tajomníci katedry:

- Peter Švorc: 1991/92 – 1992/93 (tajomník pre vedeckovýskumnú činnosť)
- Libuša Franková: 1991/92 – 1992/93 (tajomníčka pre pedagogickú činnosť), 1993/94 – 2002/03
- Ľubica Harbuľová: 1997/98

Profesori:

- Michal Danilák: 1991/92 – 1997/98
- Ferdinand Uličný: 1994/95 – 2002/03 (vedný odbor 71-02-0 slovenské dejiny)

Docenti:

- Gejza Kočíš: 1991/92, 1992/93
- Andrej Kovač: 1991/92 – 1994/95
- Ferdinand Uličný: 1991/92 – 1993/94
- Michal Otčenáš: 1996/97 – 2002/03
- Peter Švorc: 1998/99 – 2002/03

Odborní asistenti:

- Ján Adam: 1993/94 – 2002/03⁸⁷
- Miroslava Bodnárová: 1991/92 – 1992/93

.....
86 Informácie prevzaté zo študijných programov na FF PU v Prešove. Mená pedagógov sú radené podľa príchodu a pôsobenia na katedre. Niektoré mená sa vyskytnú aj na viacerých pozíciách, a to podľa funkčného zaradenia. Ostatní pracovníci, resp. administratívno-hospodárske pracovníčky katedry: Eva Palenčárová (následne Molčanová), Mária Tobiašová (následne Palenčárová), Alexandra Cibáková.

87 Doložený aj ako externý doktorand.

- Karin Fábrová: 1998/99 – 2002/03
- Libuša Franková: 1991/92 – 2002/03
- Ľubica Harbulová: 1991/92 – 1997/98
- Martin Chmelík: 1998/99 – 2002/03
- Peter Kónya: 1993/94 – 1997/98
- Ján Mojdis: 1991/92 – 1997/98
- Michal Otčenáš: 1991/92 – 1995/96
- Peter Švorc: 1991/92 – 1997/98
- Ferdinand Uličný ml.: 1991/92 – 2002/03
- Angelina Uramová: 1991/92 – 1993/94
- Darina Vasil'ová: 1991/92 – 2002/03
- Marián Vizdal: 1991/92 – 1997/98

Asistenti:

- Peter Kónya: 1991/92 – 1992/93
- Miroslav Ivan: 1995/96 – 1997/98
- Karin Fábrová: od 1997/98 (v externej forme štúdia)
- Martin Chmelík: od 1997/98 (v externej forme štúdia)

Vedecský pracovník:

- Alexander Mušinka: 2002/03

Interní ašpiranti/interní doktorandi:

- Milan Belej: 1991/92, 1992/93
- Marek Havrila: 2000/01 – 2002/03, od 2003/04 (PhDr.) vedecský pracovník
- Martin Lipka: 2000/01 – 2002/03, od 2003/04 (PhDr.) vedecský pracovník
- Peter Koval': 2001/02 – 2002/03⁸⁸

Zahraničný lektor:

- doc. PhDr. Zsold Szentesi: 1997/98 – 2000/01
- PhDr. László Sturm: 2001/02 – 2002/03

Dokumentátorka:

- Zuzana Černická: 1996/97

.....
88 Pôsobí na PU naďalej. V r. 2005 – 2006 výskumný pracovník s účasťou na vzdelávacej činnosti, v r. 2006 – 2022 odborný asistent, od r. 2022 docent.

Príloha 2: Diplomové práce študentov archívnictva za roky 1996 – 2003, školiteľ prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc.

1996

- Fábrová, Karin: Najstaršie dejiny Kežmarku
- Feriančíková, Adriana: Inventár archívu Slovenské Pravno
- Gadžinová, Alena: Najstaršie písomné pramene a dejiny Michaloviec
- Chmelík, Martin: Najstaršie dejiny Zvolena
- Koložváriová, Diana: Cechy v Košiciach, Sabinove a ich pečate
- Luptovcová, Jana: Inventár kníh Fondu Magistrát Sabinov I.
- Štubňová, Zuzana: Inventár kníh Fondu Magistrát Sabinov II.
- Tkáčová, Monika: Dejiny Humenného do začiatku 16. storočia

1998

- Belasová, Simona: Pečate a pečatidlá prešovských cechov
- Lubiščáková, Dagmar: Filigrány v Šariši v 15. – 17. storočí
- Mihoková, Margaréta: Počiatky obchodu s vínom v Bardejove v 15. storočí
- Muzeláková, Marta: Privilegiálne listiny mesta Bardejov v rokoch 1320 – 1453
- Rímsky, Marek: Natalita a mortalita obyvateľov Košíc v 2. polovici 18. storočia
- Stahovcová, Angela: Úmrtnosť na cholera v roku 1831 v strednom Šariši
- Vráblová, Antónia: Hradisko. Diplomatický rozbor písomností

2000

- Ortutová, Monika: Prešovská mestská rada 1546 – 1554⁸⁹
- Uličná, Jana: Etnický a sociálny pôvod, vzdelanostná úroveň evanjelických kazateľov v rokoch 1614 – 1627
- Veselý, Matúš: Z dejín pivovarníctva v Bardejove

2001

- Bahledová, Katarína: Novohradská šľachta v 13. a do polovice 14. storočia
- Domenová, Marcela: Prešovské testamenty z rokov 1245 – 1526
- Szeghy, Andrej: Vizitácie zemplínskeho seniora evanjelickej reformovanej

.....
89 Obhájená v r. 2003 ako Prešovská účtovná kniha 1545 – 1554 (školiteľ PhDr. Ferdinand Uličný).

cirkvi Istvána Csulyaka z rokov 1629 a 1641, 1643

- Uhrin, Dušan: Prešovská mestská kniha 1424 – 1509
- Vengrínová, Zuzana: Činnosť hodnoverného miesta Leles do roku 1526

2003

- Čovan, Miroslav: Košická farnosť v stredoveku
- Dopirák, Anton: Židia v okrese Prešov a ich zamestnanie v rokoch 1923 – 1942
- Fedorko, Peter: Vzťah štátu a cirkvi v okrese Svidník v rokoch 1968 – 1971
- Juško, Marián: Demografický vývoj Sniny v 18. a 19. storočí
- Kamenčíková, Katarína: Demografický a sídelný stav panstva Makovica okolo roku 1618
- Popielová, Katarína: Demografický vývoj v Lipanoch v 18. a 19. storočí
- Vavřínková, Tatiana: Cholera v Košiciach roku 1831

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Pramene v predarchívnej starostlivosti:

Registratúrne stredisko, Prešovská univerzita v Prešove, Osobný spis Ferdinand Uličný

Literatúra:

BODNÁROVÁ, Miloslava – ŠUTAJ, Štefan. Ferdinand Uličný – osemdesiatročný. In: DOMENOVÁ, Marcela, MAGDOŠKO, Drahoslav (eds.). *Poznávanie dejín Slovenska: pramene, metódy a poznatky*. Prešov: UNIVERSUM-EU; Univerzita P. J. Šafárika, Filozofická fakulta, Katedra histórie, 2015, s. 9–12.

DANILÁK, Michal. Katedra všeobecných dejín Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity. In: OTČENÁŠ, Michal (ed.). *Filozofická fakulta v Prešove /1959–1999/*. Prešov: FF PU v Prešove, 1999, s. 221–231.

DOMENOVÁ, Marcela. História odboru a Katedry archívniectva a pomocných vied historických na Inštitúte histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. In: ŽAZOVÁ, Henrieta a kol. (eds). *Biografický slovník slovenských archivárov*. Bratislava: SSA a Odbor archívov a registratúr MVSR, 2023, s. 177–193.

DOMENOVÁ, Marcela. Stav a perspektívy štúdia archívniectva na FF PU v Prešove. In: RAGAČOVÁ, Júlia (ed.). *Archívy po roku 1989: víťazstvá a prehry*. Bratislava: Spoločnosť slovenských archivárov, 2011, s. 57–72.

DOMENOVÁ, Marcela. Teaching of archival science at the University of Prešov in Prešov – current conditions, possibilities and perspectives. In: *Archivní časopis*, 2014, roč. 64, s. 122–130.

OTČENÁŠ, Michal. Univerzitný profesor PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc. In: SOCHA, Michal (ed.). *Ferdinand Uličný: personálna bibliografia*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2004, s. 4–8.

PELLOVÁ, Daniela – ULIČNÝ, Ferdinand ml. In: ŽAZOVÁ, Henrieta a kol. *Biografický slovník slovenských archivárov*. Bratislava: SSA a Odbor archívov a registratúr MVSR, 2023, s. 851–852.

PELLOVÁ, Daniela – DOMENOVÁ, Marcela. Uličný, Ferdinand ml. In: ŽAZOVÁ, Henrieta a kol. *Biografický slovník slovenských archivárov*. Bratislava: SSA a Odbor archívov a registratúr MVSR, 2023, s. 853.

Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta v Prešove Študijný program 2000–2001. Prešov: Grafotlač, [2000].

Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta v Prešove Študijný program

- 2001–2002. Prešov: Tlač Grafotlač Prešov, 2001.
- Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta v Prešove Študijný program 2002–2003. Prešov: Tlač Grafotlač Prešov, 2002.
- Prešovská univerzita v Prešove (1997 – 2012): Pamätnica k 15. výročiu vzniku univerzity. Prešov: PU, 2012.
- Prešovská univerzita v Prešove (1997 – 2017): Pamätnica k 20. výročiu vzniku univerzity. Prešov: PU, 2017.
- SOCHA, Michal (ed.). *Ferdinand Uličný: personálna bibliografia*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2004.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Moje vzťahy k archívnictvu a dejinám Slovenska. In: DOMENOVÁ, Marcela, MAGDOŠKO, Drahošlav (eds.). *Poznávanie dejín Slovenska: pramene, metódy a poznatky*. Prešov: UNIVERSUM-EU; Univerzita P. J. Šafárika, Filozofická fakulta, Katedra histórie, 2015, s. 13–17.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Katedra slovenských dejín a archívnictva Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity. In: OTČENÁŠ, Michal (ed.). *Filozofická fakulta v Prešove /1959 – 1999/*. Prešov: FF PU v Prešove, 1999, s. 195–205.
- UPJŠ v Košiciach, FF v Prešove. *Študijný program školský rok 1990/1991*. S. I.: S. t., [1990].
- UPJŠ v Košiciach, FF v Prešove. *Študijný program školský rok 1991/1992*. Prešov: Vytlačilo Edičné stredisko UPJŠ v Košiciach, [1991].
- UPJŠ v Košiciach, FF v Prešove. *Študijný program 1995/96*. Prešov: Podnik výpočtovej techniky Bratislava, a. s., divízia Prešov, [1995].
- UPJŠ v Košiciach. *FF. Študijný program 1996–97*. Prešov: Podnik výpočtovej techniky Bratislava, a. s., divízia Prešov, [1996].
- VASILOVÁ, Darina – CHMELÍK, Martin. *Diplomové práce študentov archívnictva na Katedre dejín a archívnictva Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove (do roku 1997 Filozofickej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach) v rokoch 1996 – 2003*. Prešov: Prešovská univerzita, 2004.

Internetové zdroje:

- DOMENOVÁ, Marcela. Vývoj študijného odboru a profil absolventa archívnictva na FF PU v Prešove. In: *Dejiny: internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2013, roč. 8, č. 1, s. 84–93. Dostupné online: <http://dejiny.unipo.sk/2013-DEJINY-1-2013/index.html>. Citované 30. 6. 2023.
- HARBUĽOVÁ, Ľubica. *Z dejín Inštitútu histórie FF PU v Prešove*. Dostupné online: <https://www.unipo.sk/filozoficka-fakulta/institut-y-fakulty/ih/zhistorieinstitutu>. Citované 29. 6. 2023.

Katalóg evidencie publikačnej činnosti PU do roku 2021. Dostupné online: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/epc/autor/Uli%C4%8Dn%C3%BD+Ferdinand+%28ID-001788%29>. Citované 30. 6. 2023.

Prof. PhDr. Ferdinand ULIČNÝ, DrSc. Prešov: Inštitút histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity, 2006. Dostupné online: https://www.ff.unipo.sk/ih/pracovisko/osobnosti/ulicny_os.html. Citované 30. 6. 2023.

Študijné programy. Dostupné online: <https://student.unipo.sk/maisportal/studijneProgramy.mais>. Citované 30. 6. 2023.

Katedra histórie FF UPJŠ v Košiciach: staré tradície – nové začiatky

Štefan Šutaj

DOI: <https://doi.org/10.33542/HAU-0292-3-5>

Department of History FF UPJŠ in Košice: Old Traditions – New Beginnings

The article is devoted to the establishment of the Department of History at the Faculty of Arts of Pavol Jozef Šafárik University in Košice in 2008. It summarizes the prerequisites for the successful activity of the Department, in terms of historical, personal, and institutional aspects. Based on analyzed documents and personal experience, it creates a picture of the events that led to the establishment of the Department and analyzes the problems that had to be solved for its successful integration into the structures of UPJŠ. Special attention is paid to the role of Ferdinand Uličný and Ladislav Tajták in the accreditation process and the formation of the department in its first years of existence.

Kľúčové slová: Katedra histórie Filozofickej fakulty Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Slovenské dejiny. Ferdinand Uličný.

Key words: Department of History, Faculty of Arts, Pavol Jozef Šafárik University in Košice. Slovak history. Ferdinand Uličný.

Na úvod, v súlade s témou článku, chcem vyjadriť potešenie, že súčasné vedenia Inštitútu histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove (ďalej IH FF PU) a Katedry histórie FF Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (ďalej KH FF UPJŠ) si ctia spoločné tradície a usporiadali konferenciu na počesť prof. PhDr. Ferdinanda Uličného, DrSc. Možno ako paralelu tohto vzťahu dvoch katedrií histórie na východnom Slovensku by som použil charakteristiku, ktorú som používal na definovanie vzťahov slovenských a maďarských dejín ako spoločne a vedľa seba existujúcich súčastí dejín.¹

Pokúsím sa v článku uviesť niekoľko faktov, aj osobných postrehov, v súvislosti so zakladaním Katedry histórie FF UPJŠ po roku 2008, ktorých spoločným menovateľom bude – Ferdinand Uličný a nielen on.

.....
1 Šutaj Štefan. Slovensko-maďarské historické paralely a konflikty (národné dejiny v stredoeurópskom kontexte) alebo o písaní spoločných slovensko-maďarských textov. In: *Kor/ridor*, 2014, roč.1, č. 2, s. 9–19.

Dňa 1. októbra 2008 bola konštituovaná Katedra histórie na FF UPJŠ v Košiciach. Významným povzbudením pre mňa, ako predkladateľa návrhu na jej založenie aj ďalších kolegov, ktorí sa v tom čase na tejto aktivite podieľali, bola podpora významnej osobnosti slovenskej historiografie Ferdinanda Uličného, ktorý sa podujal na prechodné obdobie pomôcť pri príprave historikov, prednáškami zo staršieho obdobia slovenských a všeobecných dejín. Zároveň bol ochotný participovať na príprave doktorandov pre uvedené obdobie na novej katedre. Už v úvode je potrebné napísať, že napriek už vtedy úctyhodnému veku (v čase pôsobenia na katedre mal 76 až 80 rokov) sa profesor Uličný podieľal na výučbe prednáškami v rámci svojej špecializácie a garantoval jednotky študijného programu, ktoré sa týkali stredovekých dejín.²

Pamäť ako faktor historického poznania

Aktéri historickej udalosti (pamätníci), a v našom prípade je takou historickou udalosťou už aj založenie Katedry histórie FF UPJŠ, vidia udalosť z miesta, na ktorom sa nachádzali a v rámci informácií, ktoré mali k dispozícii. Ľudská pamäť je navyše selektívna – vytláča udalosti a súvislosti, ktoré sú pre aktéra problematické alebo neprijateľné, či nepríjemné.³

Historik sa však snaží o komplexný problém pohľadu na historickú udalosť s posudzovaním všetkých súvislostí, ktoré zisťuje ďalším výskumom a bádáním. Tento proces, historická kritika, konfrontácia našich poznatkov s inou literatúrou a prameňmi robí z príbehu a historickej udalosti predmet vedeckého bádania. V tomto kontexte je potrebné vnímať aj pohľad na založenie KH FF UPJŠ v roku 2008 ako pohľad jedného aktéra na jednu, v našom prípade už historickú udalosť, ktorá však ešte nemôže byť dostatočne konfrontovaná s inými prameňmi a zdrojmi.

.....
2 Celý predkladaný zborník sa venuje okolnostiam činnosti a práci Ferdinanda Uličného, preto sa nebudem osobitne venovať jeho činnosti a dielu. Pripomeniem len, že už k jeho osemdesiatinám vyšiel zborník venovaný jeho práci s úvodným textom BODNÁROVÁ, Miloslava – ŠUTAJ, Štefan. Ferdinand Uličný – osemdesiatročný. In: DOMENOVÁ, Marcela – MAGDOŠKO, Drahoslav. *Poznávanie dejín Slovenska. Pramene, metódy a poznatky*. Prešov: UNIVERSUM-EU, 2015, s. 9–12.

3 LAVABRE, Marie-Claire. La "mémoire collective" entre sociologie de la mémoire et sociologie des souvenirs? In: HALSHS. *Science humaines et sociale*, 2016, s. 1–13. Dostupné online: <https://shs.hal.science/halshs-01337854>. Citované 5. 5. 2023.

Vytvorenie Katedry histórie FF UPJŠ v roku 2008 ako prirodzený proces

To, že sa Filozofická fakulta UPJŠ vytvorila na konci 50. rokov 20. storočia v Prešove a nie v Košiciach, malo svoje reálne, dobové dôvody. Novo sa tvoriaca univerzita bojovala v Košiciach s nedostatkom priestorov a vtedajšie administratívne členenie štátu, mechanizmus vytvárania druhej univerzity na Slovensku (a tiež politické tlaky), vytvárali podmienky pre to, aby sa spoločenskovedné fakulty budovali v Prešove. Významnú úlohu zohral aj systém prípravy pedagógov v ére nastupujúceho a upevňujúceho sa komunistického režimu. Napriek tomu sa dospelo k záveru, že centrom novej univerzity budú Košice a aj prešovské fakulty budú niesť názov UPJŠ.⁴

Po roku 1989 a najmä po reforme administratívneho členenia štátu a vytvorení ôsmich krajov v roku 1996, vrátane Prešovského kraja, sa začal proces vytvárania vysokých škôl v administratívnych centrách.

Súčasťou tejto tendencie, bez nároku na nespochybniteľné postihnutie ďalších vplyvov, príčin a dôsledkov týchto udalostí, bolo aj vytvorenie Prešovskej univerzity 1. januára 1997. Okrem politickej reality svoju úlohu zohrávali aj prirodzené procesy fragmentácie vyplývajúce z nového administratívneho členenia krajiny, snahy regionálnych elít zvýšiť status nového regiónu vytvorením vlastnej inštitúcie terciárneho vzdelávania. Nesporne mali pre nové samosprávne kraje dôležitý význam a prejavili sa v nasledujúcich rokoch, napr. vo vzdelanostnej štruktúre obyvateľstva vyššieho územného celku. Účelnosť týchto fragmentačných tendencií na vývoj školstva na Slovensku sa určite bude posudzovať v budúcnosti. Celkový efekt týchto inštitucionálnych zmien vo vysokom školstve, z hľadiska ďalšieho vývoja slovenského vysokého školstva, priniesol aj vo všeobecnosti akcentovaný pokles kvality vysokých škôl, problémy so záujmom študentov, ich odchod do zahraničia, aj problematickú úroveň absolventov mnohých nových vysokých škôl.

Ak niekto očakával, že po vytvorení Prešovskej univerzity, ktorej základom boli práve filozofická fakulta, ktorej dekanom bol v rokoch 1994 – 1997, teda pri delení univerzity, profesor Ferdinand Uličný a pedagogická fakulta, spolu s teologickými fakultami, UPJŠ rezignuje na rozvoj spoločenských a humanitných vied, neodhadol tendencie vývoja v organizačnej štruktúre vysokého školstva na Slovensku. Nielen v slovenských podmienkach nie je univerzita bez filozofickej fakulty plnohodnotnou univerzitou a filozofická fakulta bez

4 FEDORČÁKOVÁ, Mária – FILČÁKOVÁ, Miriama. *Filozofické vzdelávanie v Košiciach v kontinuite a diskontinuite historického vývoja*. Košice: Filozofická fakulta UPJŠ, 2023.

katedry histórie plnohodnotnou fakultou. Po oddelení fakúlt, ktoré sa stali súčasťou Prešovskej univerzity, sa objavili snahy iniciovať vznik spoločenskovedných katedier na UPJŠ. Navyše, časť týchto odborov pôsobila, z iných dôvodov, pedagogických, či z hľadiska stereotypov a tradície, aj v Košiciach (jazykové katedry, psychológia...)⁵

V tomto období som navštívil rektora UPJŠ prof. Dušana Podhradského (1997 – 2003), aby som mu tlmočil záujem a pripravenosť, podieľať sa na vytvorení katedry histórie na UPJŠ. Ubezpečil som ho, že ako riaditeľ Spoločenskovedného ústavu SAV (SvÚ SAV) budem podporovať takýto vývoj aj v disciplínach, ktorých predstavitelia pôsobili na SvÚ SAV (psychológia, sociológia, etnografia). Po nástupe nového rektora UPJŠ prof. Vladimíra Babčáka ho Dejepisný spolok v Košiciach, ktorý v tom čase združoval reprezentatívnu vzorku košických historikov, oslovil listom z 23. augusta 2003 a upozorňoval, že Košiciam chýbajú spoločenskovedné katedry, vrátane pracoviska zaoberajúceho sa dejinami. Riešením by podľa signatárov listu bolo založenie fakulty humanitných štúdií, ktorá by pozdvihla z depresie spoločenské a sociálne vedy v Košiciach. V liste signatári vyjadrili presvedčenie, že *„existujú podmienky pre poskytovanie vysokoškolského vzdelávania nielen v odbore história, ale aj v odboroch ako: slovenský jazyk a literatúra, slovanské a neslovanské jazyky a literatúra, filozofia, etnológia, psychológia, knihovníctvo a iste aj ďalšie študijné odbory.“*⁶ Zároveň vyjadrili presvedčenie, že nové vedenie univerzity zaradí úlohu založiť takúto fakultu medzi svoje priority. Predsedom Košického dejepisného spolku (ktorý sa vyčlenil zo Slovenskej historickej spoločnosti a vznikol, aby pozdvihol v Košiciach propagáciu regionálnych dejín, prispel k príprave dejín Košíc, ale aj ako snaha o elimináciu nekonečných a neriešiteľných sporov medzi košickými historikmi staršej generácie – Ondrej Halaga, Ladislav Tajták, Michal Potemra a Jozef Kirst bol

5 GBÚR, Ján (ed.). *Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2009 – 2019*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2019. PAROVÁ, Ružena. *Dejiny Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach od založenia po súčasnosť*. In: FEDORČÁK, Peter – AMBRUŠOVÁ, Uršula (eds.). *Košice – inštitucionálna základňa kultúry, školstva a vedy*. Košice: UPJŠ, 2012, s. 171–182. DUPKALA, Rudolf a kol. *Filozofická fakulta v Prešove 1959 – 2009. Jubilejný zborník k 50. výročiu ustanovenia Filozofickej fakulty v Prešove*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2009.

6 List Dejepisného spolku v Košiciach z 23. 8. 2003 prof. V. Babčákovi (v osobnom archíve autora).

Štefan Eliáš a členmi vedenia spolku významní pracovníci historických pracovísk v Košiciach.

Predpoklady pre vytvorenie Katedry histórie – dôvody prečo vznikla v Košiciach Katedra histórie FF UPJŠ

Bez ohľadu na to, či ide o štáty, inštitúcie, univerzity a či katedry, v istom okamihu pri zakladaní inštitúcií a napĺňaní cieľov či projektov rozhoduje to, či sú vytvorené dostatočné podmienky pre ich realizáciu a či existujú, resp. sú pripravení aktéri uskutočniť potrebné zmeny. Pokiaľ ide o vytvorenie Katedry histórie na FF UPJŠ, svoju úlohu pri jej kreovaní zohrali viaceré okolnosti:

Historické predpoklady. Princípy continuity a discontinuity v činnosti a existencii vysokoškolských vzdelávacích inštitúcií v urbánných centrách ako sú Košice, sú súčasťou štátnej politiky a odrazom dobového statusu mesta. K stabilite, významu a existencii inštitúcií prispievajú všeobecné faktory školskej, vzdelávacej a verejnej politiky. Košice v tejto oblasti mali vytvorené historicky stabilné, na seba nadväzujúce štruktúry, bez ohľadu na to ako sa striedali štáty, ktorých súčasťou boli Košice a bez ohľadu na to, aké režimy v nich vládli. Aj v čase komunistického režimu tradícia Košickej univerzity, napriek jej náboženskému pozadiu, ktoré bolo pre komunistický režim neprijateľné, v intelektuálnom priestore rezonovala a presakovala v podhubí iniciatív usilujúcich sa o vytvorenie univerzity už v 50. rokoch.⁷ *Raison d'être* mesta je fenomén, ktorý sa tvorí stáročiami a prejavuje sa v architektúre, budovách, inštitúciách, formovaní verejného priestoru a kultúry mesta. Je súčasťou humanistického a intelektuálneho odkazu a presahuje rámec etnicity a ideológií. Kontinuita vysokoškolského a akademického vzdelávania – staré tradície vysokého školstva v Košiciach sú čiastočne spracované v rôznych výročných pamätniciach, ale už aj v odborných prácach našich starších, či mladších kolegov. Odrazom tejto situácie boli aj ciele, ktoré sme si kládli pri vzniku katedry histórie a boli kumulované do kľúčových úloh rozvoja a budovania katedry, medzi ktorými nechýbali ani dejiny Košíc a dejiny UPJŠ.

Pre to, aby sa naplnila ambícia vytvoriť vysokoškolskú vzdelávaciu inštitúciu, musia byť vytvorené materiálne, urbánne aj personálne predpoklady. Musí existovať aj spoločenská objednávka a záujem o vytvorenie organizačnej štruktúry. To platí pre inštitúciu, univerzitu ako takú a v užšom zmysle

.....
7 SULAČEK, Jozef. *Zápas o slovenskú techniku v rokoch 1919 – 1938*. Košice : ŠVK Košice, 1996. FEDORČÁKOVÁ – FILČÁKOVÁ, *Filozofické vzdelávanie v Košiciach*.

aj pre jej jednotlivé zložky, vrátane ambície vytvoriť v Košiciach a na UPJŠ katedru histórie.

Inštitucionálne predpoklady (vedecko-spoločenské). Vytvorením FF UPJŠ v Košiciach v roku 2007 sa v Košiciach etablovala klasická štruktúra vysokoškolského vzdelávacieho modelu.⁸ Pre vytvorenie Katedry histórie FF UPJŠ sa už dlhodobo formovali predpoklady v podobe odborného a výskumného potenciálu, ktorý bol sústredený v Košiciach. Základom boli košické inštitúcie, ktoré sa zaoberali históriou z odborného či vedeckého aspektu, nie však v súvislosti s pedagogickou činnosťou. Existencia inštitúcií s historickým zameraním v Košiciach vytvárala podmienky pre využitie ich odborného potenciálu. Katedra histórie sa formovala na ich báze a s ich pomocou a nie exploataciou iných vysokoškolských inštitúcií na Slovensku. Boli to: druhé vedeckovýskumné centrum Slovenska – ústavy SAV v Košiciach, ktorého súčasťou boli aj Spoločenskovedný ústav SAV a košická pobočka Archeologického ústavu SAV v Nitre. Významné miesto mali pamäťové inštitúcie s dlhoročnou tradíciou ako boli: Východoslovenské múzeum v Košiciach; Archív mesta Košice; Štátny archív v Košiciach (Bačíkova ul.) a Východoslovenská galéria.⁹

Nezanedbateľným komponentom, ktorý tiež do istej miery ovplyvňoval situáciu v spoločenských vedách v Košiciach, bolo pôsobenie ďalších vysokých škôl v tomto meste, a to Technickej univerzity, Univerzity veterinárskeho lekárstva a farmácie, ale aj prítomnosť Národohospodárskej fakulty Vysokej školy ekonomickej, na ktorej sa pozornosť venovala tiež dejinám národného hospodárstva. Dôležitými pre etablovanie katedry boli aj katedra psychológie a jazykové katedry pôsobiace priamo v Košiciach, ako aj už existujúce

.....
8 Koncepcia rozvoja FF UPJŠ na roky 2008 – 2011. Materiál predložený dekanom J. Gbúrom na rokovaní VR FF UPJŠ 6. 12. 2007 (v osobnom archíve). Samotná koncepcia pracovala iba s existujúcim štruktúrami a neobsahovala rozvojové zámery pre iné, nové študijné programy. V diskusii na zasadaní VR FF UPJŠ však také názory, podľa mojich poznámok zo zasadania VR FF, spomínajúce aj iné odbory, históriu, etnológiu, či sociológiu odzneli.

9 Koncentrovaný stručný výklad o inštitucionálnej základni vedy, školstva a kultúry vrátane ústavov SAV, vysokých škôl, archívov a múzeí, knižníc, a divadiel v Košiciach obsahuje zborník štúdií: AMBRUŠOVÁ, Uršula – FEDORČÁK, Peter. *Košice – inštitucionálna základňa kultúry, školstva a vedy*. Košice: UPJŠ, 2012. Dôležité informácie obsahuje tiež práca: HUDEK, Adam – KOVÁČ, Dušan. Najvýznamnejšie výsledky vedeckého bádania v SAV v jednotlivých oblastiach vied. In: KOVÁČ, Dušan (ed.). *Dejiny Slovenskej akadémie vied*. Bratislava: Veda, 2014, s. 243–284.

zložky miestnej UPJŠ – Prírodovedecká fakulta (1963), na ktorej sa tvorilo zázemie podpory pre filozofickú fakultu, Právnická fakulta (1970), na ktorej mali pevné miesto a významný potenciál historicko-právne katedry, Fakulta verejnej správy (1998), na ktorej sa vyučovali dejiny verejnej správy. Tieto inštitúcie sa podieľali na tom, že Košice tvorili aj z hľadiska vedy, kultúry a vzdelávania živý mestský organizmus, v ktorom existovali prirodzené predpoklady pre podporu projektu filozofickej fakulty a rozvoja spoločenskovedných disciplín, vrátane katedry dejín. Univerzita sa síce etablovala už v roku 1959, ale pre filozofickú fakultu v Košiciach bolo novým impulzom rozdelenie UPJŠ v roku 1997.

Ambícia vytvoriť katedru histórie v Košiciach, ako naznačuje aj predchádzajúci text, predchádzala samotnému sformovaniu Filozofickej fakulty UPJŠ v Košiciach a bez dlhodobej prípravy by tento cieľ nemohol byť naplnený. Deficit humanitných a spoločenskovedných katedier v Košiciach bol dlhodobo pocitovaný vo verejnom diskurze v mestských odborných komunitách (oficiálnom aj neoficiálnom) a zmenil sa na cielený proces, bezprostredne súvisiaci s oddelením prešovských spoločenskovedných fakúlt od Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

Personálne zabezpečenie. V Strednodobej koncepcii rozvoja Katedry histórie na Filozofickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (2008 – 2018) sa uvádzalo, že personálne zabezpečenie sa musí odvíjať v prvej etape budovania katedry od zabezpečovania pedagogického procesu. V prvej verzii budovania katedry, ktorej ťažiskom bola spolupráca so skupinou okolo M. Otčenáša, sa predpokladalo, že katedra bude disponovať tromi garantmi na plný úväzok – prof. Štefan Šutaj, prof. Michal Otčenáš a doc. Miloslava Bodnárová. Na zabezpečenie požiadavky garantovania jednotiek študijného programu v pripravovaných študijných programoch bolo možné rátať s ďalšími profesormi (Ladislav Tajták a Ferdinand Uličný) a docentkami (Ľubomíra Kaminská a Soňa Gabzdilová) ako garantmi predmetov, aby bolo možné úspešne absolvovať proces akreditácie pred Akreditačnou komisiou (AK) ministerstva školstva. Perspektívne, v priebehu ďalších troch rokov, sa rátalo s ďalšími docentmi, vrátane kolegov a kolegyne z Inštitútu histórie z Prešova, ktorí by mohli posilniť katedru.

Pokiaľ ide o ďalších odborných pracovníkov katedry, rátalo sa s orientáciou na mladých pracovníkov s ukončeným PhD, s nasledovnými preferenciami: a/ publikačná činnosť, znalosť aspoň dvoch svetových jazykov (resp. jedného svetového jazyka a maďarčiny), absolventov dlhodobých a strednodobých

stáží na zahraničných univerzitách.¹⁰ Orientácia na kvalitu a výrazné publikačné aktivity bola základom zamerania na vedeckovýskumnú a projektovú činnosť, ktorá mala byť pilierom pre budovanie stabilnej a akceptovanej katedry vo vedeckovýskumnom priestore. Jedným z predpokladov bola aj funkčná spolupráca s pracoviskami Slovenskej akadémie vied, vrátane možnej organizovanej fluktuácie pracovníkov pri striedaní vedeckého výskumu a následného využitia vedeckých zistení v pedagogickom procese.

Aj z môjho osobného hľadiska išlo o kontinuálny proces prípravy na garantovanie študijného odboru. Od roku 1997 som sa podieľal na zakladaní a etablovaní Fakulty verejnej správy UPJŠ. Bol som v jej prvom akademickom senáte a v jej prvých programoch tvorila výučba dejín verejnej správy, ktoré som prednášal, dôležitú zložku. Ako člen Akreditačnej komisie Ministerstva školstva Slovenskej republiky (ďalej AK) v rokoch 2002 – 2004 som presadzoval, aby študijné programy verejnej správy neboli zaradené iba medzi ekonomické študijné odbory. Na Národohospodárskej fakulte Vysoké školy ekonomickej v Košiciach som prednášal dejiny národného hospodárstva. V spolupráci s kolegami na Historickom ústave SAV (predovšetkým s Valeriánom Bystrickým), na Prešovskej univerzite (s Michalom Danilákom) a na Univerzite Mateja Bela (s Pavlom Martuliakom) som sa usiloval, napriek tomu, že som pracoval v SAV, o vytvorenie formálnych predpokladov pre získanie garančného potenciálu pre garancie vysokoškolského štúdia (2002 – doc., 2004 – DrSc., 2005 – prof.). Postupne, v priebehu rokov, sa vylepšoval aj garančný potenciál ďalších kolegov a kolegýň, pre ktoré košické vedecké a výskumne prostredie vytváralo vhodné podmienky a kolegyně Ľubomíra Kaminská a Soňa Gabzdilová získali vedecko-pedagogickú hodnosť docentky.

Súbeh ďalších okolností pri zakladaní KH FF UPJŠ v Košiciach

Považujem za dôležité, že v roku 2008: 1. Existoval eminentný záujem FF UPJŠ na vytvorení katedry histórie – existovala spoločenská objednávka; 2. Existovalo vhodné zázemie a podmienky v podobe vedeckej komunity v Košiciach a ochota konať; 3. Mohol som využiť skúsenosti z práce v AK v rokoch 2004 – 2006. V rámci akreditačnej komisie som vytvoril pracovnú skupinu pre historické vedy, ktorej som v uvedených rokoch aj predsedal. Posudzovanie študijných programov v oblasti historických vied (dôraz na vedu, výskum,

.....
10 Strednodobá koncepcia rozvoja Katedry histórie na Filozofickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (2008 – 2018) z 28. 10. 2008 (v osobnom archíve autora).

kvalitatívne hodnotenie produkcie), dovoľm si povedať, malo aj moju „pečať“. Poznal som prácu a požiadavky AK. Mal som bezprostredné skúsenosti s posudzovaním študijných programov, ich tvorbou, vrátane formálnych náležitostí vyžadovaných AK. Poznal som detailne študijné programy na všetkých vysokých školách na Slovensku z oblasti historických vied, sociológie, geografie, politológie a dejín umenia pre všetky stupne vysokoškolského vzdelávania, teda odborov, ktorých hodnotenie som koordinoval v rámci AK; 4. V prvej fáze prípravy katedry histórie mala význam aj okolnosť, že som bol od 10. januára 2006 do 30. júna 2008 riaditeľom Ústavu regionálnych a národnostných štúdií (ÚRNŠ) na Prešovskej univerzite. Idea ÚRNŠ, ktorý mal vytvoriť podmienky pre interdisciplinárny výskum na PU, podporovaná rektorom PU prof. Františkom Mihinom a prorektorkou prof. Vierou Bačovou, bola zastavená novým vedením PU, ktoré nastúpilo v roku 2007. Nové vedenie malo s týmto pracoviskom iné zámery. Na ÚRNŠ boli v tom čase preložení (delimitovaní, ba až deložovaní) z FF PU Michal Otčenáš a jeho spolupracovníci. Bolo zrejmé, že táto delimitácia je dočasná. Aj to vytvorilo podmienky pre intenzívnu debatu o vytvorení katedry histórie na formujúcej sa Filozofickej fakulte UPJŠ v Košiciach.

Prvá etapa budovania Katedry histórie FF UPJŠ od 1. októbra 2008 do 5. marca 2009

Prvé zloženie katedry, pre ktorú sa pripravovali študijné programy sformované v roku 2008, pozostávalo z piatich osôb – Michal Otčenáš, Marek Havrila, Martin Lipka, Slávka Otčenášová a Štefan Šutaj, ktorí mali úväzok na ÚRNŠ PU. V júni 2008 sa uskutočnili konkurzy, na základe ktorých boli všetci prijatí na FF UPJŠ na 0,1 % úväzok, teda na jednu hodinu týždenne. Okrem toho, štvorica mala financie na plné pokrytie mzdy z projektu Agentúry na podporu výskumu a vývoja, ktorý sa preniesol z predchádzajúceho pracoviska do Košíc.¹¹ Skupina „mladých“ okolo prof. M. Otčenáša, po problémoch na Katolíckej univerzite v Ružomberku a na FF PU, nedôverovala nikomu a ničomu. Ujali sa prípravy študijných programov. Šesť mesiacov ma upokojovali, ako dobre napredujú, čo všetko robia, ale konkrétne výsledky neexistovali. Príprava študijného programu história na FF UPJŠ v Košiciach viazla.

.....
11 Išlo o projekt *Vzťahové otázky slovenskej a inonárodných historiografií v 20. storočí*, č. projektu APVV-0380-07. Záverečná karta projektu je dostupná online: <https://www.apvv.sk/buxus/docs/zk/zk-apvv-0380-07.pdf>. Citované 25. 6. 2023.

Diskutovalo sa o platoch a vymáhaní sto percentných pracovných zmlúv, ako podmienky odovzdania študijných programov. Budúci kolegovia mi odovzdali iba náčrt nekompletného medziodborového bakalárskeho programu v odbore história.

Na jednej strane som si uvedomoval, že ak chce FF UPJŠ získať kvalitných ľudí, mala by do toho investovať viac ako 13 eur mzdy na osobu.¹² Na druhej strane také štruktúry, ako je katedra histórie, sa nedajú budovať bez entuziazmu, nadšenia pre vec a toto mojím kolegom chýbalo. Pre „mladých“ to bol, podľa môjho názoru, len ďalší biznis. Prof. M. Otčenáša si opantali svojimi nereálnymi ambíciami.

.....

12 Môj úväzok bol 0,2% a mesačná mzda 21,65 €. V pripravovanom liste dekanovi FF UPJŠ prof. Jánovi Gbúrovi som na podnet kolegov sformuloval požiadavky vytvoriť reálne možnosti pre pôsobenie zakladateľského kolektívu. „Pri príprave študijných programov v odbore história na FF UPJŠ sa vytvorili jedinečné a neopakovateľné podmienky, ktoré sa už v najbližšom období nebudú opakovať: 1. kvalifikovaná skupina historikov s práve schváleným vlastným vedeckovýskumným projektom APVV, s bohatými pedagogickými skúsenosťami je pripravená podieľať sa na prípravných prácach na ŠP a Katedry histórie; 2. existuje kvalitná skupina výskumníkov zo Spoločenskovedného ústavu SAV, s dobrými výsledkami, publikáciami za posledné obdobie a vysokým citačným indexom, ktorí napriek tomu, že majú vynikajúce podmienky a solídne zázemie v rámci SAV, sú ochotní investovať svoje skúsenosti do projektu budovania Katedry histórie na FF UPJŠ; 3. podarilo sa nám získať pre spoluprácu dvoch vynikajúcich univerzitných profesorov s ešte dobrou fyzickou a psychickou kondíciou, ktorí sú ochotní pomôcť pri rozbehu Katedry histórie a ich rádius je obmedzený ich „požehnaným“ vekom; 4. ochota podpredsedu vlády SR podieľať sa na našich študijných programoch. Existencia týchto štyroch faktorov, spolu s deklaroványm záujmom inštitúcií v Košiciach (archívy, Východoslovenské múzeum, magistrát mesta Košice, podpora Spoločenskovedného ústavu SAV) vytvárajú jedinečné predpoklady, ktoré ak sa teraz nevyužijú, nemôžu sa už z rôznych dôvodov opakovať. V týchto súvislostiach sa nám zdá neadekvátne obozretné a nejednoznačné deklarovanie záujmu o naše služby zo strany FF UPJŠ, ktoré sa prejavuje v tom, že garantom a kľúčovým pracovníkom, ktorí sa podieľajú na príprave študijných programov, je vo fáze prípravy študijných programov zabezpečená mzda 13 resp. 21 Eur mesačne, čo sa nám za takéto ponúkané garancie zdá neprimeraná cena. FF UPJŠ by mala jasnejšie deklarovat' aj vo finančnom vyjadrení, že má záujem na tom, aby sa história a študijné programy na jej základe stali stabilnou súčasťou jej štruktúry. Takýto systém, (prístup) aký je v súčasnosti, nie je bežný pri získavaní garantov a to nielen na vysokých školách, ani na UPJŠ, ba dokonca nebol bežný ani pri príprave predchádzajúcich študijných programov na FF UPJŠ, kde garanti mali zabezpečené plné úväzky v čase, keď predkladali akreditačné spisy Akreditačnej komisii. Pri doteraz naštartovaných podmienkach je veľmi ťažké požadovať, aby inštitúcie, kde sme doteraz zamestnaní, zabezpečovali všetky technické a materiálne podmienky pre prípravu študijných programov na FF UPJŠ...“

Na základe mojej intervencie sa dekan, prof. J. Gbúr, obrátil listom na člena AK a vtedajšieho predsedu pracovnej skupiny pre historické vedy prof. Jozefa Beňu, ktorý mu v liste z 28. februára 2009 načrtnol možnosti zabezpečenia garancií pre inštitúciu aj pracovníkov prostredníctvom dohody o budúcej zmluve, ktorá by zabezpečila pracovisku garanciu naplnenia sľubov zo strany zainteresovaných pracovníkov a záruku pre pracovníkov, že v prípade úspešnej akreditácie budú s nimi uzavreté zmluvy.¹³

Aktívnu mladú dvojicu (Havrila, Lipka) som však nechal pracovať na študijných programoch. Tvrdili, že vzhľadom na ich bohaté skúsenosti z Prešova a Ružomberka sú schopní a kompetentní postaviť študijný program pre všetky tri stupne vysokoškolského vzdelávania pre študijný program história. Výsledky však neprichádzali – od júna 2008 do začiatku marca 2009 som sa nedočkal reálnej podoby študijného programu, na ktorom pracovali moji traja spolupracovníci. (Slávka Otčenášová v tom čase zodpovedne pracovala na svojej budúcnosti a realizovala viacero zahraničných študijných pobytov a stáží, ktoré významným spôsobom prispeli k jej jazykovým aj odborným kompetenciám). V debatách, ktoré sme viedli, mi kolegovia prezentovali svoje úvahy, prezentovali jednotky študijného programu, rozprávali sme o možnostiach, ľudoch, zameraní. Okrem rozdielnych predstáv o personálnom obsadení (presadzoval som väčšie zapojenie ľudí z Košíc i z prostredia SAV a nechcel som „tunelovanie“ iných vysokých škôl) neboli v plánoch z hľadiska zamerania a koncepcie programu zásadné rozdiely. Akceptoval som personálne ambície, podiel na výučbe a špecifická profesionálnej orientácie.

Opatrný prístup zo strany UPJŠ a nátlak na zabezpečenie stálych miest pred vypracovaním a schválením akreditačných spisov, v čase, keď sa vysoké školy usilovali všetkými spôsobmi získať kvalitných garantov, komplikoval prípravu programu. Výsledkom tohto postupu, v ktorom neboli jasne deklarované a písomne doložené dohody pre ponúkané garancie, bolo vzdanie sa doc. PhDr. Miloslavy (Milice) Bodnárovej, CSc. garancií. Prešovská univerzita jej, po zistení, že by sa mala podieľať na zakladaní katedry v Košiciach, predložila jasné podmienky a najmä okamžitú zmluvu na plný úväzok, čo oslabilo pripravované študijné programy v Košiciach.

Posledným impulzom k zmene koncepcie a personálneho zabezpečenia pripravovaných programov pre mňa bolo, keď som sa od Sone Gabzdilovej, ktorá bola členkou komisie Vedeckej grantovej agentúry (ďalej VEGA),

.....
13 List prof. J. Beňu z 28. 2. 2009 dekanovi FF UPJŠ J. Gbúrovi (v osobnom archíve).

dozvedel, že projekty VEGA, ktoré končili v roku 2008 boli vyhodnotené tak, že z 57 projektov boli vyhodnotené ako neúspešné tri. Medzi nimi projekt Michala Otčenáša a projekt Martina Lipku. Ak sme si v diskusiách „zakladateľov“ zdôrazňovali, aký dobrý obchod robí FF UPJŠ, že tak lacno získava „dobrých“ historikov, tak táto situácia bola totálne *faux pas*. Išiel som so zápisnicou z VEGA za dekanom FF UPJŠ J. Gbúrom. V situácii, keď som od mojich spolupracovníkov nemal k dispozícii reálny návrh študijných programov a bojoval s nimi aj o každú vedecko-pedagogickú charakteristiku, som po odchode M. Bodnárovej navrhol dekanovi rázne vyriešiť problémy, ktoré ma ťažili šesť mesiacov. Súhlasil. Dňa 5. marca 2009 som si zvolal kolegov Otčenáša, Havrilu a Lipku do hotela Dukla v Prešove, kde som im položil pár jasných otázok o pripravovanom programe a ich ambíciách vo vedeckom výskume. Pokúšali sa problém relativizovať, že sa predsa nič nedeje, že to sú projekty vyhodnotené ako neúspešné, to sa stáva. Dôsledkom bolo však to, že najbližšie tri roky neúspešní riešitelia nemohli dávať projekty ani do agentúry VEGA. Ako budovať špičkové pracovisko (a to bola ambícia, na ktorej sme sa zhodovali a od ktorej som nechcel ustúpiť), ak väčšina zakladateľskej skupiny nie je schopná úspešne vyriešiť projekt najnižšieho rangu? Bolo nacaše použiť slávnú vetu Marca Tullia Cicera „*Quo usque tandem abutere Catilina patientia nostra!*“¹⁴

Na konci 15-minútového rozhovoru som kolegom oznámil, že s nimi končím spoluprácu a budem budovať katedru s inými ľuďmi, bez nich. M. Lipka mi napísal mail, že to nepovažuje za súkromný rozhovor, ale za pracovno-právny rozhovor, že ma žiada, aby som mu poslal úradný list o ukončení spolupráce a že mi vyslovuje nedôveru. Neodpovedal som. Náš rozhovor som považoval za súkromný. Ja som im nedal výpoveď z pracovno-právneho pomeru, iba som im oznámil, že s nimi nebudem spolupracovať. To bolo všetko. Zmluvu na riešenie a financovanie projektu APVV mali uzavretú do jeho skončenia, nárok na jej predĺženie neexistoval.

Tu musím pripomenúť, že významnú úlohu pri prvých rokovaníach o vytvorení Katedry histórie FF UPJŠ mal práve prof. M. Otčenáš, vrátane kontaktov na pánov profesorov L. Tajtáka a F. Uličného. Môj vzťah s oboma profesormi bol korektný, kolegiálny, priateľský, ale reálne, vzhľadom na predchádzajúce pôsobenie na spoločných pracoviskách, mal Michal Otčenáš s pánmi profesormi bezprostredný pracovný i priateľský vzťah a sprostredkoval aj prvé

.....

14 Dokedy budeš zneužívať našu trpezlivosť, Catilina!

kontakty s nimi vrátane získania ich podpory pre projekt katedry na FF UPJŠ v Košiciach. Podobne môžem hodnotiť aj môj vzťah s Michalom Otčenášom, ktorý v posledných mesiacoch pred touto udalosťou bojoval nielen s úlohami pri príprave študijného programu, ale aj so zdravotnými problémami.

Od 5. marca 2009 začalo budovanie katedry na nových základoch a môžeme to označiť za **druhú etapu budovania Katedry histórie na FF UPJŠ**. Zásadná zmena nastala v zložení garančného tímu a koncepcii personálneho zabezpečenia študijných programov a formujúcej sa katedry. Namiesto „prešovskej“ orientácie, ktorá dominovala v cieľoch predchádzajúcej skupiny, to bola jednoznačná orientácia na potenciál košickej vedeckovýskumnej základne. O novej situácii som informoval doc. Soňu Gabzdilovú a oslovil som doc. Ľubomíru Kaminskú, aby do projektu katedry vstúpili ako spolugarantky s tým, že po úspešnej akreditácii nastúpia na katedre na plný úväzok. Obe docentky spĺňali všetky predpoklady pre garantovanie študijných programov, ktoré boli v tom čase platné. Vysvetlil som situáciu aj pánom profesorom a presvedčil som prof. Uličného a prof. Tajtáka, aby ďalej podporovali vytvorenie katedry a zostali súčasťou projektu. Obaja sa o tom rozprávali aj vo svojich súkromných rozhovoroch (z našich sedení na „detašovanom pracovisku“ U 12 apoštolov na Kováčskej ulici, to jednoznačne vyplývalo) a napriek zmenenej situácii a tomu, že hlavným iniciátorom a sprostredkovateľom ich účasti na projekte bol Michal Otčenáš, zostali v novom tíme, za čo im patrí moja nekonečná vďaka. Napriek už v tom čase vyššiemu veku (L. Tajták mal 88 a F. Uličný 76 rokov), boli dôležitou oporou pre budúcu katedru a zárukou pre pracovnú skupinu AK, že projekt novej katedry na FF UPJŠ je postavený na solídnych základoch. Podľa vtedajších pravidiel, program síce garantovali traja garanti na plný úväzok (dokladované zmluvou o budúcej zmluve), ale jednotlivé povinné („A“) jednotky študijného programu museli garantovať docenti a profesori. Počet garantovaných predmetov jednou osobou bol limitovaný. To bola neoceniteľná pomoc pre garancie obdobia stredoveku a novoveku, ktorú nám poskytli páni profesori, aby mladí kolegovia, ktorí sa podieľali na realizácii programu vedením seminárov, mali zabezpečenú odbornú podporu.

Pre „košickú“ orientáciu zabezpečovania študijných programov bola veľmi významná podpora regionálnych autorít. Získal som podporu riaditeľa Východoslovenského múzea v Košiciach Róberta Polláka, riaditeľky Štátneho archívu v Košiciach Mileny Ostroluckej a riaditeľa Štátnej vedeckej knižnice

v Košiciach Jána Gašpara. Všetci podporili vznikajúcu katedru nielen formálne, ale aj priamou účasťou pri zabezpečovaní študijného programu. Vyučovanie dejín umenia garantoval Viktor Jasaň (v inom čase bol riaditeľom Východoslovenskej galérie, neskôr Národného múzea v Bratislave a v tom čase bol riaditeľom súkromnej galérie Zoé). Na výučbe študentov sa reálne podieľal prostredníctvom blokovej výučby aj doc. PhDr. Dušan Čaplovič, DrSc., v tom čase podpredseda vlády Slovenskej republiky.

Z hľadiska kompetencií, ktoré ponúkalo toto garantovanie študijného plánu, to bola kvalitná zostava, aj keď išlo o externých vyučujúcich. „*Zakladateľská skupina vyzerá celkom solídne*“, poznačil som si v svojich záznamoch.

Dňa 18. marca 2009, po 13 dňoch od udalosti v prešovskej Dukle, som oznámil dekanovi FF UPJŠ, J. Gbúrovi, že program je pripravený tak, aby sme ho mohli predložiť vedeckej rade fakulty. Bolo potrebné doložiť charakteristiky učiteľov a informačné listy. Nebolo potrebné riešiť žiadne kolízie. Garanti nemali žiadne záväzky na iných vysokých školách. V tom čase v rámci novo sformovaného programu nebol nikto, kto by prichádzal z inej vysokej školy na Slovensku. Dňa 28. marca 2009 som kompletný spis pre jednodborové, medziodborové a doktorandské študijné programy a učiteľstvo akademických predmetov v odbore história odovzdal vedeniu FF UPJŠ na prerokovanie. Zabezpečoval som v ďalšom mesiaci podpísanie vedecko-pedagogických charakteristík a informačných listov, aby mohli byť s originálnymi podpismi odovzdané Akreditačnej komisii Ministerstva školstva. Dňa 7. mája 2009 boli spisy po predchádzajúcom prerokovaní vo Vedeckej rade FF UPJŠ predložené AK. Spisy posúdila pracovná skupina pre historické vedy¹⁵ a prerokovala ich akreditačná komisia v dňoch 19. – 21. augusta 2009.¹⁶

Základná skupina garantov a učiteľov predkladaná v akreditačnom spise bola zložená nasledovne. Profesori: Štefan Šutaj, Ladislav Tajták – externista, Ferdinand Uličný – externista; docenti: Ľubomíra Kaminská, Soňa Gabzdilová, Dušan Čaplovič – externista; odborní asistenti (externisti): Milan Olejník,

.....
15 Pracovná skupina pod vedením prof. Jozefa Beňa pracovala v zložení: Jozef Baďurík, Jozef Jarab, Tibor Žilka, Vladimír Varinský, Peter Švorc, Marta Dobrotková, Viera Feglová, Alexander Ruttkay (Hodnotiace správy pracovnej skupiny AK sú v osobnom archíve autora).

16 List Kancelárie Akreditačnej komisie z 24. 7. 2009 rektorovi UPJŠ prof. L. Mirosoyovi. (v osobnom archíve). Rektor UPJŠ v liste z 27. 7. 2009 zaslal súhlasné stanovisko s hodnotiacimi správami. Učiteľstvo akademických predmetov bolo schválené neskôr, na 50. zasadaní Akreditačnej komisie v Tatranských Zruboch 10. – 12. februára 2010.

Slávka Otčenášová, Zlatica Sáposová, Elena Mirossayová, Laura Pacindová, Henrich Hrehor, Peter Fedorčák, Dušan Labuda, Marian Gajdoš, Mária Ďurkovská, Martin Kubuš, Beáta Ceranová, Mária Homišinová, Eva Zupková. Dôležitou okolnosťou bolo, že sme mohli využiť pre študijný program kapacity jazykových katedier univerzity pre výučbu jazykov prameňov – nemčiny a latinčiny (PD Dr. phil. habil. Mária Paponová a Doc. PhDr. František Šimon, CSc.). Z rôznych dôvodov nedošlo vo všetkých prípadoch aj k reálnemu nástupu týchto kolegov a kolegyň na katedru.

Spolu s profesormi Ferdinandom Uličným, Ladislavom Tajtákom a garantkami programov docentkami Kaminskou a Gabzdilovou, ako aj s externistami z košických pracovísk sme vytvorili silný tím, ktorý na základe v tom čase platných pravidiel mohol garantovať základné jednotky študijného programu pre všetky tri stupne vysokoškolského štúdia – jednodoborový i medziodborový program a neskôr tiež učiteľstvo akademických predmetov, ako aj habilitačné a inauguračné konanie. Budovanie katedry začínalo od 1. ročníka bakalárskeho štúdia a 1. ročníkom doktorandského štúdia, a preto aj jednotlivé predmety (jednotky študijného programu) sa zavádzali postupne, chronologicky. V priebehu ich napĺňania došlo k niektorým zmenám, a tak sa niektorí v spise uvedení odborní asistenti, k reálnemu výkonu na študijnom programe, z rôznych dôvodov (išlo väčšinou o doktorandov, ktorí mali zabezpečiť voliteľné predmety „C“) ani nedostali.

Smutná časť príbehu katedry pokračovala týždeň pred Veľkou nocou 5. apríla 2009. Profesor Michal Otčenáš zomrel. Ešte v piatok mal stretnutie s dekanom Jánom Gbúrom, v nedeľu ráno skončil. Je mi veľmi ľúto, že táto tragická udalosť nedovolila, aby sa problémy, pred ktoré nás postavil život, nemohli v ďalšom období vyriešiť.

Organizačná príprava štartu katedry pokračovala ďalej. Po prednáške pre študentov, stredoškôľakov v Starej Ľubovni som 23. apríla 2009 odišiel na Liptov, do Ploštína, za Ferom Uličným, aby mi popodpisoval materiály na akreditáciu. Vysvetlil som tiež pani Uličnej, že košická katedra má isté špecifiká týkajúce sa spoločenského života oproti predchádzajúcim katedrám, kde pán profesor pôsobil (ale tie radšej nebudem rozvádzať).

Dňa 30. apríla 2009 som požiadal o stretnutie Slávku Otčenášovú a po rozhovore s prof. J. Gbúrom sme jej ponúkli, aby ako perspektívna historička pokračovala v spolupráci s katedrou, v rokoch 2008 – 2010 ako výskumná pracovníčka, od roku 2011 ako odborná asistentka na KH FF UPJŠ, bez ohľadu

na okolnosti a to, že nerátame s ďalšími dvomi členmi pôvodného projektu APVV.¹⁷

Prvé koncepcie budovania Katedry histórie FF UPJŠ v Košiciach a prvé roky jej činnosti

Prvý akreditačný spis konštatoval, že „*Filozofická fakulta UPJŠ Košice poskytuje pre štúdium histórie optimálne prostredie. Garantujúca Katedra histórie ustanovená 1. októbra 2008, i ďalšie odborné pracoviská, ktoré sa na jeho realizácii podieľajú, disponujú dostatočným počtom kvalifikovaných odborníkov, majú svoju tradíciu vo vedeckovýskumnej činnosti a kontakty s domácimi i zahraničnými inštitúciami a pracoviskami.*“¹⁸

Dôležitou súčasťou spisu bolo jeho odvolávanie sa na historické tradície, zdôvodňujúce oprávnenosť a nevyhnutnosť vytvorenia Katedry histórie na FF UPJŠ. Spis odkazoval na historickú kontinuitu tejto katedry opierajúcej sa o pobočku Pedagogickej fakulty Slovenskej univerzity v Košiciach, ktorá bola presunutá do Prešova v roku 1952 a na pracoviská FF UPJŠ so sídlom v Prešove, ktoré sa stali základom pre ich nasledovníkov na Prešovskej univerzite. Spis konštatoval, že „*novovytvorená Katedra histórie FF UPJŠ v Košiciach sa hlási k histórii katedier histórie, ktoré vznikali v rámci UPJŠ a jej predchodcov pôsobiacich v štruktúrach vysokých škôl v Košiciach a v Prešove. Táto kontinuita sa prejavuje v pôsobení učiteľov týchto katedier aj žiakov vyštudovaných na týchto katedrách.*“ Zároveň pripomínal, že na Katedre dejín FF UPJŠ, ktorá vznikla v roku 1961 v Prešove, sa v roku 1968 stal vedúcim Ladislav Tajták, ktorý v roku 1978 musel z politických dôvodov odísť z funkcie, pričom už v roku 1971 musel katedru opustiť Ferdinand Uličný. Obaja profesori svojimi skúsenosťami a osobnou účasťou podporili vznik Katedry histórie FF UPJŠ aj v roku 2009.

Odlúčením viacerých fakúlt od UPJŠ vznikla k 1. januáru 1997 Prešovská univerzita v Prešove. Katedra dejín a archívniectva ako integrálna súčasť Filozofickej fakulty novovzniknutej PU tým prestala byť súčasťou Univerzity

.....
17 List Š. Šutaja z 30. 4. 2009 S. Otčenášovej (v osobnom archíve). S. Otčenášová bola v čase rokovani s tímom APVV o ich účasti na študijnom programe na zahraničnej stáži v Nemecku, potom v Maďarsku a v USA. Dizertačnú prácu obhájila v roku 2011 na FF PU v Prešove, odbor: slovenské dejiny na tému: *Konštrukcia kolektívnej identity Slovákov v učebniciach dejepisu od roku 1918 po súčasnosť.*

18 Akreditačný spis pre študijný odbor história, bakalársky stupeň, na UPJŠ, marec 2009 (v osobnom archíve).

Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Dňa 1. októbra 2008 bola konštituovaná Katedra histórie na FF UPJŠ v Košiciach, ktorá sa k tradíciám historického výskumu a vzdelávania na UPJŠ opäť prihlásila a prevzala štafetu kontinuity na FF UPJŠ.

Interným zamestnancom, ktorý prešiel riadnym výberovým konaním sa stal prof. PaedDr. Štefan Šutaj, DrSc., ktorý bol poverený vedením katedry. Na základe výberových konaní bola katedra posilnená o dve docentky – doc. PhDr. Soňa Gabzdilová, CSc. a doc. PhDr. Ľubomíra Kaminská, CSc. a jedného odborného asistenta, ktorí nastúpili na plný úväzok na katedre. V procese prípravy sa ukázalo, že najvýhodnejším variantom prípravy študijných programov a formovania katedry histórie je orientácia na zázemie košickej historickej komunity vytvorené v priebehu posledných desaťročí. Organizátori katedry a pripravovatelia študijných programov sa mohli oprieť o: ústavy SAV a ich košickú infraštruktúru (Spoločenskovedný ústav SAV, oddelenie Archeologického ústavu SAV); inštitúcie pôsobiace v Košiciach (Východoslovenské múzeum, Štátny archív v Košiciach, Štátna vedecká knižnica, Technické múzeum), na ktorých sa v období posledných dvadsiatich rokov vytvorilo vhodné personálne zázemie pre vznik košickej katedry histórie. Katedra sa mohla oprieť o záujem a podporu vedenia Filozofickej fakulty UPJŠ i priamo vedenia Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, ale aj o záujem a podporu mesta Košice.

Aj akreditačný spis konštatoval, že významným povzbudením pre organizátorov katedry bola podpora vážených osobností slovenskej historiografie, prof. PhDr. Ferdinanda Uličného, DrSc. a prof. PhDr. Ladislava Tajtáka, CSc., ktorí sa rozhodli, na prechodné obdobie pomôcť pri vyplnení medzery pri príprave historikov starších období slovenských a všeobecných dejín a zároveň participovať pri príprave mladých doktorandov pre uvedené obdobia.¹⁹

V Koncepcii budovania Katedry histórie na FF UPJŠ, ktorá bola vypracovaná v októbri 2008, sa ako reálny cieľ vytýčilo vytvorenie jednodborového

.....
19 Akreditačný spis pre študijný odbor história, bakalársky stupeň, na UPJŠ, marec 2009 (v osobnom archíve). Ferdinand Uličný v tom čase pre akreditačný spis vykazoval: Slovenská historická spoločnosť pri SAV – člen, podpredseda; Historický odbor Matice slovenskej – člen; Vedecká rada FF UPJŠ; Vedecká rada UPJŠ (v prípade vedeckých rád išlo o členstvá v predchádzajúcich obdobiach, nie v reálnom čase); Člen Kolégia historických vied pri SAV; Predseda Spoločnej odborovej komisie pre doktorandské štúdium v odbore slovenské dejiny; Člen slovensko-rumunskej komisie historikov; Člen redakčnej rady Historická revue; Člen redakčnej rady časopisu Slovenská archivistika.

programu história vo všetkých troch stupňoch. Pri doktorandskom programe sa už vtedy objavila zmienka o programe v anglickom jazyku. V medzi-odborovom programe história na bakalárskom stupni a v magisterskom stupni vzdelávania učiteľstva akademických predmetov v odbore história sa uvažovalo o programoch v slovenskom a prípadne aj v maďarskom jazyku. Bol na to vytvorený potenciál s využitím historikov z košických spoločensko-vedných a pamäťových inštitúcií ovládajúcich maďarský jazyk, ako aj vďaka existencii aktívnej spolupráce s vysokoškolskými pracoviskami v Maďarsku. Rátalo sa s exkurziami a študentskou vedeckou odbornou činnosťou. Predpokladalo sa založenie vedeckého časopisu (internetového, prípadne tlačového) k dejinám Košíc (miest). Za kľúčové ciele katedry sa považovali:

1. Orientácia na kvalitný vedecký výskum a tomu zodpovedajúca publikačná činnosť; čiže získavanie podpory pre vedecké projekty doma a v zahraničí, spolupráca s vedeckými a vysokoškolskými inštitúciami predovšetkým v Českej republike, Maďarsku, Poľsku, Francúzsku a Taliansku. Popri zachovaní individuálnych vedeckých záujmov mala katedra systematicky orientovať svojich pracovníkov na tieto základné smery výskumu: interdisciplinárne výskumy; etnicita a jej dejinné modifikácie; dejiny Košíc a historiografia; spolupráca so svetovou historiografiou. V prípade všetkých smerov, ktoré by sa rozvíjali paralelne, išlo o jedinečné vedecké zameranie, ktoré nebolo typické pre žiadnu z už existujúcich katedrií histórie na Slovensku.²⁰

2. V pedagogickej činnosti mala byť základom kvalita, a nie kvantita. Predpokladala sa individuálna práca so študentmi, orientácia na študentskú odbornú činnosť, získavanie kvalitných študentov pre bakalárske štúdium, získavanie ďalších kvalitných študentov aj z iných škôl pre magisterské a doktorandské štúdium.²¹ V tom čase sa realizoval v spolupráci s ďalšími ústavmi SAV úspešný projekt APVV „Hodina vedy“, ktorý sa usiloval o sprostredkovanie najnovších vedeckých poznatkov z oblasti prírodných, medicínskych a historických poznatkov študentom stredných škôl na východnom Slovensku. V koncepcii z 28. októbra 2008 sa predpokladala práca so strednými školami (bežiaci projekt Hodiny vedy) a intenzívne získavanie dobrých študentov zo

.....
20 Akreditačný spis pre študijný odbor história, bakalársky stupeň, na UPJŠ, marec 2009 (v osobnom archíve autora).

21 Strednodobá koncepcia rozvoja Katedry histórie na Filozofickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (2008 – 2018) z 28. 10. 2008 (v osobnom archíve autora).

stredných škôl pre štúdium na Katedre histórie.²² Paralelne prebiehala príprava textov k regionálnym dejinám Košíc (*Kľúče k dejinám Košíc*).²³

3. Orientácia na spoluprácu s univerzitami a výskumnými ústavmi v zahraničí. Základným cieľom bolo dosiahnutie stavu, aby vedeckovýskumná činnosť a vzdelávací proces boli v permanentnom ekvivalentnom vzťahu, ktorý by garantoval kvalitu a originalitu vzdelávacej činnosti na katedre.²⁴ Z personálneho hľadiska základom budovania katedry boli pracovníci Spoločenskovedného ústavu SAV a oddelenia Archeologického ústavu SAV, inštitúcie s viac ako dvadsaťročnou históriou, ktoré vychovali vedeckých pracovníkov a pripravovali doktorandov, ktorí tvorili základ kreovania katedry. Katedra teda disponovala dostatočným počtom vedeckých pracovníkov so skúsenosťami vo vedeckom výskume aj v pedagogickej činnosti a bolo potrebné postupné posilňovanie kapacít pre obdobie stredoveku a raného novoveku.

V tomto ohľade sa malo postupovať tromi smermi:

1. Reprofiláciou doktorandov, ktorí na VŠ začínali s problematikou starších dejín a boli v doktorandskom štúdiu – Mgr. Henrich Hrehor, PhD. absolvent FF v odbore archivistika a pomocné vedy historické (na problematiku archívnictva, pomocné vedy historické a metodologické otázky historickej vedy), Mgr. Dušan Labuda, ktorý okrem jazykových predpokladov – maďarčina, nemčina, angličtina, obhajoval diplomovú prácu z tejto oblasti dejín (obdobie všeobecných a národných dejín rokov 1789 – 1918), rátali sme s orientáciou vtedajšej doktorandky Mgr. Márie Ďurkovej na svetové dejiny po roku 1918. Išlo o vtedajších doktorandov Spoločenskovedného ústavu SAV a Katedry histórie FHV UMB, ktorí by pod vedením prof. F. Uličného a prof. L. Tajtáka, doc. S. Gabzdilovej a prof. Š. Šutaja postupne preberali príslušné predmety. Nie vo všetkých prípadoch však išiel ďalší vývoj, z rôznych dôvodov, plánovaným smerom.

.....
22 Projekt Hodina vedy sa realizoval v rokoch 2008 – 2011 na Ústave experimentálnej fyziky SAV, Parazitologickom ústave SAV a SvÚ SAV v Košiciach v rámci schémy LPP (Podpora ľudského potenciálu a propagácia vedy) APVV projektov. V roku 2011 získal cenu SAV za popularizáciu vedy.

23 ŠUTAJ, Štefan a kol. *Kľúče k dejinám Košíc. Dejepisná čítanka*. Prešov: Universum, 2009 (na publikácii sa podieľali: Štefan Eliáš, Juraj Halász, Anna Jurová, Vojtech Kárpáty, Milan Kolcun, Soňa Makarová, Peter Neuwirth a Tomáš László).

24 Akreditačný spis pre študijný odbor história, bakalársky stupeň, na UPJŠ, marec 2009 (v osobnom archíve).

2. Získavaním končiacich doktorandov z iných škôl, ktorí vzhľadom na obsadenosť týchto inštitúcií nemali šancu získať stále miesto na materských školách. Pre obdobie stredoveku sme ráтали s uplatnením Mgr. Laury Pacinovej, vtedy doktorandky univerzity v Grenobli, a pre obdobie 1492/1526 – 1789/1790 s Mgr. Petrom Fedorčákom, externým doktorandom na Trnavskej univerzite v Trnave. Už v predchádzajúcich rokoch som ako člen spoločnej odborovej komisie pre históriu poctivo navštevoval obhajoby PhD. Na jednotlivých katedrách som hľadal ľudí, ktorí by spĺňali moje podmienky pre prácu na budúcej katedre: zanietenosť pre históriu, zanietenosť pre výskum, orientácia v odbore a dobré jazykové kompetencie. Na základe tohto prieskumu som pre prácu na katedre získal Maroša Melichárka a Martu Sendekovú, pre ktorých na školách, kde končili doktorandské štúdium, nemali miesto. Pre obdobie stredovekých dejín viedla v prvom období činnosti katedry semináre PhDr. Henrieta Albertová, PhD. Priestor na realizáciu dostali odborníci zo SvÚ SAV, vrátane všetkých doktorandov, ktorí mohli učiť výberové predmety, ktoré rozširovali ponuku študijných jednotiek katedry. Významnú pomoc katedre poskytol Mgr. Milan Olejník, PhD., ktorý zabezpečoval prednášky a semináre pre obdobie staroveku a bol prvým docentom habilitovaným na KH FF UPJŠ. Iba jediného nového člena katedry som získal z inej vysokej školy – vtedy doc. PaedDr. Martina Pekára, PhD. Bol som jeho oponentom pri dizertačnej práci, habilitačnej práci a neskôr uvádzajúcim profesorom pri inaugurácii na UPJŠ. Bol členom mojich výskumných tímov v projektoch v štátnom programe výskumu a vývoja aj v projektoch APVV od roku 2004 a bol mojou cieľovou voľbou, už v tom čase, pre naplnenie „generačnej kontinuity“ vo vedení katedry.

3. Výchovou vlastných doktorandov s využitím školiteľov aj z iných pracovísk – v prvom roku činnosti sme ráтали s prijatím dvoch interných doktorandov a externých doktorandov podľa počtu prihlásených a zhodnotením ich schopností v prijímacom konaní. Prijímacie konanie na doktorandské štúdium sa uskutočnilo 2. septembra 2009, v čase, keď sme ešte nemali akreditáciu, prijatím vybranej doktorandky na katedru filozofie FF UPJŠ. Prijímacie pohovory do 1. ročníka jednodoborového štúdia sa uskutočnili tiež v októbri 2009 (do 15. októbra 2009 sa odovzdávali prihlášky). Program sa začal realizovať v mierne skrátenom režime už v októbri 2009. Na medziodborové štúdium, s pokračovaním v programe učiteľstvo akademických predmetov, sa prijímalo až v roku 2010. O právo na habilitácie a inaugurácie sme požiadali až pri reakreditácii pracovísk v ďalšom období.

Pre úspešnú činnosť katedry bola podstatná inštitucionálna podpora dekana FF UPJŠ prof. Jána Gbúra, rektora UPJŠ prof. Ladislava Mirossaya, ktorý na naše potešenie, okrem farmakológie mal osobitné pochopenie a záujem o históriu.

Podarilo sa nám vytvoriť reprezentatívnu odborovú komisiu doktorandského programu so zastúpením významných osobností slovenskej historiografie z vysokých škôl a ústavov SAV.²⁵ Boli pripravené dohody o spolupráci s riaditeľom Spoločenskovedného ústavu SAV Mariánom Gajdošom a riaditeľom Archeologického ústavu SAV v Nitre Matejom Ruttkayom.²⁶ Kvalitný tím školiteľov v doktorandskom programe bol postavený na garantoch s plným úväzkom (Š. Šutaj, S. Gabzdilová, Ľ. Kaminská), externých spolupracovníkoch (F. Uličný, L. Tajták) a na podpore kolegov z Historického ústavu SAV, ktorí boli ochotní podieľať sa na programe ako školitelia (Katarína Hradská, Eva Kowalská a Tünde Lengyelová). Zo Spoločenskovedného ústavu SAV boli v zozname školiteľov Stanislav Konečný, Marián Gajdoš a Zlatica Sápsová.

Na katedru sme v roku 2010 prijali nových doktorandov. K prvej doktorandke Alžbete Bojkovej (nastúpila na Katedru filozofie FF UPJŠ ako doktorandka a po udelení práv pred doktorandské štúdium prestúpila na Katedru histórie FF UPJŠ ako moja prvá doktorandka na katedre), neskôr pribudli Martin Drobnák, Eva Vanečková, Nikola Regináčová a Mikuláš Jančura, ktorí až na jednu výnimku, úspešne obhájili dizertačné práce a stali sa pevnou súčasťou katedry. Osobitne je potrebné spomenúť pri príležitosti jubilea prof. Ferdinanda Uličného dvoch doktorandov, ktorých viedol na tejto katedre. Boli to Bernadeta Fabová a Drahoslav Magdoško. Už v roku 2009 ma oslovil mailom Drahoslav Magdoško, ešte ako študent archívniectva a pomocných vied historických v Prešove, so záujmom o doktorandské štúdium. Práve tu sa otvoril priestor pre využitie bohatých skúseností prof. Ferdinanda Uličného, ktorý sa stal jeho školiteľom. Po úspešnej obhajobe sa D. Magdoško stal pevnou

.....
25 Členmi prvej odborevej komisie pre doktorandský študijný program slovenské dejiny boli: prof. PaedDr. Štefan Šutaj, DrSc. – predseda; doc. PhDr. Ľubomíra Kaminská, CSc. – podpredsedníčka; prof. PhDr. Róbert Letz, PhD. – PdF UK Bratislava; prof. PhDr. Peter Švorc, CSc. – FF PU Prešov; prof. PhDr. Ladislav Tajták, CSc.; prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc.; doc. PhDr. Dušan Čaplovič, DrSc. – Archeologický ústav SAV Nitra; doc. PhDr. Soňa Gabzdilová, CSc.; doc. PhDr. Ľubica Harbulová, CSc. – FF PU Prešov; doc. PhDr. Dušan Škvarna, CSc. – FHV UMB Banská Bystrica; PaedDr. Marián Gajdoš, CSc. – Spoločenskovedný ústav SAV Košice (materiál uložený v osobnom archíve).

26 Návrhy dohôd medzi dekanom FF UPJŠ J. Gbúrom a riaditeľmi ústavov SAV M. Ruttkayom a M. Gajdošom z roku 2009 (v osobnom archíve).

súčasťou našej katedry a aj v ďalších rokoch zabezpečoval výberové prednášky prof. F. Uličného na Katedre histórie FF UPJŠ. Usilovali sme sa, aby študenti našej katedry mali možnosť nielen počuť o jednom zo spoluzakladateľov našej katedry, ale mali možnosť si aj vypočuť jeho „reč“ a vidieť ho pri prednášaní, podobne ako prof. L. Tajtáka. V rokoch 2013 a 2014 bola úspešnými obhajobami dizertačných prác završená príprava dvoch doktorandov (Mgr. Drahoslava Magdoška, PhD. a Mgr. Bernadety Fabovej, PhD.) z dejín slovenského stredoveku, ktorých školiteľom bol prof. F. Uličný.

Tretia (súčasná) etapa budovania Katedry histórie FF UPJŠ

Začala mojim odchodom z pozície vedúceho katedry v roku 2012. Katedra mala jasne vyprofilovaný program, existovala v plnom profile jednodoborového, medziodborového štúdia histórie a doktorandského štúdia v odbore slovenské dejiny, učiteľstva akademických predmetov v odbore história, s právami pre habilitačné a inauguračné konanie. Mala stabilizované personálne zloženie, vytvorené na princípoch pomenovaných koncepcii rozvoja katedry, funkčné projekty a primeraný počet študentov a doktorandov. Tvorila funkčný a fungujúci mechanizmus, vrátane pripravenej generačnej kontinuity jej vedenia. Svoju zakladateľskú misiu som považoval za splnenú.

Záver

Obnovenie Katedry histórie na FF UPJŠ bolo významným krokom z viacerých hľadísk. Bolo súčasťou obnovenia tradície filozofického vysokoškolského vzdelávania v Košiciach. Prispelo k dotvoreniu profilu fakulty a od začiatku svojej existencie sa katedra stala pevnou súčasťou a možno aj oporou budovania FF UPJŠ. Bola prínosom aj pre mesto Košice a výskum jeho dejín. Na katedre sa v ďalších rokoch realizovali mnohé projekty k dejinám Košíc a pracovníci katedry vydali monografie, zborníky a vedecké štúdie k dejinám mesta. Urbánne dejiny sa v tretej etape budovania katedry stali jej profilovým vedeckým zameraním. Katedra histórie FF UPJŠ vytvorila priestor pre realizáciu a odborný rast mnohým mladým historikom, ktorí ponúkanú šancu využili a budujú na nej svoju budúcnosť, v prospech katedry, mesta, slovenskej historiografie aj svojho odborného rastu. Osobitne je potrebné zdôrazniť, že katedra sa prihlásila o svoje miesto vo výchove novej generácie historikov, nadväzujúc na tradície Košickej univerzity aj katedier histórie na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika. V žiadnom prípade nemienim spochybňovať nástupníctvo Inštitútu histórie FF Prešovskej univerzity na dedičstvo a historickú

tradíciu katedier, ktoré pôsobili v Prešove do roku 1997 na filozofickej fakulte a pedagogickej fakulte, či katedry, ktorá pôsobila na Fakulte humanitných a prírodných vied PU. Veď časť členov našej Katedry histórie FF UPJŠ je odchovancami prešovských katedier a osobitne profesorov Uličného a Tajtáka a k tejto tradícii sa hrdo hlásia.

Dnešný stav je však taký, že v Košiciach existuje Katedra histórie FF UPJŠ ako nástupnícky organizačný prvok v odbore história v rámci UPJŠ. Nesie jej meno, hlási sa k jej tradíciám. Akceptovanie oboch línií nástupníctva pôvodných katedier histórie na fakultách UPJŠ sídliačich v Prešove je prirodzeným dôsledkom procesov kontinuity a diskontinuity. Aj životný príbeh prof. PhDr. Ferdinand Uličného, DrSc. a význam jeho činnosti a práce pre rozvoj historiografie na Slovensku je dokladom takého vývoja.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Súkromné pramenné zbierky:

Osobný archív Štefana Šutaja (pripravený na odovzdanie Štátnemu archívu v Košiciach)

Literatúra:

AMBRUŠOVÁ, Uršula – FEDORČÁK, Peter. *Košice – inštitucionálna základňa kultúry, školstva a vedy*. Košice: UPJŠ, 2012.

DUPKALA, Rudolf a kol. *Filozofická fakulta v Prešove 1959 – 2009. Jubilejný zborník k 50. výročiu ustanovenia Filozofickej fakulty v Prešove*. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2009.

FEDORČÁKOVÁ, Mária – FILČÁKOVÁ, Miriama. *Filozofické vzdelávanie v Košiciach v kontinuite a diskontinuite historického vývoja*. Košice: FF UPJŠ, 2023.

GBÚR, Ján (eds.). *Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2009 – 2019*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2019.

HUDEK, Adam – KOVÁČ, Dušan. Najvýznamnejšie výsledky vedeckého bádania v SAV v jednotlivých oblastiach vied. In: KOVÁČ, Dušan (ed.). *Dejiny Slovenskej akadémie vied*. Bratislava: Veda, 2014, s. 243–284.

LAVABRE, Marie-Claire. La "mémoire collective" entre sociologie de la mémoire et sociologie des souvenirs? In: *HALSHS. Science humaines et sociale*, 2016, s. 1–13. Dostupné online: <https://shs.hal.science/halshs-01337854>. Citované 5. 5. 2023.

PAROVÁ, Ružena. Dejiny Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach od založenia po súčasnosť. In: FEDORČÁK, Peter – AMBRUŠOVÁ, Uršula (eds.). *Košice – inštitucionálna základňa kultúry, školstva a vedy*. Košice : UPJŠ, 2012, s. 171–182.

SULAČEK, Jozef. Zápas o slovenskú techniku v rokoch 1919 – 1938. Košice : ŠVK Košice, 1996.

ŠUTAJ, Štefan a kol. *Kľúče k dejinám Košíc. Dejepisná čítanka*. Prešov: Univerzum, 2009.

Šutaj Štefan. Slovensko-maďarské historické paralely a konflikty (národné dejiny v stredoeurópskom kontexte) alebo o písaní spoločných slovensko-maďarských textov. In: *Kor/ridor*, 2014, roč.1, č. 2, s. 9–19.

Internetové zdroje:

<https://www.apvv.sk/buxus/docs/zk/zk-apvv-0380-07.pdf>. Citované 25. 6. 2023.

Cesta historika v dobe neslobody. K pôsobeniu Ferdinanda Uličného vo Východoslovenskej pobočke SHS v Košiciach

Miriama Balvirčáková

DOI: <https://doi.org/10.33542/HAU-0292-3-6>

The Historian's Journey in the Period of Totalitarianism. On the Work of Ferdinand Uličný in The Eastern Slovak Branch of the Slovak Historical Society in Košice

The aim of the paper is a brief analysis of the professional life of the historian Ferdinand Uličný within his work at the East Slovak branch of the Slovak Historical Society at the Slovak Academy of Sciences, which played a significant role in scientific historical research in eastern Slovakia. The article presents basic information about the establishment and activities of the branch in Košice in chronological order, taking into account F. Uličný's professional activities. It also traces his professional growth and successes in managing the branch, as well as the setbacks caused by political changes and the influence of the communist government in the 1960s and 1970s. Despite adverse events in the professional field, F. Uličný continued his scientific work as an archivist and historian. The article concludes by focusing on significant changes in the country after 1989, considering the activity and future of the East Slovak branch and the Slovak Historical Society.

Kľúčové slová: Východoslovenská pobočka Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied v Košiciach. Ferdinand Uličný. Regionálna historiografia.

Keywords: The East Slovak Branch of the Slovak Historical Society at the Slovak Academy of Sciences in Košice. Ferdinand Uličný. Regional historiography.

Slovenská historiografia bola od začiatku svojho formovania koncom 18. storočia ovplyvňovaná medzinárodným i vnútropolitickým vývojom. Každý politický režim si v minulosti potreboval potvrdzovať svoju legitimitu prostredníctvom národných dejín (národného príbehu).

Nastolením totalitného komunistického režimu v Československu od februára 1948 došlo k podriadeniu všetkých oblastí ľudského života komunistickej ideológii. Jednou z mnohých priorít mocenského aparátu bolo urýchlené upevnenie moci v štáte. K uskutočneniu tohto zámeru mala dopomôcť aj ziologizovaná mladá rozvíjajúca sa slovenská historiografia.¹

.....
1 HUDEK, Adam. *Najpolitickejšia veda. Slovenská historiografia v rokoch 1948 – 1968*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2010, s. 8–15.

Slovenská historická veda sa vyvíjala kontinuálne s politickým vývojom v krajine. V zakladateľskom období komunizmu bola účelovo zneužívaná na legitimáciu ideológie režimu v rámci historického vývoja českého a slovenského národa. Historický výskum bol vo všeobecnosti obmedzený na režimom vymedzené problematiky (napr. triedny boj, robotnícka trieda, revolúcie) a vo svojich záveroch musel potvrdzovať správnosť marxisticko-leninskej teórie.² Tým bola práca historikov limitovaná a degradovaná na úroveň opisu historických udalostí a na propagáciu cieľov vládnuceho režimu. Špecifickosť vývoja slovenskej historiografie po roku 1948 sa vyznačovala v neexistencii tradície marxistickej historickej vedy z obdobia pred druhou svetovou vojnou. „Profesionálna marxistická slovenská historiografia“ vznikla až po roku 1950. Dovtedy jej „úlohy“ vykonávali komunistickí ideológovia a politici, ktorí svojimi prejavmi a článkami udávali „správny smer“ dejín slovenského a českého národa.³ Výsledkom snáh komunistickej vlády v rámci centralizácie vedeckého výskumu bol vznik vedeckých ústredných inštitúcií podľa sovietskeho vzoru. Paradoxom je, že zatiaľ čo v susedných krajinách sovietskeho bloku (Česko, Maďarsko, Poľsko, východné Nemecko) predstavovalo toto obdobie násilnú prestavbu fungujúcich vedeckých inštitúcií, pre Slovensko a slovenskú historickú vedu inštitucionálny rozvoj a kvantitatívny vzostup novej generácie historikov.⁴

Združovať profesionálnych historikov, učiteľov dejepisu, archivárov a múzejníkov na území Slovenska si dala za cieľ aj obnovená Slovenská historická spoločnosť pri Slovenskej akadémii vied v Bratislave (ďalej SHS pri SAV).⁵ Spoločnosť bola obnovená 22. júna 1957 na zakladajúcom valnom

.....
2 ŠKVARNA, Dušan – KOŽIAK, Rastislav – KMEŤ, Norbert. Slovenská historiografia v minulosti a dnes. (Reflexia vývoja po roku 1989). In: SEDOVÁ, Tatiana a kol. *Pohľady do nedávnej minulosti a súčasnosti: príspevok k stavu sociálneho a humanitného poznania*. Bratislava: VEDA, 2020, s. 50–51.

3 HUDEK, Adam. Slovenská historiografia a československé dejiny v rokoch 1918 – 1968. In: *Forum Historiae*, 2007, roč. 1, č. 1, s. 49–62. Dostupné online: <https://forumhistoriae.sk/sk/clanok/slovenska-historiografia-ceskoslovenske-dejiny-v-rokoch-1918-1968>. Citované 27. 3. 2023.

4 ŠKVARNA – KOŽIAK – KMEŤ, *Slovenská historiografia*, s. 51.

5 Slovenská historická spoločnosť bola pôvodne založená v roku 1946 na valnom zhromaždení v Piešťanoch. Jej prvým predsedom sa stal Daniel Rapant. Činnosť spoločnosti však netrvala dlho. Zásahom komunistickej ideológie do rozvíjajúcej sa slovenskej vedy, personálne čistky a centralizácia vedeckého výskumu mali dopad na činnosť členov SHS a tak začiatkom 50. rokov samovoľne zanikla. Pozri viac: FIALKOVIČOVÁ,

zhromaždení ako súčasť obnovenej Československej historickej spoločnosti pri Československej akadémii vied (ČSHS pri ČSAV).⁶ Jej prvým predsedom sa stal Karol Goláň, podpredsedom Peter Ratkoš, tajomníkom Vladimír Matula a hospodárom Jozef Watzka.⁷ Hlavnými cieľmi obnovenej SHS boli predovšetkým organizácia historického vedeckého výskumu na celom území Slovenska, združovanie slovenských historikov a odborných pracovníkov v oblasti histórie i propagácia ich výsledkov prác na medzinárodnej úrovni. Uvedené ciele sa SHS snažila naplňať prostredníctvom usporadúvania celoštátnych a národných zjazdov, konferencií, diskusií a prednášok. Súčasne vyvíjala úsilie nadviazať spoluprácu s príbuznými domácimi a zahraničnými organizáciami i vysokými školami. Pre efektívnejšiu organizáciu činnosti SHS na území Slovenska boli na pokyn výboru SHS⁸ zriadené pobočky spoločnosti pre západné, stredné a východné Slovensko.⁹ Práve Východoslovenská

.....
Miriam. Východoslovenská pobočka Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied v Košiciach (1915) 1958 – 1990 (1991) – rozbor archívneho fondu. In: *Slovenská archivistika*, 2021, roč. 51, č. 1, s. 47–63. KAMENCOVÁ, Lýdia. Vznik Slovenskej historickej spoločnosti a prvá etapa jej činnosti (1946 – 1950). In: *Historický časopis*, 1991, roč. 39, č. 2, s. 183–193. ŠVORC, Peter – PEKÁR, Martin a kol. *15. zjazd Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied a vedecká konferencia História, historiografia a etika*. Prešov: Universum-EU, 2016, s. 77.

6 Československá historická spoločnosť pri ČSAV bola pôvodne založená v roku 1935 s cieľom združovať aktívne činných českých a slovenských historikov v 1. Československej republike. Jej pôsobenie narušili medzinárodné a vnútropolitické udalosti v roku 1938 (Mníchovská dohoda) a následne vznik Protektorátu Čechy a Morava 15. marca 1939. Spoločnosť bola znovu obnovená v roku 1945 s krátkym pôsobením, ktoré súviselo s politickými udalosťami po druhej svetovej vojne i nevyjasnenými názormi českých historikov na vybrané témy z dejín českého a slovenského národa (vývoj historických vzťahov Čechov a Slovákov, samobytnosť slovenského národa a pod.). K opätovnému obnoveniu spoločnosti došlo v roku 1957 a to pri Československej akadémii vied (ČSAV). Pozri: Štátny archív v Košiciach (ďalej ŠAKE), fond (f.) Východoslovenská pobočka Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii v Košiciach (ďalej Vsl. pobočka SHS) (1915) 1958 – 1990 (1991), inventárne číslo (ďalej inv. č.) 10, číslo spisu (ďalej č. sp.) 1, škatuľa (ďalej šk.) 1, Zprávy ČSHS, 1958, roč. 1, č. 1, s. 1–6.

7 ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 10, č. sp. 1, šk. 1, Zprávy ČSHS, 1958, roč. 1, č. 1, s. 6–8.

8 Orgánmi SHS pri SAV boli valné zhromaždenie, výbor a predsedníctvo výboru spoločnosti. Výbor SHS zvolával valné zhromaždenie raz za tri roky. Súčasne bol volený valným zhromaždením a riadil činnosť SHS. Predsedníctvo výboru SHS sa skladalo z predsedu, podpredsedu, tajomníka a hospodára. ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 9, č. sp. 6, šk. 1, Organizačný poriadok ČSHS pri ČSAV.

9 SHS pri SAV ako súčasť ČSHS pri ČSAV sa riadila organizačným poriadkom ČSHS,

pobočka Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied v Košiciach (ďalej Vsl. pobočka) zohrala významnú úlohu pre územie východného Slovenska v oblasti začínajúceho vedeckého historického výskumu. Výbor SHS pri SAV poveril prípravou zakladajúcej schôdze vedúceho Archívu mesta Košice Ondreja Halagu. Tajomník SHS pri SAV Vladimír Matula odporučil prostredníctvom korešpondencie osloviť a združiť aktívnych historikov a pracovníkov príbuzných odborov z východného Slovenska.

Dvadsať prvého marca 1958 bola na zakladajúcom zhromaždení zriadená Východoslovenská pobočka Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied v Košiciach. Zakladajúce zhromaždenie sa konalo v Technickom múzeu v Košiciach a medzi prítomnými boli za SHS v Bratislave jej predseda K. Goláň a tajomník V. Matula, za ČSHS Josef Macůrek, za vsl. pobočku O. Halaga, Emil Petách a ďalší historici z východného Slovenska. Po odznení prejavov spojených s diskúziou bolo následne zvolené vedenie pobočky.¹⁰ Jej predsedom sa stal O. Halaga. Do predsedníctva boli zvolení Emil Konček, E. Petách, Július Bagel, L. Tajták.¹¹

Vsl. pobočka SHS si dala za cieľ rozvíjať vedecký výskum orientovaný najmä na regionálne dejiny východného Slovenska, ale aj na dejiny celoslovenského charakteru. Súčasne bolo prioritou pobočky združovať všetkých aktívnych historikov, archivárov, múzejníkov a pedagogických pracovníkov zo stredných škôl. Počas existencie Vsl. pobočky sa vystriedalo niekoľko predsedov. Po Ondrejovi Halagovi (1958 – 1959) nasledovali v chronologickom poradí Emil Petách (1959 – 1969), Ladislav Tajták (1969 – 1976), Andrej Lukáč (1976 – 1987), Ladislav Tajták (1988 – 1990). Názov Vsl. pobočky prešiel v rámci jej trvania čiastočnými zmenami. V rokoch 1958 – 1962 sa v zápisniciach i v rámci korešpondencie používal názov Slovenská historická spoločnosť pri SAV, pobočka v Košiciach. Vyskytli sa aj alternatívne názvy a skrátene názvu, ako napríklad Pobočka SHS pri SAV v Košiciach alebo iné skrátene podoby.

ktorý zriadenie pobočiek podľa § 28 organizačného poriadku umožňoval. ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 9, č. sp. 6, šk. 1, Organizačný poriadok ČSHS pri ČSAV.

10 ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 1, č. sp. 2, šk. 1, Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva SHS, pobočky v Košiciach zo 7. 10. 1958.

11 MATULA, Vladimír. Založenie Pobočky Slovenskej historickej spoločnosti v Košiciach. In: *Historický časopis*, 1958, roč. 6, č. 3, s. 486.

Obr. 1: Zakladajúce zhromaždenie Východoslovenskej pobočky SHS pri SAV v Košiciach. Zdroj: ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS.

V období medzi rokmi 1963 – 1973 sa najčastejšie vyskytoval názov Východoslovenská pobočka SHS pri SAV v Košiciach. Od roku 1974 bol frekvencovaný názov SHS pri SAV, východoslovenská pobočka v Prešove. Používal sa aj substitučný názov Východoslovenská pobočka SHS pri SAV v Prešove. Súviselo to so zmenou miest konaní zasadnutí pobočky, ale aj s výmenami predsedov pobočky a ich sídlom práce či miesta bydliska. Po roku 1987 sa názov pobočky vrátil do podoby Východoslovenská pobočka SHS v Košiciach. Pečiatka s pôvodným názvom sa bez zmien používala až do 80. rokov 20. storočia.

Vsl. pobočka začala svoju činnosť v období destalinizácie a likvidácie kultu osobností. Dôsledky XX. zjazdu Komunistickej strany Sovietskeho zväzu (ďalej KSSZ) mali mať vplyv aj na slovenskú historiografiu, pričom malo dôjsť k napraveniu chýb a deformácií vo výskume a výklade dejín. Činnosť a výskumné zameranie členov SHS a jej pobočiek však dokumentuje minimálny dopad udalostí z roku 1956. Potvrdzujú to početné prednášky jednotlivých členov venujúcich sa „klasickým témam“ marxistickej historiografie, skoro nezmenená interpretácia udalostí národného marxistického príbehu

a nasledovanie dogmatických stanovísk stranických ideológov. Tento stav slovenskej historiografie odzrkadľoval vnútropolitickú situáciu v štáte, v ktorom sa komunistickí funkcionári snažili eliminovať význam XX. zjazdu KSSZ. Súčasne v tomto prípade zohral veľkú úlohu strach zo straty pracovného miesta, keďže na konci 50. rokov 20. storočia prebiehali čistky a procesy, ktoré zasiahli aj oblasť školstva, vedy a kultúry.¹²

Začiatok roka 1960 sa niesol v znamení personálnych zmien a nových spoluprác pobočky. Dňa 28. apríla 1960 na zasadaní výboru Vsl. pobočky SHS pri SAV v Košiciach nastali personálne zmeny. O. Halaga sa vzdal funkcie predsedu pobočky a podpredseda pobočky E. Konček bol pozbavený funkcie riaditeľa múzea v Prešove, pričom súčasne prestal vykonávať funkciu podpredsedu pobočky. Na základe toho bol predsedníctvom pobočky poverený E. Petách, ktorý sa na krátke obdobie stal aj tajomníkom pobočky. Na tomto zasadaní boli privítaní aj novoprijatí členovia pobočky, medzi ktorými bol aj popredný historik – medievalista, archivár a univerzitný pedagóg Ferdinand Uličný. Od tohto roku bol F. Uličný súčasťou pobočky, prostredníctvom ktorej významne vplýval na vývoj slovenskej historiografie. Novovymenovaný predseda pobočky súčasne oznámil novú „spoluprácu“ s Krajským výborom Komunistickej strany Slovenska v Košiciach (KV KSS). Pobočka sa tak zaviazala informovať KV KSS o svojej činnosti a personálnom stave.¹³ Do konca roka 1960 sa mala uskutočniť voľba nového výboru pobočky, pričom návrh na zloženie výboru sa skladal z predsedu E. Petácha, podpredsedu J. Bágela, tajomníka L. Tajtáka, členov výboru Ladislava Olexu, Vladimíra Viplera, Štefana Butkoviča, Vasiľa Grivnu a z náhradníkov medzi ktorými bol aj F. Uličný.¹⁴ Pobočka si dala za cieľ v najbližších rokoch povzbudzovať členov pobočky k aktívnej realizácii vlastného výskumu z oblasti starších i novších dejín (v zásadách marxizmu-leninizmu) a rozširovať svoju publikačnú činnosť. V priebehu rokov 1960 – 1963 sa pobočka maximálnou mierou snažila zapájať do všetkých vedeckých akcií, ktoré súviseli s dejinami a históriou východného Slovenska. V roku 1961 sa konali oslavy k 40. výročiu založenia Komunistickej

.....
12 HUDEK, *Najpolitickjšia veda*, s. 163–169. KOCIAN, Jiří (ed.) *Tematická príručka k česko-slovenským dejinám 1948 – 1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2019, s. 44–47.

13 ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 21, č. sp. 1, šk. 2, Zápisnica zo zasadnutia výboru SHS pri SAV, pobočky v Košiciach 28. 4. 1960.

14 ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 22, č. sp. 1, šk. 2, Správa o činnosti SHS pri SAV, pobočky v Košiciach za roky 1958 – 1960.

strany Československa (KSČ). Vsl. pobočka sa podieľala na spoluorganizovaní cyklu vlastivedných prednášok v košickom rozhlase a vedeckej konferencie na tému „Boj komunistov na okupovanom území juhovýchodného Slovenska v rokoch 1938 – 1944“ i na usporiadaní výstavy v spolupráci s Východoslovenským múzeom v Košiciach.¹⁵ Rok 1962 sa niesol v znamení IV. zjazdu slovenských historikov, ktorý sa uskutočnil v dňoch 28. – 30. júna 1962 v Košiciach. Tento zjazd bol výnimočný svojou tematikou venovanou práve dejinám východného Slovenska. Príprava a organizácia tohto zjazdu predstavovala pre členov vsl. pobočky hlavnú úlohu v uvedenom roku. Zjazdu sa zúčastnilo vyše 150 účastníkov z rôznych spoločenskovedných inštitúcií. Zjazd slávnostne otvoril predseda SHS prof. B. Varsik a bol rozdelený do troch sekcií – dejiny feudalizmu, kapitalizmu a najnovších dejín. V rámci sekcie dejín feudalizmu vystúpil aj F. Uličný, ktorý sa vo svojom príspevku zaoberal vznikom šľachtického a cirkevného vlastníctva pôdy a osídlenia Šariša do 13. storočia.¹⁶

Hlavnou úlohou pobočky v roku 1963 bola príprava monografie dejín Prešova. Na zasadnutí výboru Vsl. pobočky SHS bola schválená redakčná rada, ktorej členom bol aj F. Uličný. Pobočka aj v tomto roku bola veľmi aktívna. Vybraní členovia pobočky sa zúčastnili semináru o Matici slovenskej a predniesli tam svoje príspevky. V septembri sa uskutočnilo zasadnutie výboru Vsl. pobočky v Michalovciach s cieľom oboznámiť sa s tamojšími pomermi a snahe získať nových členov. V rámci tejto príležitosti mal F. Uličný pripravenú prednášku k dejinám Michaloviec z obdobia feudalizmu. Dňa 28. mája 1963 sa konalo zasadnutie Valného zhromaždenia Vsl. pobočky SHS pri SAV v Košiciach na ktorom bol vymenovaný nový výbor pobočky v zložení Š. Butkovič, Vavro Cselényi, Marta Kordíková, L. Olexa, Štefan Pažúr, E. Petách, Imrich Sedlák, L. Tajták a F. Uličný.¹⁷ Významným rokom v pôsobení Vsl. pobočky bol rok 1965. V tomto roku začalo predsedníctvo pobočky rokovať o zriadení niekoľkých historických krúžkov vo Východoslovenskom kraji. Prvý historický krúžok bol založený v Prešove. Z tohto dôvodu sa uskutočnilo zasadnutie výboru Vsl. pobočky 25. marca 1965, ktoré sa členilo na dve časti. V prvej

.....
15 ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 31, č. sp. 1, šk. 2, Zápisnica zo zasadnutia výboru SHS pri SAV, pobočky v Košiciach 18. 4. 1961.

16 Štvrtý zjazd slovenských historikov. In: *Historický časopis*, 1962, roč. 10, č. 4, s. 627–633.

17 ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 47, č. sp. 4–6, šk. 3, Zápisnice zo zasadnutí výboru Pobočky SHS v Košiciach konaných v dňoch 19. 4. 1963, 20. 5. 1963, 5. 7. 1963.

časti schôdze sa rokovalo o podmienkach založenia a činnosti krúžku, druhú časť obohatil svojou prednáškou o osídlení hornej Torysy v 13. – 14. storočí F. Uličný. Podľa zápisnice zo zasadnutia výboru bola prednáška F. Uličného kvalitne spracovaná na základe vlastného výskumu a vyvolala intenzívnu debatu.¹⁸ F. Uličný ako aktívny člen Vsl. pobočky sa zúčastnil aj významného tretieho ročníka Medzinárodného kongresu historikov vo Viedni, ktorý sa konal v dňoch od 29. augusta až do 2. septembra 1965.¹⁹

Ferdinand Uličný plynule pokračoval vo funkcii člena výboru Vsl. pobočky aj po voľbách nového výboru na obdobie 1966 – 1969. Prioritou Vsl. pobočky v tomto období bolo predovšetkým rozšíriť členskú základňu a osloviť so spoluprácou pedagogické fakulty a učiteľov dejepisu na stredných školách. Prednášky jednotlivých členov pobočky tak mali slúžiť ako doplnkové vzdelávanie pre učiteľov dejepisu. K rozširovaniu členstva mali dopomôcť historické krúžky, čím mali z kvantitatívneho hľadiska zabezpečiť minimálne členov aktívne zúčastňujúcich sa prednášok a iných akcií pobočky. Výbor pobočky označil za najaktívnejšie krúžky v Levoči a v Prešove. Súčasne sa výbor v nasledujúcom období snažil riešiť stagnáciu činnosti najmenej aktívneho historického krúžku v Michalovciach.²⁰ Pobočka sa v tomto období pripravovala aj na tvorbu plánovanej trojzväzkovej monografie dejín mesta Košíc, ktorá mala byť podľa prvotných plánov vydaná k príležitosti 25. oslobodenia Košíc na začiatku roku 1970.

F. Uličný ako aktívny člen Vsl. pobočky aj v tomto období viedol bohatú prednáškovú činnosť zameranú na výsledky vlastného výskumu. Prednášal na seminári o počiatkoch baníctva na východnom Slovensku spolu s P. Ratkošom a Š. Butkovičom. K problematike nálezu pergamenového rotulu zo 14. storočia viedol prednášky na členskej schôdzi pobočky i prvej členskej schôdzi historického krúžku v Levoči v marci 1967.²¹

.....

18 ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 66, č. sp. 1, šk. 3, Zápisnica zo zasadnutia výboru Vsl. pobočky SHS v Košiciach 25. 3. 1965.

19 ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 66, č. sp. 3, šk. 3, Zápisnica zo zasadnutia výboru Vsl. pobočky SHS v Košiciach 14. septembra 1965.

20 ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 76, č. sp. 3, šk. 4, Zápisnica zo zasadnutia výboru Vsl. pobočky SHS v Košiciach 30. 6. 1966. V uvedenom roku bol založený nový historický krúžok v Rožňave.

21 ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 88, č. sp. 4–5, šk. 4, pozvánka na členskú schôzdu SHS pri SAV – Východoslovenská pobočka v Košiciach z 7. 3. 1967 a pozvánka na prvú členskú schôzdu Krúžku historikov Spiša pri pobočke SHS v Košiciach z 10. 3. 1967.

*Ansicht des Universitätsbaues des dasigen
Platzes, und der Kirche*

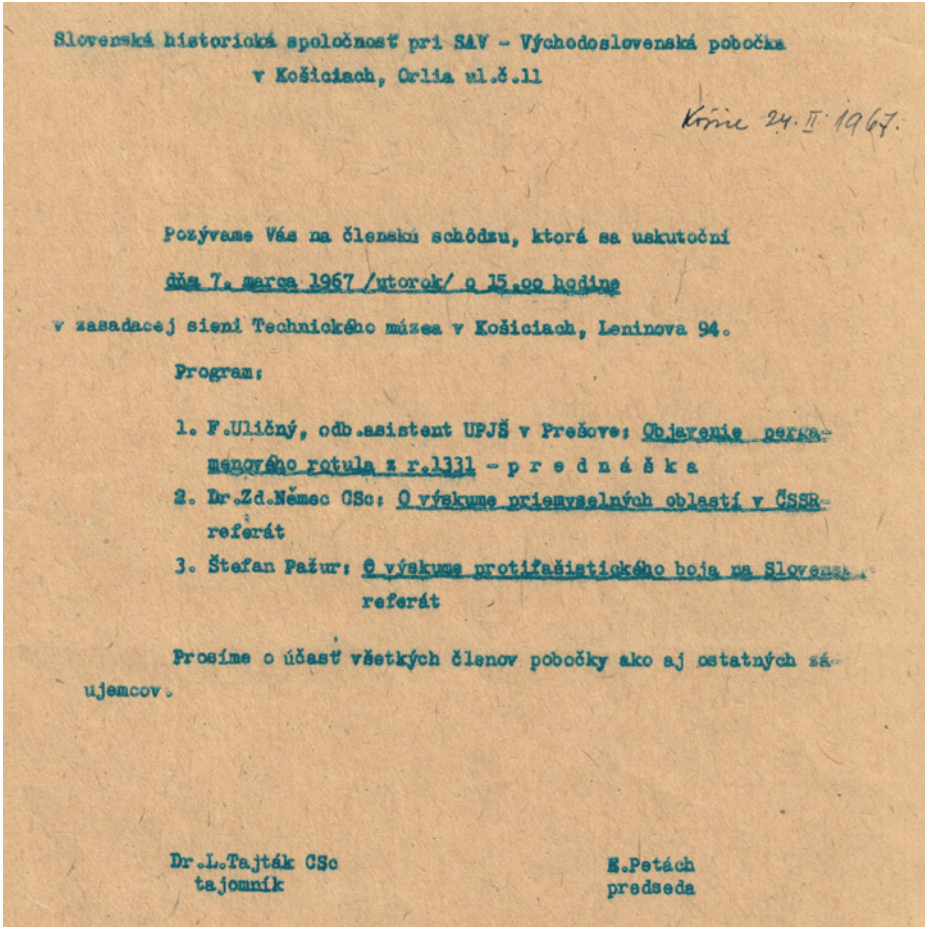
*Vue du Bâtime, de la Place, et de l'Eglise
de l'Université*

DOUZIEME CONGRES INTERNATIONAL

DES SCIENCES HISTORIQUES

Vienne, 29. 8. - 2. 9. 1965

Obr. 2: Medzinárodný kongres historikov vo Viedni. Zdroj: ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS.

Obr. 3: Pozvánka na členskú schôdzu SHS pri SAV, 7. 3. 1967. Zdroj: ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS.

Rok 1968 sa niesol v znamení významných spoločenských zmien súvisiacich s demokratizačnými procesmi, ktoré ovplyvnili aj činnosť Československej i Slovenskej historickej spoločnosti. Atmosféra obrodného procesu v štáte sa naplno prejavila na VI. zjazde slovenských historikov konaného v dňoch 2. – 4. júla 1968 v Martine. Účastníci zjazdu privítali a prijali myšlienky obrodného procesu v spoločnosti. Vytýčili niekoľko základných problémov, ktoré považovali za stagnujúce prvky historiografie. Jednoznačne sa vyslovili za federatívne štátoprávne usporiadanie Československej socialistickej republiky (ďalej ČSSR), čím by došlo k oslabeniu centralizácie a čechoslovakizmu v slovenskej historiografii. Súčasne verejne odsúdili cenzúru a účelovú

deformáciu československých dejín z politických dôvodov v zakladateľskom období ČSR. Kritický postoj k vývoju slovenskej historiografie prezentovali Ľubomír Lipták, Richard Marsina, Mikuláš Písch, Peter Ratkoš, Milan Gajdoš, Ján Mlynárik a ďalší. Medzi početnými vystúpeniami sa našli aj niekoľkí historici, ktorí zastávali naďalej názor, že historiografia mala slúžiť aj politickým účelom. Slovenskí historici na tomto zjazde podporili aj požiadavky slovenských archivárov týkajúce sa vymanenia sa spod kompetencie Ministerstva vnútra ČSSR.²² Výsledkom zjazdu slovenských historikov bolo vytýčenie cieľa primárne orientovať svoj výskum na dejiny územia Slovenska, vytvoriť katedry slovenských dejín na vysokých školách, vypracovať učebnice slovenských dejín, rozšíriť svoje kontakty o zahraničných historikov a podobne.²³

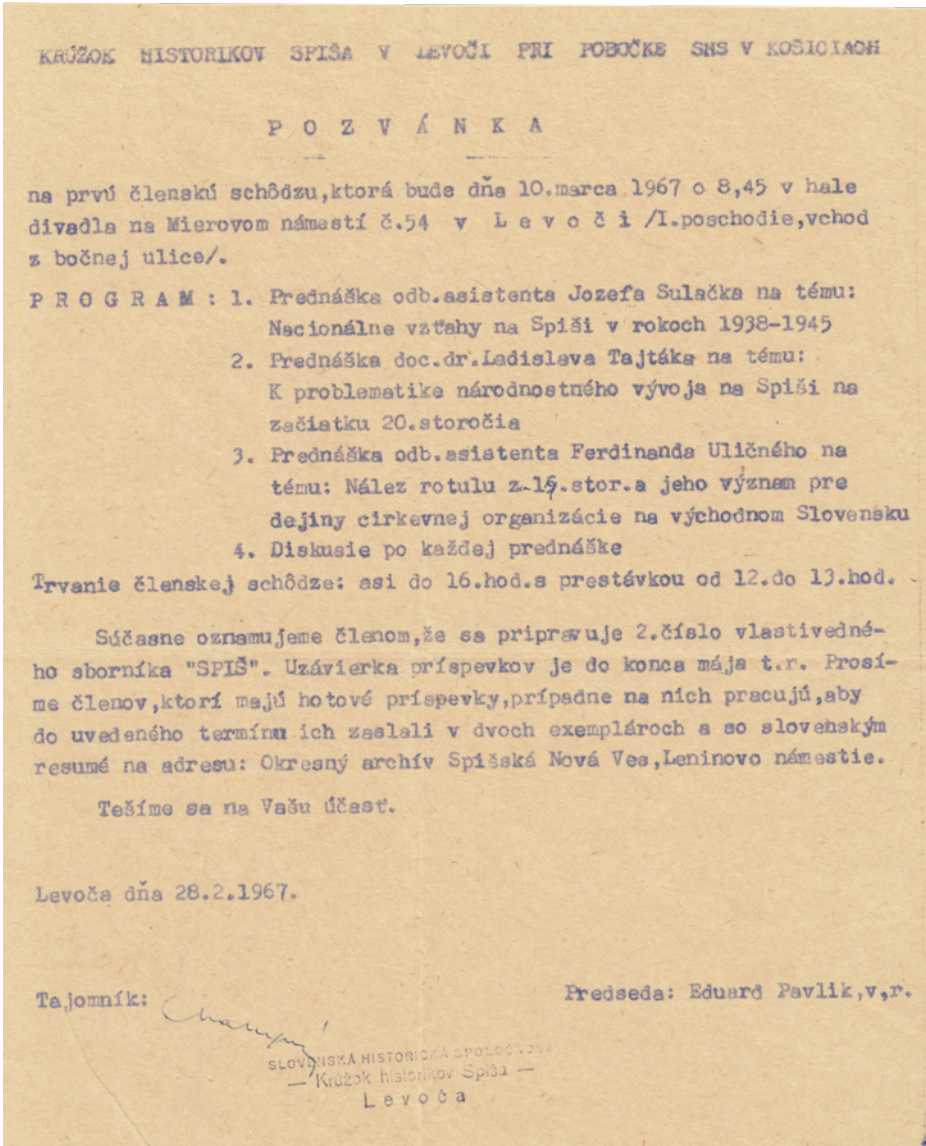
V súvislosti s prijatím ústavného zákona č. 143/1968 Zb. z 27. októbra 1968 o československej federácii sa následne 12. decembra 1968 v Bratislave uskutočnilo valné zhromaždenie SHS. Hlavným zámerom zhromaždenia sa stala voľba nového výboru a prijatie nových stanov spoločnosti. Návrh stanov vypracovala komisia v zložení Július Bartl, Anton Špiesz, Július Mésároš, Leonard Bianchi. Stanovy boli prijaté valným zhromaždením a mali zároveň slúžiť ako vzor pre ostatné spoločnosti. Konečná podoba stanov SHS bola prijatá na základe rozhodnutia Ministerstva vnútra Slovenskej socialistickej republiky v Bratislave podľa § 2 zákona č. 68/1951 Zb. o dobrovoľných organizáciách a zhromaždeniach v roku 1972. SHS sa tak stala samostatnou vedeckou spoločnosťou pod záštitou SAV v Bratislave.²⁴

.....

22 ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 102, č. sp. 1, šk. 4, Rezolúcia zo schôdze pracovníkov Slovenskej archívnej správy a Štátneho ústredného archívu v Bratislave z 13. 6. 1968.

23 MESÁROŠ, Július. VI. zjazd slovenských historikov. In: *Historický časopis*, 1968, roč. 16, č. 4, s. 642–649.

24 ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 129, č. sp. 2, šk. 5, Rozhodnutie Ministerstva vnútra Slovenskej socialistickej republiky o schválení organizačného poriadku SHS pri SAV v Bratislave. FIALKOVIČOVÁ, *Východoslovenská pobočka*, 51.

Obr. 4: Pozvánka na prvú členskú schôdzu Krúžku historikov Spiša, 10. 3. 1967. Zdroj: ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS.

V roku 1969 sa stal F. Uličný tajomníkom Vsl. pobočky. Aj v tomto roku aktívne vystupoval so svojimi prednáškami v rámci rôznych udalostí a podujatí. Na počesť založenia historického krúžku v Bardejove F. Uličný oboznámil prítomných o problematike osídlenia horného Šariša v 12. – 14. storočí a vývine

osídlenia Bardejova a okolia v stredoveku. Členovia pobočky sa pripravovali na vyhotovenie monografie dejín Rožňavy, kde k jednotlivým problémom a obdobiam referoval a usmerňoval okrem iných aj F. Uličný.²⁵

Na schôdzi Krúžku historikov v Prešove 20. marca 1969 bol zvolený nový výbor krúžku. Predsedom krúžku sa stal Andrej Lukáč, vedúci Štátneho archívu v Prešove. F. Uličný súčasne navrhoval, aby v novom výbore boli zastúpení svojimi zástupcami aj študenti histórie z Filozofickej a Pedagogickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove. Schôdza bola doplnená prednáškou F. Uličného prostredníctvom ktorej predstavil problematiku osídlenia východného Slovenska z národnostného hľadiska v rámci obdobia 12. – 14. storočia. Táto prednáška vyvolala aktívnu diskusiu.²⁶

Reakciou na obrodny proces v ČSSR na prelome 60. a 70. rokov 20. storočia bol príchod obdobia „normalizácie“, ktoré malo dopad aj na členov spoločnosti. Vylúčený mal byť každý člen SHS, ktorý protizákonne zostal za hranicami ČSSR.²⁷ Vsl. pobočka vo svojom vyhlásení uviedla, že napriek nepriateľským názorom a tendenciám pravicového oportunistu, ktoré sa dostávali aj do marxisticko-leninskej historiografie, nevyvíjala žiadnu protisocialistickú alebo protisovietskú činnosť. Vyhlásila, že dodržiavala ideovo-politické zameranie v rámci uznesení XIV. zjazdu a plén ÚV KSČ a ÚV KSS. Prisľúbila vedenie výskumov podľa marxisticko-leninskej metodológie s cieľom vyzdvihnúť predovšetkým revolučné a „pokrokové“ tradície a historickú úlohu robotníckej triedy.

Z uvedeného vyplýva, že Vsl. pobočka v nasledujúcom desaťročí 1970 – 1979 naďalej fungovala v súlade so štátnou ideológiou. Každý rok uskutočnila v priemere 20 – 25 prednášok obsahovo zamerané na ideovo-politické a historické problematiky súvisiace s výročiami dejín KSČ a dejín Sovietskeho zväzu. Členovia pobočky si dávali za cieľ prehodnotiť maďarskú i slovenskú „buržoáznú“ historiografiu a spracovať dejiny podľa marxisticko-leninskej ideológie.

.....
25 ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 106, č. sp. 3, 4, šk. 5, Správy o činnosti Východoslovenskej pobočky SHS v Košiciach za prvý a druhý štvrtrok 1969.

26 ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 236, č. sp. 2, šk. 8, Zápisnica zo schôdze Krúžku historikov v Prešove z 20. 3. 1969.

27 Vylúčení členovia spoločnosti, ktorí ostali „protizákonne“ za hranicami: Ákoš Paulínyi, Emília Paulínyiová, Svetozár Sprušanský, Jozef Sninčák, Ondrej Dolan, Daniel Gunár a Ladislav Lipscher. ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 116, č. sp. 2, šk. 5, zápisnica z výborovej schôdze SHS pri SAV zo 6. 10. 1970.

Rok 1970 je charakteristickým uskutočňovaním výmeny členských legitímácií v štáte, v rámci ktorej malo dôjsť vo Vsl. pobočke k vylúčeniu tých členov, ktorí si neplnili svoje povinnosti, alebo sa hrubo previnili proti stanovám spoločnosti a zákonom republiky.

Doba neslobody, diktatúry a ideológie zasiahla aj profesionálny život F. Uličného. V rámci výmeny straníckych členských legitímácií bol v roku 1970 vylúčený z KSČ. Dôsledkom tohto vylúčenia bolo prepustenie, resp. vyhodenie F. Uličného z Univerzity P. J. Šafárika v roku 1971, na ktorej interne pôsobil ako odborný asistent. Súčasne dostal úplný (neskôr čiastočný) zákaz publikovania svojich vedeckých prác.²⁸ Pravdepodobne vplyvom týchto udalostí sa F. Uličný v roku 1972 vzdal funkcie tajomníka a člena výboru Vsl. pobočky, keďže činnosť a personálny stav pobočky bol sledovaný KV KSS v Košiciach. Výbor Vsl. pobočky jeho rezignáciu prijal a za nového tajomníka bol zvolený Andrej Lukáč.²⁹ Napriek uvedeným udalostiam a snahám odstaviť od činnosti historika a archivára, F. Uličný vo svojej profesionálnej vedeckej práci naďalej pokračoval. Bolo mu ponúknuté miesto archivára v Štátnom archíve v Prešove, kde spracovával mnohé archívne fondy (napr. fond Šarišskej župy) a zároveň skúmal pramene k dejinám osídlenia Liptova, Šariša a Zemplína do konca 16. storočia.³⁰ Naďalej fungoval ako aktívny člen Vsl. pobočky a obohacoval rôzne konferencie a iné podujatia svojimi odbornými prednáškami.³¹

V rámci publikačnej činnosti, členovia Krúžku historikov v Prešove, konkrétne A. Lukáč, F. Uličný a L. Tajták, uskutočnili 5. júla a 20. septembra 1970 autorské porady v súvislosti s prípravou monografie *Dejín Veľkého Šariša*. V roku 1973 Vsl. pobočka riešila práce na monografiách *Dejín Rožňavy*³² i Bardejova a získala ponuku na vyhotovenie monografie *Dejín Revúcej a Giraltoviec*. V rámci zahraničných stykov Vsl. pobočka „pokračovala v duchu vytyčených

28 MARSINA, Richard. Historik a archivár univ. prof. Ferdinand Uličný, DrSc. In: *Slovenská archivistika*, 2013, roč. 48, č. 2, s. 200–204.

29 ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 123, č. sp. 2, šk. 5, Zápisnica zo zasadnutia výboru Vsl. pobočky SHS 27. 4. 1972.

30 MARSINA, *Historik a archivár*, s. 200–204.

31 Zúčastnil sa konferencie *Východoslovenské mestá v minulosti, prítomnosti, budúcnosti* 27. 4. 1972 v Košiciach s príspevkom *Pôvod a typológia šarišských a zemplínskych stredovekých miest*. V rámci činnosti krúžku historikov v Prešove sa 6. 4. 1973 uskutočnila prednáška F. Uličného *K najstarším dejinám Hanušoviec* a v obci *Ďačov* predniesol F. Uličný 9. 12. 1974 prednášku na tému *Dejiny Ďačova a okolia*.

32 Vyšla v roku 1978 v dvoch dieloch.

zásad“ a pozývala len vedeckých pracovníkov zo socialistických krajín. Aj v tomto období sa Vsl. pobočka zameriavala na prijatie čo najväčšieho počtu nových členov. Pociťovala však stále nevyriešený problém spojený s nízkou angažovanosťou stredoškolských učiteľov. V roku 1976 dochádza k personálnym zmenám vo vedení Vsl. pobočky. Za predsedu pobočky bol zvolený A. Lukáč, podpredsedom sa stal L. Tajták a tajomníkom Marián Gajdoš.³³

Osemdesiate roky 20. storočia sa niesli v znamení početných prednášok, seminárov, besied a dvoch celoslovenských zjazdov SHS.³⁴ V roku 1981 sa konal 8. zjazd SHS, na ktorom sa historici opäť prihlásili k dodržiavaniu a aplikovaniu marxisticko-leninskej ideológie a metodológie. Na zjazde odznel veľký počet prednášok, medzi nimi aj prednáška F. Uličného na tému Vývoj zavedenia gregoriánskeho kalendára.³⁵ V rovnakom ideologickom podtóne sa konal aj 9. zjazd SHS v roku 1986. Prednášková časť zjazdu bola rozdelená do monotematických celkov. V rámci sekcie dejín feudalizmu prednášal okrem iných aj F. Uličný, ktorý sa zaoberal otázkami spolupráce historikov, jazykovedcov a archeológov pri výskume osídlenia na Slovensku.³⁶

V tomto období bola príznačná zvýšená produktivita publikačnej činnosti členov Vsl. pobočky z kvantitatívneho hľadiska. V roku 1980 bola postúpená do tlače monografia Dejín Krompách, do finálnej fázy sa dostala monografia Dejín Trebišova a pokračovalo sa na tvorbe monografie Dejín Michaloviec. V roku 1984 autorský kolektív členov Vsl. pobočky začal pracovať na monografii Dejiny Vranova nad Topľou a súčasne pokračoval na tvorbe monografie

.....
33 ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 154, č. sp. 2, šk. 6, Zápisnica zo zasadania výboru Východoslovenskej pobočky SHS zo dňa 18. 3. 1976.

34 Medzi významnejšie podujatia organizované Vsl. pobočkou a historickými krúžkami počas 80. rokov 20. storočia boli seminár k problematike vystáhovalectva z východného Slovenska, sympóziu k 150. výročiu východoslovenského sedliackeho povstania z roku 1831, seminár k dejinám školstva na Spiši a kolokvium o využívaní archeologických pamiatok, konferencie k 40. výročiu oslobodenia Vsl. kraja sovietskou armádou a vyhlásenie Košického vládneho programu, konferencia k 50. výročiu roľníckej vzbury v Habure a Čertiznom, konferencia k regionálnym dejinám, ich význam a vzťah k národným dejinám, semináre pri príležitosti 20. výročia založenia krúžku historikov Spiša, seminár k 125. výročiu Slovenského memoranda; celokrajský seminár k osídleniu severného Slovenska; seminár o výskume dejín Vranova nad Topľou a ďalšie.

35 VIII. zjazd Slovenskej historickej spoločnosti. In: *Historický časopis*, 1981, roč. 29, č. 6, s. 934.

36 IX. zjazd Slovenskej historickej spoločnosti. In: *Historický časopis*, 1986, roč. 34, č. 6, s. 936.

Dejín Gelnice. Najproblematickejšou plánovanou publikáciou, ktorú Vsl. pobočka mala v pláne vydať bola monografia Dejín Košíc. Keďže išlo z historicko-vedeckého hľadiska o komplikovanú úlohu, bolo nutné vytvoriť niekoľko autorských kolektívov.³⁷ Zostavovateľmi dvoch zväzkov monografie boli L. Tajták a R. Marsina. Niektorí členovia pobočky kriticky poukazovali na problémy súvisiace s nespravodlivo rozdelenými úlohami, povrchné spracovanie problematík v jednotlivých obdobiach či nemožnosť zapojiť do procesu aj iné inštitúcie (Štátna vedecká knižnica v Košiciach, Východoslovenské múzeum v Košiciach alebo Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach a pod.). Uvedená monografia sa stala jednou z príčin konfliktu medzi L. Tajtákom a M. Potemrom, ktorý vyvrcholil v roku 1986. Práca na monografii dejín Košíc bola nakoniec opäť pozastavená v roku 1989. R. Marsina a L. Tajták sa zriekli zostavovateľskej úlohy na prvom a druhom zväzku monografie na základe zmenenej politickej situácie, ktorá umožnila, aby niektorí historici, ktorí sa o túto funkciu už predtým pre politické príčiny neúspešne uchádzali, mohli svoje zámery tentokrát uskutočniť.³⁸

Dvadsať prvého mája 1986 sa uskutočnila voľba predsedníctva Vsl. pobočky. Predsedom sa stal A. Lukáč, riaditeľ Štátneho oblastného archívu v Prešove, podpredsedom pre organizačnú činnosť sa stal František Kvotidián, podpredsedom pre vedecký výskum L. Tajták a tajomníkom sa stal Boris Beňovský, zástupca riaditeľa Múzea Slovenskej republiky rád v Prešove. Na valnom zhromaždení Vsl. pobočky uskutočnenom v rovnaký deň sa do diskusie zapojil aj F. Uličný s kritickým stanoviskom k činnosti historických krúžkov v kraji. Výbor Vsl. pobočky sa taktiež zaoberal zaujatím stanovísk ku kritickým listom M. Potemru. V dôsledku dlhotrvajúcej choroby predsedu pobočky A. Lukáča výbor odporučil, aby pobočku v roku 1987 viedol L. Tajták ako úradujúci predseda.

Aj v druhej polovici 80. rokov 20. storočia F. Uličný pokračoval vo svojej vedeckej činnosti. Naďalej sa zúčastňoval rôznych akcií pod záštitou Vsl.

.....
37 Medzi navrhnutými do autorských kolektívov pre tvorbu monografie Dejín Košíc boli navrhnutí aj Jozef Sulaček (pracovník ŠVK) a Tibor Ferko (dramaturg ŠD), ktorí nemali povolenú publikačnú činnosť. Vsl. pobočka sa podujala získať pre nich výnimku k publikovaniu. ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 206, č. sp. 3, šk. 7, Zápis zo zasadnutia redakčnej rady historickej monografie mesta Košíc zo dňa 29. 3. 1985.

38 Archív SAV, f. Slovenská historická spoločnosť pri Slovenskej akadémii vied (1945 – 1989), inv. č. 410, č. sp. 4, šk. 29, Správa o činnosti Východoslovenskej pobočky SHS SAV za rok 1989.

pobočky a prezentoval čiastkové výsledky svojho výskumu v podobe prednášok.³⁹

Od polovice 80. rokov prechádzal Sovietsky zväz zmenami, ktoré neskôr spôsobili jeho rozpad a nové rozdelenie sveta.⁴⁰ Medzinárodné súvislosti priamo ovplyvňovali aj vnútropolitickú situáciu v Československu. Snahy sovietskej vlády o istú demokratizáciu totalitného režimu vytvorili priestor pre otvorenú činnosť opozície komunistického režimu. Dlhodobá nespokojnosť spoločnosti, ekonomické krízy, vedecko-technické zaostávanie za západom Európy a neschopnosť komunistickej vlády reformovať režim viedli k rozpadu Sovietskeho zväzu a ukončenie totalitného komunistického režimu v krajinách bývalého sovietskeho bloku. Napätá politicko-spoločenská atmosféra v Československu vyvrcholila 17. novembra 1989 po brutálnom policajnom potlačení študentských protestov. Dôsledkom toho vznikli hnutia Verejnosť proti násiliu a Občianske fórum, ktoré položili základ politického pluralizmu. Došlo k zmenám vo vedení KSČ a KSS a súčasne komunistická strana stratila svoje vedúce postavenie v štáte.⁴¹

Tieto významné zmeny v krajine zasiahli aj činnosť Vsl. pobočky. Jedenásťeho januára 1990 bol zvolený akčný výbor Vsl. pobočky na čele s predsedom výboru F. Uličným, ktorý uskutočnil 24. januára 1990 mimoriadne valné zhromaždenie Vsl. pobočky k prehodnoteniu činnosti a smerovaniu pobočky v nových demokratických pomeroch v štáte. Diskusia sa niesla v znamení kritiky pomerov vo Vsl. pobočke a opätovne sa otvorili konflikty medzi jednotlivými členmi pobočky. Kritický postoj k jej činnosti i k činnosti konkrétnych členov zaujali O. Halaga a M. Potemra. Týmto názorom oponoval najmä L. Tajták, keďže sa ich kritika dotýkala aj priamo jeho osoby. F. Uličný preferoval zmierovací postoj, pričom sa snažil dosiahnuť čo najväčšiu objektivitu a hľadať aj pozitívne stránky celkového významu Vsl. pobočky. Na tomto

.....
39 Prednášková činnosť F. Uličného v roku 1984 na témy: Stredoveké osídlenie východného Slovenska v písomných dokumentoch a Osídlenie severovýchodnej časti Šarišskej župy. V roku 1989 sa mal F. Uličný zúčastniť *Besedy za okrúhlym stolom* k práci Petra Ratkoša *Veľká Morava*. Na túto tému mali spolu diskutovať R. Marsina, Vojtech Budínsky-Krička, Dušan Čaplovič, O. Halaga, Belo Polla, F. Uličný. ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS, inv. č. 226, č. sp. 1, šk. 7, Plán prednášok, besied a seminárov Vsl. pobočky SHS pri SAV v Košiciach na rok 1989.

40 KOCIAN, *Tematická príručka*, s. 69.

41 17. november 1989. Dostupné online: <https://www.17november1989.sk/>. Citované 25. 5. 2023.

zhromaždení došlo aj k voľbe jedenástčlenného výboru pobočky, ktorého predsedom sa stal F. Uličný, podpredsedom J. Kirst a tajomníkom M. Otčenáš. F. Uličný v mene výboru pobočky prisľúbil M. Potemrovi, že sa jeho kritickým listom, ktoré zasielal v minulosti vedeniu pobočky, bude zaoberať. Výbor prerokoval sťažnosť M. Potemru 6. septembra 1990. Časť argumentov M. Potemru bola preverená a čiastočne uznaná, časť bola vnímaná ako subjektívne pohľady a názory, ktoré sa reálne nedali potvrdiť ani vyvrátiť. Výbor uznal pochybenie v tej časti činnosti, keď pobočka považovala vydané autorské diela za svoju činnosť. Podľa stanov mohla jedine vydať stanovisko pre vydavateľstvo pre práce, ktoré boli svojím obsahom mimoriadne prínosné pre región. Taktiež boli uznané viaceré pochybenia vedenia a činnosti Vsl. pobočky, ktoré porušovali stanovy SHS. Týmto spôsobom sa Vsl. pobočka mohla zo svojich predošlých chýb v nových politických podmienkach poučiť, ospravedlniť a urobiť za minulosťou hrubú čiaru.⁴²

V roku 1991 sa uskutočnil 10. zjazd SHS v Bratislave, aby sa kriticky zaoberal slovenskou historiografiou posledných desaťročí a vytýčil si hlavné ciele činnosti na ďalšie obdobie.⁴³ Na rozdiel od Českej historickej spoločnosti, ktorá zanikla, SHS sa snažila ďalej pokračovať v nadväzovaní pozitívnych črt doterajšej činnosti v rámci aplikovania kritickej analýzy a prekonaní odborových, organizačných, ideových, ale aj etických deformácií z minulosti. Uvedený zjazd bol od roku 1968 prvým, kde sa prejavila slobodne pluralita názorov. Prítomní historici priznali, že z obáv o svoje postavenie, prácu, osobný život, jednoducho nevyslovili nesúhlas a pracovali tak, ako im bolo z hora určené.⁴⁴

Záujem členov o pokračovanie činnosti Vsl. pobočky v tejto podobe klesal. Ani novozvolený jedenástčlenný výbor však nedokázal obnoviť kolegiálne vzťahy medzi členmi a posunúť jej činnosť v nových demokratických pomeroch republiky. Východoslovenská pobočka SHS tak začiatkom 90. rokov samovoľne zanikla.

.....
42 Archív SAV, f. SHS pri SAV, inv. č. 410, č. sp. 3, šk. 29, Zápisnica z mimoriadneho zhromaždenia Vsl. pobočky SHS, konané dňa 24. 1. 1990 v Košiciach.

43 Jubilejný X. zjazd Slovenskej historickej spoločnosti. In: *Historický časopis*, 1991, roč. 39, č. 3, s. 354–355.

44 X. zjazd Slovenskej historickej spoločnosti. In: *Historický časopis*, 1991, roč. 39, č. 4–5, s. 369.

Východoslovenská pobočka SHS pri SAV

P O Z V Á Ň K A

Akčný výbor Východoslovenskej pobočky SHS
dovoľuje si Vás pozvať na
Mimoriadne valné zhromaždenie Vsl. pobočky SHS, ktoré
sa uskutoční dňa **24. januára 1990** v Košiciach,
v zasadacej miestnosti KVP, o **9,00 hod.**

Program

Otvorenie

Voľba volebnej a návrhovej komisie

Správa o činnosti za uplynulé funkčné obdobie

Diskusia

Voľba nového výboru Vsl.pobočky SHS

Uznesenie

Záver

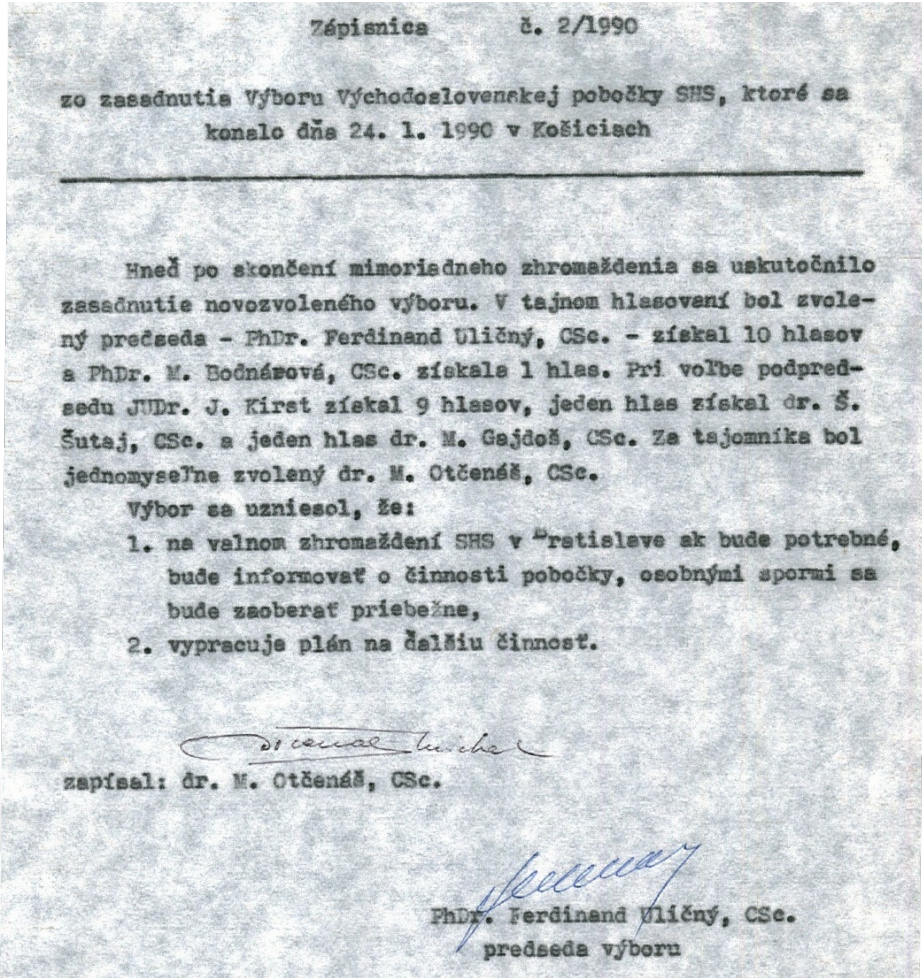
Prešov 11. januára 1990

Za Akčný výbor Vsl.pobočky SHS

PhDr. Michal Očenáš, CSc. :

PhDr. Ferdinand Uličný, CSc. :

Obr. 5: Pozvánka na mimoriadne valné zhromaždenie Vsl. pobočky SHS.
Zdroj: ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS.

Obr. 6: Zápisnica zo zasadnutia výboru Vsl. pobočky SHS. Zdroj: ŠAKE, f. Vsl. pobočka SHS.

Slovenská historická spoločnosť pri SAV v Bratislave vo svojej činnosti pokračovala aj v ďalšom období. Do roku 1996 bol predsedom SHS Richard Marsina, po ňom sa vystriedali ešte Ľubomír Lipták (1997), Viliam Čičaj (1997 – 2011), Dušan Kováč (2011 – 2016) a Rastislav Kožiak (od roku 2016). Doposiaľ sa uskutočnilo 16 zjazdov SHS, z toho posledný zjazd sa konal 6. – 8. septembra 2022 v Banskej Bystrici a bol spojený s vedeckou konferenciou Historici, historiografia a dejiny. Slovenská historická spoločnosť, ako dobrovoľné združenie pracovníkov z oblasti dejín a príbuzných vedných

disciplín, sa naďalej snaží plniť svoje stanovené ciele (napomáhanie rozvoju historického bádania, rozširovanie vedeckých poznatkov medzi verejnosťou a členmi SHS, príprava mladých historikov) prostredníctvom zjazdov spoločnosti, seminárov, prednášok i podporovaním publikačnej činnosti.⁴⁵

.....
45 FIALKOVIČOVÁ, *Východoslovenská pobočka*, s. 53–54.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Archívne fondy:

- Archív Slovenskej akadémie vied, fond Slovenská historická spoločnosť pri Slovenskej akadémii vied 1945 – 1989
- Štátny archív v Košiciach, fond Východoslovenská pobočka Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii v Košiciach (1915) 1958 – 1990 (1991)

Literatúra:

- ĎURIŠIN, Martin. Rozhovor s historikom a archivárom – univ. prof. PhDr. Ferdinandom Uličným, DrSc. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2011, roč. 6, č. 1, s. 168–176.
- FIALKOVIČOVÁ, Miriama. Východoslovenská pobočka Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied v Košiciach (1915) 1958 – 1990 (1991) – rozbor archívneho fondu. In: *Slovenská archivistika*, 2021, roč. 51, č. 1, s. 47–63.
- Historický časopis*, 1958, roč. 6, č. 3
- Historický časopis*, 1962, roč. 10, č. 4.
- Historický časopis*, 1968, roč. 16, č. 4.
- Historický časopis*, 1981, roč. 29, č. 6.
- Historický časopis*, 1986, roč. 34, č. 6.
- Historický časopis*, 1991, roč. 39, č. 3.
- Historický časopis*, 1991, roč. 39, č. 4–5.
- HUDEK, Adam. *Najpolitickjšia veda. Slovenská historiografia v rokoch 1948 – 1968*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2010.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Vznik Slovenskej historickej spoločnosti a prvá etapa jej činnosti (1946 – 1950). In: *Historický časopis*, 1991, roč. 39, č. 2, s. 183–193.
- KOCIAN, Jiří (ed.) *Tematická príručka k československým dejinám 1948 – 1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2019.
- MARSINA, Richard. Historik a archivár univ. prof. Ferdinand Uličný, DrSc. In: *Slovenská archivistika*, 2013, roč. 48, č. 2, s. 200–204.
- MARSINA, Richard. *Ku koncepcii a vývoju slovenskej historiografie*. Bratislava: Libri Historiae, 2013.
- ŠKVARNA, Dušan – KOŽIAK, Rastislav – KMEŤ, Norbert. *Slovenská historiografia v minulosti a dnes. (Reflexia vývoja po roku 1989)*. In: SEDOVÁ, Tiana a kol. *Pohľady do nedávnej minulosti a súčasnosti: príspevok k stavu*

sociálneho a humanitného poznania. Bratislava: VEDA, 2020.

ŠVORC, Peter – PEKÁR, Martin a kol. *15. zjazd Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied a vedecká konferencia História, historiografia a etika*. Prešov: UNIVERSUM-EU, 2016.

Internetové zdroje:

17. november 1989. <https://www.17november1989.sk/>. Citované 25. 5. 2023.

HUDEK, Adam. Slovenská historiografia a československé dejiny v rokoch 1918 – 1968. In: *Forum Historiae*, 2007, roč. 1, č. 1, s. 49–62. Dostupné online: <https://forumhistoriae.sk/sk/clanok/slovenska-historiografia-cesko-slovenske-dejiny-v-rokoch-1918-1968>. Citované 27. 3. 2023.

Ferdinand Uličný v historiografii

Výber z profesorových diel.

Prínos profesora Ferdinanda Uličného pre slovenské vojenské dejiny

Vladimír Segeš

DOI: <https://doi.org/10.33542/HAU-0292-3-7>

The Contribution of Professor Ferdinand Uličný to Slovak Military History

The aim of the paper is to evaluate the scholarly work of Ferdinand Uličný, who has enriched Slovak historiography in various perspectives, particularly in the field of Slovak military history. Additionally, it seeks to pay tribute to this eminent living Slovak medievalist. The paper examines individual articles by Ferdinand Uličný, with a main focus on his recent monograph on the history of Slovakia. Furthermore, the author recalls past scholarly conferences where Ferdinand Uličný played a significant role, highlighting his contribution through inspiring introductory speeches and active participation in discussions.

Kľúčové slová: Stredovek. Vojenské dejiny. Uhorské kráľovstvo. Slovensko. Ferdinand Uličný.
Keywords: Middle Ages. Military history. Kingdom of Hungary. Slovakia. Ferdinand Uličný.

Motto: „Ja skúmam slovenskú minulosť preto, aby sme poznali, čím nás dejiny nesmú spútať a čím nás môžu oduševňovať k slobode jednotlivca, obce, národa a štátu.“ (Ferdinand Uličný).

Predkladaný príspevok je doplnenou verziou mojej prednášky *Profesor Ferdinand Uličný a vojenské dejiny Slovenska*, ktorú som dňa 11. mája 2023 v Košiciach predniesol na konferencii *Historik, archivár a univerzitný profesor Ferdinand Uličný '90*. Cieľom príspevku je priblížiť vedeckú tvorbu, ktorou jubilant obohatil slovenskú historiografiu a osobitne slovenské vojenské dejiny, a zároveň vzdať hold najvýznamnejšiemu žijúcemu slovenskému medievalistovi.

Skúmanie minulosti vojenstva a vojenských dejín má veľký význam tak pre prítomnosť, ako aj pre budúcnosť. Ide pritom nielen o vojny a ozbrojené konflikty, ale o široký okruh javov a faktorov. Vojenstvo je totiž súhrnným pojmom, ktorý v širokom zmysle zahŕňa všetky otázky vojenskej teórie a praxe spojené s výstavbou, prípravou a činnosťou ozbrojených síl krajiny či štátu v čase mieru i v období vojny, ako aj s prípravou obyvateľstva a štátu na vojnu.

Samotné vojenské dejiny, ktoré sú predovšetkým súčasťou politických dejín, sú súhrnom samostatných, pritom však komplementárnych zložiek, akými sú najmä:

- história vojen a ozbrojených konfliktov;
- dejiny vojenského umenia, čiže história stratégie, taktiky, operačného umenia;
- história vývoja organizácie ozbrojených síl;
- dejiny vojenskej techniky, čiže dejiny výzbroje a výstroja;
- dejiny vojenského myslenia.¹

Skúmanie týchto otázok v slovenských dejinných pomeroch je však mimoriadne náročnou úlohou, keďže proporcionalita uvedených zložiek je značne nevyvážená a miestami dokonca nerozvinutá, čo je citeľné najmä v starších dejinách.

Územie dnešného Slovenska v minulosti nepatrilo, vzhľadom na geografickú polohu a prírodný terénny reliéf, medzi husto obývané oblasti Európy a nikdy sa nestalo geostrategickým ohniskom ani geopolitickým ťažiskom dejinného vývoja. Existenčné predurčenie malej a nepočetnej krajiny, ležiacej vždy skôr na periférii či pomedzí než v centre európskeho diania, však Slovensko a jeho obyvateľov nechránilo pred mnohými vojnovými a násilnými konfliktmi. Vojny, vojenské operácie a ťaženia spojené s podmanením a anexiou územia Slovenska boli v dávnej i nedávnej minulosti častým javom zásadných geopolitických zmien, ktoré sa odzrkadlili vo všetkých oblastiach života víťazného i porazeného spoločenstva. Odveké súperenie etníc, národov či štátov o hegemoniu v strednej Európe, ako aj v Karpatskej kotline bolo zároveň bojom o strategickú kontrolu nad podunajským migračným a komunikačným koridorom, ktorý obojstranne spájal jednak západ s východom a jednak sever s juhom Európy. Dunaj sa vinie popri Slovensku, síce len na

.....
1 Zo všeobecnej základnej vojensko-historickej literatúry možno uviesť aspoň zopár slovenských titulov: KOLLÁR, Pavol a kol. *Dejiny vojen a vojenského umenia*. Praha: Naše vojsko, 1989. SEGEŠ, Vladimír a kol. *Slovensko. Vojenská kronika*. Bratislava: Perfekt a Vojenský historický ústav, 2007. SEGEŠ, Vladimír a kol. *Vojenské dejiny Slovenska a Slovákov slovom a obrazom*. Bratislava: Ministerstvo obrany SR a Vojenský historický ústav, 2013. SEGEŠ, Vladimír – KLUBERT, Tomáš – MEDVECKÝ, Matej. *Encyklopédia vojen. Od najstarších čias po súčasnosť*. Bratislava: Ikar, 2020. Tam aj ďalšia početná domáca i zahraničná literatúra.

juhozápade, no rozhodujúco spoluformoval geopolitický priestor našej krajiny.²

Slováci nikdy neboli početným národom, čo dokumentuje skutočnosť, že tak v minulosti, ako aj dnes, každý okolitý národ či štát bol aj je prinajmenej dvakrát väčší. Historicky i geopoliticky determinujúcou okolnosťou je aj to, že Slovenská republika ako vlasť či suverénny štát Slovákov sa štátoprávne konštituovala až v 20. storočí. Najmä to je dôvodom, že v slovenskej minulosti sa veľmi dlho prejavovala absencia vlastnej vojenskej identity, napriek tomu, že v ozbrojených silách štátnych celkov, v ktorých žili Slováci, oddávna bojovali aj tisícky príslušníkov slovenského národa.

Významným znakom slovenských dejín je ich viacrozmernosť. Jej spoznanie umožňuje pochopiť, že aj malý národ môže mať vo veľkých dejinách zástoj – spravidla nie je dôležitý, no môže byť zaujímavý. Ak v časovej vertikále slovenských dejín rozoznávame starosloviensky (staroslovanský), veľkomoravský, uhorský alebo česko-slovenský rozmer, potom aj v staroslovienskych (staroslovanských), veľkomoravských, uhorských či česko-slovenských dejinách je badateľný slovenský rozmer. Viacrozmernosť našich dejín sa napokon prejavuje aj v tom, že nie sú len dejinami plebejcov, ale že v nich majú svoje náležité miesto aj dejiny šľachtických rodov, významných osobností vrátane vojenských a napokon aj všetkých panovníkov, ktorí kedy na území Slovenska vládli.³

Slovenská vojenská historiografia je pomerne mladou, no dynamicky sa rozvíjajúcou vedeckou disciplínou. Jej inštitucionálnou základňou je Vojenský historický ústav v Bratislave, ktorý vznikol roku 1994, pričom nadviazal na pôsobenie Oddelenia pre vojenské dejiny Slovenska, niekdajšieho detašovaného pracoviska Vojenského historického ústavu v Prahe a potom (od roku 1993) Armády Slovenskej republiky.⁴

2 KLEIN, Bohuslav. Náčrt geopolitického vývoja Slovenska do začiatku 20. storočia. In: PEKŇÍK, Miroslav a kol. *Pohľady na slovenskú politiku*. Bratislava: Veda, 2000, s. 37–60.

3 Pozri napríklad: SEGEŠ, Vladimír a kol. *Kniha kráľov. Panovníci v dejinách Slovenska*. Bratislava: Mladé letá, 1998, 2003, 2006, 2010. ŠTAIGL, Jan a kol. *Generáli – slovenská vojenská generalita 1918 – 2012*. Bratislava: Magnet Press Slovakia v spolupráci s Vojenským historickým ústavom, 2009, 2012. DANGL, Vojtech – SEGEŠ, Vladimír. *Vojvodcovia. 111 osobností dejín Slovenska*. Praha: Ottovo nakladateľství v spolupráci s Vojenským historickým ústavom Bratislava, 2012. CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2013.

4 Prehľadne pozri: PURDEK, Imrich a kol. *15 rokov Vojenského historického ústavu (1994 – 2009)*. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2009.

Popri prácach základného významu, akými je zatiaľ sedem zväzkov Vojenských dejín Slovenska, načrtávajúcích našu vojenskú minulosť postupne od najstarších čias do roku 1993, na pôde Vojenského historického ústavu vzniklo aj viacero zásadných syntéz. Jednou z nich je napríklad aj takmer 600-stranová odborná monografia *Vojenské dejiny Slovenska a Slovákov* (2016), približujúca naše dejiny slovom a obrazom od najstarších čias až do roku 2015. V ostatnom období pracovníci Vojenského historického ústavu ročne publikujú 4 – 5 knižných titulov. Spolu s množstvom štúdií, uverejňovaných v časopise *Vojenská história*, ktorá sa začala vydávať od roku 1997, všetky tieto práce prispeli k položeniu pevných základov slovenskej vojenskej historickej vedy.⁵

Pripomenutie tejto skutočnosti je dôležité najmä pri uvedomení si, že slovenská historiografia – a v rámci nej aj vojenská historiografia – v porovnaní s historiografiami iných okolitých krajín, kde má historická veda hlboké korene a osobitne aj vojenská historiografia dlhú, neraz vyše stáročnú tradíciu, sa začala rozvíjať so značným fázovým posunom. Toto oneskorenie sa najcitelnejšie prejavovalo v oblasti vydávania prameňov, a osobitne v medievalistike.

Keďže vo Vojenskom historickom ústave sa starším dejinám už dlhší čas venuje iba jeden vedecký pracovník, bez autorského príspevku profesionálnych historikov z iných pracovísk by sa sklz v poznaní najmä starších vojenských slovenských dejín prejavil očividne vypuklo. A práve v tomto procese je potrebné oceniť participáciu profesora Ferdinanda Uličného, ktorý sa významne zapísal aj do slovenskej vojenskej historiografie.

Vojensko-historické vedecké štúdie Ferdinanda Uličného

V chronologicky prvej štúdií z roku 1970 sa Ferdinand Uličný ako prvý slovenský historik podujal komplexnejšie zmapovať dva vpády poľského vojska na územie dnešného Slovenska, resp. presnejšie do horného Uhorska v roku 1471 počas sprisahania proti kráľovi Matejovi a v rokoch 1490 – 1491, keď sa odohrávali boje o uhorský trón po Matejovej smrti.⁶ Zistenia autora sa stali

.....
5 Publikačná činnosť Vojenského historického ústavu od roku 1993 do súčasnosti je dostupná online: <https://www.vhu.sk/501-sk/syntezy-monografie-a-zborniky-vhu-od-roku-1993/?page=0>. Taktiež všetky čísla časopisu *Vojenská história* od roku 1997 do súčasnosti sú dostupné v plnom znení online: <https://www.vhu.sk/31-sk/archiv/>. Citované 15. januára 2024.

6 ULIČNÝ, Ferdinand. Poľské vojenské vpády na Slovensko v druhej polovici

žriedlom pre rozvíjanie a prehĺbovanie tejto témy v slovenskej historiografii a osobitne aj v stredovekých vojenských dejinách.⁷ Sľubne sa rozvíjajúcu vedeckú činnosť i záujem o vojensko-historické témy prerušilo obdobie tzv. normalizácie (v skutočnosti abnormalizácie) spoločenských pomerov, spojené s rôznymi stupňami perzekúcie a zákazov pre viacerých vedeckých a pedagogických pracovníkov, vrátane Ferdinanda Uličného.

Až po takmer 35 rokoch sa profesor Uličný opäť ozval s priekopníckou vojensko-historickou štúdiou o vpáde Mongolov do Uhorska v rokoch 1241 – 1242. Zo zásadnejších zistení autora je potrebné spomenúť, že predmetné vojenské vpády treba pomenúvať ako vpády Mongolov a opustiť tradované označenie vpád Tatárov. Vojenské výpravy Mongolov do Uhorska a na Slovensko v roku 1241 boli súčasťou vpádu Mongolov do východnej a strednej Európy. Z hľadiska vojenských výbojov Mongolov to boli najvzdialenejšie ťaženia smerujúce na západ vôbec. Na hornouhorské, a teda slovenské územia, prenikli Mongoli z dvoch smerov: jednak od severovýchodu Vereckým priesmykom k Užhorodu a do južného Zemplína dvakrát, a to v marci 1241 vojsko vedené Šejbanom počas sedem až desať dní a v apríli zasa vojsko pod velením chána Batu počas 10 až 14 dní. Druhý prúd prenikol od severovýchodu z Moravy cez Hrozenkovský priesmyk k Trenčínu a na juhovýchod k Dunaju. Týmto krajom postupovali Mongoli do mája 1241 a plienili ho ešte v januári roku 1242, teda celkom deväť mesiacov. Keďže hlavným strategickým zámerom chána Batu bolo zajať uhorského kráľa Bela IV. a získať bohatú korisť, jednotlivé prúdy mongolského vojska postupovali po určitých krajinských cestách, aby dosiahli zvolený cieľ. Dobývanie hradov, miest, pustošenie dedín, zajímanie, zabíjanie obyvateľov, zajímanie hospodárskych zvierat, spásanie siatin a lúk boli sprievodnými súčasťami plienenia len tých krajov, ktorými Mongoli tiahli. Z hľadiska zemepisného rozsahu Mongoli spustošili menšie slovenské územia, ako sa doteraz predpokladalo. Avšak pravdivé i zveličené správy o ukrutnostiach Mongolov súčasníci rozšírili nielen po celom Uhorsku, ale aj v západnej Európe. Vojenská prevaha mongolského vojska, v porovnaní s uhorským vojskom, spočívala nielen v dômyselnejšej organizácii, tvrdšej disciplíne a účinnejšej výzbroji, ale aj v podstatne väčších vojenských

15. storočia. In: *Historické štúdie*, 1970, roč. 15, s. 253–262.

7 Pozri napríklad: SEGEŠ, Vladimír. *Od rytierstva po žoldnierstvo. Stredoveké vojenstvo v Uhorsku so zreteľom na Slovensko*. Bratislava: Ministerstvo obrany SR, 2004, s. 208–209, 211–212.

skúsenostiach mongolských vojakov, ktorí boli už treťou generáciou stálych bojovníkov a ktorí dômyselne uplatňovali najobratnejšie taktické spôsoby útočných bitiek a vojenčenia.⁸

Sedemsté výročie bitky pri Rozhanovciach bolo pre profesora Uličného príležitosťou na prednesenie úvodného referátu a následne napísanie úvodnej štúdie o politicko-vojenskej situácii v Uhorskom kráľovstve s osobitným zreteľom na východné Slovensko v prvej polovici 14. storočia.⁹ V tejto štúdii pritom venoval na základe súdobých prameňov pozornosť aj samotnému priebehu bitky.¹⁰

Trojsté výročie tragických udalostí turčianskych vyslancov a martýrov Melchiora Rakovského a Krištofa Okoličaniho, ktorých zavraždili na povstaleckom sneme v Ónóde v máji 1707, podnietilo profesora Uličného na napísanie kratšej štúdie, v ktorej okrem iného vyslovil zaujímavý názor a návrh, že zaužívané pomenovanie protihabsburské stavovské povstania by bolo vhodnejšie zmeniť na protihabsburské vojny sedmohradských kniežat, čo aj on sám vyjadril v názve svojej štúdie.¹¹ Jeho terminologický návrh sa v slovenskej historiografii zatiaľ neujal.

Pomyselnú galériu vojenských osobností slovenských a uhorských stredovekých dejín profesor Uličný významne obohatil v metodologicky príkladnej štúdii o liptovskom rodákovi a veľmožovi Pongrácovi zo Svätého Mikuláša.¹² Na základe kritickej analýzy a zhodnotenia verejnej činnosti Pongráca autor skonštatoval, že heroizovanie či oslavovanie tohto muža nie je namieste. Patril síce k známym protagonistom svojej doby, no stal sa ním vďaka panovačným, sebeckým, často bezohľadným činom. Preto aj poznanie jeho života nezbudzuje úctu, hoci bol významným mužom s neželateľným príkladom.

8 ULIČNÝ, Ferdinand. Vpády Mongolov na Slovensko v roku 1241. In: *Vojenská história*, 2004, roč. 8, č. 3, s. 3–20.

9 ULIČNÝ, Ferdinand. Vývoj politických vzťahov v Uhorskom kráľovstve, najmä na východnom Slovensku, v prvej polovici 14. storočia. In: ULIČNÝ, Ferdinand – MAGDOŠKO, Drahoslav (eds.). *Bitka pri Rozhanovciach v kontexte slovenských a uhorských dejín*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2012, s. 11–33.

10 ULIČNÝ, *Vývoj politických vzťahov*, s. 17–20.

11 ULIČNÝ, Ferdinand. Vojny sedmohradských kniežat proti uhorským kráľom v 17. až začiatkom 18. storočia. In: KOVAČKA, Miloš – AUGUSTÍNOVÁ, Eva (eds.). *Memorialis – historický spis slovenských stolíc*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2008, s. 8–11.

12 ULIČNÝ, Ferdinand. Šľachtic Pongrác zo Svätého Mikuláša – najvýznamnejší slovenský vojak a politik v 15. storočí. In: *Vojenská história*, 2017, roč. 21, č. 2, s. 62–83.

Zatiaľ posledná, rozsahom nevelká, úvahová štúdia zasahujúca aj do rámca vojenských dejín má viacvrstvový charakter a je venovaná okolnostiam jestvovania prvého štátneho útvaru našich predkov Slovienov, a to konkrétne žijúcich v Nitrianskom kniežatstve na čele s kniežaťom Pribinom.¹³ Ide o originálny pohľad na doterajšie výsledky a zistenia slovenských bádateľov (historikov, archeológov a jazykovedcov), ktoré v komparácii s prameňmi a ich zhodnotenia autor pretavil do štúdie zameranej na načrtnutie vzniku stavovskej spoločnosti, ktorá sa stala základom spoločenskej štruktúry a následne v dejinných modifikáciách pretrvala počas trvania Uhorska až do polovice 19. storočia. Táto téma je dôležitá predovšetkým z hľadiska našich národných dejín, dejín spoločensko-politických štruktúr a následne aj našich vojenských dejín. Autor na základe rozboru pojmu *feudum* dospel k originálnemu a priekopníckemu názoru, že „z odborného hľadiska netreba ekonomicko-spoločenský vývin v stredovekom Uhorsku všeobecne pomenúvať ako feudalizmus. Výstižné a primerané je vnímanie a opisovanie hospodárskeho vývoja a sociálnej skladby uhorskej spoločnosti v stredoveku ako stavovský spoločenský systém.“¹⁴

Dejiny Slovenska v 11. až 13. storočí

Vrcholné dielo v tvorbe profesora Ferdinanda Uličného predstavuje vedecká monografia o dejinách Slovenska v 11. – 13. storočí, vydaná vo Vydavateľstve Veda roku 2013, dovedna má 567 strán.¹⁵ Ide o jedinečné a impozantné dielo v slovenskej historiografii, ktoré je mimoriadne dôležité a smerodajné aj z hľadiska starších vojenských dejín Slovenska a Slovákov. Ako uvádza sám autor „odbornú či vedeckú prípravu na napísanie tejto knihy som začal po vyše štyridaťročnej výskumnej a publikačnej činnosti.“¹⁶

Monografia má 12 častí a 45 kapitol, členiacich sa ďalej na podkapitoly, pričom za každou časťou sú početné odkazové poznámky s prípadnými citáciami. O impozantnosti tejto práce svedčí už to, že má rovných 2 730 citačných

.....
13 ULIČNÝ, Ferdinand. Úvahy o Nitrianskom kniežatstve a vzniku stavovskej spoločnosti. In: *Vojenská história*, 2023, roč. 27, č. 3, s. 142–150.

14 ULIČNÝ, Úvahy o Nitrianskom kniežatstve, s. 150.

15 ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny Slovenska v 11. až 13. storočí*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2013.

16 ULIČNÝ, *Dejiny Slovenska*, s. 5.

poznámok a odkazov. Nepoznám žiadnu obdobnú monografiu v slovenskej medievalistike.

Dielo má nasledovnú štruktúru:

- v prvej časti nazvanej Slovensko autor sumarizuje doterajšie názory na slovenské dejiny a zároveň načrtáva svoje predstavy a definície;
- v druhej časti sa v rámci 8 kapitol predstavuje Slovensko ako špecifická oblasť v Uhorskom kráľovstve;
- tretia časť má 10 kapitol predstavujúcich kresťanstvo a cirkevné inštitúcie;
- štvrtá časť sa v 3 kapitolách zaoberá charakterom osídlenia, počtom obyvateľstva a výzorom krajiny;
- piata časť pojednáva o etnickom vývoji Slovákov a Neslovákov;
- ďalšie časti, čiže šiesta až desiatu časť sú v rámci príslušných kapitol venované sociálnej štruktúre uhorskej spoločnosti, a to poddaným, duchovenstvu, šľachte, meštianstvu a ďalším sociálnym skupinám obyvateľstva vrátane vojakov,
- jedenásta časť je venovaná stavovskému spoločenskému systému v Uhorsku;
- v poslednej, dvanástej kapitole sa autor venuje vzdelanosti a kultúre v Uhorskom kráľovstve a na území dnešného Slovenska v sledovanom období.

Profesor Uličný si zvolil pre spracovanie svojej monografie v slovenskej historiografii netradičný spôsob, keďže podáva dejiny Slovenska nie chronologicky, ale metódou štrukturálnej analýzy, pri ktorej sa často opiera o historicko-sémantický rozbor príslušných pomenovaní či termínov. Východiskom je teda sociálny charakter stredovekej uhorskej spoločnosti. Ide o netradičný, no novátorský a prínosný pohľad.

Z vojenko-historického hľadiska sú významné viaceré časti monografie. Napríklad už 1. kapitola v 2. časti približuje boje o Slovensko a jeho začlenenie do Uhorského kráľovstva¹⁷; 3. kapitola v 2. časti hovorí o dôležitých arpádovských kráľoch vo vzťahu k Slovensku¹⁸ a osobitná podkapitola Králi na Slovensku, zostavená na základe datovacej formuly v listinných dokladoch,

.....
17 ULIČNÝ, *Dejiny Slovenska*, s. 24–30.

18 ULIČNÝ, *Dejiny Slovenska*, s. 41–54.

je cenným itinerárom a svedectvom mobility arpádovských kráľov od Štefana I. po Ondreja III.¹⁹

Vojenským vpádom na Slovensko sa venuje pozornosť v 8. kapitole 2. časti; autor zdokumentoval dovedna 22 vpádov z cudziny a ich rádius od tretej štvrtiny 10. storočia do roku 1291. Zároveň uviedol, že od konca 11. storočia do prvej tretiny 13. storočia podnikli uhorskí králi spolu 29 vojenských výprav do Haličska a Vladimírska, pričom napríklad len sám Ondrej II. od roku 1206 do 1230 zorganizoval 25 ťažení s cieľom pripojiť ich k Uhorsku.²⁰

V 10. časti s názvom Iné sociálne skupiny sa nachádza 2. kapitola nazvaná Vojaci, v ktorej autor venuje pozornosť uhorskému vojsku, jeho skladbe a jednotlivým typom ozbrojencov či bojovníkov v 10. – 13. storočí. Na základe historicko-sémantického rozboru jednotlivých pomenovaní v prameňoch dospel k poznatkom o vojakoch slovenského pôvodu a aj o vojakoch na vtedajšom Slovensku. Konkrétne obsahovo charakterizuje tieto latinské pomenovania: *armigeri*, *balistarii*, *castellanus*, *centuriones* (*decuriones*), *eques – equites*, *exercitus*, *miles – milites*, *primipilus*, ako aj maďarské pomenovanie *szolgagyőr* a slovenské pomenovanie *vojvoda*.²¹

Hoci profesor Uličný uvádza, že výraz *miles*, vyskytujúci sa v uhorských písomnostiach od začiatku 11. storočia, do slovenčiny „*možno a treba všeobecne prekladať, a aj vykladať ako rytier*“²², nie je to tak bezvýhradne, a v Uhorsku isto nie v 11. storočí, lebo v tomto období ide o jazdeckých bojovníkov z radov šľachty, a nie o (pasovaných) rytierov ako takých.²³

.....

19 ULIČNÝ, *Dejiny Slovenska*, s. 49–54.

20 ULIČNÝ, *Dejiny Slovenska*, s. 87–92.

21 ULIČNÝ, *Dejiny Slovenska*, s. 505–512.

22 ULIČNÝ, *Dejiny Slovenska*, s. 508.

23 Na tomto mieste je potrebné poznamenať, že genéza rytierov, čiže obrnených, ťažkoodených jazdeckých bojovníkov, ktorí sa postupne sformovali na špecifickú elitnú vrstvu feudálnej spoločnosti, nie je doposiaľ uspokojivo objasnená. Tento proces prebiehal v Európe, čo do teritória i čo do času, nerovnomerne a s rôznou intenzitou, preto aj závery, ku ktorým sa dopracovali predovšetkým západoeurópski (najmä francúzski, nemeckí, holandskí či britskí) historici, sa v mnohom zhodujú, no neraz sú i rozdielne, ba aj protichodné. Základný obsahový historiografický problém rytierstva úzko súvisí s interpretáciou latinského pojmu *miles*, známeho už v antike. Označoval bojovníka či vojaka ako takého. Odkedy však tento termín začal označovať rytiera a v plurálnej podobe *milites* zasa spoločenskú vrstvu rytierov, je doposiaľ otázkou diskusie. O prvých rytieroch v Uhorsku možno ojedinele hovoriť azda od 12. storočia, neboli však uhorského pôvodu, prišli v sprievodoch kráľovien zo zahraničia. Pozri: SEGEŠ, *Od rytierstva po žoldnierstvo*, s. 162–177. Ďalej pozri: SEGEŠ, Vladimír. Rytierstvo a jeho podoby v stredovekom

Kedže vojenskú povinnosť mali všetci uhorskí šľachtici, je potrebné si všímať aj Uličného výklad pojmov v 8. časti o šľachte, konkrétne v 1. kapitole s názvom *Pomenovania a funkcie šľachticov*, kde sa popri iných, v súvislosti s výkonom vojenskej služby či vojenčenia uvádzajú a rozoberajú: *armigeri, barones, castellanus, castrenses, comes* (s viacerými funkčnými odvodeninami), *comites, familiaris, filii iobagionum, filii iobagionum sancti regis, homines castris, iobagiones regis, iobagiones castris, magister agasonum, magnates, maior preconum, meliores, nobilis, nobiles, optimates, palatinus, prediales, principes, proceres castris, seniores, servientes*. Všetky tieto zistenia nepochybne poslúžia ako smerodajná, orientačná, a najmä východisková báza pre ďalší výskum tejto tematiky.

Pri pohľade na historickú tvorbu a produkciu profesora Ferdinanda Uličného, dokumentujúcu široký diapazón jeho historického záberu, si dovoľím vysloviť konštatovanie, že náš jubilant sa natrvalo zapísal do modernej slovenskej historiografie. Vnímam ho ako priekopníka nového originálneho historiografického smeru a myslenia nezaťaženého konzervatívnym katolicizmom, propagandistickým pseudomarxizmom ani doteraz prítomným populistickým nacionalizmom.

Ako sa vyjadril on sám, pri poznávaní a interpretácii našich dejín vyznáva metódu multidisciplinarity a z noetického hľadiska sa hlási ku kritickému racionalizmu.²⁴ Napokon treba dodať, že jedným z najzásadnejších metodologických východísk a prínosov profesora Uličného je, že základ slovenských dejín v stredoveku aj novoveku tkvie v bádani a prezentovaní minulosti obcí, miest a regiónov.²⁵

Na pravidelných konferenciách Sekcie pre dejiny miest Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV, ktoré som ako predseda sekcie viac než dve desaťročia organizoval, som spravidla o úvodný referát požiadal profesora Uličného. Jeho invenčné a inšpirujúce vystúpenia vždy navodili prínosný ráz

.....
Uhorsku. In: SEGEŠ, Vladimír – ŠEĐOVÁ, Božena (eds.). *Život v službe vlasti : Pamätnica vydaná pri príležitosti životného jubilea Imricha Purdeka*. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2023. Historicko-sémantický rozbor pojmu rytíř (staročesky rytieř) v českých dejinách podáva: MACEK, Josef. *Česká středověká šlechta*. Praha: Argo, s. 50–67.

24 ULIČNÝ, *Dejiny Slovenska*, s. 17.

25 ULIČNÝ, *Dejiny Slovenska*, s. 15. Ďalej pozri: ULIČNÝ, Ferdinand. Miestne a krajové dejiny – základ slovenských dejín. In: *História. Revue o dejinách spoločnosti*, 2005, roč. 5, č. 4, s. 40–42.

týmto konferenciám. Nezabudnuteľné zostanú aj kuloárne diskusie a rozhovory s ním. V rozvíjaní vedy a kultivovaní človečenstva je totiž dôležité nielen to, čo kto napísal, ale aj čo povedal. V prípade majstra slova a ľubozvučnej liptovskej slovenčiny Ferdinanda Uličného platí toto konštatovanie dvojnásobne.

Celkom na záver musím uviesť, že profesor Ferdinand Uličný nebol síce mojím pedagógom, neučil ma na univerzite, no odkedy ho poznám, veľa som sa od neho naučil. A za to mu patrí moja vďaka a uznanie.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Literatúra:

- CSÉFALVAY, František a kol. *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2013.
- DANGL, Vojtech – SEGEŠ, Vladimír. *Vojvodcovia. 111 osobností dejín Slovenska*. Praha: Ottovo nakladateľství v spolupráci s Vojenským historickým ústavom Bratislava, 2012.
- KLEIN, Bohuslav. Náčrt geopolitického vývoja Slovenska do začiatku 20. storočia. In: PEKNÍK, Miroslav a kol. *Pohľady na slovenskú politiku*. Bratislava: Veda, 2000, s. 37–60.
- KOLLÁR, Pavol a kol. *Dejiny vojen a vojenského umenia*. Praha: Naše vojsko, 1989.
- PURDEK, Imrich a kol. *15 rokov Vojenského historického ústavu (1994 – 2009)*. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2009.
- SEGEŠ, Vladimír. *Od rytierstva po žoldnierstvo. Stredoveké vojenstvo v Uhorsku so zreteľom na Slovensko*. Bratislava: Ministerstvo obrany SR, 2004.
- SEGEŠ, Vladimír a kol. *Kniha kráľov. Panovníci v dejinách Slovenska*. Bratislava: Mladé letá, 1998, 2003, 2006, 2010.
- SEGEŠ, Vladimír a kol. *Slovensko. Vojenská kronika*. Bratislava: Perfekt a Vojenský historický ústav, 2007.
- SEGEŠ, Vladimír a kol. *Vojenské dejiny Slovenska a Slovákov slovom a obrazom*. Bratislava: Ministerstvo obrany SR a Vojenský historický ústav, 2013.
- SEGEŠ, Vladimír – KLUBERT, Tomáš – MEDVECKÝ, Matej. *Encyklopédia vojen. Od najstarších čias po súčasnosť*. Bratislava: Ikar, 2020.
- ŠTAIGL, Jan a kol. *Generáli – slovenská vojenská generalita 1918 – 2012*. Bratislava: Magnet Press Slovakia v spolupráci s Vojenským historickým ústavom, 2009, 2012.
- ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny Slovenska v 11. až 13. storočí*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2013.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Miestne a krajové dejiny – základ slovenských dejín. In: *História. Revue o dejinách spoločnosti*, 2005, roč. 5, č. 4, s. 40–42.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Poľské vojenské vpády na Slovensko v druhej polovici 15. storočia. In: *Historické štúdie*, 1970, roč. 15, s. 253–262.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Šľachtic Pongrác zo Svätého Mikuláša – najvýznamnejší slovenský vojak a politik v 15. storočí. In: *Vojenská história*, 2017, roč. 21, č. 2, s. 62–83.

- ULIČNÝ, Ferdinand. Úvahy o Nitrianskom kniežatstve a vzniku stavovskej spoločnosti. In: *Vojenská história*, 2023, roč. 27, č. 3, s. 142–150.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Vojny sedmohradských kniežat proti uhorským kráľom v 17. až začiatkom 18. storočia. In: KOVAČKA, Miloš – AUGUSTÍNOVÁ, Eva (eds.). *Memorialis – historický spis slovenských stolíc*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2008, s. 8–11.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Vpády Mongolov na Slovensko v roku 1241. In: *Vojenská história*, 2004, roč. 8, č. 3, s. 3–20.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Vývoj politických vzťahov v Uhorskom kráľovstve, najmä na východnom Slovensku, v prvej polovici 14. storočia. In: ULIČNÝ, Ferdinand – MAGDOŠKO, Drahošlav (eds.). *Bitka pri Rozhanovciach v kontexte slovenských a uhorských dejín*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2012, s. 11–33.

Internetové zdroje:

<https://www.vhu.sk/31-sk/archiv/>. Citované 15. 1. 2024.

<https://www.vhu.sk/501-sk/syntezy-monografie-a-zborniky-vhu-od-roku-1993/?page=0>. Citované 15. 1. 2024.

Výskum dejín miest na Slovensku po roku 1989

Martin Pekár*

DOI: <https://doi.org/10.33542/HAU-0292-3-8>

Research on the History of Cities in Slovakia After 1989

This article examines the nature of research on the history of cities and towns in Slovakia after 1989, focusing on the role of Ferdinand Uličný in this field. It highlights the significance of urban history in Slovak historiography, acknowledging variations in the quality and typology of the comprehensive works. Historian Ferdinand Uličný conducted research in this area, leveraging extensive knowledge of primary sources, the history of the Hungarian Kingdom, and a multidisciplinary approach. His work is grounded in local and micro-historical contexts. Interpretively, Ferdinand Uličný made significant contributions to the understanding of the crucial role of towns in the social development of medieval Hungary, particularly in the region of contemporary Slovakia.

Kľúčové slová: Slovenská historiografia. Urbánne dejiny. Dejiny miest. Ferdinand Uličný.

Key words: Slovak historiography. Urban history. History of cities and towns. Ferdinand Uličný.

Dejiny miest a obcí sú dnes integrálnou súčasťou historiografie na Slovensku a boli ňou rovnako pred pádom komunistického režimu v roku 1989.¹ Tento výskum bol v minulosti najčastejšie, hoci nie výlučne, situovaný do rámca regionálnych dejín a spoločne s nimi bol chápaný ako doplnok vo vzťahu k dominantnému konceptu národných (československých či slovenských) dejín. Ocitol sa na periférii vedeckého, nie však spoločenského záujmu, podobne

.....
* Prof. PaedDr. Martin Pekár, PhD., Katedra histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach; martin.pekar@upjs.sk; ORCID iD 0000-0001-5341-7158. Príspevok je výstupom projektu VEGA MŠVVAŠ SR č. 1/0109/22.

1 K východiskám výskumu pred rokom 1989 vid' napr.: BARTOŠ, Josef. Metodologické a metodické problémy dejín obcí. In: *Historický časopis*, 1985, roč. 33, č. 5, s. 726–740. Teoretickým otázkam regionálnych dejín po roku 1989 sa v minulosti venoval napr. vedecký seminár Výskum miestnych a krajových dejín Slovenska (Prešov, 1999) a vedecká konferencia Teoretické a metodologické otázky výskumu regionálnych dejín (2003), ktorej výstupy sú publikované v zborníku PEKÁR, Martin – DERFIŇÁK, Patrik (eds.). *Regionálne dejiny a dejiny regiónov*. Prešov: Universum, 2003. Tu vid' najmä štúdie jedného z priekopníkov výskumu regionálnych dejín Júliusa Albertyho (s. 93–108) a historika a vydavateľa prác o dejinách miest a obcí Petra Švorca (s. 18–26).

ako všetky témy, prístupy a špecializácie, ktoré buď nevychádzali z konceptu národných dejín alebo u ktorých by hrozilo prekročenie všeobecne platných ideologických mantinelov. Postavenie na periférii bádateľského záujmu neznamenal apriórne nekvalitu. Práve naopak, z hľadiska odborných nárokov spĺňali práce k dejinám miest pred roka 1989 štandardné kvalitatívne kritériá dobovej marxistickej historiografie. Od šesťdesiatych rokov 20. storočia vznikol celý rad publikácií, napríklad v edícii URBS, pričom viaceré dodnes ostávajú pre to-ktoré mesto jedinými s prívlastkom „vedecká“, aj keď v interpretačnej rovine s dodatkom „poplatná doba“.

Po spoločensko-politických zmenách z roku 1989 výskum dejín miest a obcí vystupoval len veľmi pozvoľna z tieňa marxistickej historiografie, ktorej výsledky napriek zjavnej prítomnosti ideologických vplyvov ostávali inšpiráciou a vzorom pre väčšinu autorov. V súvislosti s uvoľnením politických pomerov a s procesom budovania demokratickej samosprávy rástla spoločenská objednávka po dejinách miest a obcí. Sprievodným znakom nárastu objednávky, a teda aj množstva vydaných prác, sa stali negatívne javy v podobe splývania znakov náučného a publicistického štýlu, rezignácie na kvalitný koncepčný systematický výskum, šírenia formalizmu v recenznom konaní a pod. Dôsledkom toho je fakt, že práce napísané po roku 1989 tvoria po každej stránke značne heterogénnu skupinu. Ich spornou stránkou je vedecký prínos často obmedzený na faktografickú rovinu.²

Práce o dejinách slovenských miest, ktoré spĺňajú vedecké kritériá a boli publikované po roku 1989, sa dajú v zásade rozdeliť na dva základné typy. Prvým, o čosi početnejším typom, sú vlastivedné monografie. V nich dominuje historická zložka, ale obsahujú i osobitné kapitoly o prírodných pomeroch, etnografii, materiálnej a duchovnej kultúre a pod. Druhý typ predstavujú syntézy dejín miest začínajúce spravidla pravekým osídlením a končiacce aktuálnymi spoločensko-politickými pomermi v meste. Sú často bohato chronologicky štruktúrované, prevažne všeobecnými periodizačnými medzníkmi. V tomto prípade sú dejiny mesta častejšie vnímané ako odraz „veľkých“ dejín. Javy a procesy vyplývajúce z existencie sídla ako takého v nich

.....
2 Závěry prebraté z publikovaných štúdií: PEKÁR, Martin. Zlomové udalosti 20. storočia v syntézach dejín vybraných slovenských miest. Poznámky k trendom vo výskume. In: ČERVENÁ, Radana – DVORÁK, Tomáš – VYSKOČIL, Aleš (eds.). *Jak psát dějiny velkých měst?* Brno: Statutární město Brno; Archiv města Brna, 2016, s. 120–131. PEKÁR, Martin. Stav a problémy výskumu regionálnych dejín na Slovensku v rokoch 1989 – 2005. In: *Česko-slovenská historická ročenka 2006*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 89–98.

ustupujú do úzadia. V obidvoch uvedených typoch prevažujú kolektívne diela, neraz (najmä v deväťdesiatych rokoch) zborníkového charakteru. Z rámca kolektívnych diel vybočujú ojedinelé dvojzväzkové dejiny Vranova nad Topľou v 20. storočí od Imricha Michnoviča.³

Práce o dejinách obcí publikované po roku 1989 je sotva možné kvantifikovať. I tie, ktoré spĺňajú základné odborné kritériá, vychádzali a vychádzajú za rôznych okolností, často v malých nákladoch mimo distribučné siete, ba dokonca mimo distribúcie do knižníc. Svojím obsahom, formou i kvalitou predstavujú pestrú paletu, výskumný problém sám osebe. V tejto skupine prác patrí osobitná zmienka aspoň jednému výnimočnému dielu – rozsiahlej dvojzväzkovej práci Jána Tibenského s názvom *Poctivá obec budmerická*.⁴

Dejiny miest a obcí nevynechal pri svojom výskume ani Ferdinand Uličný. Táto oblasť jeho záujmu mala prirodzený rozsiahly pramenný prienik s výskumom politických, sociálnych a hospodárskych dejín stredoveku. Žiada sa zdôrazniť, že F. Uličný ako erudovaný historik, odborník na pomocné vedy historické, archivár a výborný znalec primárnych prameňov prispel po roku 1989 k nastavovaniu štandardu kvality predovšetkým obecných monografií pre obdobia stredoveku, raného novoveku a novoveku do polovice 19. storočia.

Primárnym predmetom záujmu tejto sondy sú syntetizujúce monografické práce k dejinám miest, ktoré autorsky pripravil F. Uličný. Čo sa ich týka, na začiatku je potrebné spomenúť prvý zväzok dejín Prešova, ktorý však vyšiel v spomínanej edícii URBS ešte v roku 1965.⁵ Ferdinand Uličný v ňom ako mladý asistent pôsobiaci vtedy na prešovskej Filozofickej fakulte UPJŠ, zažívajúcej svoje zakladateľské obdobie, prispel do kapitoly III. Prešov v období feudalizmu rozsiahlou podkapitolou s názvom *Vznik a rozvoj mesta do začiatku 16. storočia* (s. 58–107). Podkapitola naznačuje, že autor už vtedy uvažoval o dejinách mesta ako o komplexnom a štruktúrovanom fenoméne.

.....
3 MICHNOVIČ, Imrich. *Vranov nad Topľou v 20. storočí (Časť prvá: do roku 1948)*. Vranov nad Topľou: [Mestský úrad], 2002. MICHNOVIČ, Imrich. *Vranov nad Topľou v 20. storočí. (Časť druhá: 1948 – 2000)*. Vranov nad Topľou: Mestský úrad, 2005.

4 TIBENSKÝ, Ján. *Poctivá obec budmerická: Každodenný život slovenskej dediny na konci feudálnej éry*. Budmerice: Rak, 1996. TIBENSKÝ, Ján. *Poctivá obec budmerická. Starodávna história: Každodenný život slovenskej dediny od najstarších čias do začiatku 18. storočia*. Budmerice: Rak, 1998.

5 SEDLÁK, Imrich (ed.). *Dejiny Prešova I*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1965.

Na rozdiel od ostatných autorov, ktorí uprednostnili schematické členenie podkapitol v línii politický – hospodársky – sociálny vývoj (kultúrny vývoj bol zhrnutý v osobitnej podkapitole naprieč obdobiami), Uličný členením svojej podkapitoly zdôraznil napr. význam výskumu etnických či cirkevných pomerov, alebo vzťahu mesta k svojmu okoliu. Osobitne je potrebné upozorniť na fakt, že ani v období výlučného postavenia marxistickej historiografie neobchádzal práve cirkevné pomery a vnímal nutnosť reflektovať pri výskume dejín stredovekých miest a dedín ostrakizované cirkevné dejiny, ktoré v neskorších prácach významnejšie rozšíril o dejiny sakrálneho umenia. V dejinách Prešova je tiež zjavná inklinácia k prienikom s poznatkami a metódami iných disciplín, v tomto prípade ku geografii, ktorá sa Uličnému stávala významnou pomocnou vedou nielen pri výskume dejín miest a obcí, ale predovšetkým pri jeho priekopníckych prácach o dejinách osídlenia Slovenska, v ktorých zohrával geografický faktor kľúčovú rolu.

Po roku 1989 Uličný zostavovateľsky pripravil *Dejiny Giraltoviec*. Majú charakter vlastivednej monografie a vyšli v roku 1992.⁶ Sám napísal kapitoly k dejinám mesta časovo ohraničené od stredoveku až do polovice 19. storočia. Hoci autori ostatných kapitol monografie venovaných dejinám uprednostnili chronologické ohraničenie rešpektujúce známe medzníky politických dejín, Uličného časti opäť neboli takto prísne zviazané. Postupoval síce chronologicky, avšak dejiny Giraltoviec predstavil v štyroch skôr tematických kapitolách cez vývoj osídlenia, vznik mestečka na zákupnom práve, obdobie úpadku a obdobie rozvoja (s. 27–66). Opäť bohato využíval prienik s geografiou, ktorý mu umožnil spolu s včlenením vzniku a prvotného vývoja Giraltoviec do širšieho uhorského kontextu preklenúť medzery v zachovaných prameňoch. V tejto publikácii Uličný vniesol do svojich pracovných prístupov k dejinám miest ďalší výrazný prienik pochádzajúci z výskumov osídlenia, ktorým sa stalo využívanie jazykovedných poznatkov, najviac z oblasti toponomastiky. Okrem toho sa priamo odvoláva a svoju argumentáciu prepája s výsledkami archeologických výskumov.

V roku 1992 vyšli ešte *Dejiny Vranova nad Topľou* s tromi kapitolami od F. Uličného.⁷ Metodológia a metodika výskumu založená na práci

6 ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Dejiny Giraltoviec*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1992.

7 MICHNOVIČ, Imrich (ed.). *Dejiny Vranova nad Topľou*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1992. Ide o kapitoly: Vývin historického osídlenia Vranova a okolia (s. 39–82),

s primárnymi prameňmi, ako aj prienikmi s poznatkami histórie, archeológie, geografie či jazykovedy je v tejto práci rovnaká ako pri dejinách Giraltoviac. Rozdielom je len o čosi väčší dôraz na chronologický prístup k výkladu a skromnejšie vnútorné členenie textu jednotlivých kapitol.

Kým v knihe *Dejiny Prešova I.* bolo stredobodom textu vždy mesto a jeho obyvatelia, v *Dejinách Giraltoviac* a *Dejinách Vranova nad Topľou* sa výklad, ako bolo spomenuté, omnoho viac sústredil na súvislosti politického a sociálno-historického vývoja Uhorského kráľovstva. Bez ohľadu na tento rozdiel Uličný v uvedených prácach, v druhej a tretej menovanej omnoho explicitnejšie, uprednostnil lokálnu perspektívu, prostredníctvom ktorej ukázal prepojenosť a vzájomnú podmienenosť lokálneho a celoštátneho, t. j. vysvetlil do akej miery a akým spôsobom sa rozhodnutia prijaté na celoštátnej úrovni realizovali v praxi v konkrétnom sídle, resp. komunite. Dôležité je, že pri tomto prístupe nepodľahol vyzdvihovaniu jedinečnosti skúmaného prípadu, čo je častým nedostatkom tematicky a metodologicky podobných prác.⁸

Ďalšia monografia k dejinám mesta zostavovateľsky a autorsky pripravená F. Uličným vyšla v roku 2006 pod názvom *Liptovský Mikuláš*.⁹ Monografii dominujú dve veľké kapitoly. Prvá, ktorej autorom je Uličný, je chronologicky ohraničená od 11. do polovice 19. storočia (s. 10–57), druhá z pera viacerých autorov obsahuje dejiny mesta do polovice 20. storočia. Čo je zaujímavé, monografia obsahuje krátky, spoločensky ladený predslov zostavovateľa. V ňom je pomerne netypicky možné nájsť stručnú charakteristiku zvoleného prístupu k výskumu dejín mesta. Uličný v ňom vysvetlil, že autori skúmali z časového hľadiska obdobie 900 rokov od sídelného začiatku mesta do polovice 20. storočia s tým, že druhá polovica 20. storočia je podľa ich názoru živou súčasťou prítomnosti. Zámerom bolo obsiahnuť „základné, podstatné aj sprievodné súčasti života do 30 generácií tunajších obyvateľov, či už jednotlivcov, rodín alebo domácností“ (s. 7). Uvedenému zámeru zodpovedá i odlišná štruktúra práce. Na rozdiel od väčšiny dovedy vydaných prác, v ktorých bol text o dejinách členený spravidla prostredníctvom všeobecných medzníkov

Panstvá Čičva a Vranov v 13. – 17. storočí (s. 83–93) a Mestečko Vranov v 14. – 17. storočí (s. 94–110).

8 AMATO, Joseph A. *Rethinking Home: A Case for Writing Local History*. Berkeley; Los Angeles; London: University of California Press, 2002. KAMMEN, Carol. *On Doing Local History*. Second edition. Walnut Creek; Lanham; New York; Oxford: Altamira Press, 2003.

9 ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Liptovský Mikuláš*. Bratislava: CREDO, 2006.

vychádzajúcich z politických dejín, táto publikácia je chronologicky rozdelená na spomínané dve ťažiskové časti a v rámci nich bohato predmetovo štruktúrovaná. Ide o v slovenskej historiografii ojedinelý prístup k písaniu dejín mesta založený na mikrohistorickom prístupe. Jeho podstatou je redukcia mierky, výskum životného prostredia konkrétnych ľudí, resp. ako v tomto prípade komunity, s cieľom čo najpresnejšie demonštrovať prelínanie rôznych oblastí života a odkrývať súvislosti nepostihnuteľné makroanalýzou.¹⁰ Je zrejmé, že základným predpokladom kvalitného mikrohistorického výskumu ostávala dôkladná znalosť a exploatácia primárnych prameňov, čo prácu Ferdinanda Uličného zdobí počas celej jeho bádateľskej kariéry.

V knihe o Liptovskom Mikuláši F. Uličný nevdopak otvorene pomenoval to, čo sa dalo zo starších prác vyvodiť o jeho chápaní metodológie výskumu dejín miest a obcí, keď pri analýze pôvodu názvu mesta napísal: „*Spoznat pôvod a starobylosť sídla (...) možno vzájomným prepájaním a doplňovaním poznatkov historických, jazykovedných, archeologických, zemepisných, prípadne aj iných. (...) Tento názor (na názov mesta Liptovský Mikuláš – doplnil MP) sa stáva nespochybniteľným poznatkom, ak uvedené historické a jazykovedné poznatky doplníme a obohatíme o poznatky archeologické a poznatky dejín umenia.*“¹¹

Všetky Uličného spomenuté syntetické práce o dejinách miest majú ešte jeden spoločný menovateľ. Dá sa z nich usúdiť, že autor vyzdvihuje rozhodujúcu úlohu remesiel a obchodu pri rozvoji miest a mestečiek na území dnešného Slovenska a mešťanstvo, resp. mestá považuje od stredoveku za nositeľov celospoločenského pokroku.

Uličný sa problematike dejín miest, samozrejme, nevenoval len v syntetických monografických prácach, ale rôzne čiastkové témy spracoval v podobe vedeckých štúdií, ktorých analýza nie je predmetom tejto sondy. Jednu z nich však predsa len je vhodné spomenúť, pretože ide o chronologicky zatiaľ posledný obsahovo komplexnejšie poňatý, hoci v porovnaní s už spomenutými prácami rozsahovo kratší text k dejinám mesta. V článku z roku 2014 s názvom Dejiny Podolínca do polovice 14. storočia¹² Uličný rekonštruje dejiny

.....

10 DÜLMEN, Richard van. *Historická antropologie*. Praha: Dokořán, s. 45. Tiež vid: MAGNÚSSON, Sigurður Gylfi – SZIJÁRTÓ, István M. *What is Microhistory? Theory and Practise*. London; New York: Routledge, 2013.

11 ULIČNÝ, *Liptovský Mikuláš*, s. 12–13.

12 ULIČNÝ, Ferdinand. Dejiny Podolínca do polovice 14 storočia. In: *Sandecko-spišské*

tohto sídla prísne na základe vnútornej kritiky dochovaných listín a znalostí širšieho kontextu stredovekých dejín Uhorska.

Osobitnou skupinou publikácií o dejinách miest sú popularizačné práce rôzneho charakteru. Popularizácii histórie nepatrilo v práci F. Uličného významnejšie miesto, avšak neobišiel ju úplne. Dobrým príkladom na tento typ publikácie, do ktorej Uličný autorsky prispel, je úspešná kniha *Prešov – mesto a jeho čas*. Vyšla vo viacerých vydaniach i jazykových mutáciách.¹³ Dokresľuje autorský profil F. Uličného.

Hoci z hľadiska pertraktovanej témy okrajovo, ale predsa len, je pre úplnosť potrebné v krátkosti uviesť to, čo tiež už bolo spomenuté vyššie. Uličný je autorom a spoluautorom celého radu obecných monografií rôzneho charakteru. Ide tak o práce komplexnejšie (napr. Tulčík, Ploštín), ako aj o práce rozsahom kratšie (napr. Dvorianky, Nacina Ves, Senné). Rovnako ako v prípade prác o dejinách miest i tu využíva výsledky vlastného výskumu dejín osídlenia či znalosť uhorských dejín.

Záverom možno konštatovať, že dejiny miest sú integrálnou a legitímnou súčasťou slovenskej historiografie. Ferdinand Uličný zanechal svoju stopu aj v tejto oblasti, pričom profitoval zo svojich rozsiahlych znalostí primárnych prameňov, poznania uhorských dejín a využitia multidisciplinárneho prístupu. Autorsky a zostavovateľsky sa po roku 1989 podieľal na niekoľkých syntetizujúcich prácach k dejinám miest, pričom tieto práce nie sú písané šablónovito, ale je v nich badateľný raz lokálno-historický, inokedy mikrohistorický základ. V interpretačnej rovine Uličný významne prispel k rozvíjaniu názoru o kľúčovom význame miest a meštianstva pre celospoločenský rozvoj Uhorska, resp. špecificky územia dnešného Slovenska. Jeho práce o dejinách miest nesporne prispeli k zvyšovaniu kvalitatívnej úrovne výskumu a rozvoju poznania v oblasti historických vied.

.....
zošity. Zväzok 8. Nowy Sącz; Stará Ľubovňa: Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu, Ľubovnianske múzeum – hrad v Starej Ľubovni, 2014, s. 20–27.

13 Napr.: ERNST, Alexander (ed.). *Prešov – mesto a jeho čas*. Prešov: DINO, vyd. fotoagentúra pre Mestský úrad Prešov, 1997.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Literatúra:

- ALBERTY, Július. Regionálna história nie je iba historiografia (so zreteľom na stredné Slovensko). In: PEKÁR, Martin – DERFIŇÁK, Patrik (eds.). *Regionálne dejiny a dejiny regiónov*. Prešov: Universum, 2003, s. 93–108.
- AMATO, Joseph A. *Rethinking Home: A Case for Writing Local History*. Berkeley; Los Angeles; London: University of California Press, 2002.
- BARTOŠ, Josef. Metodologické a metodické problémy dejín obcí. In: *Historický časopis*, 1985, roč. 33, č. 5, s. 726–740.
- DÜLMEN, Richard van. *Historická antropologie*. Praha: Dokořán, 2002.
- ERNST, Alexander (ed.). *Prešov – mesto a jeho čas*. Prešov: DINO, vyd. fotoagentúra pre Mestský úrad Prešov, 1997.
- KAMMEN, Carol. *On Doing Local History*. Second edition. Walnut Creek; Lanham; New York; Oxford: Altamira Press, 2003.
- MAGNÚSSON, Sigurður Gylfi – SZIJÁRTÓ, István M. *What is Microhistory? Theory and Practise*. London; New York: Routledge, 2013.
- MICHNOVIČ, Imrich (ed.). *Dejiny Vranova nad Topľou*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1992.
- MICHNOVIČ, Imrich – DUGAS, Dionýz a kol. *Prešov – mesto a jeho čas*. 3. upravené a prepracované vydanie Sabinov: Dino, 2016.
- MICHNOVIČ, Imrich. *Vranov nad Topľou v 20. storočí. (Časť prvá: do roku 1948.)* Vranov nad Topľou: [Mestský úrad], 2002.
- MICHNOVIČ, Imrich. *Vranov nad Topľou v 20. storočí. (Časť druhá: 1948 – 2000.)* Vranov nad Topľou: Mestský úrad, 2005.
- PEKÁR, Martin – DERFIŇÁK, Patrik (eds.). *Regionálne dejiny a dejiny regiónov*. Prešov: Universum, 2003.
- PEKÁR, Martin. Stav a problémy výskumu regionálnych dejín na Slovensku v rokoch 1989 – 2005. In: *Česko-slovenská historická ročenka 2006*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 89–98.
- PEKÁR, Martin. Zlomové udalosti 20. storočia v syntézach dejín vybraných slovenských miest. Poznámky k trendom vo výskume. In: ČERVENÁ, Radana – DVOŘÁK, Tomáš – VYSKOČIL, Aleš (eds.). *Jak psát dějiny velkých měst?* Brno: Statutární město Brno; Archiv města Brna, 2016, s. 120–131.
- SABOSLAI, Peter – ULIČNÝ, Ferdinand – JÁGER, Mikuláš. *Senné*. Senné: Obecný úrad Senné, 1998.

- SEDLÁK, Imrich (ed.). *Dejiny Prešova I*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1965.
- ŠANDOR, Anton – GAČKOVÁ, Lídia – ULIČNÝ, Ferdinand – JÁGER, Mikuláš. *Nacina Ves 1254 – 1999*. Nacina Ves: Obecný úrad Nacina Ves, 1999.
- ŠVORC, Peter. Regionálne dejiny 19. a 20. storočia na Slovensku a slovenská historická spisba. In: PEKÁR, Martin – DERFIŇÁK, Patrik (eds.). *Regionálne dejiny a dejiny regiónov*. Prešov: Universum, 2003, s. 18–26.
- TIBENSKÝ, Ján. *Poctivá obec budmerická : Každodenný život slovenskej dediny na konci feudálnej éry*. Budmerice: Rak, 1996.
- TIBENSKÝ, Ján. *Poctivá obec budmerická. Starodávna história : Každodenný život slovenskej dediny od najstarších čias do začiatku 18. storočia*. Budmerice: Rak, 1998.
- ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Dejiny Giraltoviec*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1992.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Dejiny Podolínca do polovice 14 storočia. In: *Sandec-ko-spišské zošity*. Zväzok 8. Nowy Sącz; Stará Ľubovňa: Muzeum Okręgowie w Nowym Sączu; Ľubovnianske múzeum – hrad v Starej Ľubovni, 2014, s. 20–27.
- ULIČNÝ, Ferdinand – MICHNOVIČ, Imrich. *Dvorianky*. Dvorianky: Obecný úrad Dvorianky, 2000.
- ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Liptovský Mikuláš*. Bratislava: CREDO, 2006.
- ULIČNÝ, Ferdinand. *Ploštín*. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 2007.
- ULIČNÝ, Ferdinand – MICHNOVIČ, Imrich. *Dejiny obce Tulčík*. Prešov: Michal Vaško, vydavateľstvo, 1998.

Historik Ferdinand Uličný a dejiny stredovekého Bardejova

Mária Fedorčáková

DOI: <https://doi.org/10.33542/HAU-0292-3-9>

Historian Ferdinand Uličný and the History of Medieval Bardejov

This paper assesses Ferdinand Uličný's contribution to the research of the medieval history of the town of Bardejov. Ferdinand Uličný represents the positivist trend in Slovak medieval studies, guided by the motto *ad fontes*. The author examines how this approach to the sources is reflected in Uličný's works dedicated to Bardejov. The study highlights that in his initial work on the history of Bardejov from the late 1960s, F. Uličný already outlined the fundamental themes of research on this locality. During the 1970s and 1980s, Slovak historiography engaged in a debate over the interpretation of King Béla IV's charter for the Bardejov Cistercians from 1247. Uličný addressed this charter in a study, responding to the theses of Branislav Varsík. However, as the article notes, Pavol Hudáček recently challenged some of Uličný's interpretations based on a broader analysis of sources, offering new insights into the earliest history of Bardejov and the issues surrounding this charter.

Kľúčové slová: Slovenská historiografia. Ferdinand Uličný. Stredovek. Bardejov.

Key words: Slovak historiography. Ferdinand Uličný. Middle Ages. Bardejov.

Jednu z charakteristických črt vedeckej práce Ferdinanda Uličného predstavuje záujem o historický prameň, ktorý stojí v centre historikového záujmu. Sám Ferdinand Uličný formuloval tento prístup v rozhovore o význame študijného odboru archívniectvo takto: „*Pozitivistický smer v historických vedách formuloval vedeckú zásadu „Ad fontes“; teda opätovný návrat k dobovým prameňom. Hlavné pramene k dejinám Slovenska boli, sú a budú rozličné písomné pramene. Poznávanie, vnímanie a interpretácia písomných prameňov sú najschodnejšie štúdiom pomocných vied historických v rámci študijného odboru archívniectvo.*“¹

Takto formulovaný pohľad na pramene, metodiku historikovej práce, determinovaný štúdiom archívniectva na Univerzite Komenského a dobovým

.....
1 DURIŠIN, Martin. *50 rokov Inštitútu histórie na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove. Rozhovor s historikom – univ. prof. PhDr. Ferdinandom Uličným, DrSc.* Dostupné online: http://dejiny.unipo.sk/PDF/Dejiny_1_2011.pdf. Citované 29. 8. 2023.

historickým diskurzom v čase, keď sa formovala profesionálna orientácia Ferdinanda Uličného, je rozpoznateľný v celom jeho diele. Nebojím sa povedať, že Ferdinand Uličný je pozitivistickým historikom v intenciách najlepšej tradície uhorskej a československej diplomatickej školy, ktorý vstúpoval východiská tejto tradície aj svojím študentom. Jeho zameranie na historický prameň treba vnímať so všetkými pozitívami a negatívami, ktoré takýto prístup prináša. Orientácia na konkrétne pramene sa prejavila aj pri spracovaní vybraných oblastí zo stredovekých dejín Bardejova. Tie boli spracované v štúdiách, publikovaných od konca 60. rokov 20. storočia. V nich sa Ferdinand Uličný zaoberal najstaršími prameňmi k dejinám tejto lokality, privilegiálnymi listinami, právnym a spoločenským vývojom v priebehu 14. storočia, vývojom cirkevných pomerov a organizáciou mestskej samosprávy v 14. a 15. storočí.² Tieto poznatky predstavujú dôležitý rámec uvažovania o dejinách mesta, zároveň po viac než pol storočí od ich publikovania sa vynára nutnosť podrobiť ich kritickej analýze v dialógu so súčasným slovenským a stredo európskym medievalistickým diskurzom.

Nazdávam sa, že dôležitý impulz pre výskum miest u Ferdinanda Uličného súvisel s jeho prácou na dejinách osídlenia vybraných stolíc. Ako to konštatoval Juraj Žudel vo svojej monografii o osídlení Slovenska v neskorom stredoveku, dejiny osídlenia sú v Uličného ponímaní najmä dejinami jednotlivých sídel – teda miest, mestečiek a dedín.³ Túto tézu potvrdzuje aj fakt, že vzťah medzi typológiou sídel a ich pojmovým vymedzením bol predmetom viacerých publikovaných štúdií a spontánných diskusných príspevkov Ferdinanda Uličného na vedeckých konferenciách.⁴ Logickým vyústením práce na dejinách osídlenia a výskume prameňov z 13. a 14. storočia bol autorov záujem o počiatky miest a ich právny vývoj. Svoje poznatky zhrnul v niekoľkých

2 ULIČNÝ, Ferdinand. K dejinám Bardejova v 13. a 14. storočí. In: FRICKÝ, Alexander (ed.). *Šarišské múzeum v Bardejove 2*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1969, s. 23–36. ULIČNÝ, Ferdinand. Listina Bela IV. z roku 1247 o majetkoch bardejovských cistercitov. In: *Slovenská archivistika*, 1979, roč. 14, č. 1, s. 87–99. ULIČNÝ, Ferdinand. K vývinu správy šarišských a zemplínskych miest a mestečiek v 14. – 16. storočí. In: MARSINA, Richard (ed.). *Vývoj správy miest na Slovensku*. Martin: Osveta, 1984, s. 119–132. ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990.

3 ŽUDEL, Juraj. *Osídlenie Slovenska v neskorom stredoveku*. Bratislava: VEDA, 2010, s. 19.

4 Napríklad: ULIČNÝ, Ferdinand. O pôvode a význame slov ves, dedina, mesto. In: *Historický časopis*, 2010, roč. 58, č. 3, s. 575–581.

štúdiách, pričom zdôrazňoval význam trhu pre rozvoj konkrétnej lokality.⁵ Tu treba poznamenať, že Ferdinand Uličný nikdy neuvažoval o hospodárskych dejinách miest v duchu téz marxistickej historiografie a napriek oficiálnemu postaveniu marxistickej ideológie v slovenskej historickej vede do roku 1989 ňou jeho dielo nebolo zásadnejšie poznamenané.

Práca s prameňmi z 13. storočia priviedla autora k listinám mestských privilégií, ktoré v mnohých prípadoch predstavujú najstaršie písomné pramene k dejinám konkrétnych lokalít. V období druhej polovice 20. storočia boli tieto privilegiálne listiny predmetom veľmi detailnej diplomatickej a historickej analýzy ako jednotliviny, alebo vo vzájomnej komparácii.⁶ Zaoberanie sa konkrétnou listinou, s úsilím zistiť jej pravosť, má v historiografii dlhú tradíciu siahajúcu k počiatkom pomocných vied.⁷ V slovenskej medievalistike prevládal tento prístup do roku 1989 a vďaka nemu sa zvyrazňoval právny aspekt vzniku miest na úkor iných faktorov.⁸

V intenciách týchto postupov prinášajú publikované práce Ferdinanda Uličného autorovu interpretáciu najstarších dejín Bardejova: Bardejov bol už v 13. storočí významným sídliskom v pohraničí, v ktorom sa konal trh a koncom 13., alebo začiatkom 14. storočia tu panovník nechal postaviť opevnenú mýtnicu. Táto skutočnosť podľa Uličného vplývala na označenie Bardejova ako *civitas* v prameňoch z prvej polovice 14. storočia. Z hľadiska vlastnickej

.....
5 ULIČNÝ, Ferdinand. Trhy a mestá na Slovensku v 9. – 12. storočí. In: SEDLÁK, Vincent. (ed.). *Zborník príspevkov k slovenským dejinám*. Bratislava: Slovenský historický ústav Matice slovenskej, 1998, s. 53–61. ULIČNÝ, Ferdinand. Výsadnosť mešťanov od 13. storočia. In: *Historický časopis*, 2001, roč. 49, č. 3, s. 415–431. ULIČNÝ, Ferdinand. Výsadný a samovolný rozvoj mešťanstva a miest na Slovensku. In: *Historický časopis*, 2013, roč. 61, č. 3, s. 437–466.

6 Napríklad: ULIČNÝ, Ferdinand. Mestské privilégiá Nemeckej Ľupče a otázka ich pravosti. In: *Historické štúdie*, 1959, roč. 5, s. 302–324. ULIČNÝ, Ferdinand. Výsadnosť mešťanov, s. 415–431. MARSINA, Richard. Mesto a trh do konca 13. storočia. In: *Historický časopis*, 1978, roč. 26, č. 1, s. 77–95.

7 MARSINA, Richard. O potrebe a zásadách vydávania Slovenského diplomatára. In: *Historický časopis*, 1957, roč. 5, č. 3, s. 301.

8 Tento prístup bol aj výsledkom izolovanosti slovenskej historiografie. Maďarská historiografia priniesla omnoho prepracovanejšie koncepty definície mesta. Všeobecne akceptovaným je systém A. Kubinyiho, ktorý sa na mesto pozerá z rôznych aspektov. KUBINYI, András. Mestská sieť Karpatskej kotliny v neskorom stredoveku. In: CSUKOVITS, Enikő – LENGYELOVÁ, Tunde (eds.). *Z Bardejova do Prešporku. Spoločnosť, súdnictvo a vzdelanosť v mestách v 13. – 17. storočí*. Prešov; Bratislava: Historický ústav SAV; Prešovská univerzita v Prešove, 2005, s. 11–36.

príslušnosti bol Bardejov kráľovskou dedinou na čele so šoltýsom ako hlavným predstaviteľom správy a súdnictva až do udelenia privilégií Budína a Košíc v roku 1376.⁹ V tejto interpretácii nastal u Uličného posun, ktorý je badaateľný v štúdiu z roku 2013 o výsadnom a samovoľnom rozvoji meštianstva, kde Bardejov už v čase vydania lokačnej listiny považuje za mesto a jeho obyvateľov za mešťanov.¹⁰ Zmenu autorovho názoru na mestský vývoj Bardejova naznačuje už štúdia v zborníku venovanom správe miest z roku 1984, kde sa venuje vývoju mestskej správy Bardejova a poukazuje na existenciu člena mestskej rady (*iuratus*) v polovici 14. storočia, ešte za éry dedičného richtára, hoci za plne autonómnu považuje mestskú správu až po udelení Ľudovítovho privilégia v roku 1376.¹¹

Ak sa vrátim k úvodnému citátu, ktorý definuje tvorivý prístup Ferdinanda Uličného k výskumu stredoveku, príkladom, ktorý názorne ilustruje vývoj názorov na konkrétny historický prameň, je listina o majetkoch bardejovských cistercitov z roku 1247. Analýzou tejto listiny sa zaoberal Ferdinand Uličný v štúdiu z roku 1969, v ktorej časovo ohraničil pôsobenie cistercitov v Bardejove a pomenoval základné otázky týkajúce sa ich pôsobenia – motiváciu k usadeniu sa v Bardejove, rozsah majetkov a existenciu kostola s patrocíniom sv. Egídia.¹² Už v tejto štúdiu si všimol, že metácia majetkov cistercitov je pomerne rozsiahla a väčšia než veľmi stručne ohraničený chotár Bardejova v lokačnej listine z roku 1320.¹³ Dôkladnejšiu diplomatickú a historickú analýzu tohto prameňa priniesla štúdia Ferdinanda Uličného z roku 1979, ktorá bola publikovaná ako reakcia na názor Branislava Varsika, ktorý označil listinu za falzum.¹⁴ Obaja nazerali na túto listinu z pohľadu historikov venujúcich sa téme osídlenia a používali metódy, ktoré boli pre túto oblasť výskumu typické. Dalo by sa dokonca povedať, že obaja použili takmer rovnaké metódy, ale s odlišným interpretačným výsledkom. Branislav Varsik už v úvode svojej štúdie predložil zásadné tvrde-

9 ULIČNÝ, *Dejiny osídlenia*, s. 23–24. ULIČNÝ, *K dejinám Bardejova*, s. 31–32.

10 ULIČNÝ, Ferdinand. Výsadný a samovoľný rozvoj meštianstva a miest na Slovensku v 14. storočí. In: *Historický časopis*, 2013, roč. 61, s. 452–453.

11 ULIČNÝ, *K vývinu správy*, s. 124–126.

12 ULIČNÝ, *K dejinám Bardejova*, s. 23–28.

13 ULIČNÝ, *K dejinám Bardejova*, s. 27.

14 VARSIK, Branislav. K otázke falza bardejovskej listiny z roku 1247. In: *Slovenská archivistika*, 1975, roč. 10, č. 2, s. 141–150. ULIČNÝ, *Listina Bela IV.*, s. 87–99.

nie o tom, že listina je falzum a hlavnými aktérmi jej falšovania boli bardejovskí mešťania.¹⁵ Následná argumentácia a dôkazy vyplývajúce z analýzy listiny autorovi slúžili na podporu tohto tvrdenia. Ferdinand Uličný vyvrátil viaceré argumenty, na ktorých stál výsledný Varsikov verdikt, ale prijal jeho podozrenie o snahe falšovať listinu zo strany bardejovských mešťanov, hoci sa mala týkať iba metácie majetku cistercitov, ktorý podľa Uličného v listine odráža nároky Bardejova na dediny v jeho okolí na konci 15. storočia.¹⁶ Zhrnutie Uličného interpretácie listiny z roku 1247 je nasledovné: pri jej analýze vychádzal z téz Branislava Varsika, viaceré jeho argumenty, ktoré mali dokazovať falošnosť listiny presvedčivo vyvrátil, avšak nedokázal sa úplne odpútať od teórie o falšovaní listiny bardejovskými mešťanmi a pre ňu našiel uspokojujivé vysvetlenie v podobe motivácie Bardejovčanov získať majetky poddanských dedín. Hoci táto motivácia vyznieva vierohodne, v skutočnosti základný predpoklad, na ktorom obaja historici vystavali svoju argumentáciu, vôbec nemá oporu v prameňoch. Vieme to vďaka výskumu Pavla Hudáčka, z ktorého vyplýva, že bardejovskí mešťania nemohli danú listinu nechať falšovať, pretože jej originál sa nikdy v ich archíve nenachádzal.¹⁷ Je pozoruhodné, že napriek záverom starších historikov, ktorí nevyslovili pochybnosť o pravosti tejto listiny, dospeli Branislav Varsik a Ferdinand Uličný k teórii o falšovaní listiny. Na druhej strane, ich detailná analýza textu priniesla mnoho užitočných poznatkov o problematike osídľovania uhorského pohraničia v 13. storočí.

V nasledujúcom období sa názory na predmetnú listinu ďalej vyvíjali. Archeológ a cirkevný historik Michal Slivka vniesol do interpretácií o pôsobení cistercitov potrebný interdisciplinárny rozmer a sledoval túto problematiku v kontexte dejín cistercitov na území Slovenska a Európy.¹⁸ Vďaka jeho prístupu sa otvorila otázka patrocínia sv. Egídia a jeho continuity do dnešných čias, výstavby kostola a najmä organizácie rehoľného života cistercitov

15 VARSIK, *K otázke falza bardejovskej listiny*, s. 141–142.

16 ULIČNÝ, *Listina Bela IV.*, s. 92.

17 HUDÁČEK, Pavol. The Bardejov charter of 1247 (A few notes on a medieval document). In: *Historický časopis*, 2022, roč. 70, č. 5, s. 793.

18 SLIVKA, Michal. Cisterciti na Slovensku. In: *Archaeologia historica*, 1991, roč. 16, s. 101–117. SLIVKA, Michal. Stredoveké rehoľné domy na východnom Slovensku. In: SEDLÁK, Vincent (ed.). *Zborník príspevkov k slovenským dejinám*. Bratislava: Slovenský historický ústav Matice slovenskej, 1998, s. 77–87.

v Bardejove.¹⁹ Na kľúčovú otázku, či cisterciti mali v Bardejove kláštor, alebo nižšiu organizačnú formu rehoľného života, neexistuje odpoveď, kým sa neuskutoční dôkladný archeologický výskum lokality. K tomuto záveru dospel aj Tomáš Kopták, ktorý vo svojej dizertačnej práci o dejinách cistercitov na Slovensku rozšíril interpretačné východiská Michala Slivku, najmä v kontexte aktuálnej európskej literatúry, venujúcej sa cistercitom.²⁰ Ak sa vrátíme späť k Ferdinandovi Uličnému, nemôžeme mu vytknúť nezájum o cirkevné dejiny, pretože aj táto téma má v jeho diele svoje miesto, a to nielen v kontexte výskumu stredoveku, ale aj reformácie.²¹ Vo vzťahu k Bardejovu sa už v štúdiu zo 60. rokov venoval počiatkom mestskej farnosti, privilégiám týkajúcim sa cirkevnej správy, najmä otázke slobodnej voľby farára a odovzdávania desiatku.²² Tieto poznatky tvoria základnú os, z ktorej vychádza ďalší výskum cirkevných pomerov v meste.

K listine z roku 1247 sa v kontexte výskumu Šariša v 13. storočí vrátil Pavol Hudáček. V štúdiu z roku 2017 sa podrobnejšie venoval viacerým otázkam týkajúcim sa príchodu Nemcov do okolia Bardejova a ich sporu s bardejovskými cistercitmi.²³ V otázke pravosti listiny z roku 1247 nadväzoval na Uličného predpoklad o falšovaní metácie listiny, a teda aj nemožnosti zistiť rozsah majetkov cistercitov, ktorí sa v Bardejove usadili pred rokom 1247. Prínosom Hudáčkovho uvažovania nad listinou je širší kontext vývoja územia a krajiny Šariša v 13. storočí, najmä v súvislosti s funkciou kráľovských lesov a poľovného revíra Arpádovcov. Takto sa rozširujú možnosti interpretácie patrocínia sv. Egídia, možnej existencie kráľovskej kaplnky v Bardejove, aj usadzovania Nemcov v okolí Bardejova a Prešova. Pavol Hudáček sa k listine o majetkoch bardejovských cistercitoch opäť vrátil v štúdiu publikovanej v roku 2022. Rekonštrukcia dejín tohto prameňa, jeho uloženia v rôznych archívoch a funkcie originálu a odpisov priniesla nové poznatky,

.....
19 SLIVKA, *Stredoveké rehoľné domy*, s. 82–85. SLIVKA, *Cisterciti na Slovensku*, s. 107–110.

20 KOPTÁK, Tomáš. *Cisterciti na Slovensku*. Dizertačná práca. Trnava: Trnavská univerzita, 2012.

21 ULIČNÝ, Ferdinand. Podiel cirkevných inštitúcií na vývoji osídlenia a hospodárstva východného Slovenska v 12. – 16. storočí. In: *Archaeologia historica*, 1985, roč. 10, s. 357–367. ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Reformácia na východnom Slovensku v 16. až 18. storočí*. Prešov: Biskupský úrad Východného dištriktu ECAV, 1998.

22 ULIČNÝ, *K dejinám Bardejova*, s. 23–36.

23 HUDÁČEK, *The Bardejov charter*.

ktoré autorovi umožnili argumentačne vyvrátiť názory o sfaľšovaní listiny (resp. jej metácie). Takto bol vyvrátený predpoklad Branislava Varsika a Ferdinanda Uličného o motivácii bardejovských mešťanov falšovať listinu, alebo jej metáciu, pretože sa dôkladnejšie zaoberal spormi Bardejova a jeho šľachtických susedov (Cudarovci, Zápoľskí) o hranice ich majetkov, počas ktorých Bardejovčania nikdy nepoužili listinu z roku 1247 ako dôkaz svojich majetkových nárokov.²⁴ Z toho pre autora vyplýva, že mesto Bardejov túto listinu nemalo uloženú vo svojom archíve, dokonca o jej existencii ani nevedelo, až kým kráľovský úradník Benedikt z Boršvy nenašiel túto listinu v kráľovskom archíve a neupovedomil o jej existencii predstaviteľov mesta, ktorí následne požiadali o vyhotovenie odpisu.²⁵ Nový pohľad na okolnosti vlastníctva listiny získal autor vďaka dôkladnej analýze Długoszovej kroniky a prameňov, týkajúcich sa poľského cisterckého kláštora v Koprzywnici. Dôležitým a doteraz interpretačne nepovšimnutým míľnikom dejín mesta v čase pred jeho povýšením na slobodné kráľovské mesto je donačná listina Ľudovíta I. Veľkého z roku 1370, ktorou daroval Bardejov Petrovi Cudarovi ako odmenu za jeho vernosť.²⁶ Túto skutočnosť uvádzal vo svojej štúdii aj Ferdinand Uličný ako dôvod, pre ktorý sa listina z roku 1247 dostala do súkromného archívu Petra Cudara.²⁷ Táto donácia, ktorá zostala nepovšimnutá aj autorkou tohto príspevku, otvára otázky ohľadom jej realizácie v praxi, keďže zachované listiny zo 70. rokov 14. storočia svedčia o tom, že vývoj v Bardejove smeroval k mestskej autonómii na úrovni slobodných kráľovských miest a neobsahujú zmienky o vlastníctve mesta Cudarovcami.²⁸

Uvedené skutočnosti svedčia o tom, že vedecká diskusia o najstaršej listine k dejinám Bardejova a v širšom zmysle aj k dejinám stredovekých miest je stále živá a prináša nové podnety pre výskum. Je to nepochybne aj želanie

.....
24 HUDÁČEK, *The Bardejov charter*, s. 790–791.

25 HUDÁČEK, *The Bardejov charter*, s. 793.

26 HUDÁČEK, *The Bardejov charter*, s. 801.

27 ULIČNÝ, *Listina Bela IV.*, s. 97.

28 Pavol Hudáček tvrdí opak, teda že mesto patrilo do roku 1382 Cudarovcom a potom sa vrátilo panovníkovi. Je to však v rozpore s listinou Ľudovíta I. z roku 1376, kde je Bardejov označený ako „civitas nostra murata“, a v ktorej panovník daroval mestu privilégia podľa vozru Košíc a Budína. HUDÁČEK, *The Bardejov charter*, s. 804. FEDORČÁKOVÁ, Mária. *Civitas nostra Bardfa vocata: Správa mesta Bardejov v stredoveku (1320 – 1526)*. Košice: Bessarion, 2021, s. 29–32.

Ferdinanda Uličného, ktoré zaznelo na konferencii k jeho osemdesiatinám, aby sa prekračovali hranice jeho vedeckého poznania.²⁹ O desať rokov neskôr sa dá konštatovať, že celoživotné dielo Ferdinanda Uličného je reflektované a diskutované jeho žiakmi, aj súčasnými predstaviteľmi slovenskej medievalistiky.

.....
29 ULIČNÝ, Ferdinand. Moje vzťahy k archívniectvu a dejinám Slovenska. In: DOMENOVÁ, Marcela – MAGDOŠKO, Drahoslav (eds.). *Poznávanie dejín Slovenska. Pramene, metódy, poznatky*. Prešov – Košice: UNIVERSUM-EU, 2015, s. 16.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Literatúra:

- ĎURIŠIN, Martin. 50 rokov Inštitútu histórie na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove. Rozhovor s historikom – univ. prof. PhDr. Ferdinandom Uličným, DrSc. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2011, č. 1, s. 168–176. Dostupné online: http://dejiny.unipo.sk/PDF/Dejiny_1_2011.pdf. Citované 29. 8. 2023.
- FEDORČÁKOVÁ, Mária. *Civitas nostra Bardfa vocata: Správa mesta Bardejov v stredoveku (1320 – 1526)*. Košice: Bessarion, 2021.
- HUDÁČEK, Pavol. The Bardejov charter of 1247 (A few notes on a medieval document). In: *Historický časopis*, 2022, roč. 70, č. 5, s. 785–823.
- KOPTÁK, Tomáš. *Cisterciti na Slovensku*. Dizertačná práca. Trnava: Trnavská univerzita, 2012.
- KUBINYI, András. Mestská sieť Karpatskej kotliny v neskorom stredoveku. In: CSUKOVITS, Enikő – LENGYELOVÁ, Tünde (eds.). *Z Bardejova do Prešporku. Spoločnosť, súdnicstvo a vzdelanosť v mestách v 13. – 17. storočí*. Prešov; Bratislava: Historický ústav SAV; Prešovská univerzita v Prešove, 2005, s. 11–36.
- MARSINA, Richard. O potrebe a zásadách vydávania Slovenského diplomatára. In: *Historický časopis*, 1957, roč. 5, č. 3, s. 297–314.
- MARSINA, Richard. Mesto a trh do konca 13. storočia. In: *Historický časopis*, 1978, roč. 26, č. 1, s. 77–95.
- SLIVKA, Michal. Cisterciti na Slovensku. In: *Archaeologia historica*, 1991, roč. 16, s. 101–117.
- SLIVKA, Michal. Stredoveké rehoľné domy na východnom Slovensku. In: SEDLÁK, Vincent (ed.). *Zborník príspevkov k slovenským dejinám*. Bratislava: Slovenský historický ústav Matice slovenskej, 1998, s. 77–87.
- ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990.
- ULIČNÝ, Ferdinand. K dejinám Bardejova v 13. a 14. storočí. In: FRICKÝ, Alexander (ed.). *Šarišské múzeum v Bardejove 2*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1969, s. 23–36.
- ULIČNÝ, Ferdinand. K vývinu správy šarišských a zemplínskych miest a mestiek v 14. – 16. storočí. In: MARSINA, Richard (ed.). *Vývoj správy miest na Slovensku*. Martin: Osveta, 1984, s. 119–132.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Listina Bela IV. z roku 1247 o majetkoch bardejovských cistercitov. In: *Slovenská archivistika*, 1979, roč. 14, č. 1, s. 87–99.

- ULIČNÝ, Ferdinand. Mestské privilégia Nemeckej Ľupče a otázka ich pravosti. In: *Historické štúdie*, 1959, roč. 5, s. 302–324.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Moje vzťahy k archívnictvu a dejinám Slovenska. In: DOMENOVÁ, Marcela – MAGDOŠKO, Drahoslav (eds.). *Poznávanie dejín Slovenska. Pramene, metódy, poznatky*. Prešov – Košice: UNIVERSUM-EU, 2015, s. 13–17.
- ULIČNÝ, Ferdinand. O pôvode a význame slov ves, dedina, mesto. In: *Historický časopis*, 2010, roč. 58, č. 3, s. 575–581.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Podiel cirkevných inštitúcií na vývoji osídlenia a hospodárstva východného Slovenska v 12. – 16. storočí. In: *Archaeologia historica*, 1985, roč. 10, s. 357–367.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Trhy a mestá na Slovensku v 9. – 12. storočí. In: SEDLÁK, Vincent. (ed.). *Zborník príspevkov k slovenským dejinám*. Bratislava: Slovenský historický ústav Matice slovenskej, 1998, s. 53–61.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Výsadnosť mešťanov od 13. storočia. In: *Historický časopis*, 2001, roč. 49, č. 3, s. 415–431.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Výsadný a samovoľný rozvoj mešťanstva a miest na Slovensku. In: *Historický časopis*, 2013, roč. 61, č. 3, s. 437–466.
- ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Reformácia na východnom Slovensku v 16. až 18. storočí*. Prešov: Biskupský úrad Východného dištriktu ECAV, 1998.
- VARSÍK, Branislav. K otázke falza bardejovskej listiny z roku 1247. In: *Slovenská archivistika*, 1975, roč. 10, č. 2, s. 141–150.
- ŽUDEL, Juraj. *Osídlenie Slovenska v neskorom stredoveku*. Bratislava: VEDA, 2010.

Liptovský stredovek a raný novovek v historickej spisbe (do konca 20. storočia)

Miroslav Nemeč

DOI: <https://doi.org/10.33542/HAU-0292-3-10>

Medieval and Early Modern County of Liptov in Historical Writings (Until the End of the 20th Century)

The earliest texts concerning the history of Liptov date back to the 15th century. However, historical writings from the period until the end of the first half of the 19th century predominantly contain fragmentary information or various historical points of interest. It wasn't until 1876 that Štefan Nikolaj Hýroš wrote his work on Likava Castle, marking the first comprehensive monograph dedicated to the history of Liptov. Another important milestone in the historiography of Liptov occurred in the 1930s during the dispute between Václav Chaloupecký and Daniel Rapant, joined by other authors such as Alexander Húščava. This academic debate arose from Chaloupecký's assertion that the territory of Liptov had not been inhabited before the 13th century. In the latter half of the 20th century, historical writing about Liptov became more professional as a new generation of historians and archivists emerged, including Peter Ratkoš, Emil Kufčák, Slavko Churý and Ferdinand Uličný. Uličný, in particular, authored significant works mapping the history of the settlement of Liptov until the end of the 16th century. Despite their publication dates (1983–1987), Uličný's works are still widely cited in historiography.

Kľúčové slová: Liptov. Župy v Uhorskom kráľovstve. Ferdinand Uličný.

Key words: County of Liptov Counties of the Hungarian Kingdom. Ferdinand Uličný.

Je prirodzené, že aj profesionálni historici a archivári sa do istej miery zaoberajú dejinami svojich rodných miest alebo regiónov. Nebolo tomu inak ani v prípade profesora Ferdinanda Uličného, rodáka z liptovského Ploštína. Už v úvode svojej kariéry publikoval texty k dejinám Liptova a jeho trojdielna štúdia k vývoju osídlenia tohto regiónu do konca 16. storočia patrí dodnes k základným zdrojom informácií pri výskume starších dejín liptovských miest a obcí, ale aj panstiev. Napriek tomu, že ho život zavial mimo rodný Liptov, výskumu jeho dejín zostal verný a ešte aj v 21. storočí stále publikuje texty venujúce sa najmä jeho starším dejinám.¹

.....
1 Z novších prác spomeniem napr.: ULIČNÝ, Ferdinand. Šľachtic Donč syn Domini-ka, zvolenský a liptovský župan. In: *Studia Historica Tyrnaviensia*, roč. 16, 2013, s. 27–47.

Kníh, článkov a monografií k dejinám Liptova je, podobne ako pri ďalších historických regiónoch, mnoho. Zosumarizovať sa ich už predtým pokúsil, napríklad Pavol Stano vo svojej *Bibliografii Liptova*, ktorá vyšla v roku 1968.² Jeho práca sa nezameriavala len na texty o dejinách, ale pozostávala najmä z odkazov na články v periodickej tlači. Spisbu k starším dejinám Liptova zosumarizoval, samozrejme, vo svojej knihe *Dejiny Liptova od 9. do 19. storočia* aj spomínaný profesor Ferdinand Uličný, ktorý v úvode na piatich stranách priniesol síce stručný, ale informačne bohatý prehľad.³ V nasledujúcom texte sa pokúsim tento jeho prehľad doplniť.

Ojedinelé zmienky o jednotlivých aspektoch dejín Liptova sa v literatúre objavujú od konca stredoveku. Už v dielach stredovekých talianskych historikov, ktorí písali o dejinách Uhorska, sa objavujú občasné zmienky o niektorých aspektoch liptovských dejín. Peter Ransanus v diele *Epithoma Rerum Hungarorum* z konca 15. storočia spomínal vznik pomenovania Liptovskej stolice podľa mesta Liptov.⁴ Historik Antonio Bonfini, autor diela *Rerum Hungaricarum decades* z roku 1497, tento údaj do svojej práce prebral. Okrem toho v nej stručne spomínal, napríklad, aj pôsobenie Petra Komorovského na Liptove.⁵

Zo začiatku 18. storočia pochádza práca Michaela Bonbardiho *Topographia magni regni Hungariae*. Dielo opisuje Uhorsko ešte za života autora, čiže nejde, ako v prípade dvoch vyššie spomínaných, o historickú prácu. V časti o Liptovskej stolici ale nachádzame aj zopár informácií z histórie. Zmieňuje napríklad pôvod obyvateľstva Nemeckej Ľupče a stručne dejiny Likavského hradu.⁶

.....
 ULIČNÝ, Ferdinand. Falzá Jána Literáta z Madočian. In: *Liptov. Vlastivedný zborník*, roč. 11, 2014, s. 66–70. ULIČNÝ, Ferdinand. Liptovskí vysokoškooláci v stredoveku a novoveku. In: *Liptov. Vlastivedný zborník*, roč. 12, 2018, s. 65–187.

2 STANO, Pavol. *Bibliografia Liptova: knižná a článková literatúra od najstarších čias do roku 1965*. Martin: Matica slovenská, 1968.

3 ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny Liptova od 9. do 19. storočia*. Liptovský Hrádok: Komunitná nadácia Liptov, 2014, s. 10–14.

4 RANSANUS, Petrus. *Epithoma Rerum Hungarorum*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977, s. 69.

5 BONFINI, Antonio. *Rerum Hvngricarvm Decades*. Lipsiae: Svmtv Ioannis Pavli Kravs, 1771, s. 28, 489.

6 BONBARDI, Michael. *Topographia Magni Regni Hungariae*. Vienna: Typis Ignatii Dominici Voigt, 1718, s. 113–117.

Avšak o systematickom záujme o dejiny Liptova môžeme hovoriť až približne od 18. storočia. V dielach Mateja Bela sa objavujú pohľady na rôzne aspekty dejín Liptova. Napríklad vo svojej druhej časti diela *Notitia Hungariae novae historico-geographica* z roku 1736. Aj keď je kniha zväčša zameraná na Liptov prvej polovice 18. storočia, teda autorovu súčasnosť, pri mnohých témach sa obracia aj do minulosti. Pozerá sa napríklad na pôvod názvov Liptov alebo Váh, opisuje praobyvateľstvo Liptova, jeho obrátenie na kresťanstvo či začlenenie do Uhorského kráľovstva. Spomína Jána Korvína, ako knieža liptovské, niekoľkých liptovských županov alebo osudy liptovskej šľachty. Pri jednotlivých sídlach sa histórii venuje, len ak boli významnejšie. Spomína tak rôzne aspekty dejín hradov Hrádok a Likava, miest Svätý Mikuláš, Nemecká Ľupča, Ružomberok alebo dedín Dovalovo, Okoličné či Svätá Mara, ale napríklad aj Kostola sv. Alžbety v dnešnej obci Liptovské Kľačany.⁷

V prvej polovici 19. storočia sa priestorom pre publikovanie textov o dejinách Liptova stal, napríklad, aj pravidelne vychádzajúci *Nowý y Starý Wlastenský Kalendář* Gašpara Fejérpataky-Belopotockého. Z pera samotného Belopotockého sa tam objavovali prepisy alebo stručné výťahy z kongregačných protokolov Liptovskej stolice. V troch dieloch publikoval napríklad zápisnicu z procesu s Jurajom Jánošíkom⁸ alebo správu o viere v čarodejnice v stolici zo začiatku 18. storočia.⁹

Významnou mierou sa v tomto smere zapísal katolícky farár zo Svätého (dnes Liptovského) Michala, Štefan Nikolaj Hýroš. V roku 1876 mu vyšla jeho monumentálna práca *Zámok Lykava a jeho páni poťahom na državie, Lyptov a okolie*. Ako názov napovedá, na viac ako 500 stranách sa pozrel na dejiny likavského panstva, avšak jeho text by sme pokojne mohli vnímať aj ako dejiny širšieho liptovského regiónu. Pri písaní vychádzal jednak z publikovaných

.....
7 BEL, Matthias. *Notitia Hungariae Novae Historico Geographica. Tomus Secundus*. Vienna: Impensis Pauli Straubii, 1736, s. 508–587. V roku 2014 vydalo Kysucké múzeum v Čadci nový slovenský preklad časti tohto diela, ktorá sa venuje Liptovskej stolici: BEL, Matej. *Liptovská stolica*. Čadca: Kysucké múzeum v Čadci, 2014.

8 FEJÉRPATAKY-BELOPOTOCKÝ, Gašpar. O zbojství Jura Jánošíka, jináče Jánošiaka, rodilého z Terchovej, zbojníku a laupežníku hlavníka (hadnada). In: *Nowý y Starý Wlastenský Kalendář*, 1831, roč. 2 (nestránkované). FEJÉRPATAKY-BELOPOTOCKÝ, Gašpar. O zbojství Jura Jánošíka. Pokračování. In: *Nowý y Starý Wlastenský Kalendář*, 1832, roč. 3, nestránkované. FEJÉRPATAKY-BELOPOTOCKÝ, Gašpar. O zbojství Jura Jánošíka. Závěrek. In: *Nowý y Starý Wlastenský Kalendář*, 1833, roč. 4 (nestránkované).

9 W Protokoli Liptovské Stolice. In: *Nowý y Starý Wlastenský Kalendář*. Liptovský Sw. Mikuláss: Kašpar Fejérpataky z Klačian a Dolnieho Malatina, 1848 (nestránkované).

prác (napríklad už spomínané *Notície Mateja Bela*), ale hlavne z archívnych materiálov. Využíval kongregačné protokoly Liptovskej stolice, ale aj do dnešných čias dobre zachované protokoly mesta Ružomberok.¹⁰ Okrem toho publikoval aj časopisecky.¹¹

V maďarskom jazyku uverejňoval svoje práce o dejinách Liptova aj Béla Majláth, stoličný úradník a neskôr správca Széchényiho knižnice a člen rôznych vedeckých spoločností. Aj keď sa vo svojich výskumoch k dejinám Liptova zameriaval prevažne na prehistóriu, svoje archeologické texty publikoval v časopisoch *Archeologiai Értesítő* a *Archeológiai Közlemények*,¹² na sklonku života, v deväťdesiatych rokoch 19. storočia, mu vyšlo prevažne v časopise *Turul* aj niekoľko článkov zameraných na dejiny liptovských rodov. Zameriaval sa hlavne na ich stredoveké dejiny. Spracovával takto napríklad rody Andaházy, Turanský, Plathy, Čemický, Benický a iné.¹³

Na opačný koniec Liptova ako Hýroš sa vo svojej knihe pozrel ďalší katolícky farár, Béla Teschler. V roku 1906 vydal v maďarskom jazyku napísanú prácu *Liptó-Új-Vár története*,¹⁴ v ktorej sa zameril na dejiny hradu v Liptovskom Hrádku, kde v tom čase pôsobil.

10 HYROŠ, Štefan Nikolaj. *Zámok Lykava a jeho páni, poťahom na državie, Lyptov a okolie*. Turč. Sv. Martin: Tlačou kníhtlač.-účastin. spolku – Nákladom spisovateľovým, 1876.

11 Napríklad: HÝROŠ, Štefan Nikolaj. Listiny Nemeckej Ľupče v Liptove. In: *Letopis Matice slovenskej*, 1872, roč. 9, č. 2.

12 Súpis Majláthových textov k liptovskej predhistórii publikoval vo svojej monografii z roku 2016 archeológ Martin Furman: FURMAN, Martin. *Opevnenia na Liptove. Refúgiá, hradiská a hrádky od praveku po stredovek*. Žilina: Martin Furman, 2016, s. 393–394.

13 Napr.: MAJLÁTH, Béla. Liptóvármegyei levéltári kutatások eredmenyei. In: *Történelmi Tár*, 1879, roč. 2, č. 2, s. 285–305. MAJLÁTH, Béla. Liptó Új-Vár történetéből. In: *Századok*, 1884, roč. 18, s. 127–141. MAJLÁTH, Béla. Liptómegeyi törzsökös családok. In: *Turul*, 1890, roč. 8, s. 1–24, 54–63, 97–111, 200–207. MAJLÁTH, Béla. Zalók utódai. In: *Turul*, 1890, roč. 8, s. 61–63. MAJLÁTH, Béla. Családtörténeti tanulmányok 1526. évig. In: *Turul*, 1891, roč. 9, s. 78–85, 133–140, 161–171. MAJLÁTH, Béla. A Kispalugyai és Bodafalvi Palugyay család. In: *Turul*, 1891, roč. 9, s. 16–34. MAJLÁTH, Béla. Milath törzse (A Fejérpataky, Andaházy és Liphay családok). In: *Turul*, 1891, roč. 9, s. 78–85, 133–140. MAJLÁTH, Béla. A Hong nemzetség ivadékai (A Szentannai és Bobrovnikai Bobrovniczky es Hadászi Kiszely családok). In: *Turul*, 1891, roč. 9, s. 161–171. MAJLÁTH, Béla. A Keresztúriak. (A Szentkereszti, Leustách, Mothkó, Ipócsházi, Czin és Andaházy családok.). In: *Turul*, 1898, roč. 16, s. 126–143. MAJLÁTH, Béla. Zemche ivadékai. (A csemiczei Csemiczky és benyiczei Benyiczky család.). In: *Turul*, 1899, roč. 17, s. 21–28. MAJLÁTH, Béla. A turócdivéki és nagyपालугyai Platty család története 1260tól 1526ig. In: *Turul*, 1899, roč. 17, s. 49–57. MAJLÁTH, Béla. A thuriki és komjáthnai Thuránszky család 1240 – 1526. In: *Turul*, 1900, roč. 18, s. 66–74.

14 TESCHLER, Béla. *Liptó-Uj-Vár története*. Liptószentmiklós: Kiadja Lów Dezső

V prvej polovici 20. storočia publikoval viacero textov k dejinám Liptova, ale najmä k dejinám Ružomberka a okolia, vzdelaním chemický inžinier Ivan Houdek. Historické texty publikoval najmä v *Sborníku Muzeálnej slovenskej spoločnosti* a *Slovenských pohľadoch*. Tematicky sú jeho texty rôznorodé. Venoval sa napríklad cechovníctvu,¹⁵ dejinám miestnych kostolov,¹⁶ hradom Likava¹⁷ aj Liptov,¹⁸ rôznym aspektom dejín mesta Ružomberok,¹⁹ archívu rodiny Szentiványi²⁰ a podobne. Mnohé práce mu vyšli aj ako separáty. Jeho asi najznámejšou historickou prácou z dejín Liptova je útlá kniha *600 rokov z minulosti bývalého výsadného mesta Ružomberka. 1318 – 1918*.²¹ Publikačne aktívny bol až do druhej polovice 20. storočia.²²

Regionálnym dejinám Liptova sa v niekoľkých textoch venoval aj Belo Klein-Tesnorskalský. Zameril sa na liptovské zemianstvo,²³ ale je tiež autorom prvej monografie dejín bývalého mestečka Hybe.²⁴

.....
könyvkereskedése, 1906.

15 HOUDEK, Ivan. Zo života ružomberkých cechov. In: *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1936, roč. 30, č. 1 – 4, s. 25–60. HOUDEK, Ivan. *Cechovníctvo na Slovensku*. Martin: Muzeálna slovenská spoločnosť, 1943.

16 HOUDEK, Ivan. Z histórie kostolov a iných staviteľských pamiatok Liptova. In: *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1927, roč. 21, č. 1, s. 58–79. HOUDEK, Ivan. Sboreniny románskeho kostolíka v Sv. Anne. In: *Slovenské pohľady*, 1925, roč. 41, č. 11, s. 686–688.

17 HOUDEK, Ivan. Hrad Likava. In: *Sborník Matice slovenskej*, 1925, roč. 3, č. 1 – 2, s. 22–56.

18 HOUDEK, Ivan. Veľký hrad liptovský. In: *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1931, roč. 25, s. 148–182.

19 HOUDEK, Ivan. Pošta a dopravné prostriedky v starom Ružomberku. In: *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1938 – 1939, roč. 32–33, č. 1–8, s. 67–85. HOUDEK, Ivan. Ružomberok v revolučných rokoch 1848 – 1849. In: *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1937, roč. 31, s. 57–79. HOUDEK, Ivan. *Ružomberok a okolie: Dolný Liptov*. Liptovský Mikuláš: Ivan Houdek, 1950. HOUDEK, Ivan. Baníctvo v starom Ružomberku. s. l.: s. n., 1938.

20 HOUDEK, Ivan. Svätajanský archív. In: *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1928, roč. 22, č. 1, s. 109–112.

21 HOUDEK, Ivan. *600 rokov z minulosti bývalého výsadného mesta Ružomberka. 1318 – 1918*. Ružomberok: Jozef Skotek a spol., 1934.

22 Napr.: HOUDEK, Ivan. Historické pamiatky mesta Ružomberka. In: *Vlastivedný sborník Povazia*, 1961, roč. 4, č. 4, s. 132–144. HOUDEK, Ivan. Vznik a rozvoj ružomberského papiernického priemyslu. In: *Knižnica: časopis pre knižnú kultúru*, 1953, roč. 5, č. 1, s. 95–108.

23 KLEIN, Belo. Zemianstvo Liptova a jeho slovenskosť. In: *Slovenské pohľady*, 1924, roč. 40, č. 6–8, 9, 10, 11, s. 401–446, 537–549, 606–623, 724–738.

24 KLEIN-TESNOSKALSKÝ, Belo. *Oppidum Hybbe*. Lipt. Sv. Mikuláš: Tranoscius, 1942.

Začiatkom tridsiatych rokov vznikol na Liptove zaujímavý a chvályhodný počín. Liptovské múzeum začalo vydávať *Zprávy Liptovského múzea*. Tie obsahovali nielen informácie o činnosti múzea, ale aj články z oblasti histórie. Ich autorom bol prevažne správca múzea Július Kürti. Publikoval tam texty, v ktorých sa venoval hlavne dejinám Ružomberka, ale aj dejinám Nemeckej (dnes Partizánskej) Ľupče, cholerovej epidémii v roku 1831, liptovským nápisom a podobne. Kürti tiež k dejinám Liptova publikoval aj v ďalších periodikách, pričom niektoré texty mu vyšli ako separáty.²⁵ *Zprávy Liptovského múzea* vychádzali len počas troch rokov, od roku 1931 do roku 1933. Po vydaní ôsmeho čísla zanikli.²⁶

V roku 1932 vydal liptovský rodák, vtedy ešte ako študent práva, Štefan Luby, svoju prácu *Liptovský a turčiansky register z roku 1391*.²⁷

V tridsiatych rokoch 20. storočia sa liptovské dejiny stali predmetom academickej diskusie. Na jej počiatku stálo dielo českého historika Václava Chaloupeckého z roku 1923 *Staré Slovensko*,²⁸ v ktorom autor nepredpokladal osídlenie severných častí Slovenska pred 13. storočím. Na jeho dielo nadviazal slovenský archivár a historik Alexander Húščava, ktorý v monografii *Kolonizácia Liptova do konca XIV. storočia*²⁹ z roku 1930 tiež predpokladal neobývanosť územia Liptova pred 13. storočím a vznik najstarších sídiel až po tomto období. Aj slovenský jazykovedec Ján Stanislav sa vo svojom diele *Liptovské nárečia*³⁰ z roku 1932 opieral o Húščavove výskumy a teda na jeho tézach zakladal aj niektoré svoje závery. Na tieto texty zareagovali ďalší slovenskí a českí vedci, ktorí takéto teórie odmietali a žiadali tému najstaršieho osídlenia Liptova ďalej skúmať. Diskusia prebiehala prevažne na stránkach

.....
25 KÜRTI, Július. Archív hybský. In: *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1929, roč. 23, č. 3–4. KÜRTI, Július. Nemecká Ľupča a jej archív. In: *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1932, roč. 26, č. 1–4, s. 87–98.

26 *Zprávy Liptovského múzea*, 1931, roč. 1, č. 1. *Zprávy Liptovského múzea*, 1931, roč. 1, č. 2. *Zprávy Liptovského múzea*, 1932, roč. 1, č. 3. *Zprávy Liptovského múzea*, 1932, roč. 1, č. 4. *Zprávy Liptovského múzea*, 1932, roč. 2, č. 1. *Zprávy Liptovského múzea*, 1932, roč. 2, č. 2. *Zprávy Liptovského múzea*, 1933, roč. 2, č. 3. *Zprávy Liptovského múzea*, 1933, roč. 2, č. 4.

27 LUBY, Štefan. *Liptovský a turčiansky register z roku 1391. Príspevok k otázke donačného systému na Slovensku*. Bratislava: J. Otto, 1932.

28 CHALOUPECKÝ, Václav. *Staré Slovensko*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 1923.

29 HÚŠČAVA, Alexander. *Kolonizácia Liptova do konca XIV. storočia*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 1930.

30 STANISLAV, Ján. *Liptovské nárečia*. Martin: Matica slovenská, 1932.

časopisov *Prúdy*,³¹ *Bratislava*³² a *Slovenské pohľady*³³ v priebehu rokov 1933 a 1934. Teóriu o neosídlenosti územia tu zastávali už spomínaní Chaloupecký a Húščava. Ich názorovými oponentmi boli najmä slovenský historik Daniel Rapant a český jazykovedec Vladimír Šmilauer, autor *Vodopisu starého Slovenska*³⁴ z roku 1932, kde sa tiež, okrem iného, venoval aj Liptovu. Najznámejšou oponentúrou Chaloupeckého názoru bol Rapantov text *O starý Liptov*, ktorý publikoval v roku 1933 v časopise *Bratislava*.³⁵

Alexander Húščava bol, okrem toho, autorom aj ďalších významných knižných diel venujúcich sa dejinám Liptova v stredoveku. V roku 1936 mu vyšla monografia *Ján Literát a liptovské falzá*,³⁶ v ktorom predstavil príbeh najznámejšieho liptovského falšovateľa listín. V roku 1943 mu zase vyšla kniha *Archív zemianskeho rodu z Okoličného*,³⁷ ktorá je v podstate diplomatárom listín pochádzajúcich z rodového archívu zemianskeho rodu Okolicšáni. Okrem

.....
31 RAPANT, Daniel. A. Húščava: Kolonizácia Liptova do konca XIV. stor. In: *Prúdy*, 1933, roč. 17, č. 1–3, s. 54–60. HÚŠČAVA, Alexander. Kolonizácia Liptova do konca XIV. storočia (Odpoveď Dr. D. Rapantovi). In: *Prúdy*, 1933, roč. 17, č. 5, s. 231–233. RAPANT, Daniel. Ešte raz „Kolonizácia Liptova do konca XIV. storočia“. In: *Prúdy*, 1933, roč. 17, č. 7, s. 341–342.

32 ŠMILAUER, Vladimír. O osídlení a nárečí Liptova. In: *Bratislava*, 1933, roč. 7, s. 321–329. CHALOUPECKÝ, Václav. O staré Slovensko (Odpoveď prof. Danielu Rapantovi a doc. Dr. Vladimíru Šmilauerovi). In: *Bratislava*, 1933, roč. 7, s. 350–355. MENCL, Václav. Příspěvek historicko–archeologický. In: *Bratislava*, 1933, roč. 7, s. 510–511. ŠMILAUER, Vladimír. O osídlení středního Slovenska (Odpoveď prof. Dr. V. Chaloupeckému). In: *Bratislava*, 1933, roč. 7, s. 511–514. ŠMILAUER, Vladimír. K článku prof. Škultétyho v Slov. Pohľ. L. str. 91–94. In: *Bratislava*, 1933, roč. 7, s. 514. CHALOUPECKÝ, Václav. O Praslovensko (Odpoveď na repliku prof. Dr. D. Rapanta). In: *Bratislava*, 1933, roč. 7, s. 541–544. CHALOUPECKÝ, Václav. Poznámky k článku prof. Škultétyho „Slovensko liduprázdne do konca 13. stor“. In: *Bratislava*, 1933, roč. 7, s. 544–546.

33 ŠKULTÉTY, Jozef. Slovensko „liduprázdne“ do konca 13. stoločia. In: *Slovenské pohľady*, 1934, roč. 50, s. 91–94. FLOREK, Pavol. Spor o dejiny stredného Slovenska. In: *Slovenské pohľady*, 1934, roč. 50, s. 453–458.

34 ŠMILAUER, Vladimír. *Vodopis starého Slovenska*. Praha, Bratislava: Učená spoločnosť Šafaříkova, 1932.

35 RAPANT, Daniel. O starý Liptov (Replika na odpoveď prof. V. Chaloupeckého). In: *Bratislava*, 1933, roč. 7, s. 515–541. Neskôr vyšiel text aj ako separát: RAPANT, Daniel. *Starý Liptov. Kus polemiky s prof. Chaloupeckým*. Bratislava: D. Rapant, 1934.

36 HÚŠČAVA, Alexander. *Ján Literát a liptovské falzá*. Bratislava: Učená spoločnosť Šafaříkova, 1936.

37 HÚŠČAVA, Alexander. *Archív zemianskeho rodu z Okoličného*. Bratislava: SAV, 1943.

toho sa v štúdiách venoval rôznym ďalším aspektom liptovských (stredovekých) dejín.³⁸

Po druhej svetovej vojne sa počet autorov, publikujúcich o dejinách Liptova, prirodzene, postupne výrazne zvyšoval. Do vedeckej diskusie o liptovských dejinách sa začalo zapájať čoraz viac liptovských rodákov. Jedným z prvých bol Peter Ratkoš. Ten ešte v druhej polovici štyridsiatych rokov publikoval niekoľko štúdií k stredovekým liptovským dejinám.³⁹ K týmto témam publikoval štúdie aj neskôr⁴⁰ a tiež bol aj jedným zo spoluautorov monografie obce Východná.⁴¹ Na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov sa na stránkach *Historického časopisu* dostal do diskusie s jeho generačným súpútnikom Ondrejom R. Halagom ohľadom výkladu niektorých textov z liptovského registra, ale hlavne záverov, ktoré Ratkoš na základe neho vyvodil.⁴² Spor na stránkach vedeckého periodika už zachádzal do osobnej roviny, a tak ho redakcia v roku 1970 ukončila s odôvodnením, že autori už dostali

.....
38 HÚŠČAVA, Alexander. Interpolácia najstaršieho mestského privilegia Liptova. In: *Bratislava*, 1936, roč. 10, s. 341–348. HÚŠČAVA, Alexander. *K problému založenia fran-tiškánskeho kláštora a kostola v Okoličnom*. Bratislava: Slovenská učená spoločnosť, 1941. HÚŠČAVA, Alexander. Problém liptovského a turčianskeho kubulu (cubulus) v XIII. stor. In: *Historický časopis*, 1953, roč. 1, č. 2, s. 219–227.

39 RATKOŠ, Peter. Hranice Liptova a Spiša po stránke cirkevno-správnej. In: *Historický sborník*, 1947, roč. 5, č. 1, s. 66–68. RATKOŠ, Peter. Doplnok k liptovskému diplomatáru. In: *Historický sborník*, 1947, roč. 5, č. 1, s. 87–99. RATKOŠ, Peter. Výsadné a chotárne listiny Kráľovskej Boce. In: *Historický sborník*, 1947, roč. 5, č. 3–4, s. 408–453. RATKOŠ, Peter. Počiatky hornoliptovského baníctva do 16. storočia. In: *Historický sborník*, 1947, roč. 5, s. 295–350. RATKOŠ, Peter. Toponymia Liptova do konca 13. storočia. In: *Jazykovedný zborník Matice slovenskej*, 1946 – 1947, roč. 1–2, č. 3–4, s. 200–201.

40 Napr.: RATKOŠ, Peter. Prehľadné dejiny obcí zátopovej oblasti do konca 17. storočia. In: *Liptov. Vlastivedný zborník*, 1972, roč. 2, s. 83–93.

41 RATKOŠ, Peter. *Východná. 1269 – 1969*. Martin: Osveta, 1972.

42 RATKOŠ, Peter. Dedičské právo v turčiansko-liptovských privilégiách 13. storočia. In: *Historické štúdie*, 1966, roč. 11, s. 79–90. HALAGA, Ondrej Richard. Turčiansko-liptovské privilégia (1257, 1265) a slovanské zvykové právo. In: *Právnické štúdie*, 1967, roč. 15, s. 717–730. RATKOŠ, Peter. Ešte raz o dedičskom práve turčiansko-liptovských populov. Na okraj článku O. R. Halagu Turčiansko-liptovské privilégia 1257 – 1265 a slovanské zvykové právo. *Právnické štúdie* (1967), 717–730. In: *Historický časopis*, 1968, roč. 16, č. 3, s. 439–445. HALAGA, Ondrej Richard. „Oporet et haereses esse“? K polemike o turčiansko-liptovských privilégiách. In: *Historický časopis*, 1969, roč. 17, č. 4, s. 543–556. RATKOŠ, Peter. Ešte k diskusii s O. R. Halagom. In: *Historický časopis*, 1970, roč. 18, č. 3, s. 453–455.

dostatočný priestor predstaviť svoje argumenty a ďalšie pokračovanie diskusie by už k ničomu nevedlo.⁴³

V päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch publikoval niekoľko textov k dejinám Liptova aj literárny historik a etnológ Miroslav Anton Huska. Venoval sa napríklad najstarším lupčianskym mestským protokolom, takzvanej vzbure štyroch ulíc proti mestu Ružomberok alebo čarodejnickým procesom.⁴⁴ Jeho kniha *Liptovskí murári* z roku 1968 je prienikom historickej aj etnologickej práce.⁴⁵ Avšak musím poznamenať, že niektoré jeho tvrdenia sa nedajú overiť v pôvodných prameňoch.

Jednostranne bol zameraný výskum Viliama Deckera. Tento snáď najväčší odborník na dejiny výroby papiera na Slovensku napísal niekoľko štúdií k histórii ružomerského papierenského priemyslu,⁴⁶ ale aj štúdiu k papierni v Liptovskom Michale⁴⁷ či k značkám liptovských papierenských majstrov.⁴⁸ Jeho práca bola zavŕšená monografiou *Dejiny ručnej výroby papiera na Slovensku*,⁴⁹ ktorá, ako už názov napovedá, zahŕňa oblasť celého územia dnešného Slovenska (vrátane Liptova).

.....
43 Poznámka redakcie. In: *Historický časopis*, 1970, roč. 18, č. 3, s. 455–456.

44 HUSKA, Miroslav A. Ordálie a čarodejnícke procesy v našom kraji za feudalizmu. In: *Vlastivedný sborník Žilinského kraja*, 1959, roč. 2, s. 48–64. HUSKA, Miroslav A. Vzbura štyroch ulíc proti Ružomberku roku 1771. In: *Vlastivedný sborník Žilinského kraja*, 1959, roč. 3, s. 61–72. HUSKA, Miroslav A. Príspevok k otázkam viery nášho ľudu. In: *Vlastivedný sborník Považia*, 1961, roč. 4, s. 66–85. HUSKA, Miroslav A. Tradície ľudového lapania vlkov v Liptove. In: *Vlastivedný sborník Považia*, 1965, roč. 7, s. 130–159. HUSKA, Miroslav A. Z najstarších protokolov Nemeckej Ľupče. In: *Slovenský národopis*, 1957, roč. 5, č. 5, s. 543–545.

45 HUSKA, Miroslav A. *Liptovskí murári. Vplyv liptovských murárov na sociálne a kultúrne obrodenie ľudu Liptova*. Liptovský Mikuláš: Literárnohistorické múzeum Janka Kráľa, 1968.

46 DECKER, Viliam. Dejiny ružomerského mlyna na papier. In: *Knižnica*, 1951–1952, roč. 3–4, č. 3–4, s. 156–194. DECKER, Viliam. Začiatky ružomerského papiernického priemyslu. In: *Knižnica*, 1949, roč. 1, č. 1–2, s. 17–21. DECKER, Viliam. Vývoj ružomerského papierenského priemyslu od vzniku až po znárodnenie. In: *Liptov. Vlastivedný zborník*, 1975, roč. 3, s. 175–196.

47 DECKER, Viliam. Papiereň v Liptovskom Michale. In: *Knižnica*, 1953, roč. 5, č. 1, s. 109–130.

48 DECKER, Viliam. Výrobné značky papierenských majstrov Liptova. In: *Liptov. Vlastivedný zborník*, 1977, roč. 4, s. 97–130.

49 DECKER, Viliam. *Dejiny ručnej výroby papiera na Slovensku*. Martin: Matica slovenská, 1982.

Významnou mierou prispel k poznaniu dejín Liptova aj bývalý riaditeľ Štátneho okresného archívu v Liptovskom Mikuláši, Emil Kufčák. Jeho záber bol skutočne široký a jeho texty približujú rôzne aspekty dejín Liptova. Vo viacerých štúdiách sa venoval napríklad chotárnym názvom, liptovským priezviskám v minulosti, erbom liptovských obcí, hospodárskym dejinám a podobne.⁵⁰ Autorsky sa tiež podieľal na monografiách miest Ružomberok⁵¹ a Liptovský Mikuláš⁵² alebo obce Smrečany⁵³ či mikulášskych kožiarskych závodov.⁵⁴

Okrem toho vyšla v tomto období aj monografia obce Hybe⁵⁵ a monografia *Dejiny horného Liptova*.⁵⁶

Už v päťdesiatych rokoch zasiahol do historickej spisby o dejinách Liptova aj Ferdinand Uličný, a to svojím textom *Mestské privilégia Nemeckej Ľupče a otázka ich pravosti*.⁵⁷ Jeho najväčším prínosom pre poznanie starších dejín Liptova je trojdielna štúdia *Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia* z rokov 1983 až 1987.⁵⁸ Kritickou reakciou na túto jeho prácu bol text Jána Beňka,

50 Mnohé z jeho prác boli publikované vo vlastivednom zborníku *Liptov*, ktorý vydáva Liptovské múzeum. Zborník budem spomínať na inom mieste. Z prác publikovaných v iných periodikách uvediem napr.: KUFČÁK, Emil. K dejinám ružomerského pivovarníctva. In: *Agrikultúra*, 1976, roč. 14, s. 91–106. KUFČÁK, Emil. Povera a chov hospodárskych zvierat v 17. storočí v Liptove. In: *Agrikultúra*, 1981, roč. 18, s. 47–54. KUFČÁK, Emil. Dva inventáre mlynov v Liptove zo začiatku 19. storočia. In: *Slovenský národopis*, 1968, roč. 16, č. 2, s. 272–274. KUFČÁK, Emil. Spracúvanie histórie požiarnej ochrany: Liptovský Mikuláš. In: *Požiarňik*, 1990, roč. 67, č. 1, s. 7.

51 HOCHMUTH, Zdenko (ed.). *Ružomberok. Historicko-vlastivedná monografia*. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1969.

52 KUFČÁK, Emil (ed.). *Liptovský Mikuláš. Monografický zborník*. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1968.

53 KUFČÁK, Emil (ed.). *Smrečany – minulosť, prítomnosť, perspektívy*. Smrečany: MO Zväzu protifašistických bojovníkov, 1985.

54 KUFČÁK, Emil (ed.). *Kožiarske závody v Liptovskom Mikuláši*. Liptovský Mikuláš: Kožiarske závody, 1972.

55 MRLIAN, Ondrej (ed.). *Hybe včera a dnes. Na pamiatku sedemstého výročia založenia mesta*. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1967.

56 SLIVKA, Koloman – HRBEK, Róbert – BOROŠ, Matej. *Dejiny horného Liptova*. Liptovský Hrádok: MNV, 1969.

57 ULIČNÝ, Ferdinand. Mestské privilégia Nemeckej Ľupče a otázka ich pravosti. In: *Historické štúdie*, 1959, roč. 5, s. 302–324.

58 ULIČNÝ, Ferdinand. Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia (1. časť). In: *Liptov. Vlastivedný zborník*, 1983, roč. 7, s. 39–90. ULIČNÝ, Ferdinand. Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia (2. časť). In: *Liptov. Vlastivedný zborník*, 1985, roč. 8, s. 133–209.

ktorý publikoval v *Historickom časopise* v roku 1991. Beňko kritizoval najmä metódy, ktoré Uličný pri písaní svojej práce použil.⁵⁹ Neskôr, už v 21. storočí, bola jej rozšírená a doplnená verzia základom prvej monografie dejín Liptova *Dejiny Liptova od 9. do 19. storočia*.⁶⁰ Ferdinand Uličný je tiež autorom alebo spoluautorom niekoľkých obecných a mestských monografií z neskoršieho obdobia, napríklad Liptovského Mikuláša, Ploštína alebo obce Demänovská Dolina.⁶¹

Aj Branislav Varsik sa v niektorých svojich prácach venoval dejinám Liptova. K starším dejinám Ružomberka napísal v sedemdesiatych rokoch dva texty.⁶² V jednom z nich, *Pôvodné slovenské osídlenie a vznik mesta Ružomberok*, vyslovil názor, že výsadná listina mesta z roku 1318 je falzom. Na to reagoval už spomínaný Ferdinand Uličný, ktorý ju za falzum nepovažoval.⁶³

K ďalším autorom, ktorí v tomto období svojimi textami prispeli k lepšiemu poznaniu aj starších dejín Liptova, boli napríklad Ján Beňko,⁶⁴ Ján Sladký,⁶⁵

ULIČNÝ, Ferdinand. Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia (3. časť). In: *Liptov. Vlastivedný zborník*, 1987, roč. 9, s. 61–151. Tiež: ULIČNÝ, Ferdinand. Vývin historického osídlenia zatopenej časti Liptova do konca 16. storočia. In: *Monumentorum tutela*, 1987, roč. 12, s. 42–60.

59 BEŇKO, Ján. Znovu o starý Liptov, ale aj Šariš. In: *Historický časopis*, 1991, roč. 39, č. 6, s. 651–665.

60 ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny Liptova od 9. do 19. storočia*. Liptovský Hrádok: Komunitná nadácia Liptov, 2014.

61 ULIČNÝ, Ferdinand a kol. *Liptovský Mikuláš*. Bratislava: Credo, 2006. ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Ploštín*. Liptovský Mikuláš: Transcius, 2007. ULIČNÝ, Ferdinand a kol. *Obec Demänovská Dolina Nízke Tatry: 50 rokov*. Demänovská Dolina: Obecný úrad, 2014.

62 VARSIK, Branislav. Pôvodné slovenské osídlenie a vznik mesta Ružomberok. In: *Slovenská archivistika*, 1982, roč. 17, č. 2, s. 81–94. VARSIK, Branislav. Slovenské zápisy v najstaršej mestskej knihe Ružomberka z rokov 1531 – 1550. In: *Slovenská archivistika*, 1989, roč. 24, č. 2, s. 108–124.

63 ULIČNÝ, Ferdinand. Listina práv mesta Ružomberka z roku 1318. In: *Slovenská archivistika*, 1984, roč. 19, č. 2, s. 134–140.

64 BEŇKO, Ján. Interpretácia prameňov k starším dejinám Likavy a Likavky. In: *Slovenská archivistika*, 1996, roč. 31, č. 2, s. 37–47. BEŇKO, Ján. Najstaršia turčianska, liptovská a oravská šľachta. In: *Najstaršie rody na Slovensku*. Martin: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej, 1994, s. 81–87. BEŇKO, Ján. *Osídlenie severného Slovenska*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1985.

65 SLADKÝ, Ján. Baníctvo a rudy v okolí Ružomberka. In: *Vlastivedný sborník Považia*, 1962, roč. 5, s. 139–154.

Valéria Považanová,⁶⁶ Vendelín Jankovič⁶⁷ či Jozef Markov.⁶⁸

Významným priestorom pre publikovanie poznatkov aj z dejín Liptova bol v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch *Vlastivedný zborník Liptov*, ktorý do roku 1989 vyšiel v desiatich dieloch.⁶⁹ Vydávalo ho Liptovské múzeum v Ružomberku. Publikovali v ňom mnohí z už uvedených autorov – napríklad Kufčák, Uličný, Decker, Ratkoš, Považanová, ale aj ďalší, napríklad Richard Marsina, František Sedlák, Július Bartl, Anton Špiesz či Pavol Horváth. Zborník vznikol ako priestor na publikovanie poznatkov z výskumov zátopovej oblasti vodného diela Liptovská Mara. Tradícia jeho vydávania bola obnovená až v 21. storočí, keď vyšli ďalšie dva diely a po niekoľkoročnej prestávke sú ďalšie opäť v príprave.

Jedným z najplodnejších autorov písucich o dejinách Liptova bol bývalý riaditeľ Literárnohistorického múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši a neskôr Štátneho oblastného archívu v Bytči, Slavko Churý. Okrem toho, že spracoval inventár archívneho fondu Liptovská župa,⁷⁰ ktorý je dodnes neoceniteľnou pomôckou bádateľov, publikoval rôzne drobné aj rozsiahlejšie texty do niekoľkých periodík, ako *Slovenská archivistika*, *Slovenský národopis*, *Agrikultúra*, zborník *Liptov* a podobne. Jeho tematický záber bol široký, avšak orientoval sa najmä na Liptov v období raného novoveku. Písal o hospodárskych pomeroch, každodennosti, súdnictve, správe Liptovskej stolice a podobne. Publikačne aktívny bol až do svojej smrti v roku 2006.⁷¹

66 POVAŽANOVÁ, Valéria. Z osemdesiatročnej histórie Liptovského múzea v Ružomberku. In: *Múzeum*, 1992, roč. 37, č. 3, s. 11–15. POVAŽANOVÁ, Valéria – ŠTADLEROVÁ, Júlia. *Pamätnica Chrámového spevokolu v Ružomberku 1894 – 1994*. Ružomberok: Rímskokatolícky farský úrad sv. Ondreja, 1994. POVAŽANOVÁ, Valéria (ed.). *Valaská Dubová 1323 – 1999*. Valaská Dubová: Obecný úrad, 1999. PAVLÍK, Ján – POVAŽANOVÁ, Valéria – SLADKÝ, Ján. *50 rokov Liptovského múzea v Ružomberku 1912 – 1962*. Ružomberok: Liptovské múzeum, 1962. POVAŽANOVÁ, Valéria a kol. *Liptovská Mara*. Bratislava: Šport, 1985.

67 JANKOVIČ, Vendelín. Z dejín Liptovskej Mary (príspevok k dejinám zátopovej oblasti Liptova). In: *Historické štúdie*, 1974, roč. 19, s. 217–235. JANKOVIČ, Vendelín. Z dejín Liptovskej Mary. In: *Pamiatky a príroda*, 1972, č. 2, s. 15–16.

68 MARKOV, Jozef. Z právneho zvykoslovia Liptova (materiál k dejinám slovenského obyčajového práva v XVI. – XIX. stor.). In: *Slovenský národopis*, 1956, roč. 4, č. 1, s. 78–100.

69 *Liptov. Vlastivedný zborník*, 1970 – 1989, roč. 1–10.

70 CHURÝ, Slavko. *Župa Liptovská 1391 – 1849. Inventár*. Bratislava: Slovenská archívna správa, 1967.

71 Bibliografiu Slavka Churého zostavil v roku 2008 Miroslav Martinický: MARTINICKÝ, Miroslav (ed.). Bibliografia PhDr. Slavka Churého. In: *Slovenská archivistika*, 2008, roč. 43,

Na záver mi ešte nedá nespomenúť posledného z autorov, aktuálneho vedúceho Štátneho archívu v Žiline so sídlom v Bytči, pracovisko Archív Liptovský Mikuláš – Petra Vítka. Aj keď jeho publikačná cesta koncom dvadsiateho storočia len začínala, do roku 2000 stihol napísať monografie obcí Jamník⁷² a Liptovská Štiavnica⁷³ a publikáciu *Erby obcí a miest v Liptove*.⁷⁴ Aktuálne sa v jeho publikačnom portfóliu nachádza niekoľko desiatok obecných monografií, ako aj niekoľko ďalších štúdií a kníh.⁷⁵

Predkladaný text si ani náhodou nenárokujú na kompletnosť. Ľudí, ktorí by si zaslúžili byť uvedení v tomto prehľade je samozrejme viac. Avšak vzhľadom na obmedzený rozsah príspevku uvádzam tie práce a autorov, ktoré považujem za najdôležitejšie.

č. 2, s. 206–223.

72 VÍTEK, Peter. *Jamník*. Dolný Kubín: Peter Huba, 1998.

73 VÍTEK, Peter. *Liptovská Štiavnica*. Dolný Kubín: Peter Huba, 1998.

74 VÍTEK, Peter. *Erby miest a obcí v Liptove*. Liptovský Mikuláš: Knižnica G. f. Belopotockého, 2000.

75 SALAJOVÁ, Ivona (ed.). *Peter Vítka: výberová personálna bibliografia pri príležitosti 50. výročia narodenia*. Liptovský Mikuláš: Liptovská knižnica Gašpara Fejérpataky Belopotockého v Liptovskom Mikuláši, 2021.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Historické tlače a edície:

- BEL, Matej. *Liptovská stolica*. Čadca: Kysucké múzeum v Čadci, 2014.
- BEL, Matthias. *Notitia Hungariae Novae Historico Geographica. Tomus Secundus*. Vienna: Impensis Pauli Straubii, 1736.
- BONBARDI, Michael. *Topographia Magni Regni Hungariae*. Vienna: Typis Ignatii Dominici Voigt, 1718.
- BONFINI, Antonio. *Rerum Hvngricarvm Decades*. Lipsiae: Svmtv Ioannis Pavli Kravs, 1771.
- RANSANUS, Petrus. *Epithoma Rerum Hungararum*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977.
- W Protokoli Liptovské Stolice. In: *Nowý y Starý Wlastenský Kalendář*. Liptovský Sv. Mikuláss: Kašpar Fejérpataky z Klačian a Dolnieho Malatina, 1848, nestránkované.

Literatúra:

- BEŇKO, Ján. Interpretácia prameňov k starším dejinám Likavy a Likavky. In: *Slovenská archivistika*, 1996, roč. 31, č. 2, s. 37–47.
- BEŇKO, Ján. Najstaršia turčianska, liptovská a oravská šľachta. In: *Najstaršie rody na Slovensku*. Martin: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej, 1994, s. 81–87.
- BEŇKO, Ján. *Osídlenie severného Slovenska*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1985.
- BEŇKO, Ján. Znovu o starý Liptov, ale aj Šariš. In: *Historický časopis*, 1991, roč. 39, č. 6, s. 651–665.
- DECKER, Viliam. *Dejiny ručnej výroby papiera na Slovensku*. Martin: Matica slovenská, 1982.
- DECKER, Viliam. Dejiny ružomerského mlyna na papier. In: *Knižnica*, 1951–1952, roč. 3–4, č. 3–4, s. 156–194.
- DECKER, Viliam. Papiereň v Liptovskom Michale. In: *Knižnica*, 1953, roč. 5, č. 1, s. 109–130.
- DECKER, Viliam. Výrobné značky papierenských majstrov Liptova. In: *Liptov. Vlastivedný zborník*, 1977, roč. 4, s. 97–130.
- DECKER, Viliam. Vývoj ružomerského papierenského priemyslu od vzniku až po znárodnenie. In: *Liptov. Vlastivedný zborník*, 1975, roč. 3, s. 175–196.

- DECKER, Viliam. Začiatky ružomerského papiernického priemyslu. In: *Knižnica*, 1949, roč. 1, č. 1–2, s. 17–21.
- FEJÉRPATAKY-BELOPOTOCKÝ, Gašpar. O zbojství Jura Jánošíka, jináče Jánošíaka, rodilého z Terchovej, zbojníku a laupežníku hlavníka (hadnada). In: *Nowý y Starý Wlastenský Kalendář*, 1831, roč. 2, nestránkované.
- FEJÉRPATAKY-BELOPOTOCKÝ, Gašpar. O zbojství Jura Jánošíka. Pokračování. In: *Nowý y Starý Wlastenský Kalendář*, 1832, roč. 3, nestránkované.
- FEJÉRPATAKY-BELOPOTOCKÝ, Gašpar. O zbojství Jura Jánošíka. Závěrek. In: *Nowý y Starý Wlastenský Kalendář*, 1833, roč. 4, nestránkované.
- FLOREK, Pavol. Spor o dejiny stredného Slovenska. In: *Slovenské pohľady*, 1934, roč. 50, s. 453–458.
- FURMAN, Martin. *Opevnenia na Liptove. Refúgiá, hradiská a hrádky od praveku po stredovek*. Žilina: Martin Furman, 2016.
- HALAGA, Ondrej Richard. „Oportet et haereses esse“? K polemike o turčiansko-liptovských privilégiách. In: *Historický časopis*, 1969, roč. 17, č. 4, s. 543–556.
- HALAGA, Ondrej Richard. Turčiansko-liptovské privilégiá (1257, 1265) a slovenské zvykové právo. In: *Právnické štúdie*, 1967, roč. 15, s. 717–730.
- HOCHMUTH, Zdenko (ed.). *Ružomberok. Historicko-vlastivedná monografia*. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1969.
- HOUDEK, Ivan. *600 rokov z minulosti bývalého výsadného mesta Ružomberka. 1318 – 1918*. Ružomberok: Jozef Skotek a spol., 1934.
- HOUDEK, Ivan. *Baníctvo v starom Ružomberku*. s. l.: s. n., 1938.
- HOUDEK, Ivan. *Cechovníctvo na Slovensku*. Martin: Muzeálna slovenská spoločnosť, 1943.
- HOUDEK, Ivan. Historické pamiatky mesta Ružomberka. In: *Vlastivedný zborník Považia*, 1961, roč. 4, č. 4, s. 132–144.
- HOUDEK, Ivan. Hrad Likava. In: *Sborník Matice slovenskej*, 1925, roč. 3, č. 1–2, s. 22–56.
- HOUDEK, Ivan. Pošta a dopravné prostriedky v starom Ružomberku. In: *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1938–1939, roč. 32–33, č. 1–8, s. 67–85.
- HOUDEK, Ivan. *Ružomberok a okolie: Dolný Liptov*. Liptovský Mikuláš: Ivan Houdek, 1950, 36 s.
- HOUDEK, Ivan. Ružomberok v revolučných rokoch 1848 – 1849. In: *Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti*, 1937, roč. 31, s. 57–79.
- HOUDEK, Ivan. Sboreniny románskeho kostolíka v Sv. Anne. In: *Slovenské pohľady*, 1925, roč. 41, č. 11, s. 686–688.

- HOUDEK, Ivan. Svätajanský archív. In: *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1928, roč. 22, č. 1, s. 109–112.
- HOUDEK, Ivan. Veľký hrad liptovský. In: *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1931, roč. 25, s. 148–182.
- HOUDEK, Ivan. Vznik a rozvoj ružomerského papiernického priemyslu. In: *Knižnica: časopis pre knižnú kultúru*, 1953, roč. 5, č. 1, s. 95–108.
- HOUDEK, Ivan. Z historie kostolov a iných staviteľských pamiatok Liptova. In: *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1927, roč. 21, č. 1, s. 58–79.
- HOUDEK, Ivan. Zo života ružomerských cechov. In: *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1936, roč. 30, č. 1–4, s. 25–60.
- HUSKA, A. Miroslav. *Liptovskí murári. Vplyv liptovských murárov na sociálne a kultúrne obrodenie ľudu Liptova*. Liptovský Mikuláš: Literárnohistorické múzeum Janka Kráľa, 1968.
- HUSKA, A. Miroslav. Ordálie a čarodejnícke procesy v našom kraji za feudalizmu. In: *Vlastivedný sborník Žilinského kraja*, 1959, roč. 2, s. 48–64.
- HUSKA, A. Miroslav. Príspevok k otázkam viery nášho ľudu. In: *Vlastivedný sborník Považia*, 1961, roč. 4, s. 66–85.
- HUSKA, A. Miroslav. Tradície ľudového lapania vlkov v Liptove. In: *Vlastivedný sborník Považia*, 1965, roč. 7, s. 130–159.
- HUSKA, A. Miroslav. Vzburá štyroch ulíc proti Ružomberku roku 1771. In: *Vlastivedný sborník Žilinského kraja*, 1959, roč. 3, s. 61–72.
- HUSKA, A. Miroslav. Z najstarších protokolov Nemeckej Ľupče. In: *Slovenský národopis*, 1957, roč. 5, č. 5, s. 543–545.
- HÚŠČAVA, Alexander. *Archív zemianskeho rodu z Okoličného*. Bratislava: SAV, 1943.
- HÚŠČAVA, Alexander. Interpolácia najstaršieho mestského privilegia Liptova. In: *Bratislava*, 1936, roč. 10, s. 341–348.
- HÚŠČAVA, Alexander. *Ján Literát a liptovské falzá*. Bratislava: Učená spoločnosť Šafaříkova, 1936.
- HÚŠČAVA, Alexander. *Kolonizácia Liptova do konca XIV. storočia*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 1930.
- HÚŠČAVA, Alexander. Kolonizácia Liptova do konca XIV. storočia (Odpoveď Dr. D. Rapantovi). In: *Prúdy*, 1933, roč. 17, č. 5, 231–233.
- HÚŠČAVA, Alexander. *K problému založenia františkánskeho kláštora a kostola v Okoličnom*. Bratislava: Slovenská učená spoločnosť, 1941.
- HÚŠČAVA, Alexander. Problém liptovského a turčianskeho kubulu (cubulus) v XIII. stor. In: *Historický časopis*, 1953, roč. 1, č. 2, s. 219–227.

- HÝROŠ, Štefan Nikolaj. Listiny Nemeckej Ľupče v Liptove. In: *Letopis Matice slovenskej*, 1872, roč. 9, č. 2.
- HÝROŠ, Štefan Nikolaj. *Zámok Lykava a jeho páni, poťahom na državie, Lyptov a okolie*. Turč. Sv. Martin: Tlačou kníhtlač.-účastin. spolku. – Nákladom spisovateľovým, 1876.
- CHALOUPECKÝ, Václav. O Praslovensko (Odpoveď na repliku prof. Dr. D. Rapanta). In: *Bratislava*, 1933, roč. 7, s. 541–544.
- CHALOUPECKÝ, Václav. O staré Slovensko (Odpoveď prof. Danielu Rapantovi a doc. Dr. Vladimíru Šmilauerovi). In: *Bratislava*, 1933, roč. 7, s. 350–355.
- CHALOUPECKÝ, Václav. Poznámky k článku prof. Škultétyho „Slovensko lidu-prázdne do konca 13. stor.“. In: *Bratislava*, 1933, roč. 7, s. 544–546.
- CHALOUPECKÝ, Václav. *Staré Slovensko*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 1923.
- CHURÝ, Slavko. *Župa Liptovská 1391 – 1849. Inventár*. Bratislava: Slovenská archívna správa, 1967.
- JANKOVIČ, Vendelín. Z dejín Liptovskej Mary. In: *Pamiatky a príroda*, 1972, č. 2, s. 15–16.
- JANKOVIČ, Vendelín. Z dejín Liptovskej Mary (príspevok k dejinám zátopovej oblasti Liptova). In: *Historické štúdie*, 1974, roč. 19, s. 217–235.
- KLEIN-TESNOSKALSKÝ, Belo. *Oppidum Hybbe*. Lipt. Sv. Mikuláš: Transcius, 1942.
- KLEIN, Belo. Zemianstvo Liptova a jeho slovenskosť. In: *Slovenské pohľady*, 1924, roč. 40, č. 6–8, 9, 10, 11, s. 401–446, 537–549, 606–623, 724–738.
- KUFČÁK, Emil. Dva inventáre mlynov v Liptove zo začiatku 19. storočia. In: *Slovenský národopis*, 1968, roč. 16, č. 2, s. 272–274.
- KUFČÁK, Emil. K dejinám ružomerského pivovarníctva. In: *Agrikultúra*, 1976, roč. 14, s. 91–106.
- KUFČÁK, Emil (ed.). *Kožiarske závody v Liptovskom Mikuláši*. Liptovský Mikuláš: Kožiarske závody, 1972.
- KUFČÁK, Emil (ed.). *Liptovský Mikuláš. Monografický zborník*. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1968.
- KUFČÁK, Emil. Povera a chov hospodárskych zvierat v 17. storočí v Liptove. In: *Agrikultúra*, 1981, roč. 18, s. 47–54.
- KUFČÁK, Emil (ed.). *Smrečany – minulosť, prítomnosť, perspektívy*. Smrečany: MO Zväzu protifašistických bojovníkov, 1985.
- KUFČÁK, Emil. Spracúvanie histórie požiarnej ochrany: Liptovský Mikuláš. In: *Požiarník*, 1990, roč. 67, č. 1, s. 7.

- KÜRTI, Július. Archív hybský. In: *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1929, roč. 23, č. 3–4.
- KÜRTI, Július. Nemecká Ľupča a jej archív. In: *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1932, roč. 26, č. 1–4, s. 87–98.
- Liptov. *Vlastivedný zborník*, 1970–1989, roč. 1–10.
- LUBY, Štefan. *Liptovský a turčiansky register z roku 1391. Príspevok k otázke do-
načného systému na Slovensku*. Bratislava: J. Otto, 1932.
- MAJLÁTH, Béla. A Hong nemzetség ivadékai (A Szentannai és Bobrovniki Bobrovniczky es Hadászi Kiszely családok). In: *Turul*, 1891, roč. 9, s. 161–171.
- MAJLÁTH, Béla. A Keresztúriak. (A Szentkereszti, Leustách, Mothkó, Ipócsházi, Czin és Andaházy családok.); In: *Turul*, 1898, roč. 16, s. 126–143.
- MAJLÁTH, Béla. A Kispalugyai és Bodafalvi Palugyay család. In: *Turul*, 1891, roč. 9, s. 16–34.
- MAJLÁTH, Béla. A thuriki és komjáthnai Thuránszky család 1240 – 1526. In: *Turul*, 1900, roč. 18, s. 66–74.
- MAJLÁTH, Béla. A turócdivéki és nagypalugyai Platthy család története 1260tól 1526ig. In: *Turul*, 1899, roč. 17, s. 49–57.
- MAJLÁTH, Béla. Családtörténeti tanulmányok 1526. évig. In: *Turul*, 1891, roč. 9, s. 78–85, 133–140, 161–171.
- MAJLÁTH, Béla. Liptómegyei törzsökös családok. In: *Turul*, 1890, roč. 8, s. 124, 54–63, 97–111, 200–207.
- MAJLÁTH, Béla. Liptó Új-Vár történetéből. In: *Századok*, 1884, roč. 18, s. 127–141.
- MAJLÁTH, Béla. Liptóvármegyei levéltári kutatások eredményei. In: *Történelmi Tár*, 1879, roč. 2, č. 2, s. 285–305.
- MAJLÁTH, Béla. Milath törzse (A Fejérpataky, Andaházy és Lipthay családok). In: *Turul*, 1891, roč. 9, s. 78–85, 133–140.
- MAJLÁTH, Béla. Zalók utódai. In: *Turul*, 1890, roč. 8, s. 61–63.
- MAJLÁTH, Béla. Zemche ivadékai. (A csemiczei Csemiczky és benyiczei Benyiczky család.). In: *Turul*, 1899, roč. 17, s. 21–28.
- MARKOV, Jozef. Z právneho zvykoslovia Liptova (materiál k dejinám slovenského obyčajového práva v XVI. – XIX. stor.). In: *Slovenský národopis*, 1956, roč. 4, č. 1, s. 78–100.
- MARTINICKÝ, Miroslav (ed.). Bibliografia PhDr. Slavka Churého. In: *Slovenská archivistika*, 2008, roč. 43, č. 2, s. 206–223.
- MENCL, Václav. Příspěvek historicko–archeologický. In: *Bratislava*, 1933, roč. 7, s. 510–511.

- MRLIAN, Ondrej (ed.). *Hybe včera a dnes. Na pamiatku sedemstého výročia založenia mesta*. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1967.
- PAVLÍK, Ján – POVAŽANOVÁ, Valéria – SLADKÝ, Ján. *50 rokov Liptovského múzea v Ružomberku 1912 – 1962*. Ružomberok: Liptovské múzeum, 1962.
- POVAŽANOVÁ, Valéria. Z osemdesiatročnej histórie Liptovského múzea v Ružomberku. In: *Múzeum*, 1992, roč. 37, č. 3, s. 11–15.
- POVAŽANOVÁ, Valéria a kol. *Liptovská Mara*. Bratislava: Šport, 1985.
- POVAŽANOVÁ, Valéria (ed.). *Valaská Dubová 1323 – 1999*. Valaská Dubová: Obecný úrad, 1999.
- POVAŽANOVÁ, Valéria – ŠTADLEROVÁ, Júlia. *Pamätnica Chrámového spevokolu v Ružomberku 1894 – 1994*. Ružomberok: Rímskokatolícky farský úrad sv. Ondreja, 1994.
- Poznámka redakcie. In: *Historický časopis*, 1970, roč. 18, č. 3, s. 455–456.
- RAPANT, Daniel. A. Húščava: Kolonizácia Liptova do konca XIV. stor. In: *Prúdy*, 1933, roč. 17, č. 1–3, s. 54–60.
- RAPANT, Daniel. Ešte raz „Kolonizácia Liptova do konca XIV. storočia“. In: *Prúdy*, 1933, roč. 17, č. 7, 341–342.
- RAPANT, Daniel. O starý Liptov (Replika na odpoveď prof. V. Chaloupeckého). In: *Bratislava*, 1933, roč. 7, s. 515–541.
- RAPANT, Daniel. *Starý Liptov. Kus polemiky s prof. Chaloupeckým*. Bratislava: D. Rapant, 1934.
- RATKOŠ, Peter. Dedičské právo v turčiansko-liptovských privilégiách 13. storočia. In: *Historické štúdie*, 1966, roč. 11, s. 79–90.
- RATKOŠ, Peter. Doplnok k liptovskému diplomatáru. In: *Historický sborník*, 1947, roč. 5, č. 1, s. 87–99.
- RATKOŠ, Peter. Ešte k diskusii s O. R. Halagom. In: *Historický časopis*, 1970, roč. 18, č. 3, s. 453–455.
- RATKOŠ, Peter. Ešte raz o dedičskom práve turčiansko-liptovských populov. Na okraj článku O. R. Halagu Turčiansko-liptovské privilégiá 1257 – 1265 a slovenské zvykové právo. Právnické štúdie (1967), 717–730. In: *Historický časopis*, 1968, roč. 16, č. 3, s. 439–445.
- RATKOŠ, Peter. Hranice Liptova a Spiša po stránke cirkevno-správnej. In: *Historický sborník*, 1947, roč. 5, č. 1, s. 66–68.
- RATKOŠ, Peter. Počiatky hornoliptovského baníctva do 16. storočia. In: *Historický sborník*, 1947, roč. 5, s. 295–350.
- RATKOŠ, Peter. Prehľadné dejiny obcí zátopovej oblasti do konca 17. storočia. In: *Liptov. Vlastivedný zborník*, 1972, roč. 2, s. 83–93.

- RATKOŠ, Peter. Toponymia Liptova do konca 13. storočia. In: *Jazykovedný zborník Matice slovenskej, 1946 – 1947*, roč. 1–2, č. 3–4, s. 200–201.
- RATKOŠ, Peter. *Východná. 1269 – 1969*. Martin: Osveta, 1972.
- RATKOŠ, Peter. Výsadné a chotárne listiny Kráľovskej Boce. In: *Historický zborník*, 1947, roč. 5, č. 3–4, s. 408–453.
- SALAJOVÁ, Ivona (ed.). *Peter Vítek: výberová personálna bibliografia pri príležitosti 50. výročia narodenia*. Liptovský Mikuláš: Liptovská knižnica Gašpara Fejérpataky Belopotockého v Liptovskom Mikuláši, 2021.
- SLADKÝ, Ján. Baníctvo a rudy v okolí Ružomberka. In: *Vlastivedný zborník Považia*, 1962, roč. 5, s. 139–154.
- SLIVKA, Koloman – HRBEK, Róbert – BOROŠ, Matej. *Dejiny horného Liptova*. Liptovský Hrádok: MNV, 1969.
- STANISLAV, Ján. *Liptovské nárečia*. Martin: Matica slovenská, 1932.
- STANO, Pavol. *Bibliografia Liptova: knižná a článková literatúra od najstarších čias do roku 1965*. Martin: Matica slovenská, 1968.
- ŠKULTÉTY, Jozef. Slovensko „liduprázdne“ do konca 13. storočia. In: *Slovenské pohľady*, 1934, roč. 50, s. 91–94.
- ŠMILAUER, Vladimír. K článku prof. Škultétyho v Slov. Pohľ. L. str. 91–94. In: *Bratislava*, 1933, roč. 7, s. 514.
- ŠMILAUER, Vladimír. O osídlení a nárečí Liptova. In: *Bratislava*, 1933, roč. 7, s. 321–329.
- ŠMILAUER, Vladimír. O osídlení středního Slovenska (Odpověď prof. Dr. V. Chaloupeckému). In: *Bratislava*, 1933, roč. 7, s. 511–514.
- ŠMILAUER, Vladimír. *Vodopis starého Slovenska*. Praha, Bratislava: Učená společnost Šafárikova, 1932.
- TESCHLER, Béla. *Liptó-Uj-Vár története*. Liptószentmiklós: Kiadja Löw Dezső könyvkereskedése, 1906.
- ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny Liptova od 9. do 19. storočia*. Liptovský Hrádok: Komunitná nadácia Liptov, 2014.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia (1. časť). In: *Liptov. Vlastivedný zborník*, 1983, roč. 7, s. 39–90.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia (2. časť). In: *Liptov. Vlastivedný zborník*, 1985, roč. 8, s. 133–209.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia (3. časť). In: *Liptov. Vlastivedný zborník*, 1987, roč. 9, s. 61–151.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Falzá Jána Literáta z Madočian. In: *Liptov. Vlastivedný zborník*, roč. 11, 2014, s. 66–70.

- ULIČNÝ, Ferdinand. Liptovskí vysokoškoláci v stredoveku a novoveku. In: *Liptov. Vlastivedný zborník*, roč. 12, 2018, s. 65–187.
- ULIČNÝ, Ferdinand a kol. *Liptovský Mikuláš*. Bratislava: Credo, 2006.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Listina práv mesta Ružomberka z roku 1318. In: *Slovenská archivistika*, 1984, roč. 19, č. 2, s. 134–140.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Mestské privilégia Nemeckej Ľupče a otázka ich pravosti. In: *Historické štúdie*, 1959, roč. 5, s. 302–324.
- ULIČNÝ, Ferdinand a kol. *Obec Demänovská Dolina Nízke Tatry: 50 rokov*. Demänovská Dolina: Obecny úrad, 2014.
- ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Ploštín*. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 2007.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Šľachtic Donč syn Dominika, zvolenský a liptovský župan. In: *Studia Historica Tyrnaviensia*, 2013, roč. 16, s. 27–47.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Vývin historického osídlenia zatopenej časti Liptova do konca 16. storočia. In: *Monumentorum tutela*, 1987, roč. 12, s. 42–60.
- VARSÍK, Branislav. Pôvodné slovenské osídlenie a vznik mesta Ružomberok. In: *Slovenská archivistika*, 1982, roč. 17, č. 2, s. 81–94.
- VARSÍK, Branislav. Slovenské zápisy v najstaršej mestskej knihe Ružomberka z rokov 1531 – 1550. In: *Slovenská archivistika*, 1989, roč. 24, č. 2, s. 108–124.
- VÍTEK, Peter. *Erby miest a obcí v Liptove*. Liptovský Mikuláš: Knižnica G. f. Belopotockého, 2000.
- VÍTEK, Peter. *Jamník*. Dolný Kubín: Peter Huba, 1998.
- VÍTEK, Peter. *Liptovská Štiavnica*. Dolný Kubín: Peter Huba, 1998.
- Zprávy Liptovského múzea*, 1931, roč. 1, č. 1.
- Zprávy Liptovského múzea*, 1931, roč. 1, č. 2.
- Zprávy Liptovského múzea*, 1932, roč. 1, č. 3.
- Zprávy Liptovského múzea*, 1932, roč. 1, č. 4.
- Zprávy Liptovského múzea*, 1932, roč. 2, č. 1.
- Zprávy Liptovského múzea*, 1932, roč. 2, č. 2.
- Zprávy Liptovského múzea*, 1933, roč. 2, č. 3.
- Zprávy Liptovského múzea*, 1933, roč. 2, č. 4.

Pramene k výskumu stoličnej šľachty: dva ranonovoveké súpisy na príklade Abova

Gabriel Szeghy

DOI: <https://doi.org/10.33542/HAU-0292-3-11>

Archival Sources Related to the Regional Nobility: Two Censuses of the County of Abov

This paper delves into the so-called *díca* (or *porta*) census of 1553 and the census of manor houses and freehold estates of 1690, both preserved in the Hungarian National Archives of Budapest. The census of 1533 comprises an inventory of 215 localities in County of Abov and 194 seats of the nobility within the region, previously lesser-known data. The author posits the existence of two distinct censuses preserved from the same year in Abov and 16 more counties of the Kingdom of Hungary. Furthermore, the census of 1690 provides insight into more than 60 noble families of the county under investigation and their property, totalling more than 90 manors.

Kľúčové slová: Uhorské kráľovstvo. Raný novovek. Šľachta. Šľachtické sídla. Abovská stolica (župa). Daňový súpis.

Key words: Kingdom of Hungary. Early Modern Period. Nobility. Noble mansions. County of Abov (Abaújvár). Census.

Začnem trochu osobnejšie. Ak sa nemýlim, tak spolu s mojimi „konškolákmi“ sme poslední, ktorí mali u pána profesora prednášky a aj skúšku z predmetu Dejiny Slovenska do roku 1526. Jeho prednášky boli pre mňa zážitkom – nevedol nás k nejakému memorovaniu faktov, ale skôr k logickému mysleniu. Na profesorovi si, samozrejme okrem iného, vážim to, že aj keď sme nemali a nemáme na niektoré historické otázky rovnaký názor, vedeli sme sa o danej problematike porozprávať, vypočul si ma, jednoducho rešpektoval a rešpektuje názor druhého človeka (pokiaľ je logický), čo povedzme si otvorene, nie je až také bežné. To ale neznamená, že svoj názor nedal vždy patričným spôsobom najavo. Veď bez polemiky by neexistovala ani veda. To sú jeho slová. Máme dokonca aj rovnaký koníček, a tým sú ovocné stromy a záhrada.

Vedeckovýskumný záber a výskumné témy pána profesora sú všeobecne známe. Veď ich napokon spomínajú aj kolegovia v tomto zborníku. Počas svojej dlhšej kariéry sa profesor Uličný zaoberal aj otázkou privilegovanej vrstvy obyvateľstva Uhorského kráľovstva, t. j. šľachtou. K danej téme napísal

niekoľko štúdií,¹ no ale hlavne je táto téma, možno tak trochu v skrytosti, spracovaná v jeho monumentálnych prácach o osídlení žúp (Šariš, Uh, Zemplín, Liptov).² Podrobnejšie a ucelenejšie rozpracoval jednotlivé zložky tohto výsadného obyvateľstva v *Dejinách osídlenia Zemplínskej župy*.³ Domnievam sa, že práve tu vznikla myšlienka, žeby takto mohli byť spracované dejiny celého súčasného územia Slovenska, t. j. pozrieť sa na ne z tematickej stránky, resp. zmapovať vzťahy a kategórie príslušníkov všetkých sociálnych skupín a vrstiev obyvateľstva tohto územia počas vrcholného stredoveku v kontexte dejín. Spomínaná práca vyšla pod názvom *Dejiny Slovenska v 11. až 13. storočí*.⁴ Ôsma časť či kapitola danej vedeckej monografie je venovaná práve šľachte, kde autor zhrnul svoje dovtedajšie poznatky o tejto skupine obyvateľstva, čo je aj dôvodom, prečo sa na ňu chcem pozrieť bližšie. Je rozdelená na dve menšie podkapitoly, a to: Pomenovanie a funkcie šľachticov a Pôvod a výsady šľachty. Prvá z nich má skôr analytický charakter. Poskytuje sémantický a historický výklad približne 50 latinských slov a slovných spojení, ktorými v zmienenom období pomenúvali príslušníkov šľachty či ich funkcie.⁵ Druhá opisuje pôvod a vývoj šľachty ako spoločensko-sociálnej skupiny v skúmanom období, pričom dôraz kladie na sociálne a právne, teda

1 Napríklad štúdia o Zlatej Bule Ondreja II., v ktorej rozoberá práve výsadné postavenie šľachtického obyvateľstva. ULIČNÝ, Ferdinand. Pôvod a vývoj šľachty a Zlatá bula z roku 1222. In: *Historický časopis*, 2010, roč. 58, č. 1, s. 81–90.

2 ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990. ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Užskej župy*. Prešov: FF v Prešove UPJŠ v Košiciach, 1995. ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Zemplínskej župy*. Michalovce: Zemplínska spoločnosť, 2001. ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny Liptova od 9. do 19. storočia*. Liptovský Hrádok: Komunitná nadácia Liptov, 2014.

3 V závere monografie autor zhrnul a rozpracoval všetky sociálne skupiny obyvateľstva danej stolice, osobitne tiež šľachty. ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Zemplínskej župy*, s. 677–739, 718–721 (šľachta).

4 ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny Slovenska v 11. až 13. storočí*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2013.

5 Barones, Bilotus, Castellanus, Castrenses, Comes, Comes armigerorum, Comes castri, Comes comitatus, Comes parochianus, Comes curialis, Comes udvarnicorum, Consanquineitas, Dominus, Familiaris, Famulus, Feudum, Fidelitas, Filii iobagionum, Filii iobagionum sancti regis, Hereditas, Homines castri, Iobagiones regis, iobagiones castri, Iudex curie regie, Magister, Magister agasonum, Magister dapiferorum, Magister pincernarum, Magister tavarnicorum, Magnates, Maior preconum, Maiores, Meliores, Ministri regis, Nobilis, Nuncius regis, Optimates, Palatinus, Prediales, Principes, Pristaldus, Proceres castri, Senescalus, Seniores, Servientes, Subditi, Tributarii, Vicecomes, Viceiudex curie regis. ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny Slovenska*, s. 392–424.

negenealogické kritéria, ktoré sa v dovtedajšej slovenskej historickej spisbe vyskytovali len výnimočne, ale nie systémovo.⁶ Celá táto časť je napokon zakončená definíciou šľachty.

Profesor Ferdinand Uličný bol aj jedným z oponentov mojej dizertačnej práce pod názvom *Šľachta Abovskej stolice v novoveku*, ktorú som obhájil v roku 2018 na pôde Prešovskej univerzity.⁷ Pri tejto príležitosti, ale aj predtým, sme sa rozprávali o tom, prečo sa nikto nevenoval Abovskej stolici a jej osídleniu, resp. prečo sa jej tak isto nevenoval ani on sám. Jednou z jeho odpovedí bolo aj to, že toto územie je v istom zmysle komplikované a že ho už preskúmal Branislav Varsik, čo aj následne publikoval v roku 1964 vo svojej trojzväzkovej práci *Osídlenie Košickej kotliny*.⁸ Profesorovi Uličnému som vtedy povedal, že moja práca do istej miery nadväzuje na toto dielo a zároveň ho dopĺňa, ale aj to, že som preskúmal (okrem iného) jeden dikálny (portálny) súpis z roku 1553, z ktorého vychádzal tiež profesor Varsik. Na tom by samozrejme nebolo nič zaujímavé. Zaujímavé to bolo až vtedy, keď som začal porovnávať (podľa známeho *ad fontes*) údaje publikované Varsikom a údaje z dikálneho výkazu – súpisu uloženého v Maďarskom národnom archíve v Budapešti. Pri niektorých obciach sa však údaje nezhodovali. To sa mi samozrejme, jednoducho povedané, nezdalo. Ako je to možné? Žeby sa Varsik pomýlil? Túto možnosť som akosi nepripúšťal, aj keď – aj sa pomýlil, aj sa nepomýlil. Objavil som totiž druhý takýto súpis, a to z toho istého roku, avšak bez bližšieho datovania (deň, mesiac). V rámci jedného roku uskutočnili totiž v Abovskej stolici dva dikálne súpisy, jeden s konkrétnejším datovaním a druhý bez neho.⁹ Za zaujímavé to pokladal aj profesor Uličný. Takýto krátky časový rozdiel (predpokladám niekoľko mesiacov) postačoval na to, aby v niektorých prípadoch došlo k zmene zeme-pána obce, resp. časti obce.¹⁰ Profesor Varsik využil vo svojej spomínanej

6 V podkapitole autor podrobnejšie rozoberá vlastníctvo územných majetkov, súdne výsady, daňové výsady, politické práva, funkčné výsady, jednotné výsady šľachty a povinnosti šľachticov. ULIČNÝ, *Dejiny Slovenska*, s. 425–440.

7 SZEGHY, Gabriel. *Šľachta Abovskej stolice v novoveku* [Dizertačná práca]. Prešov: FF Prešovskej univerzity v Prešove, 2018.

8 VARSIK, Branislav. *Osídlenie Košickej kotliny I. – III.* Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1964, 1973 a 1977.

9 SZEGHY, Gabriel. *Šľachta Abovskej stolice v novoveku. Zmienky o jej sídlach, majetku a spôsobe bývania.* Košice: Centrum kultúry Košického kraja, 2021.

10 Pochopiteľne, tým aj k zmene v počte port.

práci iba jeden z nich. A tak všetci historici, ktorí od neho čerpali, napr. pri písaní obecných monografií, môžu mať takúto neúplnú, resp. nepresnú informáciu. Našťastie, spomínaný súpis vo svojej práci využil iba pri menšom počte obcí. Je zaujímavé, že v roku 1990 napísal rozsiahlu prácu o majetkových pomeroch v 16. storočí v Uhorsku aj maďarský historik Ferenc Maksay, ktorý podobne vychádzal z dikálneho súpisu z roku 1553.¹¹ Vo svojej publikácii ale nespomína, žeby takéto výkazy mali byť dva. Komparáciou spomínaných prác som prišiel na to, že Ferenc Maksay použil práve ten druhý súpis, t. j. bez bližšieho datovania. Z uvedeného teda podobne vyplýva, ako v prvom prípade, kto bude citovať a vychádzať iba z jeho práce, tiež to nebude mať úplne presné. Konkrétne rozdiely medzi oboma súpsimi (a tým aj oboma publikáciami) som zistil napríklad pri obci Bidovce, Haniska, Nižný Čaj a Šemša.¹²

Po preskúmaní všetkých dikálnych (portálnych) súpisov zo 16. storočia uložených v Krajinskom archíve v Budapešti som tiež zistil, že takéto daňové výkazy z roku 1553 sa zachovali zo 17 stolíc bývalého Uhorska, pričom sedem z nich leží na súčasnom území Slovenska. Ide o Abov, Gemer, Hont, Komárno, Liptov, Oravu a Tekov. Pritom to, že v priebehu jedného roku boli vyhotovené viaceré (dokonca tri a viac) výkazy v rámci jednej stolice, nebolo ojedinelé.

Prvý výkaz (súpis) z roku 1553

Prvý dikálny (portálny) súpis pochádza zo 16. januára 1553. Jeho pôvodný názov znie *Regestum super perceptionum (!) subsidii secundi regiae maiestatis in comitatu Abawywariensis*, v preklade „Výkaz o výbere druhej (inej) dane podľa (nariadenia) kráľovského majestátu v stolici Abaujvárskej (Abovskej)“. Ako som už vyššie uviedol, nachádza sa v Maďarskom národnom archíve v Budapešti.¹³ Samotné publikovanie súpisu sa uskutočnilo

11 MAKSAY, Ferenc. *Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén I. kötet*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990. Kapitola o Abovskej stolici je na s. 79–96.

12 Bidovce – v 1. súpise je majiteľom (dediny, alebo jej čiastky) Michal Bőődy a v 2. súpise Gabriel Perényi a všeobecne šľachtici; Haniska – v 1. rod. Széchy, v 2. všeobecne šľachtici; Nižný Čaj v 1. Štefan Lossonczy a v 2. František Bakóczy; Šemša – v 1. Ján Semsey a v 2. všeobecne šľachtici.

13 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL), Porta (dika) összeírások (E 158), Abauj 81-108, kötet 01, 1553.01.16. Porta (dika) összeírások (E 158) – AdatbázisokOnline (gov.hu) alebo <https://adatbázisokonline.mnl.gov.hu/adatbázis/>

20. mája 1553, pričom k jeho revízií došlo 25. januára 1724. Daňový výkaz zaznamenáva aj meno pisára, resp. sčítacieho komisára. Bol ním Gallus Sonnebroth. V čase sčítania bola stolica rozdelená na štyri slúžnovské okresy (obvody). Prvý spravoval slúžny Peter Balaythy s počtom obcí 66, druhý Benedikt Vendéghy s počtom 51, tretí Juraj Baxay s počtom 46 a štvrtý Juraj Alpáry s počtom 41. Spolu teda výkaz vyratúva 204 obcí Abovskej stolice, konkrétne tieto:¹⁴

.....
dikalis-osszeirasok/?search=1553.01.16&term=eyJxIjoiMTU1My4wMS4xNiIsImZxIj-p7lMriX2kljP7lMvY0YjllYzMwYWQ5ZjY4Zjg5YjI5NjM5Nzg2Y2I2MmVmljoiOTQifSwiZ-mFjZXRfbWVneWUiOnsiZWJjMWNhZDNmZmQyNGM4OGI2ZWZlMTk0YTljZTg-4MGQiOiJcllFiYcO6alwiln19LCJzb3J0Ijoic2NvcmluLjhcSl6lilsImFvHlwZSI6Ij9. Citované 6. 4. 2023.

14 Also Barcza, Also Chay, Also Gagy, Also Hwthka, Also Keked, Also Kemeh, Also Kemencze, Also Lancz, Also Mecczenzeff, Also Mera, Mysleh, Also Nempthy, Also Noway, Also Thewkes, Also Zeend, Alsokasmark, Ambrushaza, Aran Ida, Arka, Balogd, Basko, Bathka, Bathor, Bathyok, Benyek, Berencz, Bereth, Bewd, Bewd, Bewthews, Bezther, Bodolo, Bogdan, Bolchard, Borsffalwa, Borswa, Bozynka, Bozytha, Bwkocz, Bysthe, Chakan, Chayan, Cheech, Chemethe, Csobad, Chonthosffalwa, Debred, Dethek, Deweczer, Dobza, Dychhaza, Ench, Enyzke, Fanczal, Felsew Barcza, Felsew Czece, Felsew Hwthka, Felsew Kemey, Felsew Mecczenzeff, Felsew Mera, Felsew Mysleh, Felsew Olchwar, Felsew Redmecz, Felsew Thewkes, Felsewchay, Felsewgagy, Felsewkaasmark, Felsewkeked, Felsewkemencze, Fyged, Fyzyrkayatha, Gadna, Garbocz, Gecze, Genyew, Gewncz, Golop, Gyanda, Gybarth, Gyewrghy, Gyewrke, Halmay, Harazthy, Hathkocz, Hecze, Homrogd, Horwatth, Hylyo, Hym, Inanch, Janok, Janosd, Jazow, Kalsa, Kapolna, Kapy, Keer, Keerth, Keeth, Keethly, Kehneck, Nempthy, Kelechen, Komarocz, Komlos, Korlathffalwa, Kwpa, Kynys, Kyralnep, Kys Bodolo, Kys Ida, Kys Nempthy, Kys Redmecz, Kys Wylman, Kyspeder, Kyszalancz, Lebenye, Lengelffalwa, Lythka, Makrancz, Mathiashaza, Monayok, Mykohaza, Mynthzenth, Mynthzenth, Myzloka, Nadasd, Nadaska, Nagh Ida, Nagh Nempthy, Nagh Peder, Nesta, Nyiri, Oswa, Palhaza, Pamlyn, Pan, Panyok, Pereche, Perek, Peren, Pethry, Poly, Pwzthaffalwa, Raas, Rakos, Rank, Regethe, Resthe, Rodnok, Rodwan, Rozgon, Rozpwd, R wzka, R wzka, Saap, Saccza, Sadan, Seleb, Semse, Somoghy, Swytha, Syr, Thelkybanya, Thomor, Thwsa, Wadaz, Wagas, Warallya, Wayda, Waykocz, Wendeghy, Wnggha, Wyffalw, Wyffalw, Wyffalw, Wyffalw, Wyl, Wylak, Wysol, Wywar, Wywaras, Wyzallas, Zakaly, Zala, Zazffa, Zdoba, Zebes, Zemereh, Zenth Andras, Zenthlewryncz, Zenthwerkepe, Zeplak, Zepsy, Zewlewchke, Zeztha, Zikczo, Zkaros, Zolnok, Zwrdok, Zygeth, Zyna, Zynye.

✓	Nobilius Lamp	for	ny	—	Por
✓	Nobilius Sijr	for	y	—	Por
✓	Nobilius feldpaukammerer	for	ny	—	Por
✓	Magnificus Brundij	for	ny	—	Por
✓	Alberto kimmerer Babrius primij	for	ny	—	Por
✓	Zinjij Babrius primij	for	ny	—	Por
✓	Karlshaus Caris foris				
✓	Georgi Borsari	for	Hj	—	Por
✓	Bargjok Gabrius primij	for	y	—	Por

3
Sed foris for Lyj

Obr. 1: Strana z dikálneho výkazu z roku 1553. Zdroj: MNL OL, E 158, Abauj.

Nižná Barca, Nižný Čaj, Alsógagy, Nižná Hutka, Alsókéked, Alsókemej (zaniknutá obec pri Alsózsolca), Nižná Kamenica, Nižný Lánec, Nižný Medzev, Alsóméra, Myšľa (Nižná), Hidasnémeti, Alsónovaj, Nižný Klátov, Alsószend, Alsókázsmárk, Ambrusháza (osada pri Tomore), Zlatá Idka, Arka, Blažice, Baskó, Bakta (Baktakék?), Gagybátor, Bačkovik, Beniakovce, Berencs, Beret, Bidovce, (Hernád-) Búid (?), Büttös, Byster, (Veľký) Budulov, Bohdanovce, Bočiar, Borsfalva (zaniknutá obec), Bózsva, Buzinka, Buzita, Bukovec, Byšta, Čakanovce, Čaňa, Čecejovce, Csenyéte (?), Csobád, Košťany, Debraď, Detek, Devecser, Felsődotsza, Dicháza (osada pri Homrogde), Encs, Haniska, Fancsal, Vyšná Barca, Felsőcéce, Vyšná Hutka, Felsőkemej (zaniknutá obec pri Alsózsolca), Vyšný Medzev, Felsőméra, Vyšná Myšľa, Vyšný Olčvar, (Felső-) Regmec, Vyšný Klátov, Vyšný Čaj, Felsőgagy, Felsőkázsmárk, Felsőkéked, Vyšná Kamenica, Füged, Füzérkajata, Gadna, Garbovce, Geča, Gyňov, Gönc, Golop, Gyanda (osada pri Tomore), Gibárt, Ďurďošík, Ďurkov, Halmaj, Chrastné, Hodkovce, Hejce, Homrogd, (Erdő-) Horváti, Hýľov, Chym, Ináncs, Janík, Jánosd, Jasov, Kalša, Kápolna (zaniknutá obec pri Nyíri), Kapy (?), Kér, (Hernád-) Kércs, Kék, Kéty, Kechnec, Németi (súčasť Kechneca?), Košický Klečenov, Komárovce, (Füzér-) Komlós, Korlát, Kupa, Kinizs, Kráľovce, Malý Budulov, Malá Ida, Milhošť, Alsóregmec, Kis Vilmány (Kisfalu), (Malý) Peder, Slančík, Lebeň (časť Krásnej n/H.), Košická Polianka, Litka, Mokrance, Mátyásháza, Monaj, Mikóháza, Všechnsvätých, Myslava, Trstené pri Hornáde, Trstány, Veľká Ida, Nagynémeti (?), (Veľký) Peder, Nyésta, Nyíri, Olšovany, Pálháza, Pamlény, Paňovce, Pányok, Perecse, Pere, Perín, (Hernád) Petri, Poľov, Pusztafalu, Hrašovik, Rákoš, Rankovce, Regete (Ruskov), Rešica, Rudník, Radvány, Rozhanovce, Rozpút (zaniknutá obec vedľa Šemše), Ruskov, Sáp, Šaca, Ždaňa, Selyeb, Šemša, Drienovec, Zsujta, Zsír, Telkibánya, Tomor, Tuzsa (zaniknutá osada medzi obcou Gibárt a Alsócéce), (Alsó-, Felső-) Vadász, (Kovács-) Vágás, (Boldogkő-, alebo Füzér-) Váralja, (Krasznok-) Vajda, Vajkovce, (Gagy-) Vendégi, Onga, (Onga-) Újfalú, (Boldogkő-) Újfalú, Košická Nová Ves, Nováčany, Vily, (Aba-) Újlak, Vizsoly, (Aba-) Újvár, Slanské Nové Mesto, Nový Salaš, Sokoľany, Szala, Szászfa, Zdoňa, Šebastovce, Szemere, (Hernád-) Szentandrás, Lorinčík, Košická Belá, Krásna n/H., Moldava, Szölöske, Cestice, Szikszó, Skároš, (Abaúj-) Szolnok, (Hernád-) Szurdok, Sziget (zaniknutá obec, osada pri Szikszó), Seňa, Svinica.¹⁵

.....
15 Obce sú radené podľa začiatočného písmena, avšak pôvodného názvu – viď predchádzajúcu poznámku. Obec Németi (súčasť Kechneca?) a Nagynémeti neviem presne identifikovať. Domnievam sa, že ide o Tornyosnémeti a Hernádnémeti. V prípade obce

Domnievam sa, že tie obce, ktoré sa vo výkaze opakujú dvakrát, patrili do dvoch rôznych slúžnovských okresov. Líšili sa v počte port, poprípade aj z hľadiska majiteľov (Všechsvätých, Ruskov).

Druhý výkaz (súpis) z roku 1553

Druhý dikálny (portálny) daňový súpis pochádza podobne ako ten vyššie uvedený z roku 1553. Jeho bližšie datovanie však nepoznáme. Predpokladám, že vznikol až v druhej polovici uvedeného roka, keďže predošlý súpis bol publikovaný (vyhlásený) až 20. mája. Jeho pôvodný názov znie *Regestum super secundam dicam quae exacta est ad instar primae dicae*, t. j. „Výkaz o výbere druhej diki, ktorá je rovnaká (taká istá) ako prvá“. Z jeho názvu sa dá usúdiť, že nejde o taký istý výkaz ako vyššie uvedený z hľadiska jeho obsahu, ale že bol vyhotovený rovnakým spôsobom, podľa tých istých podmienok a okolností ako ten prvý. Záznamy o publikácii ako aj o revízii výkazu absentujú. Sčítacími komisármi boli Michal Deák Kókényesdy a Matej Sayczlich.¹⁶ Osoba posledne menovaného sa dá stotožniť s notárom mesta Košice, v dome ktorého v roku 1556 vznikol požiar, ktorý zachvátil celé mesto.¹⁷ Jeho príbuzným bol napríklad aj košický notár Ján Scheutzlich, ktorý vyhotovil elench (inventár) písomností Archívu mesta Košice v rokoch 1502 – 1512. V čase sčítania bola celá stolica rozdelená na viaceré slúžnovské okresy (obvody). Vo výkaze sa vyskytujú mená týchto slúžnych, ktorí ich spravovali: Juraj Alpáry, Peter Balaythy, Juraj Baxay, Ladislav Orsóczy, Ladislav Papy a Benedikt Vendéghy. Jeden okres sa udáva bez mena slúžneho. Výkaz dovedna vyratúva 215 obcí Abovskej stolice, pričom malá časť z nich sa vyskytuje aj

.....
Kapy nejde o Kapušany v Šariši, avšak identifikovať sa ju nepodarilo. Mohlo by ísť o obec Kupa (Kapy ako skomolenina).

16 MNL OL, Porta (dika) összeírások (E 158), Abaúj 132-157, kötet 01, 1553.???. Porta (dika) összeírások (E 158) - AdatbázisokOnline (gov.hu), alebo [17 PAPÁČ, Richard. Požiare a podpaľačstvo v Košiciach v 16. storočí. In: *Mesto a dejiny*, 2013, roč. 2, č. 2, s. 66.](https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis/dikalis-osszeirasok/adatlap/7892?search=E%20158%20-%20Aba%20C3%BAj%2087&term=eyJxIjoiaXNTggLSBBYmFcdTAwZmFqIDg3IiwjZnEiOnsiY2F0ZWdvcnkiOnsiZjAwZWY1MjY5NjM3YmY3MTZmYjNkNTU1ZGQ1N2J-jN2YiOiJcllx1MDBkNnNzemVcdTAwZWRYXHUwMGUxc29rXClifSwic29ydCl6lnNj-b3JlIiwjZGJfaWQiOnsiZjRiOWVjMzBhZDlMnNjhmODliMjk2Mzk3ODZjYjYyZWYiOiJ-cljkOXClifX0slmFxljoiliwiYXFUeXBlljoiliwibnMiOnsib24iOmZhbnHNlClJ0eXBlljoiln19&curr=1. Citované 13. 4. 2023. Za konzultáciu ohľadne názvu výkazu ďakujem PhDr. Milene Ostroluckej.</p></div><div data-bbox=)

dvakrát, a to v prípade, keď jedna jej časť patrila do jedného a druhá do ďalšieho obvodu, čím samozrejme patrila aj inému zemepánovi. V prípade obcí Alsócéce, Arka, Jánosd, Kápolna, Kinizs, Újfalu (?) a Vizsoly ide akoby o ďalší súpis, t. j. iný typ písomností, teda nie dikálny záznam (*dikajegyzték*), lež akýsi záznam nedoplatkov (*hátralékjegyzték*) pod názvom *Restancia dicae comitatus Abawywariensis* v preklade Dikálna reštancia stolice Abaujvárskej (Abovskej). Evidentne šlo o dodatočný súpis nedoplatkov dane (dikálnej) týkajúci sa spomínaných obcí vyhotovený pri príležitosti druhého dikálneho výkazu v tom istom roku. Obce dikálneho výkazu (bez reštančných) sú tieto:¹⁸

Nižná Barca, Nižný Čaj, Alsócéce, Alsógagy, Nižná Hutka, Alsókázsmárk, Alsókéked, Nižná Kamenica, Alsókemej, Nižný Lánec, Nižný Medzev, Alsóméra, Nižná Myšľa, Alsómonaj, Hidasnémeti, Alsónovaj, Nižný Klátov, Alsóvadász, Ambrusháza, Zlatá Idka, Arka, Bakta, Blažice, Bany (?), Baška, Baskó, Gagybátor, Bačkovík, Beniakovce, Berencs (Abaújsápberencs), Beret, Bidovce, (Hernád-) Búd (?), Büttös, Byster, Bohdanovce, Bočiar, Borsfalva (zaniknutá

.....

18 Poradie v texte je zachované ako v originály. Alsobarcza, Alsochay, Alsoczecze, Alsogagh, Alsohwtká, Alsokasmárk, Alsokeked, Alsokemencze, Alsokemey, Alsolancz, Alsomeczenzeeff, Alsomera, Alsoomisle, Alsoomonay, Alsonemethy, Alsonovay, Alsotheokes, Alsowadaz, Ambrushaza, Aran Ida, Arka, Baktha, Baloghá, Bany, Basko, Basko, Bathor, Batyok, Benyek, Berench, Bereth, Bewd, Bewdth, Bewtheos, Bezter, Bogdan, Bolchardh, Borsffalwa, Borswa, Bozinka, Bozytha, Bwkolcz, Bystye, Capolna, Chakan, Chan, Chech, Chenethe, Csobad, Chontosffalwa, Debred, Detek, Dewecher, Diczhaza, Dobza, Ench, Enyzke, Fanchal, Felseo Chay, Felseo Misle, Felseo Olchwar, Felseobarcza, Felseocecze, Felseogagh, Felseohwtká, Felseokasmárk, Felseokekedh, Felseokemencze, Felseokemey, Felseomeczenzeeff, Felsemera, Felseomonay, Felseonovay, Felseothokes, Felseowadaz, Felseöredmecz, Fíged, Fony, Forro, Fwlokeech, Fyzerkayata, Garadna, Garbocz, Geche, Genyw, Geoncz, Golop, Gyanda, Gybart, Gyeorgy, Gyeorke, Halmay, Harazthy, Hatkocz, Heycze, Homrogd, Horwath, Horwathy, Hylyo, Hym, Inanch, Janok, Janosdh, Jazow, Kalsa, Kechnyeczmemethy, Keercz, Kelechen, Kandymonay, Ker, Kethy, Komarocz, Komlos, Korlatffalwa, Kwpa, Kyniss, Kyrálnepé, Kysbodolyo, Kyspeder, Kysredmecz, Kyswylman, Kysszalancz, Lebenye, Leh, Lengyelffalwa, Lytka, Makrancz, Marczinfalwa, Matyashaza, Migleznemethy, Mikohaza, Miindzenth, Mintzent, Mizloka, Nadasdh, Nadaska, Nagh Ida, Naghbodolyo, Naghpeder, Nestha, Nyry, Onga, Oswa, Palhaza, Pamlyn, Panyok, Papi, Pere, Pereche, Peren, Petewzynye, Petry, Poly, Puztaffalw, Raas, Radwan, Rakos, Rand, Regeczke, Regethe, Resthe, Rodnok, Rozgon, Rozputh, Ruzka, Rvwzka, Saap, Sacza, Sadany, Seleb, Semse, Somoghy, Swytha, Syr, Telkybanya, Tenger, Thomor, Twsa, Wagas, Wamosnemethy, Waralya, Wayda, Waykocz, Weche, Wendegy, Wyfalw, Wyffalw, Wyffalw, Wyffalw, Wyl, Wylak, Wylman, Wysol, Wysoly, Wywar, Wywaros, Wyzallas, Zakal, Zala, Zantho, Zazffa, Zdoba, Zebes, Zemere, Zendh, Zenleorincz, Zentandras, Zentverkepe, Zeoleoske, Zeplak, Zepssy, Zeztha, Zkaros, Zolnok, Zwrdok, Zygeth, Zyna, Zyxo.

obec), Bózsva, Buzinka, Buzita, Bukovec, Byšta, Kápolna (zaniknutá obec), Čakanovce, Čaňa, Čečejevce, Csenyéte, Csobád, Košťany, Debrad, Detek, (Abaúj-) Devecser, Dicháza, (Felső-) Dobsza, Encs, Haniska, Fancsal, Vyšný Čaj, Vyšná Myšľa, Vyšný Olčvar, Vyšná Barca, Felsőcéce, Felsőgagy, Vyšná Hutka, Felsőkázmárk, Felsőkéked, Vyšná Kamenica, Felsőkemej, Vyšný Medzev, Felsőméra, Felsőmonaj, Felsőnovaj, Vyšný Klátov, Felsővadász, Felsőregmec, Füged, Fony, Forró, Fulókércs, Füzérkajata, Garadna, Garbovce, Geča, Gyňov, Gönc, Golop, Gyanda, Gibárt, Ďurkov, Ďurdošík, Halmaj, Chrastné, Hodkovce, Hejce, Homrogd, (Erdő-) Horváti, Hýľov, Chym, Ináncs, Janík, Jánosd, Jasov, Kalša, Kechnec, (Hernád-) Kércs, Košický Klečenov, Kendymonaj (?), (Abaúj-) Kér, Kéty, Komárovce, (Füzér-) Komlós, Korlát, Kupa, Kinizs, Kráľovce, Malý Budulov, Malý Peder, Kisregmec, Kis Vilmány (Kisfalu), Slančík, Lebeň, Léh, Košická Polianka, Litka, Mokrance, Marcinfalva (pri Abaújszántó), Mátyásháza (Felsőregmec), Milhost, Mikóháza, Vsechsvätých, Myslava, Trstené pri Hornáde, Tršťany, Veľká Ida, Veľký Budulov, Veľký Peder, Nyésta, Nyíri, Onga, Olšovany, Pálháza, Pamlény, Paňovce, Pányok, Papi (zaniknutá; osada pri Garadne), Pere, Perecse, Perín, Svinica, (Hernád-) Petri, Poľov, Pusztafalu, Hrašóvik, Radvány, Rákoš, Rand (Rank ?, Rankovce), Regécke, Regete (Ruskov), Rešica, Rudník, Rozhanovce, Rozpút, Ruskov (?), Sáp (Abaújsápberencs), Šaca, Ždaňa, Selyeb, Šemša, Drienovec, Zsujta, Zsír, Telkibánya, Tengerfalva (Detek), Tomor, Tuzsa (zaniknutá obec), (Kovács-) Vágás, Hidasnémeti (Boldogkő-, alebo Füzér-) Váralja, (Krasznok-) Vajda, Vajkovce, (Hernád-) Vécse, (Gagy-) Vendéji, (Onga-) Újfalu, (Boldogkő-) Újfalu, Košická Nová Ves, Nováčany, Vily, (Aba-) Újlak, Vilmány, Vizsoly, (Aba-) Újvár, Slanské Nové Mesto, Nový Salaš, Sokolany, Szala, (Abaúj-) Szántó, Szászfa, Zdobá, Šebastovce, Szemere, Szend, Lorinčík, (Hernád-) Szentandrás, Košická Belá, Szölöske, Krásna n/H., Moldava, Cestice, Skároš, (Abaúj-) Szolnok, (Hernád-) Szurdok, Sziget (zaniknutá obec), Seňa, Szikszó. Podobne ako v prvom výkaze, tak aj v tomto druhom sú dve obce, ktoré sa spomínajú dvakrát (Vsechsvätých, Ruskov). Druhý výkaz eviduje o 11 obci viac ako prvý.

Čo sa týka svetských zemepánov, tak na základe spomínaného druhého výkazu vieme, že najbohatším v Abovskej stolici bol barón (sedmohradský radca) František Perényi (219 port v 11 obciach), šarišský hlavný župan Juraj Serédy (185 port v 13 obciach), brat taverníka a sedmohradský radca Juraj Báthory (163 port v 4 obciach), kráľ cez 140 port v 2 mestečkách (Gönc, Telkibánya) a hlavný župan, taverník a neskorší krajinský sudca Gabriel Perényi vyše 109 port v 22 obciach. Pod 100 port vlastnil František Bebek, temešský

hlavný župan Štefan Lossonczy, vdova po kráľovskom hlavnom komorníkovi Gašparovi Horváthovi a rodina baróna Jána Alaghyho. Menšie pozemkové častky mali príslušníci majetnejšej šľachty, ktorí zastávali rôzne stoličné funkcie ako napríklad Bakthay, Bárczay, Czéczey, Kékedy, Kinizsy, Réghy a Semsey. Ostatných menších vlastníkov (zemanov) súpis konkrétne nevy-menúva (čo je škoda), ale označuje ich iba súhrnným latinským pomenovaním *nobilium*. Výkaz nám okrem toho prináša aj informácie o počte ich kúrií, ktorých bolo 194, z nich však iba 31 bolo takých, kde sa nachádzalo majerské hospodárstvo, z čoho možno usudzovať, že ich majitelia boli bohatší šľachtici (*possessionati*). Mešťania Košíc a Prešova vlastnili spolu iba 65 port. Súpis registruje aj cirkevných zemepánov, pričom najbohatším z nich bolo Jasovské premonštrátske prepošstvo, ktoré vlastnilo 109,5 port v 10 obciach. Nasledovala Spišská kapitula a benediktíni v Krásnej nad Hornádcom.¹⁹ Spolu sú tu teda zaznamenaní 34 konkrétni majitelia obcí a 87 všeobecne označení ako šľachtici.

Súpis kúrií a slobodných usadlostí z roku 1690

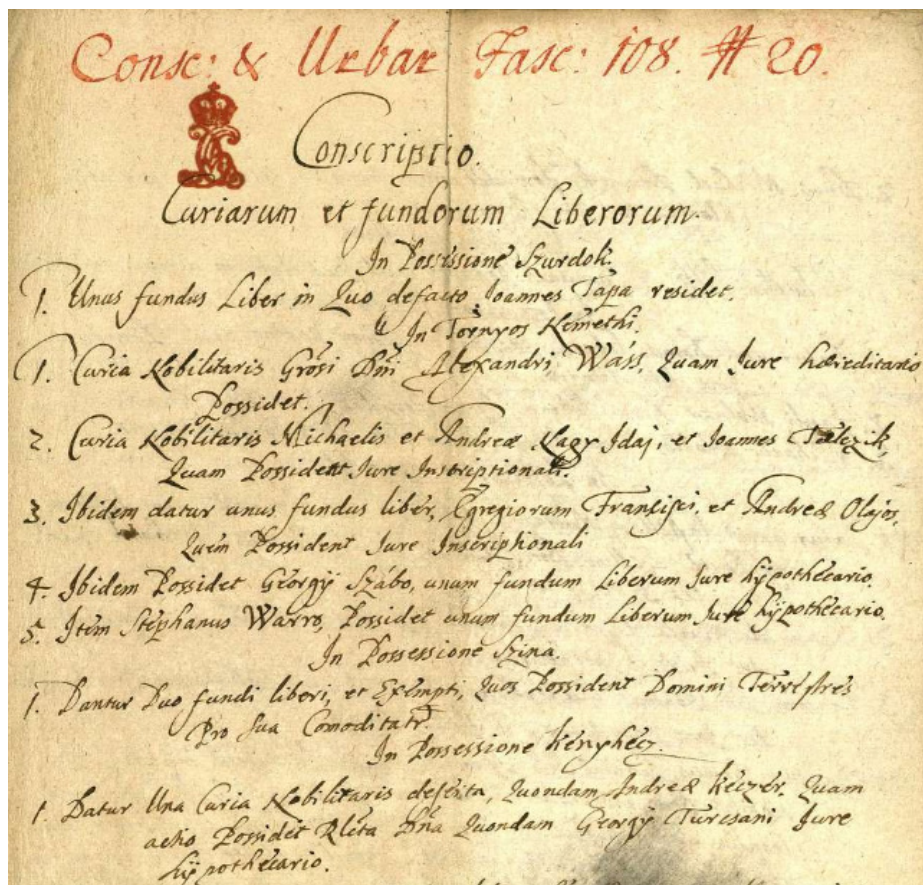
Od roku 1527 až do konca 19. storočia sa vyhotovovali písomnosti, ktoré dnes poznáme pod súhrnným názvom *Urbaria et conscriptiones*.²⁰ Ide o dokumenty pôvodne z archívu Uhorskej komory, ktoré pozostávajú z rôznych urbárskych súpisov a ocenení, čiže odhadov (*aestimatio*) rôznych usadlostí, panstiev a majetkov. Zratúvajú majetok zemepána, poddaných žijúcich na danom pozemku, ktorí sú s ich pánom v istom urbárskom vzťahu, príjmy z toho plynúce (z pozemkov a od ľudí) a rôzne iné hospodárske a majetkové skutočnosti. Tieto sčítania sú zvyčajne rôzne – niekedy napríklad obsahujú aj konkrétny menoslov poddaných, a inokedy zase nie. Sídla jednotlivých zemepánov a tým pádom aj ich mená zaznamenávajú vcelku podrobne. Ba dokonca veľa ráz aj to, či dotýčny šľachtic vlastní kaštieľ alebo kúriu,²¹ koľko

19 MAKSAY, *Magyarország birtokviszonyai*, s. 79–81.

20 MNL OL, Kincstári Levéltárak, Magyar Kamara Archivuma, Urbria et Conscriptiones (U et C), E 156. Dostupné online: <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/urbaria-et-conscriptiones>. http://archives.hungaricana.hu/hu/urbarium/search/results/?query=SZO%3D%28REGISTRATA%20IN%20REG%29_ Citované 17. 4. 2023.

21 Dozvieme sa z nich napríklad aj to, že z akého materiálu sú stavby. Mnoho informácií o kúriách a kaštieľoch sa nachádza aj v kongregačných zápisniciach Abovskej stolice. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (MV SR), Štátny archív v Košiciach (ŠA KE), Abovská župa I. (AŽI), Správne písomnosti 1498 – 1850, inv. č. 2, Kongregačný protokol

má lesov a polí, ako aj to, či má vinice, mlyn, rybník, záhradu alebo maštal. Nachádzajú sa tu aj údaje o zrekvirovaní majetku jednotlivým šľachtickým rodom, ktoré stáli na Wesselényiho strane počas jeho sprisahania (1671). Okrem toho obsahuje aj informácie, na základe ktorých sa dozvieme niečo aj o ich stravovaní či kuchyni. Ide o veľmi bohatý prameň, ktorý je v istom zmysle ešte stále slabo využitý k poznaniu dejín šľachty.

Obr. 2: Ukážka zo súpisu kúrií a slobodných usadlostí z r. 1690. Zdroj: MNL OL, E 156 a, Fasc. 108, No. 020.

(zápisnica) z r. 1564 – 1570, (napr.) inv. č. 329, 587, 1420, 1503, 1606, 1607, 1944 a 2127. Zväčša ide o spory šľachtických rodín o jednotlivé kúrie v obciach. Okrem toho tamtiež: Súdna písomnosti (1261) 1534 – 1850, spory o kúrie, inv. č. 103, 108, 110, 121, 124, 14, 162, 178, 181, 186, 211, 221, 228, 249, 305, 332, 353, 376, 379, 391, 394, 479 a ďalšie.

Vo vyššie uvedenej skupine písomností som objavil *Conscriptio curiarum et fundorum liberorum* – Súpis kúrií a slobodných usadlostí z 12. septembra 1690. Dostupný je aj na internete, na portáli Hungaricana.²² Pozostáva zo 4 fólií, t. j. 8 strán, na ktorých je vymenovaných 35 abovských obcí: (Hernád-) Szurdok, Tornyosnémeti, Seňa, Kechnec, Milhost', Perín, Chym, Stredný Lánec, Veľká Ida, Cestice, Komárovce, Čečejevce, Mokrance, Veľký Budulov, Paňovce, Hodkovce, Šemša, Malá Ida, Pol'ov, Šaca, Buzinka, Hýľov, Bernátovce, Buzice, Košťany, Vyšná Barca, Gyňov, Haniska, Čaňa, Sokol', Bakša, Geča, Vyšná Belža, Šándorová Belža,²³ pri ktorých je uvedené, či sa v obci nachádza kúria, kaštieľ, alebo slobodná usadlosť (dom), kto je jej majiteľom a akým právom ju vlastní. Slobodné domy či usadlosti boli obývané aj nešľachticmi, ktorí za ne platili taxu. V niektorých prípadoch je pri stavbách uvedené aj to, či je murovaná alebo opustená. Spomínaný súpis nám odkryva aj skutočnosť, akým právom bola vlastnená, t. j. právnu formu nadobudnutia toho-ktorého sídla. V prvom prípade šlo o nadobudnutie prirodzeným právom dedičským – v prameni ako *iure haereditario* (v 46 prípadoch), ďalej záložným právom – *iure hypothecario* (v 27 prípadoch) a nakoniec zapísaním do majetku – *iure inscriptionali* (v 7 prípadoch). V jednom prípade šlo aj o majetok vlastníaci usvedčením či odsúdením (?) – *iure conviccionali*.²⁴ Prvé dva spomínané prípady sú jasné. Predposledný uvedený spôsob sa dá vysvetliť rôzne, vysvetľuje ho však už aj Tripartitum. Išlo zväčša o zapísanie majetku pre niekoho na dobu určitú. Bol to právny úkon (zmluva, testament), ktorý spočíval v poskytnutí nehnuteľného majetku za preukázané alebo očakávané služby či zásluhy.²⁵ Najbežnejšie však šlo o peňažnú úhradu, snáď aj v podobe renty či istých splátok po dobu užívania daného majetku. Posledný spôsob držby nie je jednoznačný. Mohol by naznačovať, že majetok bol nadobudnutý istým zvykom, či odsúdením

.....
22 Original v MNL OL, E 156 - a. - Fasc. 108. - No. 020, 1690. HU MNL OL E 156 - a. - Fasc. 108. - No. 020, Urbáriumok és összeírások. Dostupné online: https://archives.hungaricana.hu/hu/urbarium/hu_mnl_ol_e156_a_fasc108_no020/?-list=eyJxdWVyeSI6ICJFIDE1NiBhIGZhc2MuIDEwOCJ9. Citované 17. 4. 2023.

23 Szurdok, Tornyos Nemethi, Szina, Kenyhecz, Miglész, Pereny, Him, Közép Lánec, Nagy Ida, Szeszta, Komárorcz, Csécz, Makrancz, Nagy Bodolo, Pány, Hatkocz, Semse, Kis Ida, Polyi, Sacza, Buzinka, Hylyo, Bernatfalva, Buzafalva, Mintszent, Csontosfalva, Felső Barcza, Gönyű, Enyiczke, Csany, Szákaly, Baxa, Gecse, Felső Búze (Bölzse), Sándor Búze (Bölzse).

24 SZEGHY, *Šľachta Abovskej stolice*, s. 42.

25 LUBY, Štefan. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava: Knižnica právnickej jednoty, 1946, s. 209, 399.

druhej strany (protistrany), čím majetok pripadol novému majiteľovi. Aj keď ide o malú vzorku právnej formy nadobudnutia šľachtických sídiel v Abovskej stolici, dá sa povedať, že abovskí šľachtici vlastnili svoje usadlosti tromi, resp. štyrmi spôsobmi. Zaujímavé pritom je, že donácia, alebo kúpa majetku ako spôsob nadobudnutia sa v tomto súpise nespomína.

Uvedený súpis na rozdiel od predošlých výkazov zaznamenáva hlavne nižšiu (ale zámožnú) šľachtu – zemanstvo,²⁶ aj keď zachytáva aj príslušníkov majetnejšej a vyššej šľachty.²⁷ Dovedna ich vyratáva viac ako 60. Okrem toho aj cirkevné právnické a fyzické osoby. Takto sa v istom zmysle všetky zmienené súpisy (výkazy) dopĺňajú. Súpis kúrií a usadlostí spolu zachytáva približne viac ako 90 majetkov, z toho približne 54 šľachtických domov alebo kúrií, 5 kaštieľov a 24 šľachtických či slobodných usadlostí, ako aj 6 slobodných, oslobodených domov (od dane). Okrem toho sa zmieňuje aj o skonfiškovaných majetkoch, ktoré pripadli kráľovskej komore (pokladni).

Z uvedeného teda vysvitá, aké veľké množstvo rôznych faktov sa vieme dozvedieť z jednoduchých výkazov (súpisov), ktoré možno primárne vznikli ako zoznam pre daňové účely, ale sekundárne nám podávajú cenné informácie o majetku a živote miestnej šľachty a dejinách jednotlivých obcí v našom prípade v priestore historickej Abovskej stolice.

Záverom sa vrátim späť k jubilujúcemu pánovi profesorovi Uličnému. Svojho času, keď nám prednášal na univerzite, spomenul jednu vec, ktorú som si dobre zapamätal. Povedal, že ak niečo niekedy napíšeme (štúdiu, monografiu), máme to odložiť do šuflíka a o nejaký čas (najlepšie na to však zabudnúť), keď to nájdeme a vyberieme – máme si to prečítať a následne zistíme aké hlúposti (nepresné veci) sme napísali – a že až po oprave daného textu ho máme publikovať. Dúfam však, že v tomto mojom príspevku nie sú takéto nedostatky.

Ad multos annos domine professor!

.....
26 Napríklad rod Asgúthy, Bárczay, Begányi, Demőczky (Demeczky), Dióssy, Gáll, Guldenfinger, Hangácsi, Horváth, Jelenik, Kálmanczay, Katona, Keczer, Kosztolányi, Lánczy, Márczy, Nagy, Nagyidai, Nevelős, Nikházy, Olajos, Pethő, Pothornyai, Püspöky, Semsey, Szabó, Székely, Szentpéteri, Szentiványi, Szilágyi, Szirmay, Warró, Wárady, Wass.

27 Napríklad príslušníkov rodu Csáky, Segnyey, Fáy.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Archívne fondy:

- Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltára Budapest, fond Kincstári levéltárak, Magyar Kamara Archivuma, Porta (dika) összeírások (E 158)
- Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltára Budapest, fond Kincstári levéltárak, Magyar Kamara Archivuma, Urbaria et Conscriptioes (E 156)
- Štátny archív v Košiciach, fond Abovská župa I., Správne písomnosti 1498 – 1850
- Štátny archív v Košiciach, fond Súdne písomnosti (1261) 1534 – 1850

Literatúra:

- LUBY, Štefan. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava: Knižnica právnickej jednoty 1946.
- MAKSAY, Ferenc. *Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén. I. kötet*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990.
- PAPÁČ, Richard. Požiare a podpaľačstvo v Košiciach v 16. storočí. In: *Mesto a dejiny*, 2013, roč. 2, č. 2, 64–74.
- SZEGHY, Gabriel. *Šľachta Abovskej stolice v novoveku [Dizertačná práca]*. Prešov: FF Prešovskej univerzity v Prešove, 2018.
- SZEGHY, Gabriel. *Šľachta Abovskej stolice v novoveku. Zmienky o jej sídlach, majetku a spôsobe bývania*. Košice: Centrum kultúry Košického kraja, 2021.
- ULIČNÝ, Ferdinand. Pôvod a vývoj šľachty a Zlatá bula z roku 1222. In: *Historický časopis*, 2010, roč. 58, č. 1, s. 81–90.
- ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990.
- ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Užskej župy*. Prešov: FF v Prešove UPJŠ v Košiciach, 1995.
- ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny osídlenia Zemplínskej župy*. Michalovce: Zemplínska spoločnosť, 2001.
- ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny Liptova od 9. do 19. storočia*. Liptovský Hrádok: Komunitná nadácia Liptov, 2014.
- ULIČNÝ, Ferdinand. *Dejiny Slovenska v 11. až 13. storočí*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2013.
- VARSÍK, Branislav. *Osídlenie Košickej kotliny I. – III.* Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1964, 1973 a 1977.

Výberová publikačná činnosť prof. PhDr. Ferdinanda Uličného, DrSc. do roku 2023

Marcela Domenová

DOI: <https://doi.org/10.33542/HAU-0292-3-12>

Selected Publications of Prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc. Until 2023

This inventory has been compiled not as a comprehensive bibliography. However, it is based on previously published personal bibliography of the jubilee (2004), supplemented by another selected bibliography (2011), and other documents from the private archive of Ferdinand Uličný, as well as searches of individual databases of Slovak libraries. The inventory includes only a selected portion (the highest-rated categories) of the jubilee's publications and editorial outputs.

Kľúčové slová: Ferdinand Uličný. Slovenská historiografia. Stredovek. Novovek.

Key words: Ferdinand Uličný. Slovak historiography. Middle Ages. Early Modern Times.

Uvedený súpis (nie bibliografia) bol vyhotovený na základe personálnej bibliografie (2004),¹ výberovej bibliografie (2011),² podkladov od prof. Ferdinanda Uličného (súkromný archív), ako aj relevantných informačných zdrojov dostupných v jednotlivých databázach slovenských knižníc.³ Do súpisu bola zaradená len výberová časť bonitných kategórií publikačných a edičných výstupov jubilanta.⁴

1 SOCHA, Michal (ed.). *Ferdinand Uličný: personálna bibliografia*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2004.

2 ULIČNÝ, Ferdinand ml. Výberová bibliografia prác univ. prof. PhDr. Ferdinanda Uličného, DrSc. 1959 – 2010. In: *Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, 2011, č. 1, s. 176–183. V pravom zmysle ide o súpis literatúry, nie o bibliografiu (bibliografické záznamy).

3 Napr.: <https://www.kis3g.sk/>. <https://husav.portaro.eu>. Citované 20. 1. 2024.

4 Rešpektoval sa tu výber zostavený PhDr. Ferdinandom Uličným (2011), rovnako aj štruktúra jednotlivých záznamov súpisu. Pri monografických prácach sa uvádzajú aj jednotlivé kapitoly, ktorých autorom je prof. Ferdinand Uličný. Ostatné menšie, jedno- až dvojstránkové výstupy, recenzie a pod. (napr. v periodikách *Archivní časopis*, *Matičné čítanie*, *Slovenská archivistika*, *Družno vpered*, *Prešovské noviny*, *Prešovské noviny*, *Prešovský večerník*, *Liptov: týždenník občanov Liptova a i.*) neboli zaradené do tohto súpisu. Tie, ktoré boli publikované do roku 2004, sú sprehľadnené v personálnej bibliografii

I. Monografie, kapitoly v monografiách a odborných publikáciách, štúdie

1959

- Mestské privilégia Nemeckej Ľupče a otázka ich pravosti. In: *Historické štúdie*, 1959, roč. 5, s. 302–324.
- *Štátny archív v Prešove*. ULÍČNÝ, Ferdinand (ed.). Bratislava: Slovenská archívna správa, 1959, 139 s.

1964

- Vývin feudálneho panstva Sztárayovcov na východnom Slovensku od 13. do 15. storočia. In: *Sborník Filozofickej fakulty UK v Bratislave. Historica XV*. Bratislava: Filozofická fakulta UK, 1964, s. 139–147.
- Vznikanie cirkevného a šľachtického vlastníctva pôdy a osídlenie Šariša v 13. storočí. In: BAHURINSKÁ, Libuša – FABIANOVÁ, Oľga (eds.). *Príspevky k dejinám východného Slovenska*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1964, s. 55–62.

1965

- Vznik a rozvoj mesta do začiatku 16. storočia. In: SEDLÁK, Imrich (ed.). *Dejiny Prešova. Diel 1*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Múzeum Slovenskej republiky rád v Prešove, 1965, s. 58–107.

1967

- K vzniku kolégia. In: SEDLÁK, Imrich (ed.). *Prešovské kolégium v slovenských dejinách*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1967, s. 59–60.
- Niekoľko poznámok. In: SEDLÁK, Imrich (ed.). *Prešovské kolégium v slovenských dejinách*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1967, s. 127–128.

1969

- K dejinám Bardejova v 13. – 14. storočí. In: SEDLÁK, Imrich (ed.). *Šarišské múzeum v Bardejove 2*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Šarišské múzeum v Bardejove, 1969, s. 23–36.

1970

- Osídlenie Šariša v 13. – 14. storočí. In: *Nové obzory*, 1970, roč. 12, s. 15–45.
- Poľské vojenské vpády na Slovensko v druhej polovici 15. storočia. In: *Historické štúdie*, 1970, roč. 15, s. 253–262.
- Včlenenie Šariša do uhorského štátu. In: *Nové obzory*, 1970, roč. 12, s. 5–14.

.....
od M. Sochu. Záznamy sú radené podľa chronologicko-abecedného princípu a ich dia-
kritika je upravená podľa redakčných pokynov vydavateľa zborníka.

1971

- Osídlenie Šariša v 13. – 14. storočí. Dolina Svinky. In: *Nové obzory*, 1971, roč. 13, s. 133–209.

1978

- Vznik a vývin Šarišskej stolice v 13. a 14. storočí. In: *Slovenská archivistika*, 1978, roč. 13, č. 1, s. 143–155.

1979

- Listina Bela IV. z roku 1247 o majetkoch bardejovských cistercitov. In: *Slovenská archivistika*, 1979, roč. 14, č. 1, s. 87–99.

1981

- Výsady spišských miest z roku 1271. In: *Slovenská archivistika*, 1981, roč. 16, č. 1, s. 88–96.
- Zánik dedín v Šariši v 13. – 16. storočí. In: *Archaeologia historica*, 1981, roč. 6, s. 521–525.
- Zavedenie gregoriánskeho kalendára na Slovensku. In: *Slovenská archivistika*, 1981, roč. 16, č. 2, s. 48–81.

1982

- Počiatky a vývin Trebišova do konca 16. storočia. In: TAJTÁK, Ladislav (ed.). *Dejiny Trebišova*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Mestský národný výbor v Trebišove, 1982, s. 71–148.
- Vznik hradov v Šariši. In: *Nové obzory*, 1982, roč. 24, s. 95–111.

1983

- Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia (1. časť). In: *Liptov : Vlastivedný zborník*, 1983, roč. 7, s. 39–90.
- Šesťdesiatka historika Petra Ratkoša. In: *Liptov : Vlastivedný zborník*, 1983, roč. 7, s. 275–277.

1984

- K hospodárskemu a sociálnemu vývinu poddanských pomerov koncom 18. a začiatkom 19. storočia. In: BENKOVSKÁ, Melánia et al. *Rolnícke povstanie 1831*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Východoslovenské múzeum v Košiciach, 1984, s. 56–68.
- K výskumu národnostnej štruktúry miest na Slovensku. In: MARSINA, Richard (ed.). *Národnostný vývoj miest na Slovensku do roku 1918*. Martin: Osveta pre Považské múzeum v Žiline, 1984, s. 153–162.
- K vývinu správy šarišských a zemplínskych miest a mestečiek v 14. – 16. storočí. In: MARSINA, Richard (ed.). *Vývoj správy miest na Slovensku*.

Martin: Osveta pre Gemerskú vlastivednú spoločnosť v Rimavskej Sobote, 1984, s. 119–132.

- Listina práv mesta Ružomberka z roku 1318. In: *Slovenská archivistika*, 1984, roč. 19, č. 2, s. 134–140.
- V období feudalizmu. In: GAŠPAR, Gregor (ed.). *Hanušovce nad Topľou a okolie*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Okresné vlastivedné múzeum vo Vranove nad Topľou so sídlom v Hanušovciach nad Topľou, 1984, s. 35–43.

1985

- Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia (2. časť). In: *Liptov : Vlastivedný zborník*, 1985, roč. 8, s. 133–208.
- Osídlenie a dejiny v období feudalizmu. In: PODOLÁK, Ján et al. *Horná Cirocha. Vlastivedná monografia zátopovej oblasti*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Východoslovenské múzeum v Košiciach a Vlastivedné múzeum v Humennom, 1985, s. 40–113.
- Podiel cirkevných inštitúcií na vývoji osídlenia a hospodárstva východného Slovenska v 12. – 16. storočí. In: *Archaeologia historica*, 1985, roč. 10, s. 357–367.
- Vývoj osídlenia doliny hornej Ondavy do začiatku 17. storočia. In: *Historica Carpatica*, 1985, roč. 16, s. 181–214.

1986

- Najstarší výskyt slova slovenský z roku 1294. In: *Slovenská reč*, 1986, roč. 51, č. 2, s. 101–104.
- Rannehistoričeskoje zaselenije Vostočnoj Slovakiji (s osobennym aspektom na Zemplin). In: ČAPLOVIČ, Dušan (ed.). *Urzeitliche und frühhistorische Besiedlung der Ostslowakei in Bezug zu den Nachbargebieten*. Nitra: Archeologický ústav SAV, 1986, s. 317–321.
- Vývoj osídlenia doliny hornej Ondavy do začiatku 17. storočia (2. časť). In: *Historica Carpatica*, 1986, roč. 17, s. 71–87.

1987

- Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia (3. časť). In: *Liptov : Vlastivedný zborník*, 1987, roč. 9, s. 51–149.
- Multidisciplinárny postup výskumu včasnohistorického osídlenia Slovenska. In: *Historický časopis*, 1987, roč. 35, č. 1, s. 75–77.
- Notície Mateja Bela o Šarišskej a Zemplínskej stolici. In: *Nové obzory*, 1987, roč. 29, s. 141–153.

- Vývin historického osídlenia v zatopenej časti Liptova do konca 16. storočia. In: *Monumentorum tutela. Ochrana pamiatok*, 1987, roč. 12, s. 42–60.
- Vývoj osídlenia horného povodia Ondavy do začiatku 17. storočia. In: *Historica Carpatica*, 1987, roč. 18, s. 161–178.

1990

- Administratívny vývin Šarišskej župy do 18. storočia. In: *Slovenská archivistika*, 1990, roč. 25, č. 1, s. 82–103.
- Banské strediská na východnom Slovensku. In: MARSINA, Richard (ed.). *Banské mestá na Slovensku*. Martin: Osveta pre Okresný národný výbor Žiar nad Hronom, 1990, s. 171–181.
- *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990, 517 s.
- Začiatky mestečiek na východnom Slovensku. In: *Historický časopis*, 1990, roč. 38, č. 2, s. 253–272.

1991

- Feudálne majetky Košíc v 14. – 17. storočí. In: *Historica Carpatica*, 1991, roč. 22, s. 25–45.
- O výskume osídlenia v stredoveku. In: *Historický časopis*, 1991, roč. 39, č. 4–5, s. 420–423.

1992

- *Dejiny Gíraltoviec*. ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Mestský úrad Gíraltovce, 1992, 220 s.
- Gíraltovce na zákupnom práve v 14. a 15. storočí. In: ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Dejiny Gíraltoviec*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Mestský úrad Gíraltovce, 1992, s. 36–41.
- Mestečko Vranov v 14. – 17. storočí. In: MICHNOVIČ, Imrich (ed.). *Dejiny Vranova nad Topľou. Diel 1*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Mestský úrad Vranov nad Topľou, 1992, s. 95–110.
- Osídlenie Slovenska v stredoveku. In: *Studia academica Slovaca*, 1992, roč. 21, s. 147–155.
- Panstvá Čičava a Vranov v 13. – 17. storočí. In: MICHNOVIČ, Imrich (ed.). *Dejiny Vranova nad Topľou. Diel 1*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Mestský úrad Vranov nad Topľou, 1992, s. 83–93.
- Rozvoj Gíraltoviec do polovice 19. storočia. In: ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Dejiny Gíraltoviec*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Mestský úrad Gíraltovce, 1992, s. 46–66.
- Vývin historického osídlenia Vranova a okolia. In: MICHNOVIČ, Imrich

(ed.). *Dejiny Vranova nad Topľou. Diel 1*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Mestský úrad Vranov nad Topľou, 1992, s. 39–82.

- Vývoj osídlenia priľahlej časti doliny Tople v stredoveku a pôvod Giraltoviac. In: ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Dejiny Giraltoviac*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Mestský úrad Giraltovcie, 1992, s. 27–36.
- Vzrast feudálnych povinností poddaných a úpadok Giraltoviac od 16. do začiatku 18. storočia. In: ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Dejiny Giraltoviac*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo pre Mestský úrad Giraltovcie, 1992, s. 41–46.

1993

- Jakub Jakobeus – historik? In: OTČENÁŠ, Michal – KÓNYA, Peter (eds.). *Jakub Jakobeus – život, dielo a doba : zborník príspevkov zo seminára venovaného 400. výročiu narodenia Jakuba Jakobeu, ktorý sa konal v Prešove 5. decembra 1991*. 1. vydanie. Prešov: FF UPJŠ, 1993, s. 49–50.
- Podiel Rusov, Rusínov na doosídľovaní Slovenska v stredoveku. In: *Slavica slovaca*, 1993, roč. 28, č. 1–2, s. 21–29.
- Slováci v Slovanských starožitnostiach. In: PETRUS, Pavol (ed.). *Pavol Jozef Šafárik v slovenskej a českej slavistike : zborník venovaný XI. medzinárodnému zjazdu slavistov v Bratislave*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1993, s. 269–272.

1994

- Die Besiedlung der Ostslowakischen (Abov, Zemplín, Šariš) Komitäte. In: *Studia Historica Slovaca*, 1994, roč. 18, s. 235–279.
- Najstaršia šarišská a užská šľachta. In: ŠTULRAJTEROVÁ, Katarína (ed.). *Najstaršie rody na Slovensku : zborník príspevkov zo sympózia o najstarších rodoch na Slovensku 4. – 6. októbra 1993 v Častej-Papierničke*. Martin: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej, 1994, s. 65–76.
- Najstaršie správy o Spiši. In: *Slovenská archivistika*, 1994, roč. 29, č. 2, s. 49–52.
- O pôvode Rusínov a ich spoločenskom vývine na Slovensku do 18. storočia. In: BARNA, Fedor (ed.). *Rusíni : Otázky dejín a kultúry : zborník referátov z vedeckej konferencie Rusíni v dobe slovanského obrodzenia*. Prešov: Rusínska obroda, 1994, s. 19–28.
- Osídlenie panstva Tibava v stredoveku. In: *Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Šafarikanae. História 3. Spoločenskovedný zborník*. Prešov: Filozofická fakulta Univerzity P. J. Šafárika, 1994, s. 14–37.

- O wiengersko – halických stosunkach w sredniowieczu. In: WŁODZIMIERZ, Bonusiak – BUSZKO, Józef (eds.). *Galičja i jej dziedzictwo. Tom I. Historia i politika*. Rzeszow. Wydawnictwo Wyższej szkoły pedagogicznej, 1994, s. 177–183.

1995

- *Dejiny osídlenia Užskej župy*. Prešov: Filozofická fakulta Univerzity P. J. Šafárika, 1995, 351 s.
- Osídlenie Uble a okolia od 15. storočia do začiatku 18. storočia. In: *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Historica XXXI*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1995, s. 137–154.
- Polskie wpływy na Słowacji w średniowieczu. In: WYROZUMSKI, Jerzy (ed.). *Związki kulturalne polsko-słowackie w dziejach*. Krakow: Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie, 1995, s. 39–45.
- Slovenské osídlenie východného Slovenska v 11. storočí. In: *Geographia Slovaca*, 1995, č. 9, s. 23–29.

1996

- Šafárikove východiská a postupy výskumu slovanských dejín. In: PETRUS, Pavol (ed.). *Pavol Jozef Šafárik a slavistika : zborník príspevkov z vedeckej konferencie a dokumentov z osláv 200. výročia narodenia P. J. Šafárika*. Prešov: Filozofická fakulta UPJŠ v Prešove; Martin: Matica slovenská, 1996, s. 325–327.
- Výskum stredovekého osídlenia Slovenska a onomastika. In: MAJTÁN, Milan – RUŠČÁK, František (eds.). *Dvanásta onomastická konferencia a 6. seminár „Onomastika a škola“*. Prešov: Prešovská univerzita, 1996, s. 85–88.

1997

- Fenomény slovenských dejín v stredoveku. In: *Historický časopis*, 1997, roč. 45, č. 1, s. 38–43.
- Obec Sol' v stredoveku. In: KÓNYA, Peter – MICHNOVIČ, Imrich (eds.). *Dejiny obce Sol'*. Prešov: LIM pre Obecný úrad Sol', 1997, s. 19–22.
- Prví absolventi archívnictva v Prešove. In: *Slovenská archivistika*, 1997, roč. 32, č. 1, s. 159–160.
- Reformácia v Užskej župe. In: ŠIMONČIČ, Jozef (ed.). *Trnavská univerzita 1635 – 1777*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 1997, s. 347–366.
- Východné časti Veľkomoravskej ríše. In: MARSINA, Richard – RUTTKAY, Alexander (eds.). *Svätopluk 894 – 1994*. Nitra: Archeologický ústav SAV, 1997, s. 229–233.
- Začiatky mestečiek na východnom Slovensku. In: *Zborník Filozofickej*

fakulty Univerzity Komenského. *Historica XXXXIII*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1997, s. 111–116.

1998

- Daniel Rapant a poznávanie slovenských dejín. In: MARSINA, Richard (ed.). *Historik Daniel Rapant – život a dielo (1897 – 1988 – 1997)*. Martin: Matica slovenská, 1998, s. 80–84.
- *Dejiny obce Tulčík*. ULIČNÝ, Ferdinand – MICHNOVIČ, Imrich. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1998, 228 s.
- Mestečko Sečovce v 14. – 16. storočí. In: ORDOŠ, Ján (ed.). *Sečovce*. Prešov: LIM, 1998, s. 42–59.
- Panstvo Sečovce v 11. – 16. storočí. In: ORDOŠ, Ján (ed.). *Sečovce*. Prešov: LIM, 1998, s. 36–41.
- Pôvod a vývoj Tulčíka do polovice 19. storočia. In: ULIČNÝ, Ferdinand – MICHNOVIČ, Imrich. *Dejiny obce Tulčík*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1998, s. 5–36.
- Pôvod Sečoviec. In: ORDOŠ, Ján (ed.). *Sečovce*. Prešov: LIM, 1998, s. 33–35.
- *Reformácia na východnom Slovensku v 16. až 18. storočí*. ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). Prešov: Biskupský úrad Východného dištriktu Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku, 1998, 179 s.
- Reformácia v Užskej župe. In: ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Reformácia na východnom Slovensku v 16. až 18. storočí*. Prešov: Biskupský úrad Východného dištriktu Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku, 1998, s. 165–179.
- Reformácia v Zemplínskej stolici v 16. až 18. storočí. In: ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Reformácia na východnom Slovensku v 16. až 18. storočí*. Prešov: Biskupský úrad Východného dištriktu Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku, 1998, s. 107–164.
- Trhy a mestá na Slovensku v 9. – 12. storočí. In: SEDLÁK, Vincent (ed.). *Zborník príspevkov k slovenským dejinám : k životnému jubileu PhDr. Richarda Marsinu, DrSc.* Bratislava: Slovenský historický ústav Matice slovenskej, 1998, s. 53–62.

1999

- Druhí absolventi archívnickva v Prešove. In: *Slovenská archivistika*, 1999, roč. 34, č. 1, s. 181–182.
- Katedra slovenských dejín a archívnickva Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity. In: OTČENÁŠ, Michal (ed.). *Filozofická fakulta v Prešove (1959 – 1999) : Jubilejný zborník k 40. výročiu ustanovenia Filozofickej fakulty v Prešove*. Prešov: Prešovská univerzita, 1999, s. 195–205.

- Problematika metodského kresťanstva na Slovensku. In: *Historický časopis*, 1999, roč. 47, č. 3, s. 349–356.
- Superintendencie na východnom Slovensku v 17. – 18. storočí. In: DANIEL, P. David (ed.). *Evanjelici a evanjelická teológia na Slovensku : zborník pri príležitosti Doc. ThDr. Andreja Hajduka a Doc. ThDr. Daniela Štefana Veselého*. Bratislava: Evanjelická bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, 1999, s. 88–98.

2000

- *Dvorianky*. ULIČNÝ, Ferdinand – MICHNOVIČ, Imrich. Dvorianky: Obecný úrad, 2000, 74 s.
- Rusíni v Zemplínskej župe od 14. do 18. storočia. In: DORUĽA, Ján (ed.). *Slovensko – rusínsko – ukrajinské vzťahy od obrodzenia po súčasnosť*. Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 2000, s. 37–51.
- Stručné dejiny Dvorianok do 19. storočia. In: ULIČNÝ, Ferdinand – MICHNOVIČ, Imrich. *Dvorianky*. Dvorianky: Obecný úrad, 2000, s. 3–13.
- The Nationality of Townspeople in Slovakia in the 13th to 16th Centuries. In: KOVÁČ, Dušan (ed.). *Slovak Contributions to the 19th International Congress of Historical Sciences*. Bratislava: Veda, 2000, s. 167–176.
- Vývoj uhorsko-poľského pohraničia v stredoveku. In: *Historické štúdie*, 2000, roč. 41, s. 35–48.
- Začiatky udomácnovania kresťanstva na Zemplíne. In: HUDEČKOVÁ, Viera – OTČENÁŠ, Michal (eds.). *Zborník príspevkov z konferencie učiteľov dejepisu stredných škôl a metodikov dejepisu základných škôl Košického a Prešovského kraja 26. apríla 2000 v Prešove*. Prešov: Metodické centrum v Prešove, 2000, s. 15–23.

2001

- *Dejiny osídlenia Zemplínskej župy*. Michalovce: Zemplínska spoločnosť, 2001, 760 s.
- Pivo, víno, pálenka na východnom Slovensku v stredoveku a novoveku. In: BAĎURÍK, Jozef – KÓNYA, Peter – PEKNÍK, Radovan (eds.). *Nápoje v minulosti a prítomnosti Slovenska*. Prešov: LANA pre Katedru slovenských dejín FF UK v Bratislave, 2001, s. 19–24.
- Výsadnosť mešťanov od 13. storočia. In: *Historický časopis*, 2001, roč. 49, č. 3, s. 415–431.

2002

- Nitra – mesto v 9. – 12. storočí. In: MARSINA, Richard (ed.). *Nitra v slovenských dejinách*. Martin: Matica slovenská, 2002, s. 140–147.

- O pôvode Svorada. In: MARSINA, Richard (ed.). *Nitra v slovenských dejinách*. Martin: Matica slovenská, 2002, s. 414–416.
- Problém pravosti listiny Ondreja II. z roku 1214 pre kláštor v Lelesi. In: *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Historica XXXV*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2002, s. 229–232.
- Vinohradníctvo v tokajskej oblasti v stredoveku. In: ŽADANSKÝ, Juraj – BRINDZA, Ján (eds.). *Tokajské vinohradníctvo a vinárstvo na Slovensku*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2002, s. 39–49.
- Vývoj Moravian v období stredoveku. In: HARBULOVÁ, Ľubica (ed.). *Dejiny obce Moravany*. Michalovce: Excel Enterprise, 2002, s. 39–58.

2003

- Pôvod uhorského kronikára Šimona z Kezy. In: *Studia Historica Tyrnaviensia III : k životnému jubileu Dr. h. c. univ. prof. PhDr. Richarda Marsinu, DrSc.* Trnava: Katedra histórie Fakulty humanistiky Trnavskej univerzity v Trnave, 2003, s. 59–64.
- Začiatky a vývoj kresťanstva na východnom Slovensku v stredoveku. In: KOHÚTOVÁ, Mária (ed.). *Kresťanstvo v dejinách Slovenska*. Bratislava: UNIVERSUM Prešov pre Historický ústav SAV, 2003, s. 35–43.

2004

- Pohľady a výhľady. In: *Cirkevné listy*, 2004, roč. 127, č. 7–8, s. 11–13.
- Vpády Mongolov na Slovensko v roku 1241. In: *Vojenská história*, 2004, roč. 8, č. 3, s. 3–19.

2005

- Elita intelektualna na Slowacji w XV wieku. In: BACZKOWSKI, Krzysztof – SMOŁUCHA, Janusz (eds.). *Europa środkowowschodnia od X do XVIII wieku – jedność czy różnorodność?* Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, 2005, s. 151–155.
- Mesto Banská Bystrica okolo roku 1255. In: NAGY, Imrich – GRAUS, Igor (eds.). *Minulosť a prítomnosť Banskej Bystrice. Zv. 1*. Banská Bystrica: Katedra histórie FHV UMB; Štátna vedecká knižnica, 2005, s. 5–14.
- Miestne a krajové dejiny – základ slovenských dejín. In: *História. Revue o dejinách spoločnosti*, 2005, roč. 5, č. 4, s. 40–42.
- ŠŮLE, Peter – ŠŮLE, Peter ml. *Encyklopédia miest a obcí Slovenska*. Lučenec: PS–Line, 2005, 960 s. (spoluautor hesiel)

2006

- Etnický vývoj Slovákov v 10 až 13. storočí. In: *Studia Historica Tyrnaviensia VI*. Trnava: Katedra histórie FF TU v Trnave, 2006, s. 33–42.

- *Liptovský Mikuláš*. ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). Bratislava: CREDO, 2006, 283 s.
- Od počiatkov do polovice 19. storočia. In: ULIČNÝ, Ferdinand (ed.). *Liptovský Mikuláš*. Bratislava: CREDO, 2006, s. 10–57.
- Pôvod a etnogenéza Rusínov. In: DULEBA, Alexander – HLAVINKA, Ján – KONEČNÝ, Stanislav – LIPINSKÝ, Ján (eds). *Rusíni – história, súčasnosť, perspektívy*. Bratislava: Združenie inteligencie Rusínov Slovenska, 2006, s. 9–14.

2007

- Jedinečnosť a rozšírenosť metodského kresťanstva na Slovensku. In: NEMCOVÁ, Emília – PÍŠOVÁ, Janka (eds.). *Cyril a Metod. Slovensko a Európa*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2007, s. 157–161.
- Najstaršia uhorská listina o Slovensku z rokov 1067 – 1073. In: *Slovenská archivistika*, 2007, roč. 42, č. 1, s. 5–14.
- *Ploštín*. ULIČNÝ, Ferdinand et al. Liptovský Mikuláš: Transcius, 2007, 213 s.
- Začiatky náboženskej reformácie v Liptove. In: ŠEFRANKO, Martin – KERÉRETY, Miroslav (eds.). *Po Tvojich cestách pevne kráčam*. Ružomberok: Občianske združenie Vladimíra Pavla Čobrdu, 2007, s. 17–22.

2008

- Mestá a mestečká na Slovensku v stredoveku a novoveku (Fenomén, klasifikácia, typizácia, terminológia a definícia). In: ANDRÁŠOVÁ, Hana – ERNST, Peter – SPÁČILOVÁ, Libuše (eds.). *Historia vero testis temporum*. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, 2008, s. 417–430.
- Vojny sedmohradských kniežat proti uhorským kráľom v 17. a začiatkom 18. storočia. In: KOVAČKA, Miloš – AUGUSTÍNOVÁ, Eva (eds.). *Memorialis – historický spis slovenských stolíc. Zborník prác z medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorá sa konala pri príležitosti 300. výročia tragických udalostí na počesť turčianskych martýrov Melchiora Rakovského a Krištofa Okoličániho 7. a 8. júna 2007 v Martine*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2008, s. 8–11.

2009

- Liptov začiatkom 18. storočia. In: FERIANČEKOVÁ, Marcela (ed.). *Bitka pri Vavrišove 1709: zborník príspevkov z vedeckej konferencie pri príležitosti 300. výročia bitky pri Vavrišove*. Vavrišovo: Obec Vavrišovo, 2009, s. 7–11.
- Pôvodné sídla a identifikačné znaky Rusínov na východnom Slovensku. In: GLOSÍKOVÁ, Oľga (ed.). *Historická a sociokultúrna realita Rusínov na Slovensku: zborník recenzovaných vedecko-odborných prác z medzinárodných*

a odborných seminárov poriadaných v roku 2009. Prešov: Slovenské národné múzeum – Múzeum rusínskej kultúry, 2009, s. 25–31.

2010

- Falošná listina údajne kráľa Bela IV. z roku 1237 pre stoličnobelehradských mešťanov. In: *Slovenská archivistika*, 2010, roč. 45, č. 2, s. 6–14.
- Kresťanstvo na Slovensku do reformácie. In: *Evanjelický posol spod Tatier*, 2009, roč. 99, č. 8, 25. 2. 2009, s. 13.
- Kresťanstvo na Slovensku do reformácie. In: KLÁTIK, Miloš (ed.). *Postavy a udalosti doby Žilinskej synody*. Liptovský Mikuláš: Tranoscus, 2010, s. 16–18.
- O pôvode a význame slov ves, dedina, mesto. In: *Historický časopis*, 2010, roč. 58, č. 3, s. 575–581.
- Pôvod a vývoj miest na Slovensku od 9. do 14. storočia. In: *Historické štúdie*, 2010, roč. 46, s. 315–335.
- Pôvod a vývoj šľachty a Zlatá bula z roku 1222. In: *Historický časopis*, 2010, roč. 58, č. 1, s. 81–90.

2011

- Dejiny Košíc 1. (Návrh štruktúry monografie do začiatku 18. storočia). In: ŠUTAĽ, Štefan (ed.). *Košice a dejiny – dejiny Košíc : zborník príspevkov z 1. vedeckej konferencie k dejinám Košíc, zorganizovanej Katedrou histórie Filozofickej fakulty UPJŠ v Košiciach, ktorá sa uskutočnila 16. – 17. septembra 2010*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Filozofická fakulta, 2011, s. 12–13.
- Panovník Svätopluk I. – knieža či kráľ? In: *Studia Historica Tyrnaviensia XI. – XII.* Trnava – Kraków: FF Trnavskej univerzity v Trnave; Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2011, s. 39–50.
- Vývoj bratislavského mešťanstva v 12. a 13. storočí a listina výsad z roku 1291. In: *Slovenská archivistika*, 2011, roč. 46, č. 1–2, s. 17–28.
- Začiatky a vývoj kresťanstva na Zemplíne v stredoveku. In: ADAM, Ján – MOLNÁR, Martin – STARJÁK, Matej (eds.). *Kresťanstvo v dejinách Zemplína : zborník z rovnomennej celoslovenskej vedeckej konferencie, konanej 17.-18. septembra 2010 v Michalovciach*. Michalovce: Zemplínske múzeum, 2011, s. 85–94.

2012

- *Bitka pri Rozhanovciach v kontexte slovenských a uhorských dejín : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorú v dňoch 22. – 23. marca 2012 zorganizovali v Košiciach Katedra histórie FF UPJŠ, Kultúrne*

centrum Abova, Historický ústav SAV a Slovenská historická spoločnosť pri SAV pri príležitosti 700. výročia bitky pri Rozhanovciach. ULIČNÝ, Ferdinand – MAGDOŠKO, Drahoslav (eds.). Košice: Univerzita P. J. Šafárika, 2012, 356 s.

- Etnonymy Sklávoi, Sclavi, Slovieni, Slováci, Slovakia. In: *Historický časopis*, 2012, roč. 60, č. 2, s. 301–330.
- The Relations Between Burghers of Košice and Kings of Hungarian Kingdom by the Half of the 14th Century. In: *Mesto a dejiny*, 2012, roč. 1, č. 1–2, s. 6–11.
- Vývoj politických vzťahov v Uhorskom kráľovstve, najmä na východnom Slovensku, v prvej polovici 14. storočia. In: ULIČNÝ, Ferdinand – MAGDOŠKO, Drahoslav (eds.). *Bitka pri Rozhanovciach v kontexte slovenských a uhorských dejín : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorú v dňoch 22. – 23. marca 2012 zorganizovali v Košiciach Katedra histórie FF UPJŠ, Kultúrne centrum Abova, Historický ústav SAV a Slovenská historická spoločnosť pri SAV pri príležitosti 700. výročia bitky pri Rozhanovciach*. Košice: Univerzita P. J. Šafárika, 2012, s. 11–33.

2013

- *Dejiny Slovenska v 11. – 13. storočí*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 2013, 567 s.
- Konštantínsko-metodská tradícia na Slovensku. Poznatky a mýty. In: *Historický zborník*, 2013, roč. 23, č. 1, s. 129–133.
- Premeny života v Ploštíne. In: TOMČÍK, Jaroslav – KREVOVÁ, Anna (eds.). *Ploštín : 750 rokov prvej písomnej zmienky*. [Liptovský Mikuláš]: Mestský úrad, Občiansky klub Ploštín, 2013, s. 4–7.
- Východné Slovensko v stredoveku. In: *Slovakistika : jazyk, literatúra, kultúra, informácie*, 2013, roč. 2, č. 2, s. 248–[252].
- Výsadný a samovolný rozvoj meštianstva a miest na Slovensku v 14. storočí. In: *Historický časopis*, 2013, roč. 61, č. 3, s. 437–466.

2014

- Dažde v sená. In: BAKOŠ, Juraj et al. *Pocťa Gašparovi Fejérpataky-Belopotockému*. Liptovský Mikuláš: Liptovská knižnica G. F. Belopotockého, 2014, s. 7.
- *Dejiny Liptova od 9. do 19. storočia*. Liptovský Hrádok: Komunitná nadácia Liptov, 2014, 413 s.
- Dejiny Podolínca do polovice 14. storočia. In: *Zeszyty sądecko-spiskie*, 2014, roč. 8, s. 18–25.

- Falzá Jána Literáta z Madočian. In: *Liptov: Vlastivedný zborník*, 2014, roč. 11, s. 66–70.
- Gašpar Fejérpataky-Belopotocký – Slovák či Slovan? In: BAKOŠ, Juraj et al. *Pocta Gašparovi Fejérpataky-Belopotockému*. Liptovský Mikuláš: Liptovská knižnica G. F. Belopotockého, 2014, s. 27.
- Hory a ľudia. In: ULIČNÝ, Ferdinand – ŠPÁNIK, Karol – PACKA Štefan (eds.). *Obec Demänovská dolina : 50 rokov*. Demänovská Dolina: Obecný úrad, 2014, s. 3–10.
- Meštianske právo na Slovensku v stredoveku. In: *Mesto a dejiny*, 2014, roč. 3, č. 2, s. 6–22.
- *Obec Demänovská dolina : 50 rokov*. ULIČNÝ, Ferdinand – ŠPÁNIK, Karol – PACKA Štefan (eds.). Demänovská Dolina: Obecný úrad, 2014, 155 s.
- Šľachtic Donč syn Dominika, zvolenský a liptovský župan. In: *Studia Historica Tyrnaviensia XVI*. Trnava–Kraków: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity; Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2014, s. 27–47.
- Toponymum Slovensko – pôvod a obsah názvu. In: *Historický časopis*, 2014, roč. 62, č. 3, s. 547–554.
- Začiatok a vývoj meštianstva a mesta Košice do polovice 14. storočia. In: HAJDUOVÁ, Mária – BARTOŠ, Martin (eds.). *Košice v súradniciach európskych dejín : zborník prednášok z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: Archív mesta Košice, 2014, s. 14–48.
- Zbojníctvo ako trestný sociálny jav. In: NEMEC, Miroslav – VÍTEK, Peter (eds.). *Zbojníctvo na Slovensku*. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku, 2014, s. 9–18.

2015

- Moje vzťahy k archívnictvu a dejinám Slovenska. In: DOMENOVÁ, Marcela – MAGDOŠKO, Drahošlav (eds.). *Poznávanie dejín Slovenska. Pramene, metódy a poznatky*. Prešov: UNIVERSUM-EU; Univerzita P. J. Šafárika, Filozofická fakulta, Katedra histórie, 2015, s. 13–17.
- Zemepisná identifikácia riek na Slovensku v stredoveku. In: *Mesto a dejiny*, 2015, roč. 4, č. 2, s. 6–23.

2016

- Evolučný, živelný alebo zakladateľský, privilegiálny pôvod mešťanov a miest na Slovensku? In: *Historický časopis*, 2016, roč. 64, č. 1, s. 153–160.
- Latinské etnonymá Slovákov v stredoveku a novoveku: Sclavi, Pannoni, Slavi. In: *Historický časopis*, 2016, roč. 64, č. 3, s. 497–509.

2017

- Dejiny Uhorska po slovensky. In: *Historický zborník Matice slovenskej*, 2017, roč. 27, č. 2, s. 141–151.
- Latinské pomenovania Uhorska v 11. až 13. storočí: Pannonia, Hungaria, Hungania. In: BENKOVÁ, Eva – PÚČIK, Marek (eds.). *Ingenii laus : zborník štúdií venovaný jubilujúcemu prof. PhDr. Jánovi Lukačkovi, CSc.* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2017, s. 93–100.
- Šľachtic Pongrác zo Svätého Mikuláša – najvýznamnejší slovenský vojak a politik v 15. storočí. In: *Vojenská história : Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo*, 2017, roč. 21, č. 2, s. 62–83.

2018

- Burg, cives, hospites, suburbium a bratislavskí mešťania v 11. – 13. storočí. In: VIRŠINSKÁ, Miriam (ed.). *Vita historiae dedicata : zborník štúdií venovaný životnému jubileu prof. PhDr. Júliusa Bartla, CSc.* Bratislava: Univerzita Komenského, 2018, s. 91–99.
- Liptovskí vysokoškoláci v stredoveku a novoveku. In: *Liptov : Vlastivedný zborník*, 2018, roč. 12, s. 65–187.
- Obyčajové právo mešťanov do 13. storočia. In: *Historický časopis*, 2018, roč. 66, č. 2, s. 219–239.
- O agresii v auguste 1968. In: PETRAŠKO, Ľudovít. *Zmarené nádeje : 21. august 1968 v Prešove*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2018, s. 71–72.
- Prví liptovskí šľachtici Beucha, Hauch, Polko. In: ŠVORC, Peter – KOVAĽ, Peter (eds.). *Východné Slovensko vo vzťahu centra a periférie*. Prešov: UNIVERSUM-EU, s.r.o., 2018, s. 49–53.
- Zdravica profesorovi Ladislavovi Tajtákov. In: ŠVORC, Peter – KOVAĽ, Peter (eds.). *Východné Slovensko vo vzťahu centra a periférie*. Prešov: UNIVERSUM-EU, s.r.o., 2018, s. 41–42.

2020

- Drobné štúdie o dejinách Slovenska v stredoveku. In: PURDEK, Imrich (ed.). *Historia mea vita : zborník štúdií vydaný pri príležitosti životného jubilea Vladimíra Segeša*. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2020, s. 188–195.
- *100 rokov divadla v Ploštíne 1920 – 2020*. ULIČNÝ, Ferdinand et al. Liptovský Mikuláš: ŠAPO Ploštín, 2020, 85 s.

2021

- Drobné štúdie II. In: MAREK, Miloš (ed.). *In honorem et memoriam viri doctissimi : zborník k nedožitém deväťdesiatinám prof. Vincenta Sedláka*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Filozofická fakulta, Katedra histórie, 2021, s. 55–69.

2023

- Úvahy o Nitrianskom kniežatstve a vzniku stavovskej spoločnosti. In: *Vojenská história : Časopis pre vojenskú históriu múzejníctvo a archívniectvo*, 2023, roč. 27, č. 3, s. 142–150.

II. Práce v rukopisoch

a) Monografie

- Vinárstvo na východnom Slovensku od 9./10. storočia do konca 19. storočia (v redakcii Zemplínskej spoločnosti, Michalovce)
- Dejiny Zvolenskej stolice od 6. do začiatku 16. storočia (v redakcii Vydavateľstva Belianum Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici)
- Dejiny Spiša od 6. do 16. storočia
- Dejiny Tekova od 5. do 13. storočia
- Dejiny Novohradu – slovenská časť od 6. do 16. storočia
- Dejiny Hontianskej stolice od 6. do 16. storočia
- Dejiny Gemera od 9. do 16. storočia

b) Štúdie

- Listina, záver procesu právneho aktu (v redakcii časopisu Slovenská archivistika)

c) Recenzie

- Monografie o dejinách niektorých liptovských dejín (v redakcii Liptov 14 : Vlastivedný zborník)

d) Úvahy z rokov 2020 – 2023

- Observationes
- Viera a rozum luteránov
- Slovenská republika. Kresťanský či občiansky (svetský) štát?

- Rovné či stupňovité hlasovacie právo?
- Jazyk (?) či reč (!)
- „Pravda víťazí“
- Slavistika či slovanistika?
- Slovenský pravopis, etymologický (?) či fonetický (!)
- Hanbliví slovenčinári
- Kresťanská viera a rozumové uvažovanie
- Umenie a skutočnosť
- Rečový pôvod slova dom
- Dobro a zlo

Autogramiáda v Univerzitetnej knižnici Prešovskej univerzity v Prešove,
november 2015.

Zoznam autorov

Mgr. Miriama Balvirčáková
Štátny archív v Košiciach

doc. Marcela Domenová, PhD.
Inštitút histórie, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove

Mgr. Mária Fedorčáková, PhD.
Katedra histórie, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Mgr. Miriama Filčáková, PhD.
Centrum celoživotného vzdelávania a podpory projektov, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Mgr. Martin Chmelík
Múzeum mincí a medailí v Kremnici

Mgr. Drahoslav Magdoško, PhD.
Katedra histórie, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Mgr. Alena Mišíková, PhD.
Štátny archív v Prešove

Mgr. Miroslav Nemeč, PhD.
Liptovské múzeum, Ružomberok

prof. PaedDr. Martin Pekár, PhD.
Katedra histórie, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD.
Vojenský historický ústav, Bratislava

PhDr. Gabriel Szeghy, PhD.

Archív mesta Košice

prof. PaedDr. Štefan Šutaj, DrSc.

Katedra histórie, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc.

Inštitút histórie, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove

prof. PhDr. Ferdinand Uličný, DrSc.

Ploštín

Historik, archivár a univerzitný profesor Ferdinand Uličný '90

Drahoslav Magdoško (ed.)

Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Vydavateľstvo ŠafárikPress

Rok vydania: 2024

Náklad: 150

Rozsah: 17,5 AH

Rozsah strán: 290

Vydanie: prvé

Grafika a tlač: EQUILIBRIA, s.r.o.

<https://doi.org/10.33542/HAU-0292-3-0>

ISBN 978-80-574-0291-6 (tlačená publikácia)

ISBN 978-80-574-0292-3 (elektronická publikácia)